

Halis-év-könyv

Halis-év-könyv

Szerkesztette: Czupi Gyula

Nagykanizsa, 2005

Támogatók:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Nagykanizsa Megyei Jogú Város
Oktatási, Kulturális, Ifjúsági és Sportbizottság

Könyvtárpártoló Alapítvány Nagykanizsa

Szerkesztette: Czupi Gyula

A szövegeket gondozták és a szerkesztést segítették:

Kardos Ferenc

Kocsis Katalin

Nyomdai előkészítés:

Tábori Imre

Tábori Zita

ISBN 963 229 085 2

Kiadja a Halis István Városi Könyvtár

8800 Nagykanizsa, Kálvin tér 5.

Telefon: 93 509 500

Fax: 93 509 521

Honlap: <http://www.halisanagykanizsa.bibl.hu>

Honlap, ahol a kötet is elérhető: <http://www.nagykar.hu/>

Készült a Kanizsai Nyomdában, felelős vezető Brenner Árpád

Szerkesztői köszöntő

Kedves Olvasó! Olyan évkönyvet tart kezében, melyből a Halis István születésének 150. évfordulója alkalmából meghirdetett Halis-év ünnepi alkalmairól, Halis István életéről és életművéről, a Halis István Városi Könyvtárról, a nagykanizsai könyvtári múltról is sokat megtudhat. Megjelennek benne azok a hétköznapiak is, melyek az örökké változó módszereket, a távlatos elképzeléseket, szakmai programokat és a sok apró ötletet, eseményt, folyamatot, technológiai és technikai megoldást is szülik, melyek mindig olvasóink igényes kiszolgálását, segítségét célozzák. Így tehát emlékező és módszertani kiadványként egyaránt olvasható kiadványunk.

Elgondolásunkat először egy pályázatban fogalmaztuk meg, s úgy tűnik, sikeresen, hiszen az NKA, a város kulturális alapja és a Könyvtárpártoló Alapítvány is támogatta a kiadvány elkészítését. Köszönjük a támogatást, boldogan tettünk eleget a belőle fakadó kedves kötelezettségnek.

Nemcsak emelkedett hangvételű, összegző írások kerültek a kötetbe, hanem korábban nem közlésre szánt, könyvtárunk életének egy-egy szeletét leíró, vázlatosan megrajzoló szövegek is. Ezeknek az írásoknak a közlésével betekintést adunk azokba a csakis személyesen emberinek nevezhető motívumokba is, amelyek megnyilvánulnak bennünk, könyvtárosokban. Ez az ambíciónk valódi könyvtáros motívum: kinyerni a köz hasznosítására alkalmas tartalmakat ezekből a munkákból is. Ezek az írások ráadásul kettős értelemben forrás értékűek: nemcsak az író láttatta könyvtárat mutatják be, hanem az írás korszakának hangulatát, szóhasználatát is jól illusztrálják.

Természetesen semmilyen értelemben nem törekedhettünk teljességre. Kötetünk nem más, mint pillanatfelvétel, keresztmetszet könyvtári jelenünkről, korunkról, melyben régebbi pillanatokat felelevenítő emlékek, s a jövő felé irányuló törekvések egyaránt jelen vannak. Ha egy-egy írás egészére kíváncsi valaki, úgy e kiadvány elektronikus változata mellett megtalálja a www.nagykar.hu honlapcsalád lapjain, ugyanitt folytatni is kívánjuk ezt az emlékező és módszertani munkát.

Nem örökíthettünk azonban meg, vagy csak vázlatosan említhettünk nagyhatású, fontos folyamatokat: ilyen például a könyvtár építése, az építés során szerzett könyvtárosi tapasztalat, könyvtárunk integrált könyvtári rendszerének, a Textlibnek sokféle hasznosítása. Ezekről azonban többször beszélhettünk konferenciákon, más kiadványokban, és legfőképp internetes honlapjainkon. Nem közlünk bibliográfiát azokról a publikációkról, melyek könyvtárunkról szólnak, és azokról sem, melyeket könyvtáros kollégáink tettek közzé, mert erre alkalmasabbnak találjuk az internetet, és folyamatos karbantartásra is ez ad módot.

Kedves Olvasó!

A szerkesztő nem más, mint egy speciális feladattal birkózó olvasó. Ahhoz, hogy kedves és meleg érzéssel telített legyen ez a feladat, szükséges a témához való vonzalom, ebben nem volt hiány a munka során. Ezt az érzést erősítették munkatársaim, akik végig segítettek, különösen hasznos volt Kardos Ferenc és Kocsis Katalin kollégám munkája. Tábori Imre és Tábori Zita pontos, odaadó és konstruktív számítógépes támogatása pedig minden elgondolást megvalósíthatóvá tett.

A feladat specialitása pedig abban állt, hogy úgy válogassunk, úgy találjunk a sokfajta írásból fontos gondolatokat, hogy azok izgalmasan, sokféleképpen rajzolják ki azt a pályáivet, melyet például könyvtárunk futott, fut.

Reméljük, meleg érzéssel telített lesz a kötet lapjainak forgatása is, mert kedves könyvtárát leli meg benne az olvasó.

Ajánlom kötetünket és könyvtárunkat is: lapozzon bele, látogasson be hozzánk!

Czupi Gyula

A névadástól a Halis-évig

A névadás (1999-2001)

A nagykanizsai Városi Könyvtárban már korábban is felmerült, hogy az intézmény vegye fel valamely személyiség nevét. 1999-ben, amikor az új, eredendően könyvtár céljára tervezett épület megépítésének reálisra vált az esélye, meg is fogalmazódott a gondolat.

A lokálpatrióta szándékkal indult kezdeményezés nyomán, az igazgató javaslatára a Városi Könyvtár Építését Felügyelő Ad Hoc Bizottság pályázatot jelentetett meg 1999 végén, melyben a névadó személyére várt javaslatokat. Ez egyben a névadás „társadalmasítását” is jelentette, hiszen egy, a várost és régióját felölelő mozgalmat is elindított. Ennek a megoldásnak az lett a legfőbb hatása, hogy a továbbiakban minden Halis Istvánnal kapcsolatos megmozdulásunkat, ünnepségünket kitüntetett figyelemmel kísérték és kísérik nyomon ma is az olvasóink, a város vezetése, a Halis család leszármazottai, a lokálpatrióta egyének és szervezetek.

A pályázat teljes szövege a Zalai Hírlapban 1999. december 27-én jelent meg:

Névadót keres a könyvtár

A Városi Könyvtár Építését Felügyelő Ad Hoc Bizottság felhívása

Kiről nevezzék el a nagykanizsai Városi Könyvtárat?

Várhatóan 2001-ben új épülete lesz a nagykanizsai Városi Könyvtárnak és ugyanebben a esztendőben 50 éves lesz az intézmény.

Szeretnénk, ha ebből az alkalomból felvenné egy arra érdemes nevét a várost és régióját szolgáló információs központ.

A vidéktünkön hosszabb ideje folyó könyvtári tevékenység történetének és jelenének következetes feltérképezése megkezdődött a Könyvtárak Dél-Zalában című nemrég 2000 példányban megjelent 80 oldalas kiadványban. Több könyvtártörténeti dolgozat is született, melyek ismertetésére 1999. ok-

tóber 6-án konferenciát szervezett a könyvtár, további munkák születése a remények szerint egyre bővíti és mélyíti ilyen irányú ismereteinket. A jövő leginkább azokban a tervekben testesül meg, melyek az új könyvtárépülethez készültek.

Ebbe a folyamatba illeszkedik a névadó kiválasztására kiírt kezdeményezésünk. Szeretnénk egyfajta város és vidéke történeti ki kicsoda összeállítását is elindítani azzal, hogy javaslatokat kérjünk a Városi Könyvtár névadójára. A minél teljesebb és pontosabb életrajz összeállításával megfelelő érveket kapnánk, melyek alapján dönteni lehetne a személyről. Abban bízunk, hogy a pályázat eredményeképpen a későbbiekben utca- és más intézmények elnevezéséhez is megfelelő „kínálat”

állna a döntéshozók rendelkezésére.

A történeti életrajzok összeállításához természetesen a Városi Könyvtár minden segítséget megad. Amennyiben felhívásunk visszhangra lel, szívesen kezdeményezünk olyan nyilvános beszélgetéseket is, melyeken a „jelöltek” az ajánlók részletesebben is bemutatathatják. Az életrajzok közzétételéért mindent megteszünk (újságok, Internet).

A javaslatot a Városi Könyvtár címére kérjük postázni:

Városi Könyvtár
8800 Nagykanizsa, Ady u.
14. Pf.: 193.

A javaslat beküldésének határideje: 2000. január 31.

Kérjük a város polgárait, diákjait, szervezeteit tegyék meg javaslatukat.

A pályázat eredményességéről és a további tennivalókról így fogalmazott Czupi Gyula igazgató, a Városi Könyvtár Építését Felügyelő Ad Hoc Bizottság tagja a bizottságnak küldött 2000. szeptember 26-i levelében:

A könyvtár névadására közzétett felhívásunk sikeres volt. Rövidebb és hosszabb írásművekben kaptunk javaslatokat. Legépelve meghaladja terjedelmük az 50 oldalt. Igyekeztem a terjedelmesebb munkákból a lényegét fő indokként ide idézni, csak kevés alkalommal foglaltam a magam szavaival össze az érveket.

Továbbra is azt javaslom, hogy a télen kezdjünk társadalmi vitát a javaslatokról.

A levél mellékleteként szerepelt az a javaslatokat összesítő táblázat, melyet ma a könyvtár honlapján tekinthet meg minden érdeklődő a főlap „névadásról” című linkje alatt (<http://www.halisnagykanizsa.bibl.hu>). Itt csak a javasolt neveket soroljuk fel, zárójelben az I-nél magasabb javaslati számmal:

Barbarits Lajos; Bátorfi Lajos; Batsányi János; Batthyány Lajos; Bertha Bulcsú; Bója Gergely; Csány László; Papp Simon; Fáy András; Halis István (5); Kanizsai Dorottya; Kanizsai János; Kanizsay Orsolya; Károlyi Mihály; Kézai Simon; Kölcsey Ferenc; Morvay Gyula; Nádasdy Tamás; Neményi Imre; Szentkuty Pál; Virág Benedek (2); Wajdits József; Wlassics Gyula (2); Zrínyi Miklós.

A névadás kapcsán sokan ajánlottak országos hírű és Nagykanizsához kötődő személyiségeket egyaránt. A híres kanizsai gyógyszerész család egyik sarja, dr. Merkly-Belus József 2000. január 25-én kelt levelében úgy ajánlja Halis Istvánt, hogy megfogalmaz fontos kiválasztási szempontokat is: *Névadónak olyan személyt kellene, illene választani, aki Nagykanizsa történetéhez szorosan kapcsolódik. Miután a városnak régi, igazi értelemben országos hírű irodalmi személyisége nincsen, itt működött könyvért, városért lelkesedő személy nevét kellene választani.*

Elsőnek Halis Istvánt ajánlanám, volt városi tisztviselőt. Egész életét egy kanizsai könyvtár és múzeum létrejöttéért áldozta, melynek megalakulásakor, 1919-ben első vezetője lett. Maga is írt könyveket, nagyrészt Kanizsa múltjáról, helyi nyomdában kiadva.

A Halis család leszármazottainak egyike, Steinhardt László így ajánlja – utalva a közelgő évfordulóra is – pályázatában Halis Istvánt: *150 éves születésnapjára a könyvtár elnevezésével a város sugallná minden polgárának, hogy az érte fáradozónak nemcsak a munka, hanem a megbecsülés is kijár.*

A társadalmi vitákra 2000. november 27-én és december 4-én került sor az akkor még a kolostorépületben működő könyvtár zenei részlegében. Itt a javaslattevők felkészülten és érzelmileg is elkötelezetten vállalkoztak arra, hogy szóban érveljenek jelöltjük mellett. A vitát követően két név maradt az ajánlatban, Halis Istváné és Wlassics Gyuláé.

A felhívás sok, a város történetében jelentős szerepet betöltő személy nevét hozta a felszínre, akik érdemesek lehetnek arra, hogy akár más intézmény névadói legyenek.

A névadás folyamata mintául szolgálhat az intézmények közmegegyezéses, társadalmi vitát követő elnevezésére és inspirálhatja a városban, a régióban fontos szerepet játszóknak emlékének felelevenítését.

A névadási felhívás és azt kísérő események indították – Varga Mária kolléganőnk tanácsára – Illés Máriát Halis Istvánról szóló dolgozata megírására. A 2001-re elkészült munka máig a legteljesebb összefoglalás Halisról, ezért is idézzük fontos részeit kötetünkben.

2001-ben elkezdődött az új elnevezéssel kapcsolatos eljárás a fenntartónál is. Nagykanizsa Megyei Jogú Város Művelődési és Sportosztálya felkérte a könyvtár, hogy dolgozói nyilvánítsanak véleményt az intézmény elnevezése tekintetében.

2001. június 12-én a vitát követően 19 szavazattal Halis Istvánt javasoltuk a könyvtár névadójának. Wlassics Gyula 6 szavazatot kapott, 4-en tartózkodtak a jelenlévő 29 főből. A megbeszélésen az az álláspont alakult ki, hogy amennyiben Halis István lesz a könyvtár névadója, úgy Wlassics Gyuláról, amennyiben Wlassics Gyuláról nevezik el majd a könyvtárat, úgy Halis Istvánról legyen elnevezve a helyismereti olvasóterem. Ma ezért nevezzük helyismereti olvasótermünket Wlassics teremnek, melynek éke Károlyi Attila – Wlassics Gyula egyik ajánlója – ajándéka, a Joó Attila festette Wlassics-portré.

Hivatalosan 2001. június 26. óta nevezik a Városi Könyvtárat Halis István Városi Könyvtárnak Nagykanizsa Megyei Jogú Város a 2005/2001 (VI.26.) számú határozata alapján: *Nagykanizsa Megyei Jogú Város Közgyűlése a Városi Könyvtár elnevezése tekintetében a „Halis István Városi Könyvtár” elnevezés mellett foglalt állást.*

Néhány nappal a határozat megszületése után, 2001. augusztus 20-án az új könyvtárépület átadási ünnepségének részeként Tüttő István polgármester a nagy számú ünneplő tömeg előtt ismertette a határozatot a névadásról és méltatta a névadót.

Halis István emlékének ápolása 2002 és 2004 között

Az immár Halis Istvánról elnevezett Városi Könyvtárban az avatástól kezdve folyamatosan ápoljuk névadónk emlékét, népszerűsítjük a példás kanizsait, aki teljes tevékenységével a város szolgálatában állt, ezzel mintát adva a nevével viselő könyvtárnak is. Arra törekedtünk, hogy ezt ne egyedül tegyük, hanem a család ma élő tagjait, a Halis-emlékek gondozásában társintézményünknek tekinthető Thúry György Múzeumot és a város lokálpatriótáit is bevonjuk ebbe a munkába.

Van már hagyománnyá vált ünnepünk is, a Halis emléknapi, ezen minden évben arra törekszünk, hogy névadónk működésének egy-egy újabb területére irányítsuk a figyelmet.

Halis emléknapi

A Halis emléknapiakat minden évben névadónk halálának évfordulója körüli időpontra szervezzük. Úgy látjuk, hogy a könyvtár munkatársai egyre jobban ismerik Halis Istvánt és korát, így képesek őt megismertetni és népszerűsíteni az olvasóközönség és a szakmai közeg körében. A program növeli közöttünk a mindennapi munkához szükséges kohéziós erőt, erősíti az együvé tartozás érzését. Néhány kolléga esetében még ennél is többet adnak ezek az események, hiszen ekkor előadói, demonstráló szerepben is megmutatkozhatnak a város előtt.

A Halis emléknapiok egyik jellemzője, hogy a család mindig a lehető legteljesebb számban képviselteti magát. Másik jellemzője a bensőségeség: hallgatósága nem nagy számú, de a korszak iránt érdeklődő lokálpatrióták mindig szép számmal vannak jelen. Szerkezete is állandósult az évek során: 2005-ig Halis István egykori szülőházánál megkoszorúztuk az emléktáblát (2005 őszére lebontották ezt az épületet, így 2006-ban már a könyvtárban, a Halis-év során felavatott portrédomborműnél helyezünk majd el koszorút). A koszorúzást mindig előadások követték, többnyire Halis István életútjával, munkásságával, életművével kapcsolatban.

2002. február 23. Halis emléknapi

A Halis István halálának 75. évfordulója alkalmából megtartott emlékülésen az alábbi előadások hangzottak el: Illés Mária: Halis István munkássága; Kunicz Zsuzsa: Halis-emlékek a Thúry György múzeumban; Czupi Gyula: Hogyan lettünk Halis István Városi Könyvtár?; Steinhart László: Halis István családja.

Ekkor rendeztük be két tárlóban azt a Halis emlékkiállítást a könyvtár és a Thúry György Múzeum tárgyaiból, mely állandó kiállításként, egyre bővülő anyaggal ma is megtekinthető a könyvtárban.

2002–2003. Halis István tartalom a könyvtár honlapján

2002 őszén kezdtünk egy új, helyismereti jellegű honlaptartalom kidolgozásához, melyhez 2003 tavaszán Nagykanizsa Megyei Jogú Város Kulturális Alapjából pályázati forrást is kaptunk. A honlaptartalmat Kanizsai Kincsesládá-nak neveztük el, s

szerkesztését, bővítését a nagykanizsai Thúry György Múzeummal közösen végezzük. Ebben a kincsesládában található meg internetes emlékhelyünk névadónk, a példás kanizsai életéről, műveiről. Elsőként a Halis életrajzokat helyeztük el itt, majd jelentősen bővítettük digitalizált Halis művekkel. E folyamatosan gyarapodó tartalom a helyismereti tájékoztatás, a Halis Istvánnal kapcsolatos információk szétszórása mellett úgy is hasznosul, hogy a Halis emléknapokon az előadásokhoz illő illusztrációkat is innen idézzük.

2003. február 22. Halis emléknap

Az emléknap programját Szabó Erzsébet könyvtáros kolléganőnk Zalai Könyvtári Levelezőben megjelent összefoglalója segítségével mutatjuk be:

Emléknapot tartottunk 2003. február 22-én, szombaton a 76 éve elhunyt Halis István, könyvtárunk névadója tiszteletére.

Az emléknap koszorúzással kezdődött Halis István szülőházánál a Petőfi utcában, a még ma is álló épületnél. A könyvtár dolgozói nevében Czupi Gyula könyvtár-igazgató koszorúzta meg az épület falán található emléktáblát.

Ezután a könyvtárba sétáltunk a Halis István kiállítás megtekintésére.

A megemlékezés előadások sorozatával folytatódott, ezzel felidézttük névadónk egész életművét. Halis István publikációi a korabeli sajtóban címmel beszámoltam újságírói tevékenységéről, arról, milyen sokoldalú volt és hányféle műfajban alkotott. Népszerűek voltak elbeszélései, regényei, színművei, tárcái. Írt történeti munkákat, melyek a város történetével foglalkoztak. Számtalan tárcát írt a Zalai Közlönybe, de országos lapokban, pl. a Vasárnapi Újságban és a Pesti Hírlapban is megjelentek írásai és regényei folytatásokban.

Könyvtárosaink egy-egy regényét dolgozták fel, és ismertették. Ruff Andrásné a Babóchayak életéről szóló művéről beszélt, Laczó Éva pedig Karbunkulus című regényét ismertette.

Ezt követően Kocsis Katalin a Halis István által szerkesztett Krónika című sorozatban megjelent katonanótákról beszélt és mindezt korabeli zenék lejátszásával színesítette.

Kardos Ferenc néprajzi szempontból foglalkozott Halis István műveivel és a múzeumban még fellelhető kis tárgyait vetítette elénk.

Végezetül Czupi Gyula elmondta: Nagyon örülök, hogy Halis István lett a névadónk. Amikor az ő emlékét ápoljuk, akkor a város kulturális értékeit is gondozzuk. Ma róla, pontosabban az életművéről szólt a nap.

2004. február 21. Halis emléknapi

Ha visszatekintünk az első két emléknapi programjára, átgondolt koncepciót láthatunk. Az első Halis emléknapi Halis István életét, a másodikon műveit mutattuk be vázlatosan. A harmadikon – a Halis életmű ismertetésének folytatása mellett – már Halis kora, kortársai és kultúrtörténeti hatásai kerültek előtérbe.

Ennek a szándéknak megfelelően az alábbi előadások hangoztak el: Illés Mária: Halis István kora és kortársa, Róth Miksa; Czupi Gyula: Mit ismerhetett Nagykanizsa török utáni időszakának történetéből Halis millenniumi összefoglalójának idején az érdeklődő kanizsai?; Kardos Ferenc: Történeti adatok megjelenési formái Halis István műveiben; Kocsis Katalin: Csokonai Kanizsán; Bognár Csilla: Ellenség kezében.

Még ebben az esztendőben új könyvtári eljárásunk, a digitális archiválás eredményeként a „Színes mozaik”, Halis legnépszerűbb műve három megjelenítési formában is belekerült a Kanizsai Kincsesládába, honlapunk egyik szolgáltatásába. A digitálisan archivált „Színes mozaik”-ból ezt követően bármikor létre tudtunk hozni reprint nyomtatott változatot, így készültek a kötet ajándékpéldányai is a Halis-évben.

2004 végére, három évvel a névadást és az új könyvtár avatását követően jelentős lépéseket tettünk a Halis hagyomány ápolása terén:

Voltak Halis emlékhelyeink (a könyvtári kiállítás, Halis egykori szülőháza, síremléke a Tripammer utcai temetőben, maga a könyvtár, és nem utolsósorban a világ bármely pontján elérhető internetes tartalom), voltak hagyományos emlékünnepeink (a koszorúzások, az emléknapi), voltak hagyományápolásban partner szervezetek (a múzeum, az önkormányzat kulturális és sportosztálya, lokálpatrióta körök) és egyének (a családtagok, a Halis-kutató), voltak eljárásaink – elsősorban a digitális archiválás – a Halis hagyaték nagy tömegben való demonstrálására és a Halis művek korlátlan számú kézbe adására, és voltak tapasztalataink nagyobb rendezvények szervezése terén (leginkább a 2003-as Magyar Könyvtárosok Egyesülete vándorgyűlés tapasztalatait hasznosítva).

2004-ben tehát készen álltunk arra, hogy nagyobb szabású eseménysorozattal emlékezzünk meg névadónkról 2005-ben, születésének 150. évfordulóján.

2005 – Halis-év

A Halis-év könyvtárunk életében mérföldkő, hiszen első ízben hirdettünk meg történetünk során ünnepi évet, szerveztünk egész éven átívelő programsorozatot. Ennek az évnek azonban még különlegessége az is, hogy összekapcsolódott a könyvtárak hathatós közreműködésével lezajlott NagyKönyv mozgalom programsorozatával, s ez megsokszorozta a lehetőségeket.

Emlékévünk keretét a februári hagyományos Halis emléknapi és a szeptemberi emléknap adta. Az emlékév programját, hivatalos logóit, a „*Halis István, a példás kanizsai*” szlogent január 5-én mutattuk be a sajtónak.

Az emlékévre új levélpapírt és címbélyegzőt is szerkesztettünk, ezeket az egész emlékévben át használtuk kb. 10 ezer tételt kitevő levelezésünkben. Az épületünk előtti nagy formátumú, rendszeresen frissített programajánlónkon is folyamatosan népszerűsítettük az emlékévét.

2005. február 19. Halis emléknapi

Az emléknapi is az évforduló programjának ismertetése jegyében telt el.

Hogyan ünnepelhetjük meg méltón névadónk születésének 150. évfordulóját? – kérdeztük a program címében. A – ma már lebontott – Halis szülőház emléktáblájánál megtartott koszorúzást követően 15 órától az alábbi előadások, referátumok hangzottak el a könyvtárban:

Steinhardt László: Miért éppen Halis?; Kardos Ferenc: Halis napok 2002-2004.; Czupi Gyula: A HALIS-ÉV 2005.; Illés Mária: Hogyan használom az oktatásban Halisról szerzett ismereteimet?; Czupi Gyula: Halis-év-könyv; Tóth Judit (Deák Ferenc Megyei Könyvtár): „A nagy könyv”

Tóth Judit beszámolójának címe már jelezte, hogy a NagyKönyv programsorozat elindul, s egy másik könyvtári program, a *Lapozz bele – kattanj rá* is helyet kapott – jutalomkönyvosztással – a programban. Azonban e két esemény sem válik el Halistól, hiszen a NagyKönyv program helyi Nagy Kanizsai Könyv kínálatában Halis művet is ajánlottunk, s a *Lapozz bele – kattanj rá* programban készült iskolai segédanyagok is szép számmal hivatkoztak Halis műveire, elsősorban a Színes mozaikra. (A programokról a www.halisnagykanizsa.bibl.hu honlapról, illetve a www.olvasas.nagykar.hu honlapról tájékozódhatnak részletesebben olvasóink.)

Az emléknapon mutatta be az alkotó, Móricz István Halis István bronz emléktáblájának tervét. Az emléknapot Bazsó Adrien és Czupi Dániel felolvasása színesítette. Tolmácsolásukban Halis István műveiből hallottunk részleteket.

2005 márciusa és szeptembere között hirdettük meg a *Minden hónapra egy Halis!* programot, azt vállalva, hogy a példás kanizsai műveiből minden hónapban felkerül egy, vagy egy fontos részlet honlapunkra. Mára sikerült a legfontosabb műveket hozzáférhetővé tenni, nemcsak a Kanizsai Kincsesláda Halisról szóló lapjain, hanem a www.nagykar.hu adatbázisában is. Ez az akció azt is jól érzékeltette, hogy milyen gyorsan és milyen jó minőségben tudunk digitálisan archivált másolatokat létrehozni, és ezeket a digitális tartalmakat milyen sokféleképpen lehet hasznosítani.

Június elején tartott *NagyKönyv Olvasótáborunkban* megjelentek ezek a Halis tartalmak és maguk az eredeti művek is.

A táborban természetesen azokat a Halis szövegeket használtuk a leggyakrabban, melyek a kanizsai diákság szokásairól tudósítanak.

2005. augusztus 23-án Halis István síremlékénél koszorúztunk, és bemutattuk a családnak az addigra már elkészült bronz emléktábla portré részét.

2005. szeptember 24. Halis emlékűnnep

Ez az ünnep, melyet a példás kanizsai halálának 100. évfordulójához közel szerveztünk meg, csúcspontja volt Halis-évünknek. Olyan programsorozatot sikerült ezen a szombaton meghirdetnünk, mely minden elemében Halis Istvánról szólt, s mely szép számú, sokszínű közönséget vonzott. A programot a város Kulturális Alapjából nyert pályázati forrás segítségével valósítottuk meg.

A programsorozat 2005. szeptember 24-én, szombaton, 10 órakor kezdődött a Halis István Városi Könyvtárban. Először Móricz István alkotását, a bronz Halis István emléktáblát avattuk fel. Az avatást emlékülés követte. Az emlékülésen Tóth Tamás könyvtárhasználó vállalkozó, Kiss Gábor, a Deák Ferenc Megyei Könyvtár vezetője, Nagy Attila olvasásszociológus, Mikulás Gábor információbróker a könyvtárunkban folyó munkáról, könyvtárunkkal való kapcsolatáról beszélt. A programot Kardos Ferenc, a könyvtár igazgatóhelyettese zárta az internetes Halis tartalmak bemutatásával. 14 órától a NagyKönyv Olvasótábor résztvevői mutatták be a könyvtárat diáktársaiknak, a programban szerepelt a könyvtár bútorzatának mobilitását bemutató könyvvállány mozgatása is.

Ekkor biztosítottunk alkalmat arra is, hogy megismerhessék az érdeklődők a nagykanizsai kistérséghez tartozó könyvtárak számára létrehozott könyvtári honlapcsalád – www.nagykar.hu – alkotóit és üzemeltetőit, valamint az ennek az internetes eszköznek a felhasználásával kialakuló könyvtári szolgáltatásainkat. Példaként erre az alkalomra több tematikus honlapot is létrehoztunk: www.halis.nagykar.hu, a példás kanizsairól, Halis Istvánról és a könyvtárról; [14](http://www.olva-</p></div><div data-bbox=)

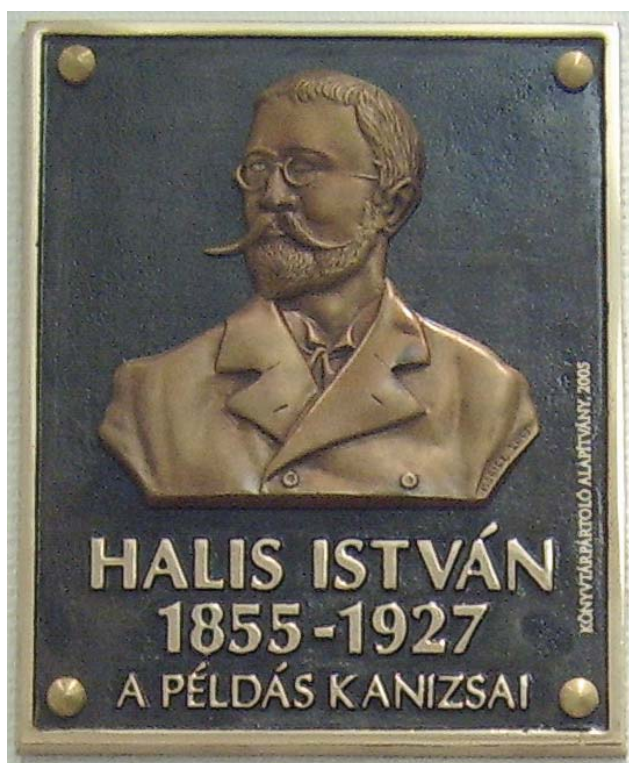
sas.nagykar.hu, olvasnivaló Halis műveiből; www.nagykanizsa.nagykar.hu, Halis városáról, Nagykanizsáról.

17 órakor a Nagykanizsai Gólyalásosok bemutatóját és egy közös könyvtár előtti gólyalásást élvezhetett a Halis emléknap közönsége (a városban kialakuló gólyalásos mozgalom egy Halistól vett részletben látja előképét).

Ezt követte az Egy oldal HALIS! című Halis-olvasó est. Az esten az erre vállalkozók felolvastak egy-egy oldalnyi szöveget Halis István életművéből.

A Halis-olvasó esten 24-en olvastak fel Halis írást. Két műből 31 oldalnyi szöveget ismerhetett meg a közönség. A felolvasott írásokat honlapunkról ki is vetítettük.

Gazdag Halis-évet hagytunk magunk mögött. Abban bízunk, hogy ennek a kötetnek a bemutatója méltó módon zárja le könyvtárunk életének ezt a szakaszát.

Móricz István készítette Halis István bronz emléktábláját, mely a Könyvtárpártoló Alapítvány ajándéka

Halis Istvánról

Halis István életéről, munkásságáról Illés Mária Zsuzsanna dolgozata az első összegezés. Ebből közlünk részleteket úgy, hogy az általa idézett részeket most „eredetiben” illesztjük szövegébe.

Öröm számunkra, hogy a témaválasztásban, a forráskutatásban, a dolgozat megformálásában s a kötetben közölt változat létrehozásában – úgyszólván minden lépésnél – jelen volt, segített a könyvtáros.

Illés Mária Zsuzsanna

Halis István 1855-1927

Helytörténész és várospolitikus Nagykanizsán

Szöveg 2001-ből

Bevezetés

Dolgozatomban Halis István (1855–1927) jogász helytörténési és várospolitikusi munkásságát szeretném bemutatni.

Munkámhoz a rendelkezésre álló források: Halis István művei, publikációi, kortársak írásai a szerzőről és műveinek kritikái, egyházi és iskolai anyakönyvek, jegyzőkönyvek, térképek, az írásait felhasználó kutatók művei; a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár kiadványai (2000–2001): meghívók, jubileumi újság; az oldalági leszármazottak feljegyzései, szóbeli emlékei.

Az oldalági leszármazottak közül kettő él, akik gyermekként még ismerhették dédunokabátyjukat, Halis Istvánt: Steinhardt Lászlóné (sz. Gerócs Ilona 1916) és Dárdai Zsigmondné (sz. Metz Erzsébet 1921). Ők Halis Katalin, illetve Halis Teréz dédunokái. Visszaemlékezéseikkel nagyban segítettek munkámat.

Az eddig még nem publikált életrajzi adatokat, Halis István kéziratos feljegyzéseit a család „levéltárosától”, Steinhardt Lászlótól kaptam meg. A rendelkezésemre álló források így is nagyon szűkösek; a városi iratok zöme megsemmisült, több esemény már csak Halis István műveiből rekonstruálható.

A fentiek felhasználásával és elemzésével szeretném bemutatni Halis István személyiségét és rendkívül szerteágazó munkásságát.

Halis István családja

A család anyagi helyzete, bemutatása

A család a tehetősebb, gazdagabb városi földműves és iparos réteghez tartozott. Szüleinek jelentős szőlőbirtoka is volt. Emléktáblával megjelölt, ma is látható szülőháza¹ egyik melléképületében működött az úgynevezett „pinteskocsmá”, ahol időszakosan vendéglőt is üzemeltettek.

A könyvtár dolgozói és a Halis család leszármazottai lebontásáig évente megkoszorúzták a szülőház falán elhelyezett emléktáblát

A család több tagja végezte el a gimnáziumot, tanult mesterséget, így teremtve meg a polgári lét anyagi alapjait (földműves, szűcs, takács, stb., a továbbtanulókból tisztviselő, tanító, pap lett). Családjának tagjai szabad szellemű, városukat szerető polgárok, jó hazafiak. Az 1848-as szabadságharcban édesapja nemzetőrtizedes volt, papnövendék nagybátyja pedig honvéddnek állt.

Életrajz

Halis István 1855. augusztus 21-én² született Nagykanizsán. Apja Halis Ferenc (földműves), anyja Andri Julianna (háztartásbeli). A szülők kilencedik gyermeke. Születése előtt családja leányáldásban bővelkedett, legidősebb nővére és közte tizenkilenc év korkülönbség volt, így édesanyja mellett nővérei is nagy szeretettel vették körül.

Iskolai tanulmányait a nagykanizsai „római katolikus Elemi Főtanodában” kezdte. Az elemiben elért eredményét a következő záradék igazolja: „A helybeli kath. el. főtanoda 4-ik osztályából jött kitűnő bizonylattal. KA. igazgató.”³ Tanulmányait a nagykanizsai római katolikus gimnázium első osztályában folytatta az 1867–68. tanévben. Itt az első hat osztályt végezte el.

Érdekes képet mutat gimnáziumi tanulmányi előmenetele: magaviselete az első és második évben dicséretes, de negyedik és ötödik évben rontott, mert a „törvényes” és a jó között ingadozott, hatodikban ismét jó lett. Figyelme feszült. A többi tárgyból kitűnő, az ún. készségi tárgyakból (ének és testnevelés) gyenge. Írásbeli dolgozatainak külalakja „csinos”, tiszta. Általános tanulmányi eredménye első osztályban kitűnő, és a hetvenöt beiratkozott elsős között a harmadik helyen áll. Második év végén jeles, ám (kamaszkorba érve) a harmadik és negyedik osztályban bár rontott, mégis a tanulmányi eredménye elsőrendű maradt. Ennek ellenére minden tanévben a fizető tanulók közé tartozott.

A gimnázium harmadik osztályától – a latin mellett – német, majd ötödiktől görög nyelvet is kellett tanulnia. Furcsa módszerrel szorították rá a diákokat arra, hogy a tanórán kívül is használják az idegen nyelvet.⁴ Szigorúság uralkodott, büntetést (virgácsolást = vesszőzést) vont maga után: a kártyázás, verekedés, lármázás, indokolatlan elkésés, templomba járás elmulasztása, pipálás, csúszkálás, szabadban való fürdőzés, kocsmába járás. A diákok előmenetelét az első félévben csak felolvasták, a második félévben pedig a szülőkkel írásban közölték. Később a tanulók költségén nyomtatásban ki is adták. Amikor Halis István a Zalai Krónika füzeteit szerkesztette, azokban régi iskolai értesítőket is közreadott.⁵

A hetedik osztályba Pécsre a ciszterekhez iratkozott be. Ennek okáról megfelelő indokot nem találtam. Az iskolaváltoztatásra fegyelmetlenség nem adhatott okot.

A gimnázium tantestületi jegyzőkönyveit átvizsgálva megállapítottam, hogy fegyelmi eljárás nem indult ellene. Feltételezhető, hogy kispapnak szánták. A család úgy emlékezik vissza, hogy kispap is volt. E feltételezést a következők támasztják alá: 1873/74-ben az anyakönyvbe a „tanodát változtatott” zárókérdés került. 1874/75-ben érettségizett, majd 1875/76-ban szeminarista. A papi pályára való készüléséhez az is hozzájárulhatott, hogy apai nagybácsija fényes egyházi karriert futott be. A Halisok hazafias öntudatára álljon itt a következő példa. A nagybácsi végrendeletében jelentős vagyont hagyományozott családtagjaira is (emeletes ház Pécsen, jelentős pénzüsszeg, vagyon, stb.). A végrendelete mégis megemlékezik többek között arról, hogy „egy igaz aranyat hagyományozok István öcsémre”. Ez a pénzérme V. Ferdinándnak a szabadságharc idején 1848-as verdejegy nélkül kiadott magyar nyelvű dukátja volt.⁶ Szeminarista voltát igazolja az is, hogy a Zalai Krónikában olyan adatokat is közöl, amiket csak belülről lehetett megismerni.⁷

1876-ban Budapesten a Magyar Királyi Tudomány-Egyetem Jogi Karára iktatták be a nyári szakra, hol a diplomáját 1880-ban szerezte meg.⁸

Tanulmányai befejezése után Halis István mindvégig Nagykanizsa szolgálatában állt. Különböző városi tisztségeket töltött be. 1896-tól árvaszéki ülnök, majd hosszú ideig városi tanácsos, polgármester-helyettes. 1913-tól a város könyvtárosa és a létrehozandó múzeum vezetője. A város történetének lelkes kutatójaként régi okiratok gyűjtésével és régészettel is foglalkozott.

Írói tevékenysége rendkívül sokrétű: népszerűek történeti munkái, elbeszélései, színművei, romantikus regényei. Leginkább maradandóak a város történetével foglalkozó tanulmányai, könyvei, újságcikkei.

Hagyaték

Halis István nem gyűjtött vagyont. Halálakor – a család emlékezete szerint – örökölhető ingatlannal nem rendelkezett. Megjegyzem, hogy 1906-ban tanácsosi fizetése évi 2900 aranykorona volt, 480 korona lakáspénzzel kiegészítve. A városi szolgálatba lépéstől kezdve különböző bérelt lakásokban élt, leghosszabb ideig a ma is álló Hunyadi út 23. számú kétrészes lakóház északi szárnyát bérelte.

Az élete folyamán örökölt ingatlanok azon részéről, melyet valamelyik családtagja használt, rendszeresen lemondott. Az értékesítésekből származó pénzt és saját jövedelmét kutatásaira fordította. Nőtlen ember lévén minden szabadidejét utazásra és írásra szentelte. Minden művét a saját költségén adta ki. Lelírja, hogy a világháború alatt nem tudta a *Zalai Krónika* köteteit folyamatosan kiadni, mert nem volt anyagi lehetősége rá.

Környezetét, családtagjait a tanulásra ösztönözte⁹, leánytestvérei gyermekeinek tanításához anyagilag is hozzájárult.

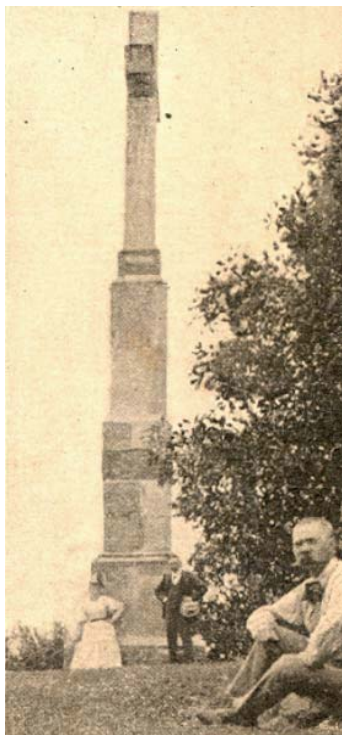
A lakásban megfordult rokonok emlékezetében csak a sok könyv látása maradt meg, egyéb dolgokra nem emlékeznek. A hagyaték a bútortatból, ruhaneműből, könyvekből, kéziratokból, festményekből és készpénzből állhatott.

Halis István 1927. február 23-án történt elhunytá után ingóságait feltehetően közjegyző jelenlétében osztották el. Hagyatéki leltár nincs a család birtokában, s ez ideig a közjegyzői iratok között sem találtam erre vonatkozó adatot. Egyesek úgy emlékeznek, hogy hivatalos hagyatéki tárgyalás alapján történt az ingóságok elosztása. Mégis az oldalági leszármazottak mindegyike úgy emlékezik, hogy a legértékesebb festmények, könyvek Halis Rozália leszármazottainak a kezére kerültek. A hagyaték ezen része 1945-ben, illetve az 1951-es hortobágyi kitelepítéskor eltűnt (elveszett, megsemmisült). Ez a rokoni ág Magyarországon kihalt, egy, már az Amerikai Egyesült Államokban született utódról tud csak a család, így a hagyatékról érdemi felvilágosítás már nem szerezhető.

A hagyatékban lévő Halis könyvekből minden örökösnek jutott. Az örökséget öt vagy hat részre osztották el, a törvényes örökösöket a már nem élő nővérek leszármazottai képviselték (I2–I5 fő).

A hagyaték elosztásának mikéntjéről nem tudunk, de feltehető: az egyezkedés alapja az lehetett, hogy kinek mi kellett, kinek mire volt szüksége. A készpénz összegére csak következtetni lehet. Dárdainé úgy emlékezik, hogy a kapott pénz – az örökrész I/6-át – szülei a hegyi pincéjük felújítására fordították.

Amiben megegyezni nem tudtak, továbbá az értéktelennek ítélt apróságokat, kéziratokat a családon belül elárverezték, melyeket Halis Katalin unokája, Gerócs Jenő (1892–1982) vett meg: írógépasztal, írógép, a benne levő utolsó regény, levelezések, kéziratok, pisztoly, pisztolytáska, mosdó készlet, műveinek fűzött példányai

*Emlékkép egy kirándulásról,
jobbra lent Halis István*

(kb. negyven kötet), könyvtárából az olcsókönyvtár füzetei és egyéb, zömében fűzött könyvek (kb. százhusz kötet). Halis igényességére és szakmai felkészültségére jellemző, hogy ezen aláírásával jelölt könyvecskék között találhatók többek között a következők: Scribe, Goldoni, Szigligeti Ede színdarabok; a Magyar Nemzeti Múzeum Képcsarnokának lajstroma; Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum érem- és régiség-tárában; Oszmán-török nyelvtan; Az erdélyi cigány népköltészet; Velence térkép-melléklettel; Magyar kalauz Bécs városáról, stb.

Gerócs Jenő a hagyatéka részét sokáig egyben tartotta Teleki utcai házában egyik melléképületében, ahol betörés, majd beázás miatt egy részük megsemmisült. Az 1960-as évek végén unokája¹⁰ segédletével rendezte az anyagot, és átszállították a Búzavirág utca 21. számú, leányának épített családi ház melléképületének egy külön szobájába. Ide csak neki és unokájának volt kulcsa.

Ekkor ajándékoztak a Thúry György Múzeumnak Halis Istvántól származó tárgyakat, kéziratokat, fényképeket. Ekkor került a múzeumba a márvánnyal borított mosdószekevény és a kerámia mosdókészlet (mosdótál, kancsó, fogkefetartó, szappantartó).

A megmaradt Halis-relikviák egy része megvan, egy része a nagypapa halála után szétosztott. A család arra törekszik, hogy ezeket összeszedjék és az immár Halis Istvánról elnevezett könyvtárnak ajándékozzák.

Halis István munkaeszközei és kézírása. Részlet Halis-kiállításunkból

Halis István könyvei, publikációi közül csak a történeti tárgyúakat emeltem ki. Ezek felidézésével – a szerző szemüvegén keresztül – szeretném bemutatni, hogyan örökítette meg írásaiban Nagykanizsa múltját és jelenét, s ebben milyen közéleti szerepet vállalt.

Színes mozaik Nagy-Kanizsa történetéből (1893)

A fenti cím alatt egy érdekes, régi történeteket, adatokat tartalmazó könyv jelent meg Nagykanizsa múltjáról. A szerző fiatal, a neve ekkor még ismeretlen az irodalom terén. Ez az első kísérlete, mellyel az olvasóközönségnek bemutatkozott. Sikerral.

A könyv megírásának ötletét Halis István barátja, Róth Miksa adta. Tudta, hogy Halis szívesen foglalkozik a város történetével, kutatja a régi okmányokat, iratokat. Felajánlotta, ha elkészülne a könyv, szívesen készít hozzá illusztrációkat.

A *Színes mozaik* megismertet bennünket Kanizsa város nevének eredetével, a török előtti és utáni idők történetével. Bemutatja a város viaskodását a földesuraival (ezek valójában elhúzódó hosszú perek), melybe szinte belerokkant Kanizsa. Megismerjük a város lassú felemelkedését, megannyi érdekes történetét. Ezek színesen – talán a város iránti szeretettől is elfogultan – örökítődnek meg Halis István írásaiban: *Mindig a kanizsaiak itták meg mindennek a levét. Czifra története van Kanizsának!*¹¹

Ez a könyv a kanizsaiaknak sok tekintetben tanulságos, s egyszerre mulattató korrajz is. Ugyanis a furfangos kanizsaiak például úgy akartak túljárni az egyik török uraság eszén, hogy becses ajándékot küldtek neki, kanizsai leányt: ... *akármilyen ördögfajzata légyen egy török basa: ilyen ajándék látására elneveti magát s a ki nevet, az nem tud haragudni.*¹² Mert – a szerző szerint – a kanizsai lányok olyan szépek voltak, hogy a kegyelmes basa haragját egy-egy szép leánnyal, – kit ajándékba vittek neki – enyhíteni lehetett.¹³

Halis István nagy szorgalommal gyűjtötte az adatokat a *Színes mozaik*hoz, saját bevallása szerint több mint tíz évig. Számos közvetlen forrást használ, ezek megjelölése néha pontatlan, nehezen kezelhető. Olykor felborítja az időrendet is, bár ez nem olyan zavaró.

Kutat a város okmányai között, amelyekből a következő szomorú megállapításokat teszi:

*A város irományos-tárából siró szemmel olvashatjuk, minő kegyetlenséggel és ravaszággal kivetkőztettek jogainkból. Még a szerencsétlenségeinket is felhasználták elnyomásunkra ... koldussá tették a kanizsaiakat.*¹⁴ Az igazságot sem egyenlően osztották, mert a mérleg nyelve többször billent a város földesurainak javára: *Hja, egy palatinus olyan hatalmas ember, hogy annak kedve után kell igazodni az igazságnak is!*¹⁵ *Ha*

lehetett volna a polgárok testéről lehúzta volna a gatyáiokat is és a legnagyobb gyönyörűsége lett volna, ha meztelenül a világba futnak a kanizsaiak.¹⁶

Ahelyett, hogy a várost felemelték, szabaddá tették volna, kiforgatták mindenéből: elvették rétjét, szőlejét és vámját is. *A neveléssel határos vakmerőséggel kifosztották mindenből.*¹⁷ Keserű, súlyos és kemény szavakkal korholja és bírálja a város urait. Bátran teszi, a történet (perek az urasággal) már a múlté. Halis István munkássága idején Nagykanizsa fejlődése elindult, egy jobb jövő elé nézett.

A szerző írásainak az a legnagyobb érdeme, hogy embereit többnyire nevükön és a maguk eredetiségében szerepelteti. Az általa közölt történetekkel, az egykori személyekkel illusztrálja kora társadalmi és egyéni erkölcsseit. Írásaiban megőrzi a város életének minden mozzanatát, a rosszlányok kicsapatását és kikísértetését a városból, hiedelmeket, ünnepeket és még a diákok csínytevéseit is. Így a *Színes mozaik* inkább társadalomtörténeti, mint politikatörténeti munka.

Nem von le a mű értékéből az sem, hogy egyes egykorú, kevésbé jelentékeny személyek életrajzi jellemzésével a kelletnél is többet foglalkozik: Szobovics János diák, Tóth Ferenc strázsamester, Kesseldorfer Mihály¹⁸ hóhér, gróf Pálffy János¹⁹ fővezér. Történetei mégis rendkívül fontosak, mert a város akkori életéhez tartoztak.

A könyv végén megígéri a szerző, hogy folytatni fogja munkáját. Felhívja az olvasók figyelmét, hogy a kis könyvet a saját pénzén adta ki és nála lehet megrendelni. Ára I fr. 50 kr, azaz 3 korona volt.

Hajnal van! (Elbeszélések 1902)

A kötet hat elbeszélést tartalmaz, melyből csak egy történelmi tárgyú: *Az élet vize*, ez a legérdekesebb fejezet. A kötet másik öt elbeszélése nem történelmi tárgyú, azonban érdekesség és költői felfogás tekintetében egyik sem marad el mögötte. Mindegyikben egy gazdag kedélyű ember nyilatkozik meg és szórakoztatja az olvasót érdekes mesékkal és azoknak gyönyörködtető előadásával.

Az elbeszélésekben nagyon sok életrajzi elem is található, természetesen irodalmi feldolgozásban. *A föld-fölötti ember* című elbeszélésnek a kanizsai követválasztás a témája, melyben a kor szokásainak megfelelően emberhalál és az ablakok beverése mint természetes kísérő jelenség szerepel. Tanár és orvos barátjával mulatják az időt és politizálnak: *Mind a hármunknak más a pártállásunk. A professzor idealista, tehát függetlenségi; a doktor antiszemita, tehát néppárti, de azért a kormány jelöltjére szavaz, mert a néppárti paraszt betegségében Istent hív segítségül, nem pedig doktort; én pedig mint tisztviselő, kormánypárti vagyok. De abban megegyezünk, hogy mindhárman vágyódunk egy későbbi, felvilágosultabb korszak után, mikor a követválasztásnál nem verik agyon egymást az emberek.*²⁰

E pár sorból egyértelműen kitűnik a népéért aggódó értelmiség vágyódása a felvilágosultabb korszak után, de kiderül a pártokhoz tartozás fonákja is.

A kanizsai zárda titkairól szól az *Az élet vize* c. elbeszélés. Az író a hiányos adatok alapján élénk fantáziával írta meg azt, miképpen foglalkoztak a szentatyák alkímiával. Az elbeszélés megvilágítja a XVIII. század első felének gondolkodásmódját és erkölcsi felfogását. Egy iskolaépítésnél kerültek napvilágra és Halis István birtokába az elbeszélés alapját képező adatok. A fundamentum ásásakor öt csontváz és egy bádogdoboz került elő régi papírokkal. Halis így örökítette meg az esetet a kötet I05-I06. oldalain:

Pár nap mulva egy napszámos állított be hozzám, és 2 különös tárgyat kínált megvételre: egy csontból faragott *kulcsot*, és egy sárgarézből vert *háromszöget*. A fehér kulcs háromszögű fogantyúval bírt, s a réz-lap egyik oldalára nyitott szem volt belevésve.

Nini! a *világegyetem Teremtőjének szeme!*

Azonnal felismertem, hogy e tárgyak a keresztések *jelvényei* közül valók, s rögtön agyamba villant, hogy ezek csupán onnan kerülhettek napfényre, ahonnan a misztikus papirosok: az öt holttest mellől.

— „Aztán honnan jutottak e tárgyak magához?“ kezdtem az embert.

Határozatlanul felelt, mint ez a mi népünk-nél szokásos :

— „Hát künn találtuk kaszáláskor.“

Ránéztem. „Atyámfia, senki se veszi el magától ezeket, akárhonnán valók, hát megmondhatja az igazat! Külömben én ugyanis tudom hol szerezte!“

— „Hát mondja meg az ur, ha olyan igen tudja!“ szolt foghegyről az én emberem.

— „Az iskola fundamentuma alul ásták ki, és maga eldugta mielőtt észrevették volna!“

— „Enyje,“ kiáltott az ember félig megdöbbenve, félig nevetve „hogyan tudja az ur, hiszen senki se látta?“

Gyanum imígyen beigazolódván, megvettem az értéktelen holmit.

Az ősmagyarok nyomai (Történetünk néhány rejtélyének magyarázata 1902)

Az ősmagyarok nyomai történeti munka, melyben a kérdések özönét teszi fel: a magyarok eredetéről, a magyar szavak írásáról, értelméről. Elemzi a rovásírást, minden ilyenben megtalálja a magyar értelmet, mert gyökeret vert lelkében az a gondolat, hogy a szittyák a magyarok ősei voltak. Elbeszélésében politikai felhang nincsen, idealizmus hatja át minden sorát.

Röviden foglalkozik a nagyszentmiklósi kincs történetével és a császári múzeumban való elhelyezésével is. Halis István az Attila-kincs tanulmányozása végett Bécsbe utazott. Róth Miksa is elkísérte erre a fontos történeti kutatásra, vállalkozott az arany edények lerajzolására *Az ősmagyarok nyomai* című könyvhöz. Halis a *Zalai Krónikában* is közöl rajzokat, képeket a kincsről.²¹ Itt írja le a ma már számunkra hihetetlen történetet: hogy a súlyos arany edényeket ide-oda hordozták egyik teremből a másikba azért, hogy a legkedvezőbb megvilágítást kapják. Felvetődött bennük, hogy milyen élvezet lenne ezekből a gyönyörű edényekből inni a magyar vezérek után. Így örökítette meg Halis a ma már számunkra valószínűtlen történetet.

Könyvében hatalmas anyagot ölel fel aránytalanul kis terjedelemben, ebből adódóan nagyvonalúan, de sok szeretettel és a merészségig menő meglepő eredetiséggel fogalmaz.

Zalai Krónika (1915–1917)

A Zalai Krónikát 1915-ben indította el azzal a céllal, hogy Zala vármegye és települései történetéből valamit megmentsen. 1917 februárjáig öt kötet jelent meg. *Az emlékezés országából* címmel azon kortársairól ír, akik meghatározói voltak Zala megye közéletének. Szuggesztív erővel és nagy szeretettel mutatja be életüket és munkásságukat. Olyan adatokat, eseteket közöl, amit talán csak ő örökített meg írásában az utókor számára. Ilyen volt Deák Ferenc és Babócsay János kanizsai városbíró találkozása: *Szeretve tisztelt nagy Hazánkfia! Méltóságos Uram!* – megszólítást nem folytathatta tovább Babócsay, mert Deák közbevágott: – *Megbolondultál Jancsi? Hátra kötöm ám a sarkadat!* – Ugyanis valamikor diáktársak voltak Kanizsán. Halis a történethez megjegyzi, hogy mára már nagyot haladt a világ ezen a téren, mert a találkozásoknál a címezetést előbbre veszik mindennél.

Itt mutatja be Horsetzky Sándort, aki mindig büszkén emlegette, hogy ő Kanizsán a legöregebb 1848-as honvédtiszt. A család másik tagja, Horsetzky Móricz legnevezetesebb cselekedete az volt, hogy (a belügyminiszter felhívására) a hitközség által felajánlott arany és ezüst kincseket Pestre vitte. Miután látta, hogy minden felügyelet nélkül össze-vissza dobálták, sarkon fordult és visszahozta Kanizsára. Megmentette a kincseket. A művészi kincseket 1909-ben Tandor Ottó lefényképezte.

Halis az első világháború alatt is szeretné az emberek figyelmét éberen tartani, ezért derűs visszaemlékezéseket közöl. Ezzel szeretné a háború rettenetességét enyhíteni. A Krónika negyedik és ötödik füzetének a kiadása egyre nagyobb nehézségekbe ütközik, mert a nyomtatáshoz szükséges betűk nagy részét harci célokra használták fel, a betűszedőket katonának vitték, a papír fogytán. Annyira megdrágult minden, hogy már csak háromszoros árban lehetett kiállítani egy-egy füzetet. Az előfizetők száma nem nőtt. Zala megye egyetlen példányra sem fizetett elő, és nem járult hozzá egyetlen fillérrel sem a kiadásokhoz. Sajnos azt is meg kell állapítani, hogy ráadásul még Kanizsa város tanácsa sem jeleskedett az előfizetésben.

A *Zalai Krónikát* 86 előfizető 91 példányban rendelte meg. Az előfizetők közül először a magánszemélyeket vizsgáljuk meg: számuk jelentős, munkakörük és beosztásuk szerint valamennyien a városi értelmiség tagjai. Egy mágnás is volt közöttük, sőt még Erdélyből is rendeltek egy-egy példányt.

Magánelőfizetők megoszlása munkakör és beosztás szerint: törvényszéki elnök I, gimnáziumi tanár I, orvos 6, gyárigazgató (cipő-, szesz-, kávégyár) 3, ügyvéd 9, kereskedő I2, bérlő (gőzfürdő-, földbérlő) 2, tanító, tanár 4, főmérnök (déli vasút) I, banktisztviselő 3, földbirtokos 5, közjegyző 2, pénzügyigazgató (Erdély) I, tisztartó (Erdély) I, magánzó (kereskedő, részvénytulajdonos) 3, posta főtanácsos 2, táblabíró 2, biztosító főnök 3, téglagyáros (tulajdonos, rész gyári tulajdonos) 2, gyógyszerész 2, tisztviselő (déli vasút) I, járásbíró I, honvédőrnagy I, rendőrkapitány I, körjegyző 2, lelkész I, gazdaköri titkár (magánzó-birtokos) I, összesen 73 fő, példányszám: 73 db.

A Nagykanizsán működő intézmények közül az élen – a *Zalai Krónika* megjelenésében – a pénzintézetek és biztosítók jártak. Feltűnik jelentős számuk, és az, hogy több külföldi érdekeltségű is volt. Kanizsa földrajzi helyzete kedvező, ekkor az átmenő kereskedelem egyik fontos állomáshelye (déli vasút) igényelte a pénzügyilek gyors lebonyolítását. Az alkalmazottak iskolázott emberek, igényelték a szakirodalom mellett a szórakoztatóbb irodalmat is.

Az intézményi előfizetők jegyzéke (az előfizetők I példányt rendeltek általában a *Zalai Krónikából*, a kivételt jeleztük): *pénzügyi intézmények*: Néptakarékpénztár, Pesti magyar kereskedelmi bank nagykanizsai fiók, Nagykanizsai bankkegyesület, Zala megyei gazdasági takarékpénztár, Nagykanizsai takarékpénztár; *biztosítók*: Magyar-francia biztosító társaság vezérigynöksége, Adriai biztosító társaság főigynöksége, Francia-pesti biztosító intézet főigynöksége, Első magyar általános biztosító társaság főigynöksége; *könyvtár*: Népkönyvtár 2 db; *nagykanizsai Szabadkőműves Munka páholy* 5 db, *gyár*: Dunántúli Szeszfinomító RT.; *iskola*: Izraelita elemi iskola, összesen 13 intézmény, 18 példányszám.

Az előfizetők vagyoni helyzetére pontosan rámutat a magánelőfizetők megoszlása. A tulajdonosi réteg (37%) engedhette meg magának a rendszeres könyvrendelést. Ezután a legmagasabb az arány (21% és 19%) az értelmiségieknél. Feltételezem, hogy fizetésük messze nem volt elegendő a megélhetés biztosítására, mégis az irodalomra kiszorították a pénzt, mert volt rá igényük. Ennél meglepőbb, hogy a gazdasági szférában dolgozók kis arányban (4% és 5%) fizettek elő.

A magánelőfizetők megoszlása: tulajdonos: 27 fő 37%, vállalati felső vezető: 3 fő 4%, gazdasági tisztviselő: 8 fő 11%, közigazgatási tisztviselő: 4 fő 5%, alkalmazott értelmiség (állami: 14 fő 19%, szabadfoglalkozású: 15 fő 21%) 29 fő 40%, egyéb: 2 fő 3%.

A községekből nem fizettek elő (néha elvétele I–I fő), talán azért, mert kevesebb volt az iskolázott ember, aki erre pénzt szánhatott, vagy nem volt elég anyagi képesség.

Helyet kapott a Krónikában a népszokás, néprajz, nyelvsajátosság és a földrajz mellett minden régebbi dolog: épületek, várak – Kanizsa vára, Bajcsa vára, Korpavár, stb. – ismertetése, ásatások eredménye, régi írások és okmányok (birtokviszonyokról, boszorkányperekről, zálogjog bejegyzéséről). Halis István megjelentette azokat a katonadalokat is, amelyeket Nagykanizsán énekeltek a harcra vonuló katonák. A megyére vonatkozó idegen nyelvű (német, latin) régi írásokat fordításban olvashatták. Érdekes leltárokat, régi iskolai értesítőket is közöl, mindent, ami a megye kulturális életével vagy anyagi viszonyaival összefügg. Ez teszi a Krónikát tartalmassá. Olyan eseményeket is felvett, melyek nincsenek teljesen kiderítve, emiatt nincs kizárva az a lehetőség, hogy a kutatók az utólag előkerült okmányok birtokában más megvilágításba helyezik majd a Krónikában leírtakat.

Krónika a Babócsay családról (1923)

Kanizsa város történetét egy teljes száz éven keresztül három Babócsay vezette: Babócsay József orvos, városbíró, fia Babócsay János ügyvéd, városbíró, és fia Babócsay György polgármester, kiknek mindegyike a város első embere volt, s így ez a róluk szóló családi krónika tulajdonképpen Kanizsa százéves történetét tartalmazza.

Halis Istvánt igaz barátság fűzte Babócsay György polgármesterhez, akinek a gondolataiban először felvetődött egy városi múzeum megalapításának terve. A legkiválóbb emberek egyikének tartotta, akiben egyesült nagyapja műveltsége, apja furfangos esze, de hiányzott belőle az érvényesülésre való akarat. Helyrehozta a város zilált gazdasági viszonyait annyira, hogy *az utána jött polgármestereknek ugyancsak gondot adott az összegyűjtött vagyontól megmenekedni.*²²

Halis e rövid lélegzetű munkáját mindazoknak ajánlotta, kik a hazai rög múltjáért lelkesedni tudtak és tudnak érte áldozatot is hozni.

*A Zalai Közlönyben megjelent írás*²³

Halis István sokat és sokféle témában publikált a lapban. Közülük kettőre hívjuk fel külön a figyelmet.

Komoly események bolondul csinálva. I–III. Eredeti elbeszélés.

Nagykanizsa város levelestárában levő okmányok alapján megörökítette a város életének mosolyt fakasztó, humoros történeteit. A diákokat, akik régi jó szokásuk szerint nemcsak tanáraikat tudták felbosszantani, de a városi strázsamestert is. A történetek mégis jól végződnek, mert a legpajkosabb diák (Szobovics János) is megjuhászodik, befejezve tanulmányait tisztviselőnek áll a nagykanizsai városházára. Ebben az elbeszélésben olvasható az a részlet, mely a nagykanizsai gólyalábazás hagyományát a 21. század elején „megalapozta”. Az írás a Zalai Közlöny 1889. február 23-i számában jelent meg.

é-
v-
k-
ö-

Komoly események bolondul csinálva.

— Eredeti elbeszélés. —

(Nagy-Kanizsa város levelestárában levő okmányokból.)

Irta: HALIS ISTVÁN.

Urunk születése utáni 1801 ik esztendőben sokszor megfájult a feje Tóth József uramnak, Nagy-Kanizsa privilegiált város érdemes strázsamesterének.

A főfájás Szobovics János csinyjeinek vala következménye, a mely persona a piaristák iskolájában syntaxista diák volt.

Igaz ugyan, hogy a diákot nem lehetett rajtakapni egyetlen kalamitáson sem, hanem azért mindenki bizonyos volt a felől, mikép Szobovics Jancsi főfaktora az összes csinyeknek.

Mert a nevezett diák nem maradt el sóha, akár verekedés, akár pedig másféle „vigasság” adódott elő. Pedig emellett a tanulásban is első volt.

Aztán ezek a csinyek nemcsak folyton szaporodtak, hanem a vározt lurkók nem irtóztak felhasználni pajkos céljaikra a szent dolgokat sem.

Egyik éjjel kilopták a város pajtájából a Szt.-Mihály lovát, macskát kötöztek rá, és beleusztatták a gymnasium előtt lévő „Sárecz tenger”-be, hol reggelig nyivákkolt és agyonrémitette a boszorkányhivő lakósokat.

Máskor pedig a barátoknál veszettül ránczigálták éjnek idején a porta csengetyűjét. Az eső csakugy szakadott.

„Mit akarsz ilyen időben”, rivallt rá a kapunyitó fráter az ott talált gyerekre.

Ez pedig (minden második szónál becsülettudóan tiszteendő urnak szólítva a kapust), szépen elmondotta a mire betanították. Hogy t. i. meg kell gyóntatni Szakáll István városi szenátor urat, mert hirtelen rosszul lett.

„Várjon reggelig, mert ebben a sárban nem vihetjük el a Krisztus testét.”

— De tiszteendő ur kérem annyira oda van a szenátor ur, hogy talán nem éri meg a reggelt sem.

Erre a mondásra nem volt más teendő, mint elmenni a haldoklóhoz. Még pedig falábak nélkül. A falábakat a diákok már előtte eldugták a kerítés mellé.

Olyan sárosak valának ugyanis ez időben a város utczái, hogy falábakon szoktak a sáron keresztül járni az utcák tulsó sorára.

De hát halaszthatlan kötelesség egy lélek megmentése. A kötelességtudó páter fűlig sárosan érkezett meg Szakáll István portájára. Mikor azonban kitűnt volna, mikép az érdemes szenátor urnak kutya baja sincsen, — (leszámítva azt, hogy lábain kissé tántorgott, „a kudarja taszigálása miatt”) — akkor a lelkiatya földhöz akarta csapni méltó haragjában a szent ostyát.

Mulatságos történetek Kanizsáról

Az írás egyik fejezetében, az *A sáska* címűben Nagykanizsa város kiskanizsai városrészének lakóit mutatta be. A szerző röviden, tömören foglalta össze mindazt, ami megtámadhatatlan talán ma is. Az írás a Zalai Közlöny 1889. október 5-i és 12-i számában jelent meg.

MULATSÁGOS TÖRTÉNETEK

KANIZSÁRÓL.

Irta: **HALIS ISTVÁN.**

IL

A SÁSKA.

Tudvalevőleg Nagy-Kanizsa város VI. és VII. kerületének (a kis-kanizsai városrésznek) lakóit hívják sáskáknak.

A sáska hátor és erőszakos. Munkás és jó gazda. Országoshirű verekedő. De csalás, vagy hamis eskütől tiszta.

Rendesen három, négy neve van, melyeket a rokonság neveiből és az egyéni tulajdonságokból állítanak össze.

— Deák Ferencz elé, — mikor még városunkban volt járásbirósági jegyző — (most Hajdu-Böszörményben aljárásbíró.) valami becsületsértési perben tanuképen idézték meg Sánta Tököli Pista Jancsi Lászlót. Egyikét a java sáskáknak.

Ez a név így értendő: Tököli a családnev; László a tanunak neve; apjának Jancsi, öregapjának Pista volt a keresztnéve; szépapja sántított — s azért Sánta Tökölinek hívták. Ekkép a tanu teljes neve: Sánta Tököli Pista Jancsi László.

— „Ha nem vall igazat, — mondja a tanuhoz az előírás szerint Deák, — akkor börtönbe csukják; azért figyelmeztetnem kell az eskü alatti vallomás szent-

ségére és a hamis eskü következményeire!“

— „De, tekintetős uram mért mondja ezeket neköm, — szolt a tanu megsértődve. — hiszen nöm vagyok én kálomista, verne mög a magját is a kögyelmes Isten!“

Deák kálvinista vallásu levén, mérgeledik. Egyszerre rátekint a sáska becsületes arczára és kiengesztelődve mondja: „No hiszen magát sem állítja ám az Isten jobb kéz felől az utolsó ítélet napján, mert gyülöli a felebarátját. Különb en disku-ráljunk, hanem térjünk a dologra; beszélje el, hogyan történt a becsületsértés?“

— „Hogy a komámuram azt a hitvány embört gazembernek mondta, azt nöm mondom mög tekintetős uram!“

Deák szép szóval kapacitálgatja; nem használ. Ijeszt, hogy becsukatja; nem használ. Birságot ró reá; nem használ. Semmi sem imponál Tökölinek.

A tisztviselő végre furfanghoz folyamodik, hogy az atyafit vallomásra ingerelje.

— „Bátyó, bizonyosan fél, hogy megverik, azért nem mer vallomást tenni?“

— „Micsoda! én félek tekintetős uram — mondja hatalmas mellére ütve Tököli és mint valami komor bika néz Deák szemébe — én félek, a ki követválasztáskor a „vass németet“ leemeltem a lóru! De hiszen a Pista Jancsiék családjában még nem volt olyan gyatra legény, ki félt volna, pedig eleget sgyonvertek közülünk. Azért hát inkább mögmondom hogyan történt a dolog“

És vallott, mint a parancsolat. Talán a falnak is nekiment volna, ha azt mondják, hogy „nem meri“ megtenni.

Ilyen a sáskavirtus.

A múzeum létesítésének a gondolata már Babócsay György polgármestersége idején felvetődött. A gondolatot előbbre vitte egy sajtóvita a Zala c. lapban.²⁴

Wlassics Gyula²⁵, a nagykanizsai származású volt vallás- és közoktatásügyi miniszter (1895–1903) is akciót indított egy kanizsai könyvtár és múzeum felállítására. Tárgyalásainak eredményeit a helyi sajtóban tette közzé, mely *Nagykanizsai közkönyvtár* címen jelent meg. Levelében felhívja Vécsey Zsigmond polgármester figyelmét arra, hogy milyen fontos lenne egy városi közkönyvtár:

Kedves Barátom! Szíves soraiban értesít a könyvtár ügyben megindított kezdeményező lépésről. Én csaknem tűrhetetlenek találok, hogy oly intelligens város, mint Nagykanizsa, közkönyvtár nélkül legyen. Egy város értékének az a fokmérője, mennyit tesz a kultúráért. ... én a legkomolyabban akarok mindent megtenni, hogy az a város, melyhez engem a szülőföld szeretete csatol – mert hisz ott töltöttem gyermekkorom és ifjúságom egy részét – legalább megtegye az első lépéseket egy nagyobb közkönyvtár létesítése érdekében. Kanizsán nagy volt a pótadó, de sok vagyonos ember él, aki hozhatna némi anyagi áldozatot. A kanizsai kereskedő polgártársak között is többen vannak, akiknek jelentős könyvtáruk van, tudják mit jelent egy jó könyvekkel, folyóiratokkal ellátott közkönyvtár. A város korábban állított már népkönyvtárat, ilyen nagy városban nélkülözhetetlen a közkönyvtár. Feltételezhető, hogy Kanizsa intelligenciája talán felkarolja ezt az ügyet. Mindent állami segéllyel tenni nem lehet, de amit lehet azt az államnak is meg kell tennie, mert ott a határszélen nemzeti missiót teljesít minden kulturális intézmény.

Kiváló tisztelettel híve Wlassics. 1912. február 19.²⁶

Ennek a levélnek komoly előzményei is voltak:

Wlassics, mint a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa elnöke írt Vécsey polgármesternek, melyben bizonyos városi hozzájárulás mellett egy nyilvános közkönyvtár felállítását helyezte kilátásba állami adományból.

A polgármester azonnal felelt a levélre, miszerint a város minden telhetőt megtesz, sőt még Budapestre is utaznának (bármikor) a tárgyalások megkezdésére.

Az ügygel foglalkozott nyomban a tanács és a pénzügyi bizottság, mely az eddigi évi könyvtár költséget 200 K-val felemelni véleményezte, azt be is iktatták az 1912. évi költségvetésbe és a képviselőtestület szívesen meg is szavazta.²⁷ Mihalik József királyi tanácsos táviratban értesítette a polgármestert, hogy 1912. április 27-én Kanizsára jön azért, hogy a közkönyvtár ügyéről tárgyaljanak. „Meg is érkezett és a kérdést kellőképpen el is intéztetett elvileg.”²⁸

Ezek szerint az állam egy gazdagon felszerelt könyvtárat ajándékozna Nagykanizsának. A városnak azonban legalább négy szobából álló alkalmas helyiséget kell e célra rendelkezésre bocsátania, a hiányzó berendezéseket elkészíttetnie és könyvtár-

1923-ban rendeztek be négy szobát a múzeum és könyvtár számára a Sugár úti gimnáziumban

rosról gondoskodnia. 1912-ben már a városi közgyűlés is napirendre tűzte a múzeumalapítási ügyét. Az előterjesztésről a következő hír tudósít: *Október 30-án, szerdán közgyűlése lesz Nagykanizsa r. t. városnak ... és több nevezetes határozatra van kilátás. Érdekes pontja lesz a közgyűlésnek az is, mely a városi múzeum és könyvtár felállítására vonatkozik. A városi régiségek, könyvek annyira felszaporodtak, hogy egy külön múzeum és könyvtár felállítása vált szükségessé. A múzeum helyiségéül a városi bérpalotának az a lakása volt kiszemelve, amelyet Kövesdi Boér Gusztáv ezredes bérelt azelőtt. Minthogy azonban most már ide a rendőrséget helyezték, valószínűleg más helyiségről fognak gondoskodni. A könyvtár és múzeum élére Halis István városi tanácsost állítják.*²⁹

A városi közgyűlés munkájáról a Zalai Közlöny szűkszavúan tájékoztatta a város lakosságát: *Kisebb ügyek elintézése után áttér a közgyűlés a városi múzeum és könyvtár kérdésére. Elfogadják a tanács javaslatát, alkalmas helyiségről később fognak gondoskodni.*³⁰

A polgármester kinevezte Halis István tanácsost, lelkes helytörténészt könyvtárosnak, múzeumőrnek, és megbízta a régiségek gyűjtésével és vásárlásával.

Halis hivatali szobája volt a „múzeum”, az összegyűjtött régészeti és egyéb emlékeket itt tartotta. Ekkor a múzeumi anyag magyát a piarista gimnázium régiségtára alkotta. Ezt bővítette Halis István, majd Grünhut Alfréd bankár híres numizmatikai gyűjteménye.

Képek az új könyvtárpépület 2001. augusztus 20-i avatásáról

Hamarosan kitört a világháború, s ez nem kedvezett a múzeumalapítás gondolatának. A háború alatt természetesen sok akadály volt a munka megkezdésének.

1919-ben a nagykanizsai néptanács határozatot hozott a városi múzeum és könyvtár felállításáról, mégpedig a Sugár úti gimnáziumban, s annak igazgatói teendőit Halis István nyugalmazott tanácsnokra bízta. Csak 1923-ban rendeztek be négy szobát a múzeum és könyvtár számára.

Halis István 1925-ig vezette a múzeumot, de még nyugdíjasként is lelkesen gyűjtötte a helytörténeti emlékeket.³¹

Nagykanizsán 2001. augusztus 20-án új könyvtárárpületet avattak, az intézmény ekkor vette fel a *Halis István Városi Könyvtár* nevet.

Írások Halis Istvánról

Kortársak írásai

Halis István népszerű ember volt, a város több egyletében aktívan működött közre. A Polgári Egylet³² vigadalomrendező bizottságának tagjai között is ott találjuk. Az egyleti bálók szervezői „Halis Pista”-ként emlegetik.

A Zalai Közlöny 1890. október 18-i számában *Zala vármegye íróihoz* címzett írás jelent meg. *Megyéinket az egész országban úgy emlegetik, mint az írók és költők hazáját* – állítja a szerző és felsorolja azokat az írókat, költőket, hadvezéreket, akiket a megye adott a hazának: *Zrínyi Miklós, Kisfaludy Sándor, Deák Ferenc, ők az ún. Sasok,* majd azok jönnek, akiknek szintén már jól kinőtt az „írói tolla” közöttük találjuk Halis István nevét is.

A Zalai Közlöny 1912. április 22-én a Halis birtokában levő I488-as nyomtatású *Thuróczy János Cronica Hungaroruma* kapcsán ír a városban folyó kulturális tervekről. Világosan kitűnik belőle, hogy a tanácsos hozzáértését elismerték. Tisztelték a városért végzett önzetlen munkájáért, hallgattak tanácsaira és a sajtó hangot is kívánt adni Halis István véleményének.

Csak nemrég hoztunk hírt egy kulturális lé-
pésről. T. i. hogy Vécsey Zsigmond polgármester,
Sabján Gyula dr. főjegyző és Halis István v. taná-
csos nagy buzgalommal akarják megalapítani a nagy-
kanizsai történelmi muzeumot, melyhez anyag már
meglehetősen van, de helyiség még nincs. Termé-
zetes, hogy gondoskodni kell, hogy ez a városi mu-
zeum minél gazdagabb legyen. Tudomásunk van
arról, hogy Nagykanizsán sokaknak birtokában van-

F

é

nak történelmi, irodalmi művek, képek, pénzek, eszközök, fegyverek, etnografiai vonatkozású kézimunkák stb. Tudjuk, hogy Günhut Alfréd urnak gazdag gyűjteménye van, dr. Kreisler József ügyvéd birtokában is értékes dolgok találhatóak. Halis Istvánról, kinek szivességéből ismertethettük a birtokában levő Thurócy krónikát, széles körben tudják, hogy szenvedélyes és tudós gyűjtője a legutóbbi korok történelmi és kulturális megnyilvánulásainak.

De a miut mondtuk mások birtokában is vannak érdekes és értékes tárgyak, melyekről másoknak tudomása sincs. Azért felvetjük azt a kérdést, nem volna-e helyes egy muzealis kiállítás rendezése, hol kellő garancia mellett a városunkban levő régiségek és egyéb muzeumba illő tárgyak a közönség elé kerülhetnek. Ezzel nemcsak azt érjük el, hogy sok rejtett érték kerülne napfényre, hanem ajándékozás és vétel útján a leendő muzeum gazdagítását tesszük lehetővé és felébresztenők az érdeklődést a művelt közönségben, nemcsak a muzeum, hanem a jelent megtermékenyítő multak iránt is. Szeretők erről Halis István tanácsos ur véleményét ismerni, amiré nézve szívesen bocsátjuk rendelkezésére a Zalai Közlöny hasábjait.

Az Irodalmi és Művészeti Körben is szívesen tartott felolvasást. Az előadás hatásának érzékeltetésére igen alkalmas a kortárs beszámolója, ezt idézzük (Zalai Közlöny 1913. november 24. 2. oldal):

K

Halis István felolvasása.

Az Irod. és Műv. Kör tegnap tartotta első felolvasását ez évadban. A Polgári Egylet nagy termet zsúfolásig megtelt érdeklődőkkel. Örömmel konstatáljuk ezt. A felolvasó Halis István városi tanácsos volt. A felolvasás előtt művészi duettben gyönyörködött a hallgatóság.

Hoffrichter Emma játszotta Massanet-Thais és Drdla-Szerenád darabjait, amelyekhez a zongora kíséretet Mads adta. Játékukat banalitás lenne dicsérni. Tökéletes, összevágó együttes művészi átérzéssel s karakterustikus öntudatossággal, amelyet régi ismerősként üdözöltünk Hoffrichter Emma játékában s meglepően csodáltunk Petrics Magdus finom kíséretében. Ezután Halis István ült az előadó asztalhoz.

Csaknem két órán át olvasott Nagykanizsa történetéből. Nagy egyszerűséggel emlékezett Huszti Györgyről, Babocsny Józsefről és Horváth Józsefről akik Nagykanizsa város történetével foglalkoztak. Az érdekes adathalmaz, ez író egyéniségének jellemző kidomborítása s munkásságuk irányának finom jellemzése mind érdekes tulajdonságai voltak Halis tanácsos felolvasásának.

A felolvasó asztalnál Nagykanizsa progauatikai történetíróját láttuk tegnap, aki érdekfeszítően a tudás biztosságának határozottságával vezetett bennünket városunk történetének érdekes epizódjain keresztül a mai Kanizsáig.

Halis István egy eleven történet, aki városunk múltjának minden részletét ismeri s topografikusan határozza meg, hogy a múlt eseményei a jelenlegi Kanizsának melyik részéhez fűződnek. Halis tanácsos előadása után szinte más szemmel nézzük a város tereit és utcáit, amelyeken járva minduntalan elénk ötlik a múlt hagyományai, szokásai története, a népről olyan kedves közvetlenséggel beszélt Halis István s reméljük, — hogy nem utoljára. —

N. Szabó Gyula ír a legmelegebb hangon Nagykanizsa fiáról. Több beszélgetésükből idéz a szerző, Halis halála előtti hónapból való az utolsó (Zalai Közlöny 1927. február 27. 2. p.):

Nagykanizsa fiáról

Írta: N. Szabó Gyula

Nagykanizsa fia volt. Hűséges, szerelmes gyermeke. Szerette azt a nagymultu várost egész szívvel. Neki szentelte minden szabad percét. Kutatott és írt. A poros aktákról, régi sárga, alig olvasható írásokról, mikor a port leverte, lefujta — még ekkor is arra gondolt: Kanizsai por ez is... A főgimnáziumot Kanizsán végezte — a betedik osztályt Pécselt — és már a harmadik gimnáziumban érdekelte mindaz, ami Kanizsa. Hallgatta a régi öregeket, kereste a történelmi munkákat. Amit Kanizsáról hallott, vagy olvasott — feljegyezte.

— Talán az ötödikbe jártam — beszélt el nekem nem is olyan régen — amikor erősen megdöbögött a szívem. Azt olvastam valahol, hogy Kanizsa volt a török világban a Dunántul legfontosabb vára. Boldog voltam, mert szerettem szülőváramat. Igen, boldog voltam, hogy nagyon büszke lehetek rá, hisz valamiben egykoron a legnagyobb volt.

Amikor megismertem, már a Koronában étkezett. Ott találkoztam vele valami hatszor. Örült, mikor mentem, mert szeretett. Mondta is. Szerettem volna ennek a lelkes és dolgos nagy „vidéki” munkásnak

megcsókolni a kezét. S most, hogy nem kísérhettem el utolsó utjára a „drága kanizsai földbe” elszorul a szívem. Látom szobáját, ahol kincseit őrizte, látom erősen megrokkant alakját, sárga arcát és szeretném, ha sírni tudnék. De, kedves Pista bátyám, ha nekem valakim meghal — nem tudok könnyezni, csak feketék a nappalaim és elmaradnak a pihenést ajándékozó éjszakáim.

*

Utoljára január végén beszélgettünk a Koronában:

— Az apám kanizsai birtokos volt és az is szerette ezt a várost. Anyám, Andry Juliaanna néha falura kíváncszott, de azután mégis csak itt temették el szegényt. Sok mesét tudtak szüleim.

Elhallgatott. Nézett maga elé. Sápadtabban mint szokott. Megszóllalt végre alig hallhatóan:

— Nemsokára én is... Nem is baj. Pedig volnának terveim... Csak az a baj, nem tudok írni. Rossz a kezem, hamar elfárad.

Azután panaszkodott. Nem volt megelégedve senkivel, semmivel. Kritizált mindent és mindenkit. Kezertlen szólt:

— Mindent rosszul csinálnak. Nem szép a színház. Milyen színház ez? Sohasem lépem át a küszöbét.

Szegény pedig álltélte volna. Azt

is megszerette volna, hisz az is kanizsai.

Később a multról beszélgettünk. Elmondta, hol volt a kanizsai vár. A sápi dí emberl nekittüzesedett:

— Azéri esett el, mert...

Ugy éreztem, restelle, hogy az ő drága Kanizsa várát elfoglalta a török.

Városi szolgálatát hozta elő:
— Szorgalmas tisztviselő voltam, pedig jobb szerettem volna írni, kutatni. 1883-ban léptem a város szolgálatába és ugyanabban az évben jelent meg az első elbeszéléseim és a *Magyarország és a Nagyvilág* c. szépirodalmi lapban. *Pünkösdi történet* volt a címe. Sokat írtam még ide is, oda is. Meg akartam már akkor írni néhai jó szülő Hegedűs kanizsai fiskális és Eötvös Károly választási küzdelmét. Érdekes, negyven éve motoszkál a fejemben, de mégsem írtam meg. Talán majd egyszer. A nyáron majd elmegyek valahová. Talán kissé megerősödöm és talán akkor?...

Később megfogta a kezemet: — Irja meg maga, uramöcsém. Elküldöm az adatokat.

Szegény urambátyám elvitte magával.

Ezt is mondotta egyszer:

— Szerettem volna megírni Nagy-

kanizsa történetét. Sajnos, álom maradt. És mikor arra gondolok, hogy azt nem tudtam megcsinálni úgy, ahogy elgondoltam — igen köldusnak érzem magamat. És a muzeum? Ha Kanizsának egy, híres muzeuma lenne!... Pedig lehetne. Ez volt a két nagy álma. Hogy az álomból nagy lett nagy illusztrált kötet és előkelő palota, de elszomorít... És úgy érzem, nem csináltam semmit.

— Nem élt hiába urambátyám, mert a volt kanizsai várnak volt egyik meglevevendettt bástyája, amely nem vész el, mert megvédi a ráhordott Szices mozaik-ot, lelkes munkád becse és az erősbödő kegyelet. Szellemed álljon örökre a magad hordta, rakta bástyán. Buzdítson, hasson és álmaiban éjszakákon, amikor a vidék napszámosai virrasztanak, szólj hozzájuk:

— Fiaim a hangyák is tudnak csudálatos várakat építeni.

Bocsáss meg Pista bátyám, neked csak a szorgalmad volt hangya, mert te voltál eddig Nagykanizsa város legnagyobb regőse, krónikása, régésze, jellegezője. És boldogan, megnyugodtan aludhatsz, mert szerelett városod adósod. Tartozásod letörleszteni sohasem tudja, mert *ménkád nélkül nem volna Kanizsának multja*.

Könyv

Villányi Henrik emlékeszédében tisztelettel szól Halis Istvánról, nagyon pontosan érzékeltetve kanizsaiságának jellemzőit (Zalai Közlöny 1927. február 24. 2–3. oldal.):

HALIS ISTVÁN

Mint csendes, a világtól és társadalomtól visszavonult ember halt meg 72 éves korában. Mint árvaszéki ülnök akkor ment nyugdíjba, mikor a háborus láthatáron a villám-lások már észlelhetők voltak. És ha ma csendes kimulásának nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, mint olyan polgár halálának, aki köznap munkát végzett egész életén át, azt méltán tehetjük, mivel *Halis* István jó néhány évtizedig Nagykanizsa város kultúrtörténetének hivatott írója és a tollnak ügyes, érdekes és sok tekintetben művészi tehetséggel megáldott forgatója volt.

Mi minden jelentékenyebb embert, aki köztünk él, gondolkodik és működik, fővárosi, sőt országos mértékkel mérünk. Nagyozolunk. Mit jelenthet nekünk az az író, művész, tudós, aki túlterjeszkedik a város, a megye határán és egyetemes érvényre igényt tart? Nekünk, kanizsaiaknak semmit, az országnak sokat. Ha *Somlyó* Zoltán versel, ha *Strém* István költeményeket ír prózában,

(mindkettő Budapesten élő kanizsai író) azt tapasztaljuk, hogy mentálitásuk úgy van beállítva, miként más országos jelentőségű íróé, de kanizsai vonatkozásban ők nekünk alig jelentenek valamit.

De ha *Halis* István a *Szines mozaik*-jában néhány poros aktából, amelyet a városház irattárában talált, rekonstruálja és művészettel rekonstruálja Nagykanizsa város kultúráját, életfelfogását, gondolkodásmódját és az akkori élet léktelését, ak-

kor a mi városunkat kelti új életre, a mi fejlődésünket világotja meg, a mi szellemünkben gondolkodik, érez, azomorkodik és humorizál. Ő a kanizsai szellemet maradék nélkül asszimilálta a saját gondolkodásával és azt művészi formába öntölte. Ez a szellemi és lelki tulajdonsága adja meg azt az értéket, amelyet az ő egyénisége kanizsai vonatkozásban jelent. Ez a „*Szines mozaik*“ volt az ő legnagyobb és legtartósabb sikere.

Megírta a szentferencrendi zárda történetét, írt regényt, amelyet a *Pesti Hírlap* közölt és írt számtalan tárcát a *Zalai Közöny*-be. Minden sora a kanizsai föld, a kanizsai típus felmagasztalása volt. Az ő írásaiban semmi dialektika nincs, a világot átfogó eszméknek nyomát se találjuk bennük, de van bennük szemlélet, lokális szín, kanizsai zamat és jelleg. Az ő emberei élnek még ma is, csak más környezetben, mint ötven, száz, vagy százötven évvel ezelőtt. Ezeket az alakokat spekulációval megteremtani nem lehet, ezeket csak tapasztalni, észrevenni és reprodukálni lehet. Azok az emberek nincsenek kigondolva, azok éltek, azoknak voltak élményeik, amelyek bennünket érdekelnek. Lelki szemcink elé való állításuk nem oly egyszerű szándékkal hajtható végre, ahogy mi hisszük. *Halls* Istvánnak meg volt hozzá a képzelőtehetsége, a magyar faji érzés, de különösen volt hozzá kanizsai érzéke. Az ő szavajárása nem az volt: *Budapesten így van, Budapesten úgy van.* Az ő eszménye *Kanizsa* volt.

Kanizsát szerette. Mint hivatalnok az árvák ügyét végezte, szeretett azzal dicsekedni, hogy neki nincs restanciája, de soh'se említette, hogy hivatala elég időt enged neki arra is, hogy irattári kutatásokat végezzen és ez a ráérés volt a mi szerencsénk. E nélkül ma nem volna multunk.

Nem sokat társalogtam vele és mégis szerettem; nem szóltam hozzá, mivel ő is, miként *Mikszáth* Kálmán, azt állította magáról: *A költő olyan, mint a havasi kürt, csak távolról éhezhető.*

Árvaságra jutott a városi múzeum is, amelynek megszervezője és első igazgatója volt. Kár, hogy a múzeum elzártsága miatt oly kevesen ismerik *Halls* Istvánnak a helyi régészet terén szerzett érdemeit.

Irántunk érzett szeretetéért hálás lehet neki Nagykanizsa város közönsége. *Halls* István garzonember volt. Csendes visszavonultságban töltötte napjait. Legyőzte őt korán beállott aggsága és végül szeliden közeledett feléje a halál február 23 án.

Villányi Henrik.

könyv

Értékelés

Halis István sokoldalú ember, sokszínű egyéniség volt. Dolgozatomban szerteágazó tevékenységének csak egy kis részét tudtam bemutatni. Kiemeltem történeti és helytörténeti munkáit, ezek az ismertebbek. Itt sem tudtam a teljességre törekedni, mert írásaiban szinte Nagykanizsa város egész történetét öleli fel. Ezért csak arra szorítkoztam, amelyek segítségével be tudtam mutatni, hogyan végezte hivatali munkáját, mivel töltötte szabadidejét, szabadságát, mi volt a kedvenc elfoglaltsága.

Minden írásából kicseng mérhetetlen szeretete szülővárosa és annak polgárai iránt. Ez az oka, hogy szebbnek látja városát, mint amilyen a valóságban, mint ahogy más írásokból kitűnik. Bemutatja az egykorú városi közállapotokat, családi, helyi szokásokat. Mindezt olyan elevenen teszi, hogy az olvasó figyelmét mindvégig leköti.

Szépíró tevékenysége kevésbé ismert. Regényeinek, elbeszéléseinek ihletője a zalai táj, Kanizsa és az itt élő emberek. Ha közöl, felsorol, azt a pontos, kronologikus sorrendben teszi. Ha regényt ír, vagy színdarabot, akkor szerző fantáziája megmozdul, kiszínezi az eseményeket. A derű, a természet szeretete minden művén átizzik. Az így felidézett történeteket élénken és koronként egészséges humorba váltó ötleteivel, eredeti és korfestő tájszavakkal adja elő.³³ Ezek a valóság és a képzelet világából szőtt olvasmányok következtetni engednek a kor sok tekintetben szomorú társadalmi viszonyaira is.

Sokrétű egyéniségre vall, hogy gyűjtötte és lejegyezte a helyi babonásokat, katonadalok és népdalok szövegét.

Szeretettel ír jeles kanizsai emberekről, Bátorfi Lajosról, aki újságíróként és helytörténészként a város szellemi életének három évtizeden át az egyik legjelentősebb szereplője, és a költői ambíciókat dédelgető Tuboly Viktorról. Minden sora a kanizsai föld, a kanizsai ember fölmagasztalása volt. Az ő emberei élnek még ma is itt, csak más környezetben. Őket spekulációval megteremteni nem lehet, csak tapasztalni, észrevenni és reprodukálni lehet, és ő ezt tette, művészien.

Halis István rekonstruálja Nagykanizsa város gondolkodásmódját, életfelfogását, kultúráját, az akkori élet lüktetését.³⁴ A várost kelti újra életre, a város fejlődését világítja meg, a város szellemében gondolkodik, érez és szomorkodik.

Tisztelték, mindenütt köszöntötték. Ha híres emberek jöttek Kanizsára, őt mindig meglátogatták. Tudósok, kutatók, jelentős egyházi személyek barátságát bírta. Szolidan élt, mégis Kanizsa minden polgára megbecsülésnek vélte társaságát. Ő volt az elsüllyedt, eltemetett Kanizsa vár megelevenedett bástyája. Szót értett az egyszerű emberekkel is, róla mindenki tudta, hogy ő az, aki fizetség ellenében átveszi az építkezéseknél felszínre került régiségeket.

Felmerül a kérdés: miért nem írta meg Kanizsa történetét, amikor minden képessége megadatott hozzá. A rendelkezésére álló anyagból, a kopott pergamenekből és személyes emlékeiből csak itt-ott hozott nyilvánosságra egy-egy érdekes és tanulságos történetet. Lemondott szép terveiről? Nem. A választ megadják Halis István őszinte szavai:

A kutatáshoz kétféle szükséges: idő és pénz. Én pedig nem rendelkezem egyikkel sem. Húsz év óta sokat gyűjtöttem össze, de nem eleget. Tegyük föl mégis, hogy megírtam Kanizsa történetét. Mi lesz akkor? A munka nyomtatási költsége kitesz 5–6 ezer forintot. Akadna-e ember, aki hajlandóságot érezne magában a költségeket fedezni? A városnak ilyenre pénze nincs; mert ha lenne, akkor már régen megíratna volna monográfiáját.³⁵

Élete összegzésében, melyet N. Szabó Gyula idézett cikkében, a Nagykanizsa fiáról címűben is fájdalmasan említette: *Szerettem volna megírni Nagykanizsa történetét. Sajnos csak álom maradt. És mikor arra gondolok, hogy ezt nem tudtam megcsinálni úgy, ahogy elgondoltam – igen koldusnak érzem magamat.*

A másik nagy álma, amiért évtizedekig küzdött, a történelmi múzeum is megvalósulatlan maradt, s ez is nagyon elszomorította: *Úgy érzem, nem csináltam semmit – vallja ugyanebben az írásban.*

Nőtlen ember lévén nagy szeretettel és törődéssel vette körül rokonságát, számos unokahúgát, öccsét. Gondot fordított taníttatásukra is.³⁶ Sikereket – a tanulás terén – főleg a lány rokonoknál ért el, közülük többen pedagógusok lettek.

Halis István városunk egyik legkedveltebb és legkulturáltabb polgára volt. Alakját így állítja elénk a kortárs dr. Arató Jenő ügyvéd *Kanizsai emlékek* című jegyzeteiben: *... és előttünk megy el rendes napi sétájára ki a vasúti töltés mellé a nagybajuszú, szelíd mosolyú pápaszemes Halis István árvaszéki ülnök, szintén agglegény, kinek életét a város kutatásának története tölti be.³⁷*

Nagykanizsa fia volt. Húséges, szerelmes gyermeke. Szerette ezt a nagy múltú várost egész szívével. Neki szentelte minden szabad percét. Kutatott és írt. A poros aktákról, régi sárga, alig olvasható írásokról mikor a port leverte, lefújta, még ekkor is arra gondolt: Kanizsa-por ez is.– írta róla N. Szabó Gyula idézett nekrológiájában. Hallgatta a régi öregeket, kereste a történelmi munkákat. Amit Kanizsán hallott, vagy olvasott, feljegyezte.

Megöregedve, betegen zsörtölődővé vált. Nem volt meglegedve senkivel, semmivel. Kritizált mindent és mindenkit. *Mindent rosszul csinálnak. Nem szép a színház. Milyen színház ez? Sohasem lépem át a küszöbét – idézi szavait N. Szabó Gyula idézett cikkében, de mindjárt hozzá is teszi: Szegény pedig átlépte volna. Azt is megszerette volna, hisz az is kanizsai.*

Életét teljesen a közéletnek, megyéjének, városának, a helybéli emlékek feljegyzésének, a kutatásnak és írásnak szentelte. Nyugdíjazása után mindvégig, szinte halála napjáig dolgozott. Haláláról a városi tanács gyászjelentést adott ki. Rokonai így búcsúztak Halis Istvántól: *Áldásos munkáját és jóságát 72 évvel jutalmazta az isteni gondviselés.*³⁸

Unokahúgai sírkövet készíttettek sírja fölé.

Halis István joggal vallhatta, hogy a hangyák is tudnak csodálatos várakat építeni. Munkásságát legszebben N. Szabó Gyula már többször idézett írásának záró soraival foglalhatjuk össze:

Pista bátyám, neked csak a szorgalmad volt hangya, mert te voltál eddig Nagykanizsa város legnagyobb regőse, krónikása, régésze, jellemezője. És boldogan, megnyugodtan aludhatsz, mert szeretett városod adósod. Tartozásod letörleszteni sohasem tudja, mert munkád nélkül nem volna Kanizsádnak múltja.

2001 augusztusa óta a könyvtárosok a család képviselőivel együtt rendszeresen megkoszorúzzák Halis István sírját a nagykanizsai köztemetőben.

A temetőgondnokság a könyvtári névadásra felújította a sírt.

Halis István műveinek jegyzéke

Csokonai Vitéz Mihály kalandja. Történeti vígjáték 3 felvonásban, Csokonai százötvenéves születési évének évfordulójára. Nagykanizsa, Zalai Károly Könyvnyomdája, 1923. 98 p. (Az Ellenség kezében c. mű átdolgozott változata)

Dalmatiában. Adatok az ötvenes évek történetéhez. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1897. 30 p.

Ellenség kezében. Történeti vígjáték négy szakaszban. Nagykanizsa, Guttenberg Nyomda, 1913. 138 p.

A ferencesrend kanizsai zárdája. Tanulmány Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1899. 76 p.

Hajnal van! Elbeszélések. 2. kiad. Nagykanizsa, Fischel Fülöp Könyvnyomdája, 1902. 200 p.

Karbunkulus. Regény két kötetben. Nagykanizsa, 1913. I. 200 p., II. 213 p.

Kis ember nagy bottal. Háborus idill. Nagykanizsa, Zala és Gyarmati, 1913. 34 p.

Krónika a Babócsay családról. Nagykanizsa város XIX. századbéli története. Nagykanizsa, Nagykanizsa Nyomda és Lapkiadó Vállalat, 1923. 84 p.

Az ősmagyarok nyomai. Történetünk néhány rejtélyének magyarázata. Nagykanizsa, Fischel Fülöp nyomása, 1902. 67 p.

Szines mozaik Nagy-Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1893. 140 p.

Zalai krónika I-V. füzet. Szerk.: Halis István. Nagykanizsa, Zala Nyomda Rt., 1915-1917. 416 p.

Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra. Szerk.: Halis István, Hoffmann Mór. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1896. 331 p. (Benne Halis István szerzőként is közreműködik)

Jegyzetek

¹ Nagykanizsa, Petőfi u. 39. (Az épületet 2005-ben lebontották, az emléktábla könyvtárunkba került. A szerk.)

² A születés időpontját illetően eltérő adatokra leltünk. A Születési Anyakönyvben 1855. augusztus 21., az iskolai bizonyítványokban 1855. augusztus 20. szerepel.

³ Könyve Alajos igazgató. Az első osztály névjegyzéke, 1868. július 31.

⁴ Aki magyarul beszélt a latin helyett, szignumot kapott. Ez egy kis réz tárgy (értéktelen rézpénz), melyet a diák a zsebében könnyen el tudott helyezni, így társai nem is gondolhatták, hogy nála van. Másnap reggel - akinél a szignumot megtalálták -, büntetést kapott, megvesszőzték, és addig maradt nála, amíg tovább nem tudta

adni. Így a szignum birtokosa provokálta társait, hogy minél előbb megszabaduljon a büntetéstől. In. Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 201. p.

⁵ Iskolai értesítők. In. Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. A két részlet a 149. és a 195. oldalaktól olvasható.

⁶ Steinhardt László feljegyzései nagyapjának visszaemlékezéseiből.

⁷ Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 210. p. (Csoknay Gyuláról szóló rész).

⁸ Magyar Királyi Tudomány-Egyetem, Almanach. Budapest, 1881. Jog- és Államtudományi Kar, 63. p.

⁹ Dárdainé sz.: Metz Erzsébet visszaemlékezései.

¹⁰ Gerócs Jenő unokája, Steinhardt László

¹¹ Halis István: Színes mozaik. Nagykanizsa, 1893. 10. p.

¹² Uo. 9. p.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 21-22. p.

¹⁵ Uo. 22. p. A palatinus kifejezés a Batthyány családra, a város földesuraságára utal.

¹⁶ Uo. 23. p.

¹⁷ Uo. 18.

¹⁸ Aki vitatkozott a prágai és brünni hóhérokkal az akasztás módjai felett.

¹⁹ Aki a hadizsákmányként elrabolt két harangból a város könyörgésére egyet visszaadott.

²⁰ Halis István: Hajnal van! Nagykanizsa, 1902. 28. p.

²¹ Halis István: Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 175-177. p.

²² Halis István: Krónika a Babócsay családról. Nagykanizsa, 1923. 60. p.

²³ Halis István a másik helyi lapban, a Zalában is sokat publikált.

²⁴ Dr. Kerecsényi Edit: A nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi évkönyve 1919-1969. Nagykanizsa, 1972. 9. p.

²⁵ Jogász, miniszter. A család 1854-ben költözött Nagykanizsára. Az elemi iskolát és a középiskola alsó osztályait itt végezte.

²⁶ Zalai Közlöny 1912. május 2. I. p.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo. 2. p.

²⁹ Zalai Közlöny 1912. október 28. 2. p.

³⁰ Zalai Közlöny 1912. október 31. 2. p.

³¹ Dr. Kerecsényi Edit: A nagykanizsai Thúry György Múzeum jubileumi évkönyve 1919-1969. Nagykanizsa, 1972. 11-12. p.

³² 1835-ben létrehozott helyi kulturális szervezet.

³³ Két cigánycsaládról ír, akik nyaranként a Békástói erdőben sátoroztak az Ezeréves fa közelében. Számuk „folyton apadott vagy növekedett aszerint, amint az országos csavargások alkalmával néhányat agyonvertek közülök, vagy pedig beolvadt a családba a kergetett idegen cigányok valamelyike. Egy kicsit kolompár, meg kovács is volt mindegyik család feje. A hatalmas tölgy alatt kalapálták a rézüstöt, és szaporították a rajkósereget s majd későbbi kor embere nem tudja megmagyarázni a különös dolgot, hogy miért van Kanizsán minden cigánygyerek születési helye gyanánt a Békástó beírva”. In: Zalai Krónika. Nagykanizsa, 1915-17. 327-328. p. (A részlet olvasható kötetünk 85-86. oldalán. A szerk.)

³⁴ Babócsay György polgármester amilyen takarékosan kezelte a város vagyonát, olyan bőkezűen nyúlt a saját zsebébe. Minden évben szüretet rendezett, ahol a város minden alkalmazottja megjelent. Máskor a gyümölcskertbe vitte vendégeit. A mulatság néha olyan jól sikerült, hogy „az ivásban edzett jóbarátok ismételve bemutatkoztak egymásnak.” In: Halis István: Krónika a Babócsay családról. Nagykanizsa, 1923. 63. p.

³⁵ Halis István: Haszontalan gondolatok. (A Zalai Közlöny 1900. júl. 14-i számában megjelentetett cikk másolatát közli a Kanizsai Forduló 2001. április 27-28. Összeállította: Czupi Gyula) I. p.

³⁶ Névjegykártyáját több alkalommal azzal a megbízással adta serdülő unoka-húgának, hogy arany ékszert vásároljon saját részére a város kiváló ékszerészenél, a Kugler fivéreknél. Dárdai Zsigmondné sz. Metz Erzsébet szóbeli közlése.

³⁷ Arató Jenő naplójegyzeteit a Thúry György Múzeum őrzi, Dél-Nyugatnak szegletén címmel válogatást közöl belőle a Pannon Tükör 1995. évi I. száma Pék Pál válogatásában a 37-41. oldalakon. Az idézett rész a 38. oldalon olvasható.

³⁸ Gyászejentés az összes rokonság nevében. Zalai Közlöny 1927. február 30.

I 1999-ben könyvtárunk névadójának kiválasztása érdekében felhívást tettünk közzé. Azt szeretttük volna elérni kezdeményezésünkkel, hogy egy széles közösség érezhesse magáénak e névadás örömét és egyben minél inkább érezhesse magáénak intézményünket is.

Amikor 2001-ben a névadás megtörtént, bizony még sokaknak kellett felvilágosítást adnunk városunkban is Halis Istvánról. Az az intenzív tevékenység, mellyel névadónkat és életművét az elmúlt esztendőkből ismertté tenni igyekeztünk, 2005-ben még inkább kiteljesedett. Születése 150. évfordulóját úgy ünnepeltük meg – erről ez a kötet sokrétűen megemlékezik –, hogy neve összefonódott egy általunk megfogalmazott szlogennel is: „Halis István, a példás kanizsai.” Ezzel azt kívántuk tudatosítani, hogy az egész életen át Nagykanizsa érdekében végzett lekiismeretes munka valóban generációkat átívelő és összekötő tiszteletet ébreszt.

Ez a népszerűsítés hasznosnak és hatékonynak bizonyult. Talán nincs ma már Nagykanizsán és a megyében sem olyan ember, aki ne hallott volna róla. Az a férfiú, akit névadásunkkor az öt tisztelő, életművét becsülők maroknyi csapata állított az érdeklődés homlokterébe, mára közismert és tisztelt alakja lett városunk és megyénk történetének.

Álljon itt egy példa arra, hogy a Halis-év végére milyen ismertségre tett szert a 150 éve született névadó. A pákai általános iskola a maga névadója, Öveges József születésének 100. évfordulójára pályázatot írt ki neves zalai származású személyiségek bemutatására. Erre a felhívásra küldte be a versengésben győztesnek minősített munkáját Bedő István, a nagykanizsai Hevesi Sándor Általános Iskola 6. osztályos tanulója. Örülünk, hogy jeles zalai történelmi személyiségként Halisra gondolt. A pályázat részleteinek közlésével egyben gratulálunk is a sikerhez.

Munkája külön értéke a jól válogatott illusztráció, ezek közül a családfát mi is közöljük. Halis István családjából Rozália, Katalin, Júlia és Teréz leszármazottai élnek közöttünk – a szerző természetesen csak a szűken vett családját mutatja be.

Bedő István **Halis István, a példás kanizsai**

2001. augusztus 20-án Nagykanizsán új könyvtárat avattak, amit Halis Istvánról, „a példás kanizsairól” neveztek el. A könyvtáratavon egész családunk részt vett, szüleim, nagyszüleim, nagypapám testvérei, és mi legkisebbek is. Amikor a műsorról dédnagymamánknak meséltünk, ő megjegyezte, hogy jól emlékszik, „Pista bácsira”, aki kicsit morc, tudós-ember volt. Ekkor tudtam meg, hogy rokona vagyok Halis Istvánnak!

Miért róla nevezték el a könyvtárat? 1999 decemberében a városi könyvtár felhívást tett közzé. Arra kérték a város lakóit, tegyenek javaslatot, hogy gyönyörű, új könyvtárunk melyik híres kanizsai ember nevét viselje. A név mellé rövid ajánlást, indoklást kértek. Huszonöt név került a listára.

Sokan ajánlották Halis Istvánt, munkássága, a városhoz való kötődése miatt:

„Névadóknak olyan személyt kellene, illene választani, aki Nagykanizsa történetéhez szorosan kapcsolódik. Miután városunknak régi, igazi értelemben országos híró irodalmi személyisége nincsen, itt működött, könyvért, városért lelkesedő személy nevét kellene választani.”

„Ő volt az első könyvtáros és múzeumőr Nagykanizsán. Ha Kanizsa történetét kutatjuk, forrásként mindig Halis István munkáira hivatkozunk.”

„Életének minden mozzanata Nagykanizsához kötődik. Itt született, itt tanult, jogi végzettségének megszerzése után munkáját mindvégig Nagykanizsa város szolgálatában végezte. 1893-tól fáradhatatlan szervezője és ösztönzője a Múzeum és Könyvtár alapításának, melynek megszületésétől, 1919-től 1925-ig első vezetője és 1927-ben bekövetkezett haláláig hűséges kutatója és támogatója.”

Többszöri megbeszélés után, a javaslatokat figyelembe véve az önkormányzat úgy döntött, hogy könyvtárunk névadója Halis István lesz.

Halis István 1855. augusztus 20 (21)-én született Nagykanizsán (a korabeli iratok egyikén 20., másikon 21. szerepel). Foglalkozása szerint: jogász, tisztviselő, helytörténész, múzeum- és könyvtáralapító. Édesanyja Andri Julianna, édesapja Halis Ferenc. Szülei a tehetősebb, gazdagabb földműves réteghez tartoztak, jelentős szőlőbirtokuk is volt. Családjában tíz gyermek született, ő volt a kilencedik.

Iskolai tanulmányait a nagykanizsai római katolikus Elemi Főtanodában kezdte, majd a piarista gimnáziumban folytatta. Ezután Pécsre, a ciszterekhez iratkozott be. A család úgy emlékezik vissza, hogy kispap is volt (1874/75). A jogi egyetemet Budapesten végezte. Tanulmányai befejezése után visszatért Nagykanizsára. Szolgált a várost, és segítette édesanyját. Lánytestvérei korán meghaltak, az árván maradt gyerekeket a nagymama nevelte. Ebben segített Halis István, aki nem alapított családot, agglagény volt. Környezetét, családtagjait a tanulásra ösztönözte, a gyermekek taníttatásához anyagilag is hozzájárult.

Különböző városi tisztségeket töltött be: volt árvaszéki ülnök, városi tanácsos, polgármester-helyettes, könyvtáros és a múzeum vezetője.

1896-tól dolgozott árvaszéki ülnökként. Az árvaszék az árvaügyeket intéző szervezet volt, elhalálozások utáni ügyek intézésével foglalkozott, főként kiskorú gyerekekkel kapcsolatban.

Az árvaszéki úlnöki hivatalt a képviselőtestület 1872-ben állította fel. Elhatározták, hogy „az árvák atyjául olyan személyt kell választani, aki igazszívű, számadó, hivatalában szorgalmas és vagyonos is legyen”. 1896-ban ezért esett Halisra a választás, mert jogvégezt, megbízható ember volt, a hozzá fordulókat ügyeit lelkiismeretesen, késedelem nélkül intézte.

1900. december 15-én felvették a városban működő „Munka” szabadkőműves páholy tagjai közé. Ez a csoport többek között fontosnak tartotta az ingyenes népkönyvtár felállítását. Egy bizottsági jelentés szerint a könyvtár 750 kötettel rendelkezett, és „legfőbb célja, hogy a földműveseket és az iparosokat elvonja a tivornyázástól”.

Ezek a könyvek főként ajándékba kapott, a szabadkőművességgel foglalkozó kötetek voltak, de fontosnak tartották helyi írók munkáinak a gyűjtését is.

1912 októberében egy híradás szerint, „a városi régiségek, könyvek annyira felszaporodtak, hogy egy külön múzeum és könyvtár felállítása vált szükségessé”. Halis István tanácsost neveztek ki könyvtárosnak és múzeumőrnek, valamint megbízták a régiségek gyűjtésével és vásárlásával. Hamarosan kitört az első világháború, így a könyvtár és a múzeum ügye háttérbe került. 1919 elején a polgármester két szobát jelölt ki a Városháza épületében a múzeum és könyvtár számára. 1923-ban a két intézmény négy szobát kapott a Sugár úti gimnáziumban.

Halis István 1925-ig vezette a múzeumot és könyvtárat, nyugdíjasként is gyűjtötte a helytörténeti emlékeket.

Halis István íróként több műfajban is alkotott: vannak történeti munkái, elbeszélései, színművei, romantikus regényei. Minden művét saját költségén adta ki.

A város történetét is kutatta, régi okiratokat gyűjtött, régészettel foglalkozott. 1927. február 23-án hunyt el.

Halis István nem gyűjtött vagyont, halálakor a család emlékezete szerint örökölhető ingatlannal nem rendelkezett. Az élete folyamán örökölt ingatlanok azon részéről, melyet valamelyik családtagja használt, rendszeresen lemondott. Az értékesítésekből származó pénzt, s saját jövedelmét kutatásaira fordította. Nőtlen emberként minden szabadidejét utazásra és írásra szentelte.

A tőle származó tárgyakat Gerócs Jenő az 1960-as évek végén a Thúry György Múzeumnak ajándékozta.

A könyvtár új épületének átadásakor a család tulajdonában levő Halis-emlékeket Steinhart László (Gerócs Jenő unokája), a család „levéltárosa” a könyvtárnak ajándékozta.

Így Halis István hagyatékával is az általa megteremtett két intézményt gazdagította.

Halis Istvánnak több, a korabeli Nagykanizsát is megörökítő művét ismertettük, mutattuk be 2002 óta a Halis emléknapokon. Ezek közül most Laczó Éva kolléganőnknek a 2003-as emléknapon elhangzott ismertetését adjuk közre.

Laczó Éva

Halis István: Karbunkulus (Nagykanizsa: Balog O., 1913)

Szöveg 2003-ból

A regény cselekménye a Sullogó patak völgyében indul. Itt él Musza Mihály molnár, aki az uradalmi gőzmalom felépítése óta egyedül és utolsóként maradt meg a messzi őseitől örökölt mesterség mellett. Azonban egyre jobban eladósodik, sorra elveszíti családtagjait, csak tíz esztendő kisunokája, Ilona, és öreg szolgálja marad vele az előregedett, pusztulásnak induló „rongyos malom”-ban. Egy napon a vihar elől a malomban keres menedéket Bán Gábor, a nemesi származású volt csendbiztos, aki az egyik gerendán furcsa jeleket fedez fel. Felhívja rá Pál atya, a franciskánus szerzetes figyelmét. Pál atya ősi magyar írásnak véli a jeleket, értelmét megfejtteni azonban nem tudja, így csak lerajzolja azt, hogy tovább tanulmányozhassa.

Az események három fő vonalon folytatódnak tovább.

A történesek egyik ágát Szabó János árvaszéki ügye alkotja. A huszároktól leszerelt Szabó János szeretne örökségéhez jutni, azonban valami rejtélyes oknál fogva az árvaszéknél nyoma sincs az örökségnek. Hiába kéri Bán Gábor segítségét is, ő sem tud nyomára bukkanni, hol tűnt el a pénz a hivatalos útvesztők között. Bán Gábor pártfogásába veszi, segíti Szabó Jánost, munkát ad neki. Magával viszi az ünnepségre is, melyet a Vidám Veterán nevű kocsmában Kossuth Lajos névnapján rendeznek. Itt tűnik fel először Abár János ügyvédjelölt hazafias szónoklatával. A fellelkesült ünneplők majdnem bajba kerülnek, de Bán Gábor és Abár József sikeresen megoldják a helyzetet. Abár Józsefet ezután már több hazafias érzelmű ember is segíti, hogy le tudja tenni az ügyvédi vizsgát és ügyvédi irodát nyithasson, ahová valóban az igazukért tudnak fordulni az emberek. Ő is alaposan átvizsgálja Szabó János ügyét, talál is iratokat, azonban neki sem sikerül a megoldást megtalálni. Szabó Jánost Szepetnekre küldi Bán Gábor Rozgonyi Ferdinánd főerdészhez, hogy a névnap ünnepségen való részvétele miatt bántódás ne érje.

A cselekmény másik lényeges eleme Pál atya, a magyar barát fejtegetései a magyarok eredetéről, amit „Ádám apánkig” vezet vissza, és a magyar nyelv ősnyelv voltáról. Érdeklődése a régiségek iránt elvezeti a Szentgyörgyi mérnök által összegyűjtött és a vármegyére hagyományozott régiségekhez, amik a vármegyeház padlásán porosodnak. Ér Sámuel, a vármegye leghatalmasabb embere, a kapzsi ügyvéd azonban felfigyel a

lehetőségre, csalással megszerzi a gyűjteményt. Egy amerikai gyűjtő megbízásából Morier James „régiség tudós” nézi meg és vásárolja meg a gyűjteményt, akit annyira érdekel a magyarok kultúrája, hogy megkéri Pál atyát, tanítsa meg magyarul, mert Magyarországon akar maradni népviseleteket és népszokást gyűjteni. Mikor Ér Sámuel rájön, hogy sokszorosáért adhatta volna el a gyűjteményt, gutaütést kap.

A harmadik szálon Musza Ilona és Soóghor György szárföldi szolgabíró szerelme bonyolódik. A két fiatal egymásba szeret, azonban társadalmi helyzetük különbözősége miatt Soóghorban fel sem merül a házasság gondolata. Ér Rózsát, az ügyvéd lányát veszi feleségül. Ezzel a lépésével egycsapásra négy embert tesz boldogtalanná: Rózsát és Abár Józsefet, akik már jó ideje szeretik egymást, Ilonát és önmagát. Amikor erre rádöbben, ráadásul egy korábban elkövetett sikkasztása miatt is felelősségre vonás van kilátásban, apósa pedig – bár megtehetné –, nem fizeti ki az adósságot, nem lát más kiutat, mint az öngyilkosságot. Abár József és Rózsa egymásra talál. Ilona vízbe akarja ölni magát, de az amerikai régész kívánságára rendezett „ispiláng ünnep” résztvevői észreveszik, és Szabó János élete kockáztatásával megmenti. A kórházban megszüli halott gyermekét és sokáig élet-halál között lebeg, de Szabó János kitartó, csendes melléállása lassan visszahozza az életbe. Bán Gábor ismét előveszi Szabó János örökségi ügyét és most végre fény derül a rejtélyre. Ér Sámuel vagyonát gyarapította Szabó János öröksége, amit egy furfangos csalással szerzett meg. A pénz megkerülése Szabó János révbe érkezését is jelenti, feleségül veszi Ilonát.

A regény a korabeli vármegye bemutatása mellett a Halis István számára fontos dolgok megfogalmazása. Értékítéletében előkelő helyen áll a hazaszeretet és a szabadság eszméje. Példa erre a Kossuth névnapján rendezett ünnepség leírása:

„A Veteránban az idén rendkívül módon ünnepelték az Ország Nevenapját. Mindenki értékesítette tudományát a rendezésben.

Az ivószoba falát Kossuth Lajos arcképe díszítette, melyet egy mészáros hozott ide a mai estére. Egy másik, ki a polgári életben mint ács kereste meg a mindennapi kenyerét, tizenhárom gyertyát illesztett az arckép körül a falba. Senki se ütődött meg a tizenhárom számon, mindenki tudta, mit jelent az emlékeztető gyertyaláng. Taller János pedig, a jómódú bádogos, kit az egész világ Johán Fetternek hívott, nemzeti zászló sokaságával tette színessé a helyiséget.

Az étterem díszítése egyszerűbb. Az arckép szintén ott függ a falon. Fölötte a próféta zöldselyem zászlója. Ennyi az egész.

Csakhogy ez a zászló az örök reménységet kelti fel a szivekben, s áhítatosan néznek rá a névnap vendégek! Tudják, hogy a misztikus zászlót csupán akkor szabad kibontani, mikor ünnep van a magyar világon!

Az ünnepen persze egymást érte a felköszöntő.

Először szónokoltak a negyvennyolcas félistenek, azután a honmentő rendes szónokok, meg a tüzes hazafiak. Ez utóbbiak közül kitűnt Pál barát szónoklata, ki rendkívüli elragadtatásban ilyen fogadalmat tett: „Bár az én rendemet, a Szent László király nevét viselő magyar szerzetesrendet kihalásra ítélték, s most kiszorítgatnak bennünket az egyes kolostorokból a vörös barátok kedvéért, s bár a magyar nem jött szent királya szerzeteseinek segítségére, de azért esküszöm, hogy ha a hazának szüksége lesz fiaira, hát mink mégis el fogunk menni oda, hová mindnyájunknak el kell menni!”

Szünni nem akaró rivalgás támadt a szónoklat után. Már közelgett az éjfél, és nagyon emelkedett volt a magyarság kedve, mikor egy fiatalember kezdett szólni. Az ifjú szónok megindultan emlékezett meg egy bizonyos távol élő remetéről; később keményen oda mondogatott a német sógornak, utoljára pedig a magyarokat tüzbe hivta, hogy a sok szófia után tegyünk is valamit!

Szünni nem akaró éljenzés riadt fel utána.

Taller bátya szépen elvezette a zajongó közönséget a templom előtti térségre. Ott megállította az ünneplő magyarokat. A cigánybandát leintette: „Ácsi more!” Aztán a kalapját leemelte a fejéről és szónokolni kezdett. Szívből jövő könyörgést menesztett az ég urához, hogy hazánk nagy fiának odakünt sokáig növeszsze szakállát; ezután a retorika szabályainak semmibe vevésével teljesen más tárgyra csapott, és a csillagos égre föl tekintve, azok biztató ragyogása, meg az odavetődő két rendőr jelenléte mellett, megátkozta a hazaáruló kormányt.

Csak az Isten őrizte, hogy nem detronizálta Ferencz Jóskát, és ki nem kiáltotta Lajos Apánkat Magyarország örökös királyának!

Ekkor valaki azt kiáltotta: „Abcug kormány!”

A harangzugáshoz hasonlatos hangban mindenki ráismert Pál barát szavára. A magyarok persze utána dörögték az abcugot, és ezzel a szokásos módon be is fejezték volna az ünnepélyt.”

A regény szereplői többségükben pozitív tulajdonságokkal vannak felruházva. Bán Gábor, Abár József, Pál atya igazságszerető, bátor emberek, akik mindig a gyengébbek pártján állnak, vállalva bármilyen következményt. Ér Sámuel az ellenpontjuk, aki velejéig gonosz, nem ismer kegyelmet, mindenkit eltapos. A mesék világára emlékeztető figurák, a jó és rossz szembeállításuk szinte előrevetíti a trösztkirály elleni vesztes per okozta dicstelen halálát. A két pólus között áll Soóghor György, akinek alapvetően könnyelmű jellemvonásai végül mégis valamiféle bűnbocsánatot nyernek azzal, ahogy levonja elhibázott lépései után a következtetést és öngyilkos lesz. Előtte azonban igazi magyar módra óriási mulatságot csap.

„Többet nem iszom! Még csak arra kérlek bajtársaim, hogy velem gyertek egy utolsó bolondságra! Éjjeli zenét akarok adni egy igaz embernek!”

Ezzel az egész társaság cigányostul együtt kivonult a Szarvas vendéglő szerető falai közül.

Kint az utcán a felkelő nap ragyogása mellett kofák szállingóztak a piacra, és emberi gépek indultak napi munkájuk után. (...)

Induláskor szemébe tünt az arany-gyerekek az átellenes házban levő vaskereskedés cimere. Új gondolat jutott eszébe. Azt kiáltotta:

– Pajtások! Tiszteljük meg éjjeli zenével a vasembert! A befejző cselekedetem legyen igazi bolondság!

Hurrá! Helyes! Éljen! – zúgtak a gyerekek a fölséges indítványra. Rögtön odavonultak a vaskereskedés elé, hol egy páncélos lovag állott cimer gyanánt. Soóghor Gyuri a cimer alá állította a bandát, azt parancsolván:

– Még egyszer huzd el Laci a nótámat!

... vezényszóra elhallgatott a nóta és Soóghor Gyuri a vasemberhez ilyenforma felköszöntőt mondott:

– „Igen tisztelt vas-ember!”

„A mi időnkben, a külügyi politika magyarellenes magatartása, valamint a vagyonos osztály bizantinizmusa korában, tisztelő bámulat kél minden honfi kebelben az iránt az ember iránt, aki nem csak meg nem ingott sohasem, hanem inkább mindig szembeszállt a viharral-vésszel, aki talpat nem nyalt soha, tehát nem is törődött vele senki, s hagyták, hogy rászálljon a rozsdá, s aki sohasem fordított köpenyegét szeretett hazánkban! Ez a rendkívüli ember te vagy, ó vas férfit! Megérdemled, hogy rólad megemlékezzünk, s tiszta szivből kívánjuk, hogy örökkön élj!”

Ezt a részletet nemcsak azért választottam, mert megkapó a kontraszt, ami a hajnalig mulatozó társaság és a kora reggel munkába indulók, valaminek a vége és másnak a kezdete között feszül, hanem azért is, mert – méltón a város történetének elkötelezett kutatójához – Kanizsa jelenik meg benne, hiszen a Szarvas vendéglő és a vasember a város főterén áll. A könyv lapjain több helyen is találkozhatunk zalai helységnevekkel, pl. Szepetnek, Galambok, Peleske.

A szerzőt sokféle dolog foglalkoztatta, amikről igyekezett mélyebb ismereteket szerezni. Ezek az információk azután könyvekben fogalmazódnak meg, de ezeken túl a regényben is megjelennek. Érdekelte a ferences-rend története, melyet megírt „A Ferencrend kanizsai zárdája” címmel, de Pál atya alakján keresztül a „Karbunkulus”-ból is sok mindent megtudhat a témáról az olvasó. Ugyanez igaz történeti kutatásaira is. *Az ősmagyarok nyomai* c. munkájában megfogalmazottak Pál páter fejtegetéseiben jelennek meg.

Halis Istvántól

Halis István a 19. és 20. század fordulójának sokoldalú alkotója volt, ezt sokrétű tevékenysége mellett írásainak változatossága is mutatja.

A Színes mozaikból idézett, Leányárral kapcsolatos és a Zalai krónikából vett, Deák Ferencre emlékező részletekből a Kanizsa történetét anekdotikusan elmesélő Halist ismerhetjük meg. A város történetét módszeresebben feldolgozó történetíró a Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra kötet Nagy-Kanizsa város története című fejezete egy részletének közlésével idézzük.

A szépíró Halist a Hajnal van! kötetből az Amíg Tündérek Járnak Közöttünk című elbeszélésének részletével mutatjuk be.

A Békástói erdőre emlékező írásának közzétételével, mely az Emlékezés országából című sorozatból való, azt a kortárs szerzőt tesszük újra olvashatóvá, aki fontos néprajzi elemeket, társadalomtörténeti jelenségeket örökít meg lokálpatrióta polgárként.

Az életmű tanulmányozásának egyik legfőbb hozadéka a kortárs nagykanizsai arcok, alakok, karakterek megörökítése. Halis István nemcsak könyvekben, hanem a Zalai Közlöny hasábjain, publicistaként is sok és sokféle írással mutatja be kora városának lakóit. A Huszonöt év után című tárcát idézzük most az életmű publicisztikai feléből, amiben a Monarchia békés időszakát és benne egy érettségi találkozt, a 25 év után egybegyűlők jellemzését színesen, érzékletesen fogalmazza meg. Két részes cikkének az ad a mai olvasó számára külön értéket, hogy más forrásból tudhatjuk, volt 50 év után is találkozó. Erről azonban csak egy fénykép tudósít. A képen az írás szerzőjét látjuk két – a 25 évvel korábbi cikkben is bemutatott – társával az írásban szépen megrajzolt, de akkora már lebontott egykori iskolájuk helyén. A kép Halis-emlékeink egyik becses darabja.

A teljes kötet nyomdai előkészítése könyvtárunkban történt. Archiváló műhelyünkben szkenneléssel készültek a könyvekről és a Zalai Közlöny mikrofilmre rögzített változatából azok a digitális képek, melyeket a következőkben közlünk.

Bármekkora is volt az eredeti dokumentumok betűmérete, mi kötetünk oldalain igyekeztünk úgy elhelyezni a szövegeket, hogy méretük minél közelebb legyen a könyvünkben általánosan használt betűmérethez. Képesek vagyunk a teljes életművet hasonló igényességgel az eredetit pótló módon kötetenként reprodukálni.

Halis István önálló kötetei eredetiben olvashatók honlapunkon, ezek jegyzéke pedig megtalálható Illés Mária dolgozatának végén.

Azt kívánjuk, hogy olvasóink ezeknek az írásoknak a megismerésekor osztozzon velünk abban az örömben, melyet számunkra adott az életmű áttanulmányozása és a válogatás.

Leányvár *

A királyi kincstár utódjának a Batthány-urodalomnak mindig gyönyörű füve termett a Leányvárbán, melyet a polgárság szeretett volna közlegelőnek vissza szerezni.

A kiskanizsai városrésznek népe (a *sáska*!) mindig türelmetlenebb volt a nagykanizsainál. Nem csoda ha a két városrészt összekötő töltésen megállott a sáska és a térdigérő gazdag istenáldást nézve — káromkodott.

De valamennyi sáska között Milei Ferencz volt a legtürelmetlenebb.

Babochay János, (a mostani kanizsai polgármester édesapja), kinek szava szent volt a sáskák előtt mindig, az 1833. esztendőben alig lőn városbíróvá: Milei folyvást a nyakára járt azon jámbor kívánságával hogy az új városbíró vegye el a hercegtől a leányvári legeltetést.

— „Nem megy ez olyan könnyen Milei amint gondolod“, mondja a városbíró.

— „De én nem állom ki tovább tekintetes városbíró ur — makacsodik Milei — „belehajtatom a marhákat az uraságéba.“

— „Csak engedjék a hercegi cselédek,“ — tréfál Babochay János.

— „Agyonütöm a ki elém áll még ha elkárhozom is miatta!“ dühösködik Milei.

— „Előbb felakasztanak Milei azután kárhozol el“, — felel nyugodtan a városbíró — „pedig úgy gondolom nem szeretnél ilyen szégyent hozni a familiádra.“

A vitéz Milei meghökken, fejét válla közé huzza mintha nyakát akarná eldugni a veszedelem elől, és csendesen mondja: „Legalább adjon valami jó tanácsot tekintetes városbíró ur, hiszen mindig szokott rajtunk segíteni.“

— „Az már más dolog Milei, hanem városbíró létemre hogyan adjak tanácsot egy törvényellenes cselekvéshez?“ — kérdi Babochay mosolyogva. Kis időig vizsgálódva néz Mileire mintha kitapasztalni akarná, hogy elég erős lesz-e valami nagy munkára, — aztán biztatóan mondja: „Majd jöjj fel a napokban a városházára talán segíthetek valamit, de egy szót se senkinek.“

*Halis István: Színes mozaik Nagy-Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1893. 140 p. A részlet a kötet 99-104. oldalairól való.

Milei megvigasztalódva elmegy, de nem tudja megállani hogy a készülőben levő nagy örömről titokzatos czélzást ne tegyen az atyafiak előtt; mely körülmény a városbíró fülebe jutván: Milei a városházánál illően megdorgáltatik.

Valószínű hogy a városbíró teljes utasítást adott Mileinek a legelő mikénti elfoglalására, mert oly egyöntetűen és raffineriával csinálták a dolgot, mely teljesen reávall Babochay Jánosnak prókatori eszére, — de ezt a kérdést nem bolygatjuk. (Hátha az uradalom a kárért újra pert indítana ha nyilvánvaló lenne, hogy a városbíró utasítására foglalták el a legelőt.)

Elég az hozzá mikép egyik szép nyári reggelen *Ritter András* tisztartónak bejelentik hogy a kanizsai csikós a leányvári rétekre eresztette ménését.

Valóságos ribillió ütött ki a hercegi uradalomban a hihetetlen jelentésre. A cselédség ijedt képpel beszélgetett a hallatlan vakmerőségről, a tisztartó pedig az ügyészhez szaladgált tanácsért.

Glavina Lajos (a későbbi főispán) volt az urodalom fiskusa, ki egykedvűen mondja: „Hiszen egyszerű a dolog, vasba veretjük a gazembert, a lovakat pedig behajtatjuk.“ (Akárcsak az uri széken mondaná: „az ebéd reánk várván, tiszteletteljes indítványt teszek a szeszzió feloszlatása eránt.“)

Nossza megindult a herceg cselédsége csikóst fogni. Uraikkal együtt előre örültek, hogy megint borsot törhetnek a városi polgárok orra alá.

Mire kivonult a cselédhadserég, akkor már az egész Kis-Kanizsa a berekben állott a csikós védelmére. Ez meghökkenettette a cselédeket. De legjobban elámultak azon, hogy a csikós nem volt hajlandó magát bekísértetni, pedig vasbaverést ígértek neki. Resistált. Kutyába se vette az egész dolgot, nem imponált neki az urodalom.

könyv

F

é

konyv

Midőn pedig erőszakhoz nyultak volna, — a kiskanisai nép úgy rohant rájuk, mint valami megbőszült tigriscsapat. Rögtön retirálniok kellett. Veszett gyorsasággal futottak vissza a cselédek tüskön-bokron keresztül, kergetve a dühös tömegtől s kísérve a fölvert gólyák és vadréczék kiabálásaitól.

A város nyakába rögtön pert akasztott a herczeg a kárért és legelő használatáért.

Elsőben is azt keresték hogy a lakatolt kaput — mely a legelőt a kanizsai uttól elzárta — ki törte el. A tettes részére már előre kvártélyt csináltak az urodalmi börtönben.

Töviről-hegyire kipuhatolták az esemény lefolyását, de a körülmények feltűnő összetalálkozása folytán nem lehetett a bűnöst megtalálni.

Bolond furcsa eset volt az egész betörés: épen ott bokrosodott meg a ménes, ahol a kapu volt. A mindig zárva levő kapu épen akkor ketté törve volt s így nyitott uton mehetett be a ménes. S mikor a lovak oda érkeztek épen abban a perczen mendegélt a kapu táján egy csomó sormási munkásember, akik hogy megmentsék magukat a letiprástól, belekergették a megvadult ménest a leányvári rétekbe. Hol van itt bűnös?

Babochaynak vagy Mileinek még a neve sem fordult elő az egész ügyben. A csikós pedig ártatlan volt, mint a husvétii fehér bárány.

Az már egészen mellékes hogy a csikósnak is volt annyi törvénytudománya, mikép nem engedte magát kidobadni sommás uton. Ő nem foglalta el a legelőt, de ha már benne van a használatban — akkor bátran resisztálhat, mert csak peruton tilthatják el a legeltetést.

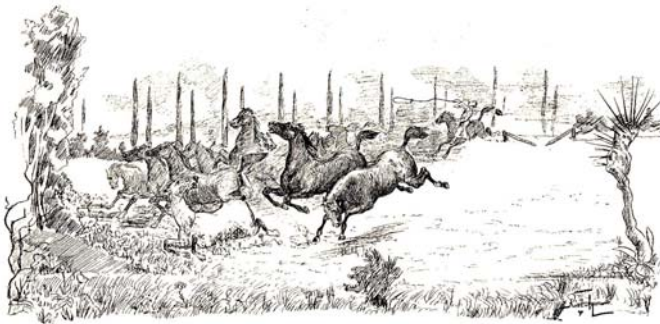
Az ártatlanságot legjobban bizonyította az, hogy *sormásiak* hajtották rá a ménest a legelőre s így a kanizsaiak érdekeltségét nem lehetett kimutatni.

(Gondolatnak is nevetséges az hogy a csikós készakarva zavarta volna meg a kapunál a ménest, s a sormásiak már előre tudták volna a teendőjüket.)

Az uradalom fűt-fát megmozgatott, hogy pert nyerjen és elkeresse a legelőről a város marháit. A város viszont semmi áldozatot sem kimélt hogy letromfolhassa az uradalmat: deputációk jártak Bécsbe, Budára és nem is hiába: „Ő felségének Jobbágypaihoz viseltető kegyes elintézése szerint bent hagyatott a Város a Berki Legel-tetésben az ügy végeldöntéseig,“ — a mi egyértelmű volt az örökös használati joggal, mert ilyen pört gyerekjáték néhány száz esztendőig elhuzni.

S a míg 1848-ban a forradalom hatalmas viharja el nem söpörte az urodalom jogait, addig folyton használták a kanizsaiak a leányvári legelőt.

— Milyen öröme telt a dologban Mileinek, azt nem tudnám elmondani. Legfő gyönyörűsége abban telt, ha elnézegette a legelő marhákat minő jóízűen eszik a leányvári pompás fűvet és elmondogatta a sáskafiuknak: „Ugy-e mondtam mindig, hogy a fejünk után menjünk!“

konyv

Deák Ferenc mint kanizsai diák.*

(Babócsay György volt kanizsai polgármester elbeszélése után.)

Deák Ferencet, (vagy ahogyan a rokonok hívták: a Penczi gyereket), az ősrégi Tárnok faluból 1813. év őszén Kanizsára hozták iskolába.

Ferkót a gondos rokonság a piaristákhoz adta „kosztba“.

Tanuló korában csöppet sem volt olyan komoly, milyenek a magyar írók és művészek föltüntetni szokták. Éppen olyan volt, mint a többi vidám diákgyerek, kik között a tanuláson kívül abban tűnt ki, hogy mindig neki sikerült leghamarabb elszagatni a ruháját.

Nadrágja például csupán egy napig szokott megmaradni jó állapotban. Örökösen barangolt, s különös előszeretettel mászott olyan fákra, melyekre fölmenni „kunszt“. Az ilyen kedvtöltések pedig folytonossághiányt szoktak okozni a ruhában.

Ha pedig a sors úgy hozta magával, hogy a

*Zalai krónika I-V. füzet. Szerk.: Halis István. Nagykanizsa, Zala Nyomda Rt., 1915-1917. 416 p. A részlet a kötet 301-304. oldalairól való.

kicsapott kertek környékén verekedni kellett, (ami abban az időben a deák-sport egyik fajtáját képezte), hát ettől se futott el a Ferkó gyerek. Verekedett becsületesen.

Magától értetődik, hogy a többi diákok igen szerették a használható fiut, annál is inkább, mert véghetetlen jó pajtásnak bizonyodott minden alkalommal. Jóban, rosszban egyaránt kitartott.

Azt szerették azonban a tanuló társak legjobban Ferkóban, hogy sohasem tanult. Legalább sohase látták tanulni.

Eme jó tulajdonságai mellett Ferkóban az is megvolt, hogy az iskolai órák alatt soha se volt nyugton : keze-lába folytonosan mozgott.

És mégis minden alkalommal jól felelt. Csak a Ferkó gyerek nagy feje és a jó Isten tudhatja, mikép volt ez lehetséges ! Kanizsai diákoskodása alatt mindig első eminens volt.

Iskola társai néha napján „kpróbálták“ Ferkót. Fölolvastak előtte egy-egy lapot a (latin-nyelvű) leckéből s rászóltak : „No Ferkó, mondd el ! Ferkó pedig szórul-szóra elmondotta hiba nélkül ugyanazt.

Hogy pedig a leckék nem voltak valami gyönyörűségesek, s megtanulásuk nem volt gyerekjáték, annak bizonyítására ide igtatunk a leckéből két sort :

„Foemineum thomex, halex, cum smilace, fornax.

Et forfex, vibex, carex, adjunge supellex.“

Akadtt azonban a Ferkó gyerekeknek másféle „esete“ is

Kedves pajtásával, Babocsay Jancsival, (ki utóbb Kanizsán városbíró lett, de apja is város-

S -

NOVEMBER

H

év

könyv

biró volt) egykor bemászott a Ferkó a Bécsiné gyümölcsös kertjébe alma elsajátítás élvezete céljából.

(Babóchayék kertjében annyi nemesfajta almát ehettek volna a gyerekek, amennyi csak beléjük fért, de hát „nitimur in vetitum.“)

A kertet a gymnasium keleti oldalán levő házi kápolnától csupán egy kis utca választotta el, melyben akkora sár uralkodott ember emlékezet óta, hogy feneketlensége miatt még Kanizsán is nevezetesség volt.

Bécsinének, mint élemedett korban levő aszszonyságnak, a hagyomány szerint egy hosszú foga volt, mely eltagadhatatlan bizonyítéka levén boszorkány mivoltának, — nem csoda, ha tőle mindenki rettegett. Az a pokolbeli hatalom, mellyel Bécsiné köztudomás szerint rendelkezett, lángpallas gyanánt örködött a gyümölcsös felett.

Ferkó és Jancsi javában szedegették a szépen megtermett őszi almákat azzal az édes izgalmal, hogy az ördög atyafiát károsítják.

Egyszerre éles hang süvített végig a kerten: „Ki van a fán?“

— A Bécsiné! Juj, hátraköti a sarkunkat! kiáltotta Ferkó megrémülve.

A cimborák egy szempillantás alatt lecsusztak a fáról és — — uzsgye kifelé!

Először Ferkó érte el a kerítést. Megragadta a palánkot, és egy fölséges lendítéssel keresztül vetette magát az utcára — a megmérhetetlen sárba. Utánna Jancsi röpiült át ugyanolyan szerencsésen.

Arról ne beszéljünk, hogy a gyerekek ruhájában minő lényeges változások történtek a fáról lecsuszás és a menekülés közben.

Elég az ahhoz, hogy az eredményyel mind-akét gyerek meg volt elégedve, annál is inkább, mert nem éreztek semmiféle boszorkány-rontást, sőt sikerült Csabi direktor előtt is eltitkolni valami ravasz fondorlattal az öltözetben történt károsodást.

Ezt az eseményt nem felejtette el Ferkó gyerek akkor sem, mikor már régen a „haza bölcse“ volt.

Ahányszor összetalálkozott Babócsay Jánossal, mindig megemlékezett róla, s borzadózva mondogatta: „Mi lett volna, ha Bécsiné hátraköti a sarkunkat?“

Legutoljára egy ünnepélyes fogadtatás alkalmával említette, mikor Deákhhoz Kanizsáról egy deputációt vezetett 1870. év táján Babocsay János.

A küldöttség szónoka Babocsay volt, ki Deák előtt magát meghajtván, imigy kezdte beszédét: „Szeretve tisztelt nagy hazánkfia! Méltóságos Uram!“

Csak hogy tovább nem beszélhetett. Deák sohase szerette a címezgetést, (hála Isten, azóta Magyarország nagyot haladt ezen az egy téren) s azért összevonta bozontos szemöldökét és közbevágott:

— Megbolondultál Jancsi? Hátra kötöm ám a sarkadat!

könyv

NAGY-KANIZSA VÁROS TÖRTÉNETE.*

A török elűzése után nemsokára (1702-ben) Lipót császár megparancsolta Kanizsa erősségének lerombolását, nehogy a török újra elfoglalhassa.

Ennek következtében Kanizsán szétrombolni kezdték a várfalakat és a várban levő összes épületeket. A lakosok elhúzódtak a várban fekvő *Régi- és Uj-városból*, — melyek különben is leégetve és összedőlvé voltak, — az ugynevezett *Külsővárosba*, hova az invalidusok is házakat építettek a Lipót császártól kapott ingyen fundusokra. A Külső- vagy Elő-város lassankint megnagyobbodott, melyet most már egy-

Főteza Nagy-Kanizsán.

szerűen városnak hívták, mert a várban volt városrészeknek elpusztítása folytán nem volt szükséges a megkülönböztető jelző.

A mostani város nem volt körülvéve falakkal és árkokkal, még pedig sem az I—V. kerület, sem a különfekvő VI. és VII. kerület, mely utóbbit *kiskanizsai* városrésznek hívták.

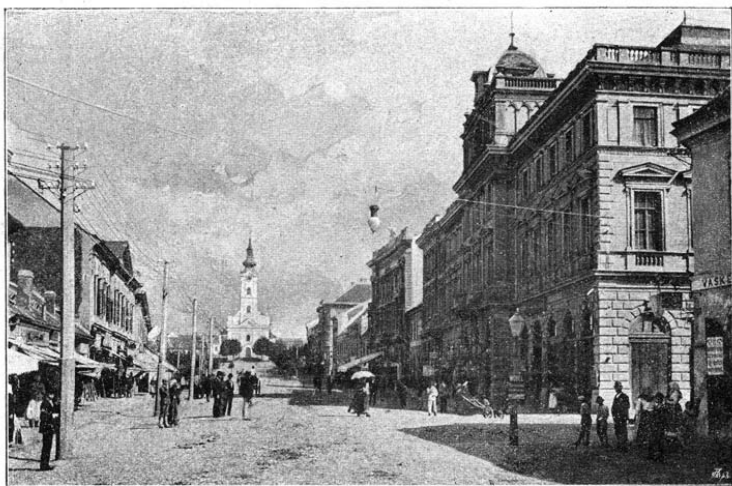
Kis-Kanizsa városrész oly módon keletkezett, hogy a XVI. században néhány letelepedett rác család az akkori vár délnyugati oldala mellé lakóházakat épített, s a kis telepet, mely később megnagyobbodott, *Ráczvárosnak* nevezték el. Ez lón a mai Kis-Kanizsa alapja. A Ráczváros sohasem képezett külön várost, de ennek daczára politikai okokból az újabb időben (1868-ban) megkisérel-

*Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra. Szerk.: Halis István, Hoffmann Mór. Nagykanizsa, Fischel Fülöp, 1896. 331 p. A részlet a kötet 32-37. oldalairól való.

ték Kis-Kanizsa városrésznek kiszakítását Nagy-Kanizsa város területéből.

A rácز családok 1690-ben itthagyták addigi lakóhelyüket és a törökök társaságában kivándoroltak Törökországba.

A török uralom alatt a következő négy részből állott Kanizsa városa: 1. Óváros vagy Régi-város, 2. Ujváros, 3. Külsőváros vagy Előváros és 4. Ráczváros. (A német leírásokban: 1. Alte-Stadt, 2. Neue-Stadt, 3. Vorstadt és 4. Raitzenstadt.) Az Óváros és Ujváros, mint említettük, a tulajdonképi várban feküdt s így e két városrészt elpusztították a várfalakkal együtt, — de jelenleg is fenállanak: a Külsőváros (most I—V. kerület) és a Ráczváros (most Rácз-utca a VI. kerületben.)

(Uher fényképe.)

Szent János templom.

Városháza.

Nagy-Kanizsa Főutcaja.

A várban lebontott épületek köveiből a városi lakosok segítségével *Perge Kristóf* várkomendáns a franciskánusok részére templomot és zárdát építtetett, melyek maig fenállanak régi formájukban. Szintugy épségben van maig is a templom tornyára akkor feltett görögkeleti kettős kereszt.

A félig lerombolt várat *Grácsics* báró kapta tulajdonul oly feltétel mellett, hogy köteles a falakat teljesen szétbontani. A báró úgy teljesítette kötelezettségét, hogy az előbbi Külsővárosban házat építtetett a várfalak köveiből, s azután abban hagyta a falak szétbontását, míhelyt nem volt szüksége többé az építési anyagra.

Grasicstól *Szapáry gróf* tulajdonába ment át a vár s az új tulajdonos szintén egy lakóházat építtetett magának a városban, azon téglaközből, melyek még a várból eddig megmaradtak. Ezt a házat maig is „vár“-nak hívják.

A vár fundamentumában levő óriási termésköveket pedig 1840. év táján a városi tanács kiszedette és azokkal kirakatta a Fő-utczát mindkét oldalán, hogy az örökös sárban lehetővé tegye a gyalogjárást.

Ekkor tűnt el végleg a régi vár annyira, hogy a vizsgálódó szem most alig képes megállapítani helyét a buja rétek kiemelkedő körvonalaiban.

Szapáry István gróf utódok nélkül (1743-ban) meghalván, uratlanul maradt vagyont a fiscus foglalta el. Ettől pedig rövid idő múlva megszerezte gróf *Batthyány Lajos* nádor, kinek örökösei maig is birják.

Uher Ödön budapesti fényképész felvétele.

Petőfi-utca Nagy-Kanizsán.

A Batthyány család örökös viszályokban állott Kanizsa polgáraival, kiktől elfoglaltak erdőt, rétet, földet, sőt megkísérelték urbárium alá is vetni őket.

A város régi levéltára majdnem teljesen elpusztult a sok viszontagságban. — A török uralom alatt senki sem gondoskodhatott róla, utóbb a megyében portyázó kurucok és labanczoktól kellett ótalmazni s e végből a levéltár egy részét Csáktornyára szállítani, — a későbbi időkben pedig a gyakori tüzesetek és folytonos hurczolkodás folytán az oklevelek elkallódtak.

Leégett 1779-ben a városház is, és ettől fogva egész 1787. esztendőig, mikor az új városház felépült, — a tanács a *városi ispita-házban* (kórház helyiségeiben) tartotta üléseit. (A mostani városház pedig 1874. évben épült 200 ezer forint költséggel.)

A város nagy erőfeszítéseket tett, hogy önálló szabad királyi várossá lehessen. E czélból igen sokszor, nevezetesen 1739-ben, majd 1742-ben, azután 1791-ben deputatiókat küldött a magyar királyhoz Bécsbe. A király aztán elrendelte a vármegyének és később a Batthyány hercegeknek ez ügybeni meghallgatását, de ezek mindig megtudták akadályozni Kanizsa óhajításának teljesedését. (Legutóbb pedig 1891. márczius 12-én folyamodott az országgyű-

léshez, hogy a törvényhatósági városok sorába helyeztessék, de a gyakori ministeri változások következtében a kérvényt az irattár pora fődte be.)

A francia háborúk idején *polgár őrséget* állított fel a város a francziák ellen (1809-ben), az 1848-iki forradalom alatt pedig *nemzetőrséget*. Ekkor vad szerezsánok raboltak és féktelenkedtek Kanizsán, s kívülők a várost megsarcsolták (8000 frttal) a császári katonák is.

Kanizsa régi erősségének abban állott kiváló fontossága, hogy posványban és sárban feküdt s így megközelíthetlen volt. A török elől behuzódott a megriasztott nép a 30 kilométer kiterjedésű, fák-
kal és bokrokkal benőtt mocsárba, hol csikkal, hallal és madárto-
jással táplálkozott. E völgynek talaja — hol a régi mocsár feküdt,

Uher Ödön fényképe

Hársfasor Nagy-Kanizsán a Csengeri-utczában.

— a sok vízlevezetés után is még száz évvel ezelőtt oly süppedő volt, hogy benvesztek disznók és szarvasmarhák.

A végvár megszüntetése után Kanizsa arra törekedett, hogy a mocsarat és sarat eltüntesse, és a várost, miként régen volt, — a vidék centrumának megtartsa. A nagy kiterjedésű mocsaras völgyet az összes birtokosokkal közös költségen csatornáztatták, a vizet elvezették és a talaj kiszáritása után a berki mostani pompás réteket megteremtették.

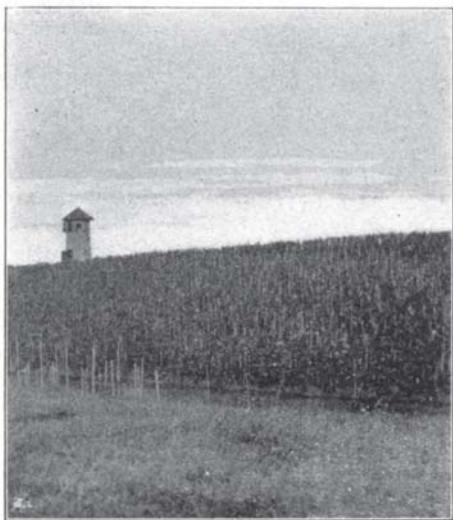
Kő nincsen Kanizsa vidékén. Kongó-téglával (klinkerrel) rakták ki tehát az egész várost, melylyel a régi Kanizsának főismer-
tetőjét, a végtelen sarat eltüntették.

Szorgalommal és munkával sikerült Alsó-Pannónia kereskedelmének góczpontjává tenni Kanizsát, mely Fiume és Triesten át a tengerrel, nemkülönben a monarchia fővárosaival Budapesttel és Béccsel egyenes vasuti összeköttetésben áll épügy, mint az osztrák örökostartományokkal, Bosniával és a Balkán államokkal.

Tüneményszerűen emelkedett Kanizsa a modern kényelmes városok sorába. Levegőjárta utczái oly szélesek, — akár főutcáját akár pedig a külső utcákat, például a Petőfi- vagy az alsó magyar-utcát nézzük, — hogy beillenek tereknek. Két katolikus temploma szintén nagy térségen áll.

Esténként a villam-fény mellett ezrenként sétál a főbb utcákon

a város lakossága. Az egészségi állapot kitűnő, miben nagy része van azonkörülménynek, hogy a város két végén (a volt vár helyén és Sáncz falu mellett) szakadatlan széljárás van, mely a város levegőjét tisztítja és egészségessé teszi. El is került 1855. évtől fogva minden kolera a várost.

Halis István fényképfelvétele.

Gördövényi szőlő egy részlete.

A Csengery-utcában oly pompás hársfasor van, hogy alig engedni látni a mellette levő házakat. A kegyesrend vezetése alatti főgymnasium pedig egy csöndes park közepén áll a város legmagasabb pontján.

Kanizsa város polgármestere (1878. óta) *Babochay György*, főjegyzője *Lengyel Lajos*, kik különösen a város gazdasági ügyeinek rendbentartásával és vagyonának gyarapításával szereztek érdemeket. A polgármester a nemesebb fajú gyümölcsök meghonosítása végett egy városi gyümölcsös-kerttet alapított (1887-ben), később pedig, mikor a filloxera közeledése folytán attól kellett félnünk, hogy a városi polgárság főjövedelmi forrása, a bortermés, tönkremegy, megalkotta (1890-ben) a *Gördövényi szőlőhegyet*, mely immunis homokba ültetett mintaszőlőből áll. Az előbbi petroleum világítás helyett pedig (1894-ben) villamvilágítást hozott be. Polgármestersége alatt az újabb időben épültek: a városi kórház (1884-ben) 116076 frt 46 kr. költ-

séggel, a *honvéd laktanya* (1886-ban) 165856 frt 65 kr. és a közös hadsereg részére *kaszárnya* (1890-ben) 406755 frt 13 kr. költséggel. Újabb iskolai építkezésekre kiadatott 95895 frt 26 kr. s a főgymnasiumhoz most építenek egy teljesen új szárny-épületet. Az utcák klinkerezése került 177691 frt 57 krba. Tanügyre a városnak évenként 53897 frt 47 kr. kiadása van. Új vágóhidnak építése iránt pedig tárgyalások folynak már huzamosabb idő óta.

Nagy-Kanizsa rendezett tanácssal bíró városnak népessége (az 1890. évi népszámlálás szerint) 20619 lélekből áll, kik 2083 házban laknak.

Nemzetiségre nézve a lakosság majdnem teljesen magyar, t. i. 19118. Más nemzetiségű csakis 1501 lakik Kanizsán, kiknek számaránya a következő: német 954, tót 35, oláh 8, horvát 315, szerb 9, vend 17 és egyéb nyelvű 163 lakós.

Vallásra nézve van Nagy-Kanizsán római katolikus 16561, görög katolikus 13, örmény katolikus 1, görög keleti 14, luteránus 302, kalvinista 155, és izraelita 3573 lélek.

A város képviselő-testülete 206 tagból áll.

H

év

könyv

AMIG TÜNDÉREK JÁRNAK KÖZÖTTÜNK...*

A sors összedöntött egy-egy tornyot, sőt néha egész bástyákat légváraikból. Azután a változott politika miatt kiesett a programból a „tobákos németek“ égberöpitése. Közben Vész Sirály meghalt. Arany Súlyom azonban szerencsésen átlépte a „*Tündéream Regnum*“ határát, és neki megengedettett érteni a madarak beszédét.

Ez pedig történt így:

Már befejezte jogi tanulmányait Arany Súlyom, mikor égbekiáltó méltatlanság érte.

Iréнке ugyanis a megye-bálon neki ígérte a *második négyest*, melynek valami titkos jelentősége volt akkoriban. Elhangzott a „nyitány“, felállottak a párok, s Arany Súlyom nem jelentkezett. *Iréнке* pedig ahelyett, hogy megvárta volna, míg Arany Súlyom a szomszédos teremben bekeblezi azt a pár pohár bort, melyet okvetlenül meginnia kellett a haza jóvoltáért, fogott magának másik gavalért, és azzal járta el a négyest.

Arany Súlyom mit tehetett nagy bánatában? Elment a *fekete iskolába*, hol megtanítanak elviselni a sors csapásait. Kispap lett.

A teológia iskolájában minden fekete: az ablakok, ajtók, padok, a tanító-magisterek

*Halis István: Hajnal van! Elbeszélések. 2. kiad. Nagykanizsa, Fischel Fülöp Könyvnyomdája, 1902. 200 p. A részlet a kötet 192-200. oldalairól való.

talárja; sőt még a kispapok is fekete reve-
rendában járnak.

Még pedig azért fekete minden, hogy
semmiféle világi hívság a figyelmet el ne
vonja a studiumoktól, melyekben megvan a
világ összes tudománya. Bennök van, mikép
lehet megérteni Isten akaratát.

Arany Sólýom napokon, sőt egész éjsza-
kákon keresztül a régen porladozó tudós
atyáknak könyveit tanulmányozta, csakhogy
felejtse. Néha majd szétszakadt feje a tul-
ságos tanulás miatt. Később már okulát kel-
lett viselnie, hogy szemei kibirják az éjjeli
olvasást. „Püspök lesz belőle, bizonyosan
püspök lesz, meglássátok!“ susogták a többi
kispapok.

Egyik nap arannyal-szegett levelet hozott
neki a posta. Remegve nyitotta fel, mert is-
merősnek tetszett az irás. A levélben meg-
írták, hogy egy kövér erszényű pohos ember
eljegyezte Irént.

E tudósítás alaposan megzavarta Arany
Sólýmot. Hogy elfelejtse a dolgot, azért egész
éjjel olvasott egy régi dohos könyvből.

A könyv lelkekről, szellemekről, ördögök-
ről szólt, és a kezdőbetük piros festékkal
(vagy talán vérrel) voltak írva. Megvolt

S-

könyv

H

é

könyv

benne, hogyan tehetjük magunkat az emberek előtt láthatlanná, vagyis miképpen vetkezhetjük le a testről a bűnöket.

Gyertyája már tövinél égett, szemüvegét is kellett minduntalan törölgetni, még sem hagyta abba az olvasást.

Éppen új fejezet következett, melynek kezdőbetűje egy kicsifrázott J. volt. Arany Sólyom pillanatra elmélázott.

Hát egyszer csak picike emberkét lát az J. betű tetejében. Az egész nem lehetett nagyobb egy babszemnél. Messziről jöhetett, mert zihált, és szárnyaival friss levegőt hajtott arcára. Ugy bizony! voltak szárnyai is: finomak mint a pókháló, recézettek, mint a szitakötőé, s ezüst gyanánt csillogtak a gyertya lobogása mellett. Ugy ült az J. betűn, mint valami lóháton, s harangozott a lábaival.

A csöpp lény ránevetett Arany Sólyomra, és megszólalt: „Hiába forgatod a bölcsék iratait, csodákat nem tanulsz! Hanem én megsajnáltam sanyargatásaidat s azért jöttem, hogy megmondjam, miképp tudhatod meg a természet titkát, mely után annyira töröd magadat!”

Arany Sólyom először elbámult. aztán azt morogta magában: „Eh! kápráznak szemeim, hiszen nincsenek tündérek!”

A kicsi lény hunyorított szemeivel és újra kacagott: „Mindannyian ilyenek vagytok ti, kik kanállal eszitek a bölcseséget: nem hisztek abban mi szemeitek előtt van!”

Arany Sólyom fejében birkózni kezdett a tudomány a látomással. A tündér pedig mintha csak olvasta volna gondolatait, azt mondta: „Sose töprenkedjél fölöttem! Én csupa jóindulatból szálltam hozzád, hogy megtanítsalak elérni amit kívánsz. Tartsd ide füledet, és figyelj mit mondok: harmatos gyöngyvirágot ha neked ajándékoz Iréne napján hajnalhasadáskor egy leány, aki teki-vüled senkit sem szeret a kerek világon, akkor tudni fogod, a természet titkát, s megérted a madarak beszédét. Szemeidből látom, hogy desperálsz az eljegyzés miatt. Cseppet se busulj efölött! Csak eredj haza, a többi magától jön. De a bűbáj csak addig tart, míg szivedben helyt nem adsz nemtelen érzésnek. Jól vigyázz tehát magadra, és fékezd kívánságaidat atyámfia! Szervusz!”

Ismét kacagott, és eltűnt, mintha elfújták volna. Arany Sólyom csupán gyenge suhintást hallott, mintha a nyitott könyv lapjait szellő forgatná. Körülnézett: a pilinkó manó nem volt sehohsem. Kereste az J. betűt; végig

könyv

H

év

könyv

forgatta a könyvet, hátha elbujt a lapok közé; nem találta.

A tüneménytől még akkor is kápráztak szemei, mikor lefeküdt. Ámde nem volt képes elaludni. Mintha tűz szaladgált volna végig a testén. Egyszerre eszébe jutott, hogy nemsokára Iréne napja van. Aztán afölött is tépelődött, hogy látta-e valóban a tündért, vagy talán elszundított és álmodta az egészet? Az is felvillant agyába, hátha megbolondult?

Elég az ahhoz, hogy nem volt maradása. El kellett jönnie a szemináriumból; valami láthatlan erő húzta. Jókora felkelt, mindenét belegyömszölte ládájába, és az elüljárók marasztalása dacára eljött haza. Otthagyta a bizonyos püspöki székét.

És itthon legsürgősebb tennivalója az volt, hogy Irént feleségül vegye. A pohos bácsinak mindjárt kiadták az utat. Mehetett másfelé leánynezőbe.

Az új házaspár csöppet sem aggódott afölött, hogy miből fognak megélni: „Mert aki eteti a lég madarait, és ruházza a mezők liliomait majd gondot visel rájuk is!”

Gond nélkül sétálgattak már reggel az erdőben. Köröttek minden mosolygott, ragyogott. Nyul ugrott fel, s bolond fickándozásokat

mívelt előttük. A tisztáson egy ózike bámult rájuk szelid szemével. Lábaikat simogatták az erdei virágok, s fejük felett a fák lombjai egymásra borultak.

Láthatlan tündérek szellő gyanánt suhogtak mindenfelé a fényes levegőben. És Arany Sólyom csodálkozva vette észre, hogy érti mit énekelnek a repkedő madarak, tudja mit suttognak a szellőtől ingatott virágok. A *fülemile* ilyenformán csattogott:

„Szeressetek !
Mert rövid ám a tavasz:
Siessetek, siessetek!“

Egy karcu ragyogó madár pedig, a *bubos banka*, előttük sétált föl-alá, s nagy bőbitáját legyező-módra szétnyitván, méltóságosan üdvözölte őket, és annyira hajlongott, hogy vékony csőre a földet érintette.

Az *arany-rigónál* pláne annyira ment a barátkozás, hogy igyen kiabált:

„A házadba tótot, — asszonyt a szivedbe: sohase ereszd be!“

Határtalan boldogság állandó tanyát ütött Arany Sólyom szívében. Mindig Irénnel foglalatoskodott, s folyton afölött tőprenkedett : hogyan szerezzen örömet neki.

S-

könyv

H

é

könyv

Az udvarban büszkén sétálgató gólya elnézegette a töprenkedőt. Egyszerre a gólyának eszébe jutott valami, a fejével bólintgatott, mintha azt mondaná: „Jól van, tudom már!“ Majd hátravetette tudós fejét, és tisztán, érthetően kelepelte:

„Lesz gyerek, — szép gyerek, — nagyfejű gyerek!“

Nemsokára aztán beállított Arany Sólyomékhoz: meghozta Lacit, kit nagy örömmel fogadtak.

Laci egy-kettőre megtanult pötyögni és tipegni. Ekkor aztán szakadatlan vidámságot szerzett szülőinek, kik magukhoz átszalogatták a tulsó soron kéregető koldusokat is, csak-hogy Lacika fillért adhasson „a kódisz bácinak.“

Emellett a szorgalmas munkásság folytán emelkedett a jövedelem. Házat is vettek maguknak, és kényelmesen éltek. Persze új butorzatot is kellett beszerezni és ezüst asztali szereket bevásárolni. Most már a kaput zárva tartani kellett, nehogy a kolduló rosz emberek valamit elcsenjenek a drága holmiból.

Lassankint szaporodott a kiadás. Az aszszony kényszerült finoman ruházkodni, inast tartani, néha kocsikázni, *Rivierán* majd

Norderneyben nyaralni, szóval „rangjához illően“ élni. Mindez sok pénzt nyelt el.

Ezért az asszony fokozottabb munkásságra ösztökélte folyton az urát. És Arany Súlyom valósággal nekifeküdt a munkának. Felhasználta minden percet, hogy vagyont gyűjtsön. Nem lehet eltagadnunk, hogy törekvéseiben nem kísérte az alperesek rokonszenve.

Több esztendő multával egykor elálmosodott munkaközben, és akkor újra megjelent előtte a miringó tündér. Ráröpült a tintatartóra, összecsucsorította száját, és gunyosan füttyülte az arany-rigó nótáját: „Asszonyt a szivedbe, sohase ereszd be!”

Közben felkacagott, és azt kiáltotta: „Hát asszony diktál, atyámfia, hé?”

Majd pedig felemelte mutatóujját a makányi ember, és fontoskodva morogta: „Elköttyavetélted sok szegény embertársad vityillóját, tele van szived pénz és gazdagság utáni vágygal: azért nem lehet értened többé a madarak énekét! Amice, szervusz!”

Mire Arany Súlyom felnyitotta szemeit, a pilinkó lény eltűnt.

Ekkor jutott csak eszébe a régi intés: „Ejnye ni, teljesen megfeledkeztem a dologról! Hanem azért is kihallgatom még egyszer

könyv

H

év

könyv

a madarak beszédét!“ gondolta magában *Kovács Kálmán ügyvéd*, ki már azt is elfelejtette, hogy valamikor rögön Arany Sólyomnak hívták.

Fogta magát, kísértált az erdőbe. Gyalog ment, hogy a fuvart megtakarítsa.

Utközben eszébe jutott valami. Leakasztotta mellényéről a vastag aranyláncot, újjáról lehuzta a gyémántos gyűrűt, és elrejtette őket belső zsebébe. Az ember nem lehet eléggé óvatos. Hátha rablóval találkozik?

Ott künn az erdőn susogott a *szellő*, mire azt morogta vándorunk: „Kár, hogy alsóinget nem huztam; még bizony meghülök!“ A *fű* zizennésére a széna-termés jutott eszébe, a bukfencező *nyulat* pecsenyének szerette volna hazavinni, a *csalogány* a tavasz elmulta óta nem énekelt, az *arany-rigó* gunyos füttye dühösítette; a *banka* pedig fa mögé huzódott, amint meglátta az erdei látogató pocakját, és onnan kiabálta: „Hupp! hupp! hupp!“

A madarak zengtek, a falevelek suttogtak mindenütt az erdőben. Hasztalan. Ezt a beszédet immár nem volt képes megérteni az ügyvéd ur, mert szívéen pénz uralkodott!

A Békástói erdő.*

Kanizsa város erdőségének egy részlete a Békástói őserdő, mely élő csoda gyanánt a város közelségében a civilizáció szennyjétől tisztán maradt.

Félezeréves tölgyei meglehetősen távolságban állottak egymástól, tehát nemcsak lombjuk volt gazdagon kifejlődve, hanem alattuk is vastag pázsitszőnyeg terült el, és a kisebb nagyobb térségeken szabadon táncolhattak a napsugarak.

Maga pedig az erdő mindig mosolygott.

Talaja hullámos, ami csak emeli az erdő szépségét. Az alacsony halmok éppen úgy mint az alig észrevehető lejtők és a csekély mélyedések selymes fűvel vannak borítva.

Az egész őserdő egy tündérrege.

Apró tavak voltak az erdőben. melyeknek vize az évszázadokon keresztül folyton apadt.

*Zalai krónika I-V. füzet. Szerk.: Halis István. Nagykanizsa, Zala Nyomda Rt., 1915-1917. 416 p. A részlet a kötet 321-338. oldalairól való.

S mikor a kanizsaiak a Batthiány Fülöp herceggeli roppant sok huzavona után mintegy hetven év előtt megalkották a Szabadhegyet és árkot huztak az erdő szélén, akkor teljesen elvezették és kiszáritották a kis tavakat, melyekben tündérek meg békák tanyáztak. Ez utóbbiaktól ragadt a pompás erdőre a Békástó elnevezés. Pedig találóbb lett volna, ha az előbbiekről nevezik: Tündér-erdőnek.

A kiszáradás folytán mintha a tündérek elhagyták volna a helyet. Látszólag semmi nyomuk sem maradt. Különben a földi emberek is már régen megváltoztak, komor feketeség uralkodott rajtuk, mely megtagadta a ragyogó tündéri életet.

Néha azonban lágy basszus hangon ritmikus ének hallatszik az erdőben.

Egyik bokor tetejéről ilyenforma hangok jönnek:

— Rata-Ra,
Kata-Ka!

Másikról ez hallatszik:

— Lacsá, rocs,
Kata, ta!

A távolabbról imígy énekelnek:

— Guru-Gura,
Kata-ta!

És a hang után keresgélő profán egyén a bokorlevélre lapulva kicsi zöld-békát fődöz fel, melynek gyöngé testén keresztül amint áttetszik a napsugár, olyanná lesz mint valami zöldes aranydarab. Méltán csodálkozik a nagymindenség egybefüggését nem ismerő emberi alak, hogy daloló békára talált a ringó levélen, de a természetbarát tudja, hogy a kis állatban tündér rejtőzködik, aki

énekelve beszélget a Katica bogárral a mesének nyilvánított aranykornak arany-nyelvén, s imigy árulja el a természet titkait:

— Nap ragyog,
Katica!

A másik azt jövendőli:

— Locspocs jön,
Katica!

A harmadik hang csalogatja:

— Gyere-gyere,
Katica!

S a Katica-bogár ugyan „tudomásul veszi“, hogy eső készül, de nem megy a közelbe diskurálni. Tudja a gondos anyák intelmeiből, hogy az olyan szép kis bogárnak hizelegnek a csalfa tündérek, s megeszik, ha meg tudják fogni.

Az énekből a pásztorember, ki ismeri a tolvajok nesztét és a varázslók nyomát, szintén ért valamit, mert hallatára fölnéz, és azt mondja:

— Holnap eső lesz, pedig milyen tiszta az ég!

Az erdő a tündérek elrejtőzése után is mindig mosolygott. A fák nagy része tul volt félezer esztendőn, s a bennük lakozó nyugodt bölcseség folytán tudták, hogy hiábavalóság az emberek mesterkedésével bekövetkezett szomorúság-kultusz. És a földre szegzett szemü városi halandók ha odaértek az erdőbe, öntudatlanul fölemelték fejüket, mert a sok idő óta élő fa-óriások megvigasztalták a kicsinyeskedés miatt gyötrődőket:

— Gyertek csak lombkoronánk alá! Nézzétek a leveleink között sziporkázó aranysugarakat! Nyissátok meg szemeteket a végtelen égnek ide-

látszó darabkája előtt! És biztos védelmet nyújtunk az élet sötétsége ellen!

De hát milyenek is voltak azok a csodatevő fák?

Hasztalan akarnám leírni. Ehelyett mesélgetek róluk.

Régebben szokás volt kirándulni az erdőre május elsejének hajnalán. Ünneppel volt az. Régi pogány ünnepnek ma már nem értett maradványa.

Huszonnégy-huszonöt év előtt én is kimentem öt asztaltársammal a Békástóba.

Micsoda világ volt odakint!

A szemhatár aljáról az ifju Napisten éppen akkor tört fel aranyküllős szekerekkel az égre. Diadalmas élet lüktetett mindenfelé. A bokorban fülemile csattogott és rigó füttyölt. A fán harkály kopácsolt és cinege csirregett. A vén tölgyeken csörgött a hosszufarku szarka és károgott a fekete-kánya. A fák felett repülő zöld-kánya szivárvány színben ragyogott, és lent a szekér-csapán büszkén lépegetett a tarka-babuta.

A távolban kakuk kiáltozott és vadgalamb turbékolt. Nagybajszu hős-cincér sétált a fa vastag kérgén, és a balzsamos levegőben zengő repüléssel vonult el fejünk felett a szarvasbogár. Gyémánt-harmat villogott pázsiton, bokron, fán.

Szóval: teli volt az egész erdő tündöklő fényességgel és harmonikus zengéssel.

Az ozon megszédített bennünket, s különben is elfáradván a szokatlan járkálástól, alkalmas hely után nézegettünk, hol a harmat dacára le lehessen ülni.

Végre ráakadtunk vagy tíz percnyi keresés

után egy nemrégiben lefűrészelt tölgyfának törzsökére, melyre karikában letelepedtünk mind az öten. Kényelmesen elfértünk rajta.

Ott aztán danoltunk, tréfáltunk, kiabáltunk mint szoktak a városi népek, akik mingyár be vannak csipve, ha az erdő levegőjét szivják. Egyikünk, ki azóta bevonult a hallgatagság birodalmába, de aki akkor még Schmidt Károly nevet viselt és tanár volt a kanizsai polgári iskolánál, s nagyfejű filozofusként szeretett felvetni olyan kérdéseket, melyekhez semmi köze sem volt, egyszerűen csak azt mondja :

— Ez a fa lehetett néhány száz esztendőös !

— Talán lehetett háromszáz is ! szaporította a szót a másik, a ki pedig nem volt tulságosan fecsegő.

— Sőt még négyszáz is! árverezett a harmadik társ.

— Ha megolvassuk az évgyűrűket, bizonyosat tudhatunk ! szólt a negyedik.

Fölkeltünk a tönkről és számlálni kezdtük az esztendők bizonyítékait. Elvétettük többször, végül aztán „strigulázva“ olvastunk : ceruzával áthúztuk a számolt évgyűrűket. Ötszázharminc kört vettünk számba, s ezenkívül a törzsök közepén egy arasznyi pudvás rész volt, amelyen már nem lehetett az évgyűrűket megkülönböztetni. Az is képviselt legalább husz eszendőt.

Vagyis az a tölgyfa legkevesebb ötszázötven éves volt levágásának idején.

Az eredményre látszólag tréfásan, de valóssággal meghatottan, földobáltuk fővegeinket a fényes levegőbe. Köszöntöttük az óriás idő képviselőjét, s össze-vissza kiabáltunk :

— Üdvözlégy Driász, ki ebben az öreg fában lakoztál!

— Fáun, ne állj boszut rajtunk, amért embertársaink elpusztították pihenő helyedet!

— Nimfák, táncoljatok tovább, találtok ti öregebb és árnyékosabb tölgyre is, amely alatt mulatoztok!

Az ám! De van-e régebbi fa a Békástóban?

Egyikünk kimondta a határozatot:

— Gyerünk tovább, majd meglátjuk akad-e öregebb tölgy?

Bizony akadt. Hamarjában négy-öt fára is találtunk, melyek szemlátomást jóval vastagabbak voltak.

Lent a vizmosásos erdőaljban pedig egyszerre előttünk állott a leghatalmasabb. Törzsöke szinte megdöbbentő szélességű, s vastag ágai pompás lomboronát emeltek a magasba.

Kerülete kétszer akkoránál is nagyobbnak látszott, mint az ötszázötven éves. Szinte megsédítette az embert az a lehetőség, hogy ezer éves élővel áll szemben. Hiszen ez a tölgy már itt állhatott, amikor „capitaneus Verbulchu“ jött birtokba venni Zalamegyét! Hátha Árpád magyarjai itt a víz mellett e fa lombja alatt áldoztak az élethozó Napnak?

Hallga! Amott nesz kél a bokrok mögött. Talán pogány vitézek dévajkodnak lakomázás közben?

— — És azutáni sétáimon mindig elmentem az Ezerévesig. Tisztelegtem előtte. Itt a semmiségekkel teli városban ez nevetségesnek tetszik, de kint a gyönyörű vadonban önkénytelenül megérti

az ember az ókori Germánokat, akik az ilyen hatalmas tölgyet Istennek tartottak, és áldoztak előtte.

Egyik évben aztán megvagdálva találtam a vén fa vastag kérégét, bár a balta nem igen fogta, mert szikla keménységüvé erősítette az idő. De Kalányosnak meg Ráfáelnek éppen olyan kellett, „annak van erős tüze.“

(Arra gondoltam, miért nem tud ez az óriási fa elmozdulni helyéből, mint a Klimius Miklós földalatti világában levő fák? Legalább megragadná a kéregnyuzó Kalányosokat és Ráfáeleket, hátukról bőrszijjat hasitana, s a fülükbe dörögné:

— Gazemberek! Ugy-e orditoztok, hogy a ti bőrötöket is hasogatják?)

Kalányosék meg Ráfáelék tudnillik cigányok voltak, kik nyarankint a Békástóba telepedtek le. Nem kellett nekik a hosszú kanizsai erdő egyéb része: sem az Alsóerdő, sem a Bálíkás, sem a Katonatemetés, sem a Felsőerdő, sem a Vajda. Az Ezeréves közelében sátoroztak. Ez a két cigánycsalád régóta kanizsai „illetőségü“, s így jogosan huzódott meg a város határában, ha a csendőrök máshonnan elüldözték. Tíz-tizenöt személyből állott mindegyik család, azonban ez a szám folyton apadott vagy növekedett aszerint, amint az országos csavargások alkalmával néhányat agyonverték közülök, vagy pedig beolvadt a családba a kergetett idegen cigányok valamelyike.

Egy kicsit kolompár is meg kovács is volt mindegyik család feje. Legfőképen pedig rejtelmesen éltek, mint a többi cigányok. A hatalmas tölgy alatt kalapálták a rézüstöt, és szaporították a rajkósereget.

(Az állami anyakönyvvezetésnek 1895-ben történt behozatala óta a cigányok születése is bejegyeztetik, s majd a későbbi kor embere nem tudja megmagyarázni a különös dolgot, hogy miért van Kanizsán minden cigánygyerek születési helye gyanánt Békástó beírva?)

Két év előtt az öreg Ráfáel meghalt „természetes halállal“, ami elég szokatlan a cigány nemzetség között.

Holttestét már nem volt szabad a régi szokás szerint a fák alá temetni a suttogó bokrok mellé, mert a mai törvény előtt minden ember egyenlő. Életben és halálban. A cigány is beosztatik „menetszázadba“, s a meghalt cigány is köztemetőben földeltetik el.

Nagy csapat cigány kísérte Ráfáel tetemét a kanizsai katolikus temetőbe, mely egyuttal községi temető. A cigányok Slavóniából és egyéb messze földről jöttek. Ezüsttel kiverő óriási botot vittek a halott után, az elhunynak vajda jelvényét.

Mert csak akkor tudtuk meg, hogy mit vesztettünk a kanizsai kolompár cigányban: a legnevezetesebb vajdák egyikét. A Ráfáel család legidősebb fia sok század óta apjától örökölte ezt a méltóságot. Valóságos pragmatika szankció útján. Ki tudja micsoda hatalmas fejedelmek voltak az elődök pár ezer év előtt az Indiákon?

A temetőben a mi papunk is beszentelte, meg az ő vallási szertartását is elvégezték a cigányok. Ugy volt, ahogy Arany János írja:

Elkísérte . . . két egyház imája . . .

No, hisz valamelyik majd csak eltalálja.

A közönséges halottak közé szorított Indus-fejedelmi ivadéknak bizony nehéz leend megbékélni adófizető jámbor szomszédaival, s még nehezebb lesz túrni a társtalan egyedülvalóság gyötrelmeit. De az is lehet, hogy kényuri dölyffel zárkózik el a munkagyötört filiszteusoktól.

A Békástó azonban a fejedelmi ivadékon kívül mást is rejtegetett. Istenek hajlékát. Nagyon misztikus volt, mint az Istenek minden megnyilvánulása.

Az erdő szélén, közel a Szabadhegyhez, az egyik vén tölgy az oldalán pudvás lön, minek következtében lyuk támadott rajta. Különös, hogy ez a déli oldalon volt, nem pedig az északon, ahol rendszeren szokott lenni. Az északi rész épségben maradt, s gyönyörű moha fődte.

A nyílás lassan-lassan nagyobbodott, s végül embermagasságu lett.

Talán emberi kezek is segítettek, hogy a nyílás egyszer csak valóságos kis szobává alakult. Olyanná, mint a katonai őrállás faköpenyegjei szoktak lenni.

Majd pici kép lett a nyílás belső falára szegezve, amilyent a hívő keresztények az imádságos könyvük lapjai közé szoktak tenni.

Aztán sokasodtak a kis képek napról-napra. Hamarjában hét, kilenc, tizenöt, harminckét kép diszesítette a belső oldalt, s eljött az idő nonsokára, hogy nem akadt hely, tehát a mohás külső kéregre szegeztettek a képek.

Eközben hosszú fagerenda helyeződött az erdő szélén huzódó árok fölé, melyen keresztül vezetett az erdei gyalogut. S azután nem kellett vízben gázolni az arramenőknek. Később még

egy második gerenda került az elsőhez. Sőt alig néhány hétre karfa is állíttatott a gerendák mellé, s kényelmes hidon lehetett átjárni az árok felett még akkor is, ha az esőzés megduzzasztotta az árok vizét.

És még mindig folytatódott a csoda.

Egyik nap a nyílással szemben levő bokor elé széles pad lőn beverve a fű közé a földbe. Pár hét múlva az is el volt látva karfával, s akár feküdni is lehetett rajta.

A feldiszített szép helyről pogány rejtelmesség terjedt szét. Alkonyat táján a fák között asszonyok, lányok alakjai suhantak, kik Bacónakról, Gesztenyésről, vagy a mezőről siettek haza felé a „rövidebb uton“. Sőt Szabadhegyről is az erdő felé kanyarodott egy-egy asszony. Közben arratévtek a városból urhölgyek is, kiket az ősi tudásvágy vonzott a természetadta „kegyhely“-hez.

Végre a barlang nyílása elé zöldre festett rácsos ajtó került.

De még mindig nem fejeződött be a különös dolog, hanem a gyermekét ölében tartó Szűzanyának porcellánból való fejer szobra került a fa-barlang közepére. S a szobor mellé alig néhány nap alatt dirib-darab tej-gyertyák kerültek, melyek fa-szegekre voltak erősítve.

Végül a városi urak is arra sétálgattak, s Darázs Guszti művészi sárgaréz keresztet erősített a nyílás fölé. Öntudatlanul az a pogány érzés vezette, mint a venetokat, kik Héliosznak ércből öntött négy ménlovát a szent Márk templom homlokzatára állították, mert: „az istennek tetszik minden a mi szép!“

Egész kis kápolna lett az oduból.

Madarak füttye zengett a környéken tovább is szünet nélkül, melyek közül tisztán kihallatszott az Aranymáringó tréfás nótája. De amikor kigyuladt az égen az Esti csillag, akkor a százféle kéztől felcicomázott helyen tizenhat gyertya lángja csillogott, melyet a termékenység váró asszonyok, s jövődöbéliök után sóhajtozó szűzek gyujtottak Afrodité segítségéért.

Hogy nem Afrodité segítségét kérték? Hát tesz az valamit, hogy miféle nevet mondtak sóhajtásaik között? Nem mindegy, hogy hatezer esztendővel régebben (tegnapelőtt) amugy hívták, háromezer év előtt (tegnap) imigy, és ma megint más a neve annak, kihez bizodalommal fordultak? A természet istenei nem-e halhatatlanok, kiknek csupán a nevük változik?

És fenállott sok ideig az őserdő mosolygó ölében a csöndes kápolna.

Egyszerre elveszett. És elveszett a tölgy is, melynek oldalán volt a sóvárgó halandóktól látogatott hely.

Egy lépés átmérőjü hamu maradt a fű között azon a helyen, ahol az Isten hajléka volt.

Mondogatták, hogy az égő gyertyáktól gyuladhatott meg a tölgy belseje, s elégett. De ezt nem látta senki. Eltűnt az egész, olyan titokzatosan, ahogyan keletkezett.

Csakhamar megszűnt minden, ami rá emlékeztetett. Először elveszett a kényelmes padnak ótalmazó karfája. Aztán eltűnt a pad. A hamurakást pár hét alatt befedte a fű.

Majd az árkon levő egyik gerenda kelt

lábra, s a másik geranda is utána ment nem-sokára. A karfa jó darabig tartotta magát, de végül mégis elvonult az is. A gyalogsövény megint az árok vizébe szakadt. Csupán a madaraknak, meg az Aranymáringónak füttye maradt meg azután is.

Az őserdő pedig tovább is mosolygott: hiszen semmi sem történt.

Milyen képet lehetett volna festeni Békástóról! Talán a régi idöket átélt fák között a kisebb festők is átváltoztak volna Böcklinné, Stuckká, mert a matuzsálemi tölgyek alatt mindenki meg értette volna a természet őstítkát.

Bizony nem szükséges olajfa-erdőbe vonulni, hogy a kentaurusok viadalát lássa, hogy a fáunt észrevegye, hogy a nimfa kacagását hallja az ember, vagy az egyszarvu őszállat nyerítése jusson fülébe: mindezeket meg lehetett látni és hallani a Békástó fainak barna árnyéka alatt is.

Például azon a furcsa vén tölgyön, melynek törzsöke ember magasságban oldalt kanyarodott, meglátjuk, hogy valaki szunyókál. Amint keresztül tör a lombon a napsugár, a fényfoltok világánál kitétszik meztelen teste, lábait kétfelé vetette mintha nyeregben ülne, s a lombárnyék dacára észre lehet venni, hogy csülökben végződik a lábafeje. Tisztára ugyanaz, amit Stuck Ferenc látott: „az alvó faun“.

Mikor pedig hanyatt fekszünk a füben, néha különös mozgás neszt halljuk. Ismeretlen zaj kél a bokrok között, s míg szemünk a fák teteje felett az ég kékségén kalandoz, azalatt suhanó ugrásokat hallunk, s utána kacagás érkezik fülünkhöz. Ezt is hallották már sokan, s azt hitték, hogy

gilice kacag. Pedig a faun meg a nimfa kacorásznak. Ezt is megfestette Stuck: „Kötekedés.“

Bizony még mindig lehet hallani fáunok vidám nevetését, s lehet találkozni pogány istennel az őserdőben, hol csupán derűlség uralkodik.

És egyszer majdnem megtörtént, hogy a Békástó megörökítettett hozzá méltó festő kezétől.

De ennek elmondása közben kis kitérést kell csinálnunk.

Ugyanis a szintiszta, zamatos magyarságu író, Malonyai Dezső, aki ötvenhárom éves korában a háboru kitérésekor azonnal mint tartalékos főhadnagy önkényt hadba vonult, s az idén — 1916-ban — hunyt el, néhány év előtt Kanizsára jött. Magyar népművészeti tárgyak után kutatott. (Győrfi Jánosnénál talált is remek himzésű ruhákat.) De még valamit keresett Kanizsán: nagybátyjának Malonyai István piaristának nyomait, meg aztán emlékeit egy szőke fiucskának, saját egykori énjének, ki akkor még Misinger Dezső névre hallgatott, s aki a kegyesrendű házfőnöknek Berzai Eleknek jóindulatát nem tanulással irányította magára, hanem azzal, hogy a papok kacsái részére a rektor szeme láttára roppant szorgalmasan cserebogarat szedett.

Malonyait meghatotta tévé a gyerekkori sok emlék, s Győrfiék szentgyörgyvári szőlejében hajnali két óraig mulattatta beszédével a társaságot. Elbeszélő művészete szintoly ragyogó volt, miként írása szokott lenni. A fölséges nyári éjszakán elbűvölve hallgatta a ragyogó vidám történeteket az egész társaság a humorista Nagy Samuval együtt, ki akkor a Zala szerkesztője volt, s kit aztán

bevitt Malonyai a Budapesti Hírlap szerkesztőségébe.

(Megjegyzem, hogy kanizsai diákságát kihagyták Malonyai életrajz írói.)

Malonyai többek között beszélt a magyar tájfestészet utólérhetetlen mesteréről Mednyánszki László báróról is, kiről elmondta, hogy festésre méltó tájak találása céljából hazánk nagy részét beutazni készül. Malonyai könyvet is irt a mesteréről, — jó viszonyban volt vele, s ezért nem volt feltűnő, amikor azt ígérte nekünk :

— Ideküldöm Mednyánszkit Kanizsára. Vezetések el valami szép helyre. Azonban keveset beszéljeteK neki, mert megszökik!

Györfiné ő nagysága (maga is festő-művésznő), a mestert vendégül akarta látni mindenáron. Megígérte, hogy szobát és ellátást fog adni neki mindaddig, míg Kanizsa vidékén kóborol. És megfogadta, hogy egyáltalán nem kényszeríti beszédre a mestert. Csupán jó reggelt mond neki, s azt már csak mutatni fogja : „tessék asztalhoz ülni, készen a reggeli!”

Én pedig elbizakodva mondtam :

— No hát csak jöjjön az a Mednyánszki ! Majd kimegyek én vele Békástóba ! Tudom, hogy bámul és Édenkerti részletet fog festeni ! Aztán nem kell félni a szószaporitástól : én is elég drágán mérem a beszédet !

De Mednyánszki nem jött, ellenben elment a harctérre, „hogy lerajzolja az ágyut családostól együtt.“ S így történt, hogy Békástó mosolygása nem maradt ránk képbén, pedig talán az is olyan világhírű lett volna, mint a Monna Lisa mosolygása.

Kanizsáról is rengeteg férfi ment el a harctérre. A szerb ellen, a montenegrói ellen, az orosz ellen, végül a szövetségesből orvítamadóvá lett olasz ellen. A rumuny még nem mert bennünket megtámadni, de magyarok harcoltak a német szövetségesek oldalán Belgiumban is, meg Franciaországban is. Sőt török földön is. A menetszázadok majd mindennap vonultak a vasutra, a katonabanda Rákóci indulója kíséretében.

Kezdetben fiatal menyecskék és eladó lányok seregei követték a laktanyáktól a vasuti állomásig. Virágerdővel borítva, piros-fehér-zöld zászlók lobogtatása mellett, vidám nótázás közben szálltak a teheráru vagonokba Zalamegye ifjai, kik közül sokan nem látták többé a napsütött hazai mezőt.

Később idősebb emberek vonultak a harcmezőre, kiket hitvesek kísérték a szállító vonathoz, és apró gyermekek, süvölvény lányok futottak a menetelő sereg két oldalán. Meg aztán cigányasszonyok szaladtak utánuk olyan gyorsan, hogy még a pipájukat is kivették szájukból.

Másfél év mulva pedig öregedő emberek sorakoztak, kiknek jórésze már nagyapa volt. Megtörtént, hogy a leány-unoka fejről ilyen szó közben vette le a vadonatuj „katonaládáját“ az „öregnyanya“:

— Add ide az öregapád ládáját. Az én uram megy a háboruba!

Hát nem kell nevetni ilyen tréfás beszéden amíg a szemünk könybe nem borul?

Még későbbben másféle tréfás dolgok is következtek.

Kanizsa utcáin különböző csapatok jöttek-

mentek: mindig katonai sorban. Tányér sipkás oroszok, kik a városban magán-szolgálatban állanak, fekete sapkás cseh landvehek, kik trombitát visznek a hónuk alatt, és piros sipkás honvédek villogó kaszával a vállukon, kik aratni mennek.

Minden mozgásban van, bár annyira megszoktuk a háborút, hogy alig vesszük észre a változásokat.

Elsőben elvitték az autókat, aztán a gazdák lovait. Csupán néhány csacsi-fogaton fuvaroztak a katonák is. Majd „létszámba“ vették a nagyobb ebeket, mert azok fognak előléptetni szállítókká. A kisebb kutyákat már előbb kiirtottuk veszélyessége miatt, szerencsére, mert most nem adhatunk volna nekik csontot. Husról szó sem lehetett.

A tehenek eltűnedeztek, ellenben megsaporodtak a kecskék, melyek eddig csufszámba mentek ezen az áldott vidéken.

Megtiltatott a husvéti piros tojás. A pünkösdi ünnepeken pedig katonai sorozást tartottunk. A harangok szintén összeirattak, mert kétharmadrészben hadbavonulni tartoznak.

Lassankint keserű lett az árpás-kukoricás-rozsos kenyérünk, s azzal is takarékoskodni kellett.

Kanizsa legszebb terén, a törvényszékkal szemben, pityókát ültetett a polgármester, hogy az élelmezés nehézsége annyival is könnyebbé váljon.

Az őserdő pedig akkor is mosolygott, mintha csak biztatott volna:

— Láttuk mink már sokszor, hogy megháborodtak a szelidséget fecsegő népek! De ne féljete! Ide nem ér el az örület dühe! Biztos fedezetet nyuj-

tunk nektek is, miként tegnap és tegnapelőtt szép-
apáitoknak és ösapáitoknak!

Közben az idő megint fordult. Minden megfo-
gyatkozott, csak bicegő ember lett sok, meg a pénz.

Most aztán az itthon maradt nép közül új
vészkialtás hallatszott:

— Nincs tüzelőfa!

Az ezer bajjal küzködő kormány ezen is
igyekezett segíteni. Leírt a községekhez, hogy
fákat vágassanak ott is, ahol a „forda“ tiltja. Csak
a miniszteriumnál kérik a tilalom feloldását.

Kanizsán a Békástó öt perccel közelebb fe-
küdtt a városhoz, mint az erdő többi része, s ott
voltak a legöregebb fák. Természetes tehát, hogy
az erdőmesteri szakvélemény úgy szólt, hogy azt
kell kivágnatni. Meg a Katonatemetést, mert az a
Békástóval szomszédos.

Ily értelemben történt felterjesztés, mely
„kormányhatóságilag“ jóváhagyatott.

Az emberi élet vidámságára szolgáló gyö-
nyörüséges erdőre rázudult a Végzet.

Éppen akkor helyeztek nyugdíj állományba,
de azért rögtön elmentem a polgármesterhez, s
bizodalmasan kértem, hogy amennyiben lehetséges,
ne vágassa ki azt a három-négy hatalmas tölgyet
a Békástóban, melyek legidősebbek és legvasta-
gabbak. S körülöttük talán meghagyható lenne
egy részlet erdőség is. Amint már egyszer írásban
is megpenditettem e Krónika 139-ik oldalán.

A polgármester szívesen megígérte, sőt hogy
teljesen bizonyos legyen a dolog, azt mondta:

— Szólj nevemben a főjegyzőnek is, nehogy
a sok ügyes bajos dolog mellett elfelejtsem!

A főjegyző meg olyan gyerek, hogy nemcsak megigérte a kérés teljesítését, hanem mingyár bele is jegyezte az asztalán álló nyilvántartásba: „az erdőmester utasítandó a Békástó fái ügyében.“

Jól végzett munka után, mint aféle nyugdíjas ember könnyü lelkiismerettel jártam keltem, míg pár hónap mulva a városi erdőmester, Csiga-házi Antal (ki az idén meghalt valami hirtelen nyakmerevedésben), megszólít az utcán:

— No, rendben van a kedves Békástód! Épségben hagytam nagy darab sarkot!

Megköszöntem szivességét, de valami szerencsétlenség érzete bántott. A legelső szép napon elmentem az erdő felé. Hát csakugyan megmaradt néhány holdnyi terület, mely talán magvát fogja képezni a kanizsai jövőendő Nagyerdőnek, vagy Városligetnek, s mely addig is menedéke lesz azoknak, kik elvonulnak a város lármájától és a bádogtáblák elől, melyeken kamat-imádók nevei „örökítettnek“ meg.

De egyelőre az a baj, hogy a meghagyott fák fiatalok; csupán pár darab nagyobb fa van s látszat után ítélve kétszáz évesnél nincs idősebb köztük.

A félezer évnél öregebb tölgyek a városi elüljárók jóakarata dacára kiirtattak az egész mosolygó őserdővel együtt.

T Á R C Z A.

Huszonöt év után.*

Emlékezés.

— A „Zalai Közlöny“ eredeti tárcája. —

Irta: Halls István.

Ugy kellene kezdenem, hogy a hetes eső megszűnt, a nap kisütött és Kanizsa zászlódiszben állott, mikor összejöttünk.

Valószínűség szerint azonban mindez nem a mi kedvünkért történt, jobbnak találok tehát az eseményeket egyszerűen elbeszélni.

— — Ez évi augusztus 18-án volt huszonöt éves találkozója azon diákoknak, kiknek osztálya 1875-ben Kanizsán végezte gimnáziumi tanulmányait.

Hitte volna valaki közülük, hogy ily tengernyi idő múlva még huszonheten egybetalálkozunk?

Elsőnek érkezett Szántó Jóska.

Isten hozott Jóska! Már külső formád elárulja, hogy szelid lelkű tanár lón belőled, hisz leszakadna az iskola bolt-hajtása egyetlen mérges toppantásodra.

Utánna Kocsis Lajos jött meg.

Alighanem hiperbola lesz, ha azt mondom, hogy ezek voltak az első „fecskek.”

Micsoda fejedelmi alakok! Gyönyörűséggel ölelgetem a pompás kiállítású gyerekeket, de örömem közé némi lelki szorongás vegyül: ha ilyen dimenziókban növekedtek a többi diáktársak is, akkor szük leszön a Szarvas nagyterme.

Lassankint szállnak a többiek.

Minden érkező hoz magával valami emlékeztetőt huszonöt év előtti ifjúságunkból. Mire 27-en egybeverődünk, akkor nem a dereseledő öregek vagyunk már: teljesen visszafiatalodtunk. Rég elfeledett dolgok elevenednek meg előttünk s nyitott szemeink nem a jelent látják.

Az én szememben Szántó Jóska, egy tömzsi, szöke gyerek, ki diáktársaival úgy verekedik, mint valami Botond-ivadék, s akinek külsőleg semmi köze sincsen a most megjött nagy Mohamet-emberhez. Másik Szántó Jóska az, aki alatt Látó hogy en a ló megcsikózott, — akármit beszéltek is! Sőt e pillanatban ő maga is messze kalandoz mostani énjétől. (Láthatjátok révedező szemein!) Ott lutriz az iskolapad alatt egy ragyogó szemű kis pajtással, ki később valahol Algyő tájékon földmérő lesz és aki körülbelül harminc év múlva afőlött fog buslakodni, hogy nem jöhet közénk megfiatalodni. (Azt tudjátok, hogy Illés-házy tanár pipaszárral jutalmazta meg a buzgó lutrizókat)

És vajjon mi köze lehet ennek a gömbölyű, békés nyárapolgárnak, Kocsis Lajos posta-tanácsosnak, ahhoz a vékony-péNZű dacos legénykéhez, akit éjnek éjszakáján csak olymódon lehetett megmenteni a „Halberdó“-t kiabáló s ilbak lelővésétől, hogy megjedtt pajtásai beleteperték a hóba és magukkal hurcolták? Külsőleg éppen semmi köze sincsen. Csupán a léleknek ismeretlen mélységében rejtőzhetik még valami a rakoncátlan ifjúból.

*Megjelent a Zalai Közlöny 1900. évi 36-37. számaiban.

NOVEMBER

Szervey Döfii siet megjönni egy nappal előbb, hogy édesanyja sírjára koszort vihessen. Megveri az eső lényes ciliinderét és szalonruháját; de ő alig érzi a záport, annyira érzéketlennek teszik a külső hatások iránt a gyerekkorbeli emlékek.

Nini, Bedő Béla is eljött közénk Znió-Váraljáról! Ruganyos a járása, derült a kedélye. Nyom nélkül suhant el fölötte a negyedszáz esztendő.

Béla meg a hátamögött álló Anglän der Ottó annyira megmaradtak fiataloknak, hogy való-ágos botrány.

Megvallom, csupán annyit tudtam arról a Znió-Váraljáról, hogy nagyon messze van s talán mandzsu népek lakják, kik alighanem rokoniak hún elődeinknek. És Béla elhitette velem, hogy ott is magyar nép lakik, mely csakugy pőröl, mint a többi civilizált magyar, sőt a zix-kártyákat is küldöz.

Sanda gyanu nyomja lelkemet, hogy Béla megtréfált és nagyokat kacag hiszékenységem fölött. Biztosítlak azonban édes Béla pajtásom mikép ezekben az ünnepélyes órákban akár azt is elhitethetted volna velem, hogy római pápát választottak a lateránusok.

A régi szeretet könybe borítja azemeimet, mikor Szmodis Bandi megérkezik. Az emlékek özönét hozza magával, s élesen megvilágítva áll előttem két diák, amint a magas pajta szalufáio mászkál. Vajjon csakugyan a királyi közjegyzőnek és a városi tanácsosnak, ennek a két szürke bácsinak, a régi énje szerdegeti a csipogó verébfiakat?

Persze az is megesik, hogy egyik-másik nem ismeri meg a régi pajtit. Belép közénk például Zombory Lajos.

— Szervusz Lahos!

— Gyere koma!

— Istenhozott gyerek! üdvözöljük egyszerre huszau.

Lahos paroláz velünk és sorba csokolózik. Egy jól táplált ur azonban azt mondja: „Hohó, Lahos! addig nem csokolózunk, míg meg nem mondod ki vagyok én!”

Zombory aztán forgatja jobbról-balról, de sehogyse ismeri föl a nyájas idegenben Kölygessyt. Sőt nem ismeri meg Szmodist sem, pedig mindakettő földije neki. (Somogyországból valók.) — Nem csoda: 25 év óta most látja őket először.

Bizony uehéz a multból visszatalálni a jelenre!

Ugy-e a ti szemeitek is azökének látják Váry Jóska fürtjeit? Ugy-e milyen nagy távolságról kereszttülveti magát a lovon ez a ruganyostestű csöpp gyerek a toruateremben? Valóságos gyönyörűség nézni a visszaemlékezés képében.

Hát Gáaszner Pali ne volna a régi gyerek? Mindjárt mikor megjött, nem odabuzta-e szive egykori lakóhelyéhez? A diákpajtások társaságában elsőben is végigsétált a fútcán. Fereac Jóska (anynyira belejöttem a kedveskedő nevekbe, hogy még a királyt sem tudom Józsefnek mondani.) hetvenéves ünnepére zászlók lobogtak a házakon, s a óépek nagy csoportokban kijöttek a házak elé meglátni az ideális embereket, kik nem sajnáltak pénzt és fáradságot csupán azért, hogygyerekkorbeli emlékeiket fölfrissítsék.

Könyv

Gászner Pali elvezette gárdáját egész a Hertelendy-bázisig. Ott ráintegetett a vén vadgesztenyefa: „Gyere csak kis fiu, gyerek!” — és Pali visszafordult.

Hohó, Palikám! Hiába buztad magadat feszesre és kezdtél peckesebb lépésekkel járni! A szemeim gyöngék, de szívemet nem lehet félrevezetni! Tudom, miért fordultál vissza, bár azó nem esett róla: mert ha tovább mégy és belépsz a gyerekkor délibábos emlékeitől rajzó udvarba, ha megtalárod apád lábnyomát — akkor úgy sirva fakadsz, hogy kész nevetség lesz egy királyi tanácsostól.

Miután pedig a Rothschild Jakab intésére előállott fogatok a sörgyárba röpitettek bennünket, hát nem-e a visszavetítő fiatalság következménye volt, hogy a sörgyár nagytermében a legeleső balk kezdeményezésre egy szívvel és lélekkel rákezdettük: „Isten áldd meg a magyart, jó kedvvel, bőszéggel!” Oly kitörő lelkesedéssel énekeltük el a főnséges himnust, mint valamikor Páros Endre tanítósa idejében, mikor még tilos volt a hazafias dalok éneklése.

Özsonnézás közben érkezett meg Tersániczky Jóska, az álmodozó nagy fiu, ki legolvasottabb közöttünk s folyton tökéletesíti magát oly tudományágakban, melyeknek mi csupán a neveit ismerjük.

Bizony, Jóska te is okosabban tennéd, ha a fővárosba igyekeznél, hol megbecsülnének s hol nem nyugózna le tehetségedet a hivatal nehéz igája!

Özsonna után Knortzer Gyuri főparancsnok elkauzolt a „Tizenháromvárosba,” és megmutatta a tűzoltó-tanya

pompás felszerelését. Persze itt is a multat látták a gyerekek. A szives magyarázás alatt afölött csodálkoztak: hova lett innen a „Ciglenice,” melyen csónakáztunk nyáron s csuszkáltunk télen? Biz azt belemették földdel. Furcsa! Hát az a nagy épület mi csoda? Kórház? Ejnye, hisz ott állott a város pajtája és kertje, melyben „gymnasztikát” tanított Petz, amíg fölépült a tornaterem.

Az esti bankett alatt ki ne ismert volna rögtön a régi Kele Tónira? Tósztozás közben ahogyan gesztikulál, nem-e szakasztott ugyanaz a diákgyerek, aki Bördolmányos előtt (kivel legtöbb kellemetlen afférunk volt,) a latin ékes szólasztanból két kézzel skandálta: „Titire, te patule”

Csak annyiban változtatta meg Tónit későbbi foglalkozása, az ügyvédség, hogy ez készítette kollegájával, Rothschild Jakabbal együtt a jognak védelmére kelni, ámbár ezuttal nem forgott veszedelemben.

Pintarits Tamás azt gondolod, hogy nem látlak, mert olyan hátrahúzódtál? Tamás, te is a régi jó gyerek maradtál! Mivel eljönöd kellett a huszonöt éves találkozóra, hát eljöttél. S mert bankettezni kellett, hát bankettezel; sőt amikor muszáj, hát iszol is. Nem beszélsz, hanem cselekszel. Miattad mondhatnak amit akarnak.

Igazad van Tamás! Hozzád fogható igazi bölcs kevés van a földön. Azt a semmibe-vesző rövid pillanatot, mit nagyképüsködve emberi életnek hívunk, nem érdemes disputával tölteni!

(Vége következik.)

Könyv

TÁRCSA.

Huszonöt év után.

Emlékezés.

— A „Zalai Közlöny” eredeti tárcája. —

— Irta: Halls István. —

(Folyt. és vége.)

Rothschild Samu annyit sug-bug, hogy feltűnő lesz a „pestiek” előtt, és kérdés tárgyává teszik: „Ez a Samu nem szereti a haszontalan beszédet, mért sugdos tehát?”

Egyszerű a dolog. Samunak kemény a koponyája és furfangos az esze, de a szíve puha. Huszonötéves találkozásunk emlékére (milyen összejövettel eddig nem történt Kanizsán.) Samu a szegénysorsu diákoknak is örömet akar csinálni — alapítvánnyal.

Ezért aláírásai iv jár körül s 270 koronát hoz. Talán kevés, de a szándék nagy.

Valaki indítványára ezt a pénzt leteszszük alapítványként a gimnáziumban „barátság” cím alatt. Ha Isten éltet bennünket, akkor a következő össze-jövetelünkön kiegészítjük többre.

Fakult arcképek s régi „klasszifikációk” kerülnek elő. Meghatottsággal beszélgetünk elhalt osztályos társainkról. Az akkori gimnáziumban a mi osztályunkban volt legerősebb az egymásiránt való baráti szeretet, s ennek egyik látható jele szegény Petrekovits Ferkó sirja fölő emelt kőkereszt a kiskanizsai temetőben.

Az ezorféle visszaemlékezés közben hamar megjön az éjféli. Vigyázzunk, mert

Blumenschein Vili oly nesztelenül intézi a pezsgőzést, hogy észre se vesszszük, már megárt. Pedig még holnap nagy napunk lesz. Célszerű tehát, ha („mozgás kedvéért”) kávézni megyünk, s aztán lefekszünk.

Alig lépünk az utcára, hát nem a Neumark Béla érkezik fiakkoron? — Persze rögtön galléron csipjük, lezál-litjuk és jól összeszidjuk, hogy még a huszonötéves találkozásunk alkalmával sem enged nyugtot a keszthelyi betegeknak.

Neumark Béla sem változott a negyedszáz év alatt egy csöppet se. Ugyanaz, aki tanulás között elfelejtkezett a mulat-ságról diákkorában, s most éjtél után érkezik a délre kitűzött összejövettelhez. Azt azonban meg kell adni, hogy pontos ember. A világért el nem mulasztja levél-ben megírni, hogy „okvetlenül megjövök ekkor és ekkor,” — de a levelet magá-
val hozza kabátzsebében — és szemé-lyesen kézbesíti.

Édes fiam, Spur Pista, hát te mit késlekedel? Örül a lelkem ahogy rád tekintek. Baráti szeretet sugárik arcod-ról, s a szemeid éppen úgy nevetnek, mint amikor még igazi gyerekek voltunk. A kezembe törött ceruza-csucaot meg-mutatod nekem, kinek szerénysége tiltja elárulni a ceruza irányítóját, mert annak személye igen közel áll hozzám.

Milyen szerencsés fia vagy te druzsam! Kivüled csupán Bedő Béla dicsekedhetik ily örökösen megmaradó baráti emlékekkel, akinek Csoknyay Gyula ajándékozta valamelyik nevezetes ütközet alkalmával.

Könyv

Olyan fölséges kedved vagyok. Pista, szinte látom, hogy kevés biztatás mellett kollegáddal, Eperjessy Dezsővel együtt szívesen keresztül mulatnátok az éjszakát jó bor mellett, cigány mellett, sőt talán még akkor is fületekbe muzsikáltatnátok, mikor már a nap felköltötte nyugalmas ágyaikból a megbotránkozó filisztereket.

A kávéház előtt kiülünk az utcára s dévajkodunk. Éveink összege több mint 1200, — s ha egymásután éltünk volna, akkor közülünk az elsők jóval Árpád előtt itták volna az erjedt kancatejet valahol Ázsiában.

Másnap reggel hamarjában egybeverődünk és teljes számban bevonulunk a felső-templomba, melynek újraépítésén fáradoznak napjainkban.

Reánk nézve igazi szerencse, hogy nem építettek új templomot, legalább abban a formájában találtuk, minő régen volt: mikor, mint diákok reggelenként párosával jártunk bele.

A gyerekek nem győzték bámulni: az egyszerű templom külsője milyen szép, tornya pedig egyike a legpompásabb alkotásoknak! Belseje azonban kopottabb, mint negyedszáz év előtt, de mi gyönyörűségnek láttuk. Az ablakokon beragyogott a nyári napsugár s arannyal vonta be gyerekkorbeli emlékeinket, melyek csapatostul rohantak meg bennünket a hűvös bolthajtások alatt.

Amely helyen álldogáltunk, mint diákok, oda sorakozunk: a templom hajójába. Meghatva, komolyan huzódtunk egymás mellé: zaidók, luteránusok, pápsták.

Valami édes áram szállt a levegőben. Éreztük, hogy mindannyian egy utyúnak vagyunk gyermekei, s hogy az Örökkévaló nem fog ritus szerinti különbséget teenni a jó emberek között.

Vasárnap lévén, a templom megtelt néppel, kik bámulva nézték a szokatlan csoportozatot.

Horváth György misézett, a piarista-ház új igazgatója. Kölgyessy és Pulay minisztráltak neki.

Repeaset a szívünk örömében Kölgyessy Kálmán, hogy oly biztosan végezted teendőidet! Pedig a minisztrálás nem olyan könnyű dolog, mint a királyi járásbírótság vezetése!

Hanem Pulay Kari minden mozdulatára szorongás fogott el bennünket. Mert ugy van az Kari pajtás, hogy nehéz természeted dacára mi szeretünk téged, és nagyon féltettünk, mikép beleszűz a minisztrálásba. Ezt pedig nem lehet kiigazítani, mint a hibás telekkönyvvezést. Lám a rettenetes bajszu Zombory Lajos, ki pedig már ifjkorában legyőzött egy megvadult borjustehenet, (emlékeztek rá, hogy csupán zsinóros nadrágja szenvedett némi folytonossághiányt!) az érted való drukk miatt lón oly rosszul, hogy mise közben kivonulni, Neusiedler Tóni házába bemenni és ott anyyi konyakot meginni kényszerült, mennyi képessé tette aggodó kebelét a félelem elviselésére. Kari, ez a te lelkesen szárad!

Mise után a fényképészhez megyünk, hogy emlékképet csináltassunk.

Váry, Szervey és többi kicsinyek álljatok az első sorba; Kölgyessy, Gászner,

Könyv

Spur, Áts hátra! Csak úgy, mint valamikor álltunk annál a fotografusnál, kinek egymás mellett három g volt a nevében. (Lingg Gyula.) Az akkori és mostani kép között úgy se lesz más különbség, mint hogy akkor valamivel dusabb hajunk volt. Hanem te szöszke Schuch Lajos, ki annyira örültél e napnak, jól teszed, ha kissé magasabbra állsz, mert másképp könnyen el fogsz tűnni a képről, az előtted levő imponáló terjedelme miatt.

Mikor a kép megvan, elmegyünk a gimnáziumba.

„Gyermek-reményink s bánatink tan-yája” előtt meglepetés ér beennünket: gazdag lombozatu, nagy parkot találunk ott, hol egyetlen bokor sem vala 25 év előtt.

Hanem a gimnázium szakasztott a mi régi kedves épületünk. Hála Isten nem csináltak újat helyette!

A szives direktor maga vezet végig a házban, s előzékenységgel mutat meg minden szobát.

A rajzteremben megtaláljuk a régi vasállványt, melybe „Kőjösbácsi” (Szász Károly) beléhelyezte a mértani ábrákat. Ezek a suszter-székek még azokból valók, melyeket feldöntögettünk azon órák alatt, mikor Bördolmányos György tanított a rajzterem alatti két osztály valamelyikében. A székek által okozott döngésre t. i. mindig mérges leve Bördolmányos, és az egész tanítási órán keresztül szidta „a mostani stupidusz, trunkusz kölykeket,” és — nem kérdezett a leckéből.

Az iskola-padokban még megtaláljuk vásottságainknak faragott emlékeit. Minden a régibebe van. Csupán a természetrajzi és fizikai felszerelés változott azóta: gazdagabb, mint a mi időnkben.

Mindent megnézdük. Benyitogatunk a tantermekbe, beülünk régi helyeinkbe. Fáradhatlan kalauzunk végre a földszinti hosszú folyosón keresztül (hol néha reggeli misét hallgattunk, ha a téli idő zordonsága miatt nem mehettünk templomba.) az ebédlőterembe vezet beennünket, s ott magyar szivességgel megvendégeli az öreg diákokat. Isten éltesse a derék igazgatót sokáig! Ötvenéves összejövetelünk alkalmával ismét hozzon össze vele a szerencse, ha nem is direktori, de legalább rendfőnöki minőségben!

Az iskolai számos emlék teljesen viszszavit bennünket a diákévekbe. Másról már alig beszélünk. Halasi Károly nyilvánosan sajnálkozik, miért nincsen a közelben — dinnye, melyet hirtelen el-sajátítson, miként megcselekedte gyerek-korában.

Eközben dél felé jár az idő, elmegyünk tehát egy közös ebédre a Szarvasba.

Könyv

1875 - 1925

50 ÉVES TALÁLKOZÓNK EMLÉKÉRE.

1925 július 31.

Halis István
ny. v. tanácsos.

Áts József
ny. v. tanácsos.

Schlich Eajos
ny. posta és táv. főfelügyelő.

Vidáman folyik az ebédelés és örömmel beszélgetünk 40—50 éves találkozóinkról. De én tépelődöm: vajjon a következő összejövetelünkig, (anogy Haller János mondja,) hánynak egedi a bolond testet mulatni a más városnak tisztartója, a halál?

És szomorú érzés vesz erőt rajtam. Alig látom a két öreg katonának egymással való évődését: Saly Guszti „hapták” vezényszavára mint ugrik föl az asztal mellől Pulay, és vágja magát szabályos állásba. Mindez nagyon mulatságos lehet, de én nem bírom élvezni. Erzem a válás közeledését e valami fojtogat. Tollam nehezzé vált.

Csak még az ünnepélyen jeleuvoltak neveit próbálom összeróni.

Köszönöm hogy eljöttetek, gyerekek!
Ime a részvevők:

Áts József v. jegyző: Kanizsa.
Bedó Béla kir. albiró: Znió-Váralja.
Blumenschein Vilmos kereskedő: Kanizsa.
Eperjesy Dező főmérnök: Szombathely.
Engländer Ottó kereskedő: Kanizsa.
Gászner Pál pénzügyigazgató: Budapest.
Halasi Károly magánzó: Mura-Vid.

Halis István v. tanácsos: Kanizsa.
Kele Antal ügyvéd: Zala-Egerazeg.
Kocsis Lajos posta-tanácsos: Budapest.
Kölgyessy Kálmán kir. jbiró: Lengyeltóti.
Knortzer György vezértitkár: Kanizsa.
Neumark Béla v. orvos: Keszthely.
Neusiedler Antal tázéki biró: Kanizsa.
Pintarits Tamás bir. irnok: Perlak.
Pulay Károly s. telekkönyvvezető: Kanizsa.
Rothschild Jakab ügyvéd: Kanizsa.
Rothschild Samu ügyvéd: Kanizsa.
Saly Ágost vasuti ellenőr: Budapest.
Schuch Lajos posta-főtiszt: Kanizsa.
Spur István urod. főmérnök: Budapest.
Szántó József főgimn. tanár: Rozsnyó.
Szervey Adolf postatanácsos: Budapest.
Szmodi Endre kir. közjegyző: Igal.
Tersánczky József postatiszt: Kanizsa.
Váry József tanító: Kanizsa.
Zombory Lajos tsz. irnok: Budapest.

Elmaradásukat levélben kimentették:

Beck Lajos plebános: Bicsérd.
Berger Ignác főmérnök: Algyő.
Götz Sándor plebános: Lancsuk.
Koncz Adolf ügyvéd: Mohács.

A nagykanizsai könyvtárakról

Az első könyvtártörténeti részlet mindjárt névadónktól, Halis Istvántól való, aki a ferences rend nagykanizsai működéséről szép könyvecskét jelentetett meg. Csaknem másfél évtizedre (1988-2001) a nagykanizsai Városi Könyvtárnak a ferencesek egykori zárdája adott otthont, pontosan az az épület, amelyben egykoron a Halis által említett könyvtár is működött. Úgy tudjuk, hogy gyűjteménye osztozott a rendi könyvtárak sorsában. Meglévő példányairól nincs ismeretünk, csak remélni tudjuk, hogy valahol ma is az olvasók rendelkezésére állnak.

Halis István a ferencesek könyvtáráról*

A zárda egyik — keletfelé néző, — termében van a *könyvtár*, mely a múlt évben készített új szekrényekben van elhelyezve és 4590 kötetből áll.

Majdnem mint theologiai munka, köztük 317 magyarnyelvű.

A könyvek között egyetlenegy *incunabulum* (XV. századbeli nyomtatvány) van: az *Aurea legenda Sanctorum* (Argentine 1490.)

Valamelyik szerzetes körülbelül másfélszáz év előtt ezt a fejtörő játékot jegyezte fel (— kanizsai szólásmód szerint: igen ráért,) az egyik könyvtáblájára :

S	A	T	O	R
A	R	E	P	O
T	E	N	E	T
O	P	E	R	A
R	O	T	A	S

Olvashatjuk ezt balról jobbra vagy fordítva, akár pedig fölülről

*Halis István: A ferencesrend kanizsai zárdája. Tanulmány Kanizsa történetéből. Nagykanizsa, Wajdits, 1899. 76 p. A részlet a kötet 48-50. oldalairól való.

F

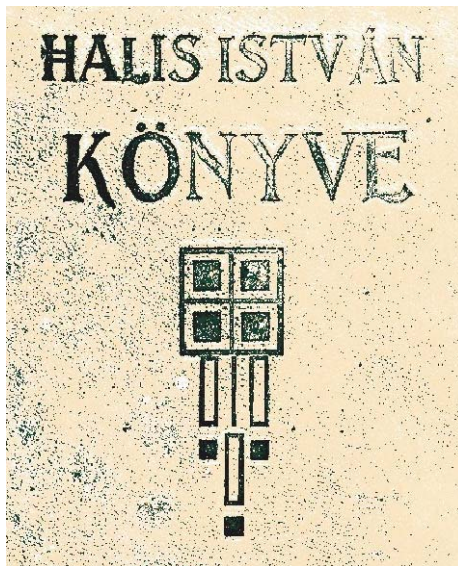
é

k

lefelé vagy alulról fölfelé: mindig ugyanazon misztikus szavakat kapjuk.

Az egyik könyvnek, (*Ungaricae sanctitatis Indicia. Tyrnaviae 1737.*) lapjaira tintával megjegyzések irattak, és ezek szomorúan bizonyítják, hogy évszázadunkban bevittek a nemzetiségi gyűlölködést a zárdákba is.

E könyv ugyanis magában foglalja ötvenöt magyar szentnek vagy boldoggá avatottnak rövid történetét, s valami tulzó horvát barát összefirkálta a könyvet oly módon, hogy ahol például *Szerémmegye* van kitüntetve a szentnek származási helye gyanánt, ezt tintával keresztülhuzta és helyette odajegyezte: „horvát.“ Sőt a könyv végére ezt írta: *auctor multa mentiri novisti!* (Szerző bizony sokat hazudtál!)

y

A következő részletek is a könyvtárunk alapítása előtti időszakot idézik, hiszen korábban is voltak említésre méltó kísérletek az itt élők könyvtári ellátására. E kezdeményezések ismertetésének eddigi legsikerültebb összefoglalásából idézünk. A szakdolgozat 1997-ben született. Évkönyvünkben az ismertetett egyletek könyvtárára vonatkozó részeket közöljük (a dolgozat teljes terjedelmében hozzáférhető a könyvtárunk által üzemeltetett NAGYkanizsai Kistérségi Adatkezelő Rendszerben, a www.nagykar.hu-n).

Horváth Jánosné **Kanizsai egyletek és könyvtárak**

Szöveg 1997-ből

1835. Casino

A Kaszinó könyvtáráról a Magyar Minerva II. kötetében¹ a következő adatok olvashatók:

„A kaszinó könyvtára. 1868-ban keletkezett. Állománya 3805 kötet, egy teremben elhelyezve. Leltára és nyomtatott katalógusa van. Kikölcsonzés van a tagok számára.”

A Magyar Minerva későbbi évfolyamaiban már nem található feljegyzés a könyvtárról. Az itt közölt adatok, a magas kötetszám, a nyomtatott katalógus és a külön terem a Kaszinó tagjainak színvonalas kiszolgálását sejteti, nívós könyvtári életre utal. Emellett hírlapok, különféle társadalmi- és szakfolyóiratok biztosították a tájékoztatást, a szórakoztatást, az ismeretszerzés lehetőségét és a művelődést.²

1836. Bürger-Verein (1848. Polgári Egylet)

Könyvtári élet a Polgári Egyletben

A titkár a tagok névsorát nyilvántartotta és azt a pénztárnok a könyvtárossal közölte. A könyvtárnok feladatait az alapszabály 27.§-a tartalmazza. „A könyvtárnok a választmány tagja, és mint ilyen részt vesz annak ülésében, kezeli a könyvtárt, a választmány által megrendelt hírlapok és folyóiratok és könyvek beszerzéséről gondoskodik, azok pontos megjelenését ellenőrzi és nyilvántartja azok névsorát, kik az egylet könyveit használják. A könyvtárról rendes jegyzéket készít és őrzi a könyvtár pecsétjét.”³

Ennek alapján a választmány a könyvtárossal együtt döntötte el, hogy milyen hírlapokat, folyóiratokat rendeljen a könyvtár számára, és ez jelenti azt is, hogy a tagságnak a 18 választmányi tagon keresztül véleményezési joga volt.⁴

A könyvtári szabályokat is a választmány alkotta. A kölcsönzés feltételeit is közlő könyvtári szabályokat a könyvtáros által készített könyvjegyzék tartalmazta:⁵

„Egyleti könyveket kivinni csak a könyvtárnok által kiállított s igazolványul szolgáló könyvjegyzék mellett lehet, mely minden olvasó tagnak csak egy adatik ki, s a könyvtárnok sajátkezü aláírásával s az egylet pecsétjével hitelesítendő.”⁶

Az egylet könyvtárának jegyzékeiből a Thúry György Múzeum két példányt őriz, amelyek közül az egyik névre szóló. 1913. október 5-én állították ki, Kaufman Adolf «olvasó úr részére» 419-es számmal.

A tagok a szabályok betartása mellett jogosultak voltak a kölcsönzésre, kölcsönzési díjat fizetniük nem kellett. Ellenben figyelemre méltó és szokatlan jelenség volt, hogy azok is kölcsönözhetek az egylet könyvtárából, akik nem voltak egyleti tagok, ha a választmány nekik erre írásbeli engedélyt adott a könyvtári díj „előleges befizetése és egy egyleti tag jóállása mellett.”⁷ Belépési szándékukat a könyvtárnoknak kellett bejelenteniük.

Tudva, hogy ezzel egy időben a kanizsai Kaszinó például annyira zárt klubbá vált, hogy még termeit sem adta bérbe idegeneknek, akkor ez a rendelkezés a könyvtárügylet szolgáló jelentős tényként könyvelhető el.⁸

Sajnos korábbi könyvjegyzék nem maradt fenn, illetve nincs a Thúry György Múzeum tulajdonában, így nem állapítható meg, hogy ezt a szabályt először mikor alkalmazták, mióta tették – ha megszorításokkal is – nyitottá a könyvtárat.

A könyvtári díjak, amelyet csak azoknak kellett fizetni, akik nem voltak egyleti tagok, a jegyzékben olvasható könyvtári szabályok alapján 1913-ban a következők voltak: I frt. 30kr. I/4 évi, 2 frt. 20kr. I/2 évi, 4 frt. évente.

A féléves és az éves díj egy összegben történő kifizetése tehát kedvezményrel járt. Ha arra gondolunk, hogy a „tagsági díj eleinte 6, 1892-től 10 frt. volt”,⁹ akkor a könyvtári kölcsönzési díjak reálisnak mondhatók.

A tagsági díj is megfelel az országos átlagnak. „A sátoraljaújhelyi kaszinóban pl. évi 5 forint, a Bereg megyeiben évi 6 forint volt. A debreceni kaszinó eleinte tagjaitól 12 pengő forintot szedett évente, a tagok számának emelkedésével ezt 10 pengő forintra szállította le; Egerben a kezdeti 10 pengő forint a létszámnövekedéssel 6-ra csökkent. Kaposvárott az olvasótársaság a kölcsönzött kötetek után szedett kölcsönzési díjat, kötetenként egy krajcárt. A budai olvasóegylet – rendszeres havi tagsági díj mellett – belépéskor minden taggal 40 ezüst krajcárt fizettetett a könyvtár javára.”¹⁰

Az a tény, hogy Kanizsán az egyletben nem kellett fizetni a tagoknak a könyvtárhasználatért, erre a tagsági díj feljogosította őket, belépési díjat sem szedtek, könyvgyarapításra sem kellett a tagdíjon kívül fizetni,¹¹ a könyv olvasás érdekeit követésre méltóan szolgálta.

Az igazolványul is szolgáló könyvjegyzék használatára a legközelebbi családtag is jogosult volt, aki az illető tag felelősségére kölcsönözhetett könyvet. A könyvjegyzéket

másra átruházni a jogosultság elvesztése mellett tilos volt.¹² Minden tag kizárólag csak három könyvet vihetett ki egyszerre. A kölcsönzési idő 15 nap, tudományos munkára illetve szakirodalom esetén 30 nap. Késésért a büntetés minden könyv után «hetenkint 5 kr.». Elveszett vagy megrongálódott dokumentum után szintén fizetni kellett.

„Elszakadt könyvborítékért kisebb kötéseknél 2kr., nagyobb kötéseknél 4kr. fizetendő. Elveszett könyvek az illető fél költségére beszerzendők s ára az ügyész által behajtatik.”¹³

A fenti intézkedések az állomány védelme érdekében feltétlenül szükségesek voltak.

Arra vonatkozó adatot, hogy mely évben hány kötete volt a könyvtárnak, a rendelkezésemre álló tanulmányokban nem találtam. A Magyar Minerva adott kötetekben is hiába kutattam. A György Aladár szerkesztésében megjelent „Magyarország Köz- és Magánkönyvtárai 1885-ben” 1886-os kiadvány első részében, az „Egyesületek és társulatok könyvtárai” című fejezetben, a 352. lapon: „Nagy-Kanizsa, polgári egylet” 894 db könyvet tart nyilván. (Alapítási évet nem jelöl.)¹⁴

Bentzik Ferenc 1886-os ünnepi beszédében az 1878-as esztendő-t jelölte meg a keletkezés éveként. Valószínű, hogy a könyvtár alapját a tagok adományai jelentették, vagy netán már korábbi vásárlások. Erre lehet következtetni a fentebb említett könyvjegyzék alapján, amely 1863-as, 1864-es, 1866-os, 1867-es, 1869-es, 1876-os és 1877-es időszaki kiadványokat is megjelöl.

Ha 1885-ben 984 kötettel rendelkeztek, ez azt jelentené, hogy 6–7 év alatt szerzeményezték. Ez sok, még akkor is, ha erőn felül vállalnak anyagi áldozatot.

A másik tényező, ami az 1878 előtti vásárlásokra enged következtetni, az az ünnepi beszédben is megfogalmazott tény, mely szerint az egylet „1860. december 30-án határozta, hogy a Kisfaludy-társulat pénztárának gyarapításához évenként 4 firttal járul pártoló tagjává lett az akadémia könyvkiadó vállalatának”¹⁵ Valószínű, hogy egyéb kapcsolataik is voltak a nevezett intézményekkel.

A már említett, 1913-as keltezésű könyvjegyzék alapján megállapítható, hogy az egylet könyvtárának állománya az 1900-as évek elején 2000–2500 kötet között mozgott. Az alapjegyzékben és a függelékekben felsorolt dokumentumok száma összesen 2384.

A könyvjegyzék az állomány anyagát a következő szempontok szerint ismerteti:

Magyar, kisebb kötésű könyvek	1576	66,1%
Olcsó könyvtár	45	1,9%
Folyóiratok	474	19,9%
Nagyalakú könyvek	49	2,0%
Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képből	21	0,9%

Történelmi életrajzok	33	1,4%
Történelmi könyvek	57	2,4%
Német, kisebb kötésű könyvek	108	4,6%
Német, nagyobb alakú könyv	1	
Folyóiratok (német nyelvű)	20	0,8%
Összesen:	2384	100%

A rövidítések magyarázatában a műfajokat is közli: „regény, történelmi regény, elbeszélés, beszélglyűjtemény, vígjáték, rajzok, történelmi korrajz.”¹⁶ A könyvjegyzék a címek után nem jelöli következetesen a műfajt.

Megállapítható, hogy mely szerzőktől rendeltek, s milyen mennyiségben, vagyis kik a legnépszerűbbek, és kik azok, akiknek csak néhány kötete található a gyűjteményben.

Az állományban a legtöbb könyvvel szereplő írók:

(10 kötet felett)

1.) Jókai Mór	177 kötet
2.) Jósika Miklós	107 kötet
3.) Beniczkyné Bajza Lenke	52 kötet
4.) Ohnet György	27 kötet
5.) Mikszáth Kálmán	22 kötet
6.) Verne Gyula	20 kötet
7.) Kemény Zsigmond	17 kötet
8.) Montepin	15 kötet
9.) Eötvös József	13 kötet
Tolnay Lajos	13 kötet
10.) Conivay Huah	12 kötet
11.) Szathmáry Károly	11 kötet
Bolanden Konr	11 kötet

A fenti adatokat érdemes összevetni egy hasonló időpontban, hasonló nagyságú egyesület könyvtárának vizsgálatával.

A vásárhelyi Kaszinó Egyesület könyvtárának 1925.évi katalógusának alapján végzett elemzés 2000 kötetes állományra vonatkozik.¹⁷

Az állományban a legtöbb könyvvel szereplő írók:

(18 kötet felett)

1.) Jókai Mór	106 kötet
2.) Jósika Miklós	58 kötet
3.) Beniczkyné Bajza Lenke	46 kötet
4.) Verne Gyula	28 kötet

5.) Bródy Sándor	28 kötet
6.) Eötvös József	25 kötet
7.) Eötvös Károly	23 kötet
Mikszáth Kálmán	23 kötet
8.) Herczeg Ferenc	20 kötet
9.) Shakespeare	19 kötet

Ha rendelkezésre állna a kölcsönzéssel kapcsolatosan értékelhető anyag, érdekes lenne megvizsgálni annak alapján is a népszerűségi mutatókat. Következtethetnénk arra is, hogy mennyire játszott szerepet a könyveket rendelő könyvtáros személyisége. Mindenesetre az első három helyen lévő írók esetében a válasz egyértelmű.

A Polgári Egylet állományában 5–10 kötet között szereplő szerzők:

10 kötet: Abonyi Lajos, Dickens, id. Dumas

9 kötet: Arany János, Csiky Gergely, Shakespeare, Feuillet, Tolsztoj

8 kötet: ifj. Ábrányi K., Beőthy Zsolt, Hunfalvy P., Vértesy Á., Cherbuliez, Collins W.

7 kötet: Ebers György, Herczeg Ferenc, Thaly Kálmán, Tompa Mihály, Zöldi Márton, Sebestyén Károly, Dosztojevszkij, Moliere, Ponson du T.

6 kötet: Bródy Sándor, Degré A., Kazár E., Vörösmarty M., Petőfi S., Rákosi Jenő, Thúry Zoltán, Toldy F., Vámbéry Á., Vas Gereben, V. Bret Harte, George Sand, V. Hugo, Turgenyev, Theuriet A.

5 kötet: Pálffy A., Sebestyén Károly, Szilágyi S., Toldy J., Gr. Teleki S., Tóvölgyi T., Vajda János, Goethe W., Tinsean L., Thackeray W. M., Thierry A.

A kanizsai Polgári Egylet állományában a legtöbb könyvvel szereplő írók között Jókai Mór és Jósika Miklós magas kötetszámmal vezet. A saját korában oly közkedvelt Beniczkyné Bajza Lenke és a kevésbé felkapott Ohnet György és Szathmáry Károly mellett ma is ismert és klasszikus írók (pl. Eötvös József, Mikszáth Kálmán) ugyanúgy megtalálhatók, mint a csak szórakoztató írók.

Ugyanakkor Arany János 9, Tompa Mihály 7, Vörösmarty Mihály és Petőfi Sándor 6, Vajda János 5, Széchenyi István 4, Kisfaludy Károly 3, Katona József 3, Csokonai Vitéz Mihály 2, Kazinczy Ferenc 2, Kölcsey Ferenc 2, Bessenyei György I, Berzsényi Dániel I, Gyulai Pál I, és Zrínyi Miklós szintén I kötettel szerepel.

A világirodalom klasszikusai közül pedig a kevésbé ismert 10 kötet feletti Montepin és Bolanden Konr. mellett Shakespeare 9, Moliere, Dosztojevszkij 7, Victor Hugo, Turgenyev 6, Goethe, Thackeray 5, Zola 3, Gogol I kötettel fordul elő.

Hogy mennyire játszott szerepet a könyvtáros vonzódása egy adott szerzőhöz, vagy a pillanatnyi anyagi helyzet, vagy egy-egy olvasói igény, esetleg más egyéb körül-

mény a rendelések, vásárlások során, ma már nehéz lenne megmondani. Ám ha az állomány egészét nézzük, s figyelembe vesszük, hogy olyan szerzők művei is, ha csak egy-két kötettel is, de jelen vannak, mint Bessenyei, Batsányi, Kazinczy, Berzsenyi, Czuczor Gergely, Kölcsey Ferenc, Gyulai Pál; a világirodalomból pedig Dante, Puskin, Petrarca, Schiller, Sophokles... akkor a szerzeményezés jónak mondható. Mindenki megtalálhatta a számára fontos könyvet, s ha egy adott könyvtár ill. könyvtáros feladatát úgy is meghatározhatjuk, hogy minden könyv találja meg a maga olvasóját, illetve minden olvasó a maga könyvét, akkor betöltötte a feladatát.

Adott szakirodalom speciális témájú könyveit is gyűjtötték. Néhány jellemző cím közülük a fentebb írottakat bizonyítja.

- Földes B.: Értekezések a francia és angol nemzetgazdaságtan köréből
- Kautz G.: A magyar büntetőjog; A nemzetgazdaságtan ált. tanai; Államgazdaságtan és pénzügytan
- Kölcsey F.: Országgyűlési napló és Wesselényi védelme
- Kossuth L.: Irataim; Országgyűlési beszédek
- Lewes G.H.: A Philosophia története
- Magyar Lexikon I5 kötet
- Magyar nemzet politikája
- Medveczky Fr.: Társadalmi elméletek és eszmények
- Molnár A.: Svájcban és Bajorországban szerzett tanügyi tanulmányok
- Rétfüvek és takarmánynövények rövid ismertetése
- Soproni ker. és iparkamara jelentése
- Széchenyi I.: Hitel
- Széchenyi B.: Keleti utazás
- Ipolyi A.: A középkori emlékszerű építészet Magyarországon
- Flammarion C.: Népszerű csillagászat

Kanizsai szerzők munkáit is megtalálhatjuk a kötetek között. Ezek egyrészt helytörténeti jellegű munkák, másrészt irodalmi, történelmi témájúak.

- Halis István: Az ősmagyarok nyomai; A Ferencrend kanizsai zárdája; Hajnal van!;
- Színes mozaik Nagykanizsa történetéből
- Bátorfi Lajos: Adatok Zalavármegye történetéhez
- Halis István és Hoffmann Mór: Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra 1896.
- Füredi János: Nagykanizsa cím és névtára. 1911.

A könyvjegyzék az 1913-as évszámot viseli, ezért a 20. századi írók, költők hiánya (pl. Ady, Móricz, Kosztolányi, Krúdy, Juhász Gyula) nem kirívó negatívum.

Az olvasók 24 féle folyóirat bekötött évfolyamaiból és feltehetőleg kb. 8–10 féle „friss” időszak kiadványból válogathattak. (Mivel a könyvjegyzék 1913-as keltezésű, az 1912-es évfolyamok számait vettem alapul, feltéve hogy az adott évben, 1913-ban is megrendelték a folyamatosság végett. Itt csak erre lehet alapozni, mert más konkrét forrás nincs.)

A legkorábbi a Hazánk és a külföld 1864-es és a Budapesti Szemle 1865-ös évfolyama.

A legtöbb kötetel egyébként a Budapesti Szemle, a Hét, a Természettudományi Közlöny, az Új Idők, a Századok és a Magyar Szalon rendelkezett. Ezeknek a számai mondhatók folyamatosnak.

Megfigyelhető az is, hogy 1898–1903 között a Magyar Szalon kivételével szünetelt a rendelés (illetve a Magyar Nyelvőrnek még volt egy 1899-es évfolyama).

Rendelkezett még a könyvtár 108 kötet német nyelvű könyvvel is.¹⁸ Magyar szerzők német nyelvű kiadásai is fellelhetők a könyvjegyzékben, pl.: Gyulai Pál, Jósika Miklós, Toldy Ferenc és Jókai Mór kötetei.

A könyvtár kihasználtságáról nincsenek források, dokumentumok. Már idézett adatok szerint „a századfordulón 327 rendes és 45 kültaggal rendelkező”¹⁹ egyesület tagjai akár helybenolvasás, akár kölcsönzés formájában minden bizonnyal igénybe is vették.

Szintén volt már szó a könyvtári alapszabályok elemzéskor arról, hogy a könyvjegyzékkel a legközelebbi családtag is kölcsönözhetett.²⁰ Sőt az is járhatott a könyvtárba a választmány engedélyével, az is igénybe vehette a szolgáltatásokat, aki nem volt ügyleti tag, ha befizette a meghatározott könyvtári díjat.²¹

Ezeket a rendelkezéseket nyilván azért hozták, mert igény volt rájuk.

A sokkal zártabb Kaszinó könyvtára, amely gazdagabb állománnyal rendelkezett ugyan, de kevesebben használhatták, nem fejthette ki azt a hatást a város lakosságára, mint a kisebb állományú, de nagyobb forgalmú Polgári Egylet.²²

1867. Nagy-kanizsai Magyar Társalgó kör
(1875. Nagy-kanizsai Társaskör)

Könyvtári élet a Társaskörben

A Thúry György Múzeum leltári anyagában egy 1885-ös és egy 1898-as évszámú könyvjegyzék,²³ valamint egy évszám nélküli, a belügyminisztérium 1877-es jóváhagyásával láttamozott, aláírott alapszabály másolat²⁴ volt fellelhető. Emellett a Magyar Minerva kötetei tartalmaztak felhasználható adatokat.

Az alapszabályban, a 8.§-ban a könyvtárra vonatkozó pontokban az anyag helyzetétől tették függővé a könyvtár létrehozását, de sürgősnek tekintették. Hét pontban fogalmazták meg a szabályokat. Ezek az állomány védelmét is szolgálták.²⁵

A Magyar Minerva adatai szerint 1876-ban, tehát a megalakulást követően rövid időn belül létrehozott könyvtárunkban²⁶ csak a könyvtáros végezhetette a kölcsönzést. A kölcsönzés tényét a könyvtári naplóba rögzítette, amit a kölcsönző aláírt. Ennek pontos részleteit a könyvtári szabályzat is ismertette.

Ami megkötés, és szigorúbb, mint a többi egyesületnél, hogy egyszerre csak egy könyvet kölcsönözhetnek. Ám ha az olvasó helybeli lakos volt, akkor 30, ha vidéki, akkor akár 45 napig is olvashatta a kivitt irodalmat.²⁷

A napilapokat 8, a szaklapokat és folyóiratokat 30 nap után vehették ki otthoni olvasásra.²⁸

Az olvasó szobában, ahol a hírlapokat tartották, tiltották a hangos beszédet. Ha valakinek ez nem volt megfelelő, átvihette a társalgó szobába, de olvasás után ismét az olvasó szobába kellett visszavinnie.²⁹

„A könyvtárnok a választmány által megszavazott hírlapokra és folyóiratokra” fizetett elő, tehát közös döntés előzte meg a rendelt. Ez vonatkozott a könyvekre is: „a megszerzésre kijelölt műveket megrendeli.”³⁰

A könyvtári szabályzatot a már említett 8.§ alapján állították össze, amelyet „aláírás nélkül is minden olvasó kötelezőnek elismeri”. A fentebb már említett kölcsönzés szabályát is pontosan megfogalmazták.³¹

„A könyvek, folyóiratok és el nem árverezett újság lapok csak feljegyzés mellett adatnak ki, a feljegyzés elismervény adásával történik, mely elismervény a munka könyvtári számát, az elvitel napját tünteti ki, s abban a kivívó a könyv átvételét saját aláírásával elismerni tartozik.”³²

A könyvtárnok feladatát is még pontosabban meghatározták, mint a már említett alapszabályban. „A könyvtárnok köteles minden héten legalább kétszer az általa előre szabadon meghatározott, de legalább egy héttel a kör tagjainak tudomására hozott napokon a könyvek ki- és átadása céljából a kör helyiségében helyt állani.

A könyvtárnok a mennyiben a kör könyvjegyzékében foglalt könyvek a kör pecsétjével ellátva nem volnának, azokat első nyomott lapján megbélyegzi, hogy elcserélés s elsjátítástól megóvassanak.”³³

Arra vonatkozólag, hogy a könyvtári tagságért fizetniök kellett volna, nincs utalás sem az alapszabályban, sem a könyvtári szabályzatban.

Csak a tagsági díjfizetés volt kötelező, és késedelmi díjat kellett fizetni minden kötet után „5 krt hetenkint”.³⁴

Eredménytelen figyelmeztetés esetén: „Ha a könyvek helybeli tag által 60, vidéki tag által 75 nap alatt, vissza nem szolgáltatnának a kivívó költségére, minden előleges bejelentés nélkül a kör ügyésze által szabadon választandó sommás bíróság közbenjöttével behajtandó.”³⁵

A Thúry György Múzeum leltári anyagában lévő 1898-as könyvjegyzék alapján megállapítható, hogy a könyvtár az adott évben 1148 kötettel rendelkezett. Érdekes megfigyelni azt is, hogy milyen könyvekkel kezdték a szerzeményezést. (Ez a korábbi, 1885-ös könyvjegyzékben is ugyanaz.)

Az első huszonöt könyv címe a leltári számok alapján mindkét könyvjegyzékben a következő:

- 1.) Bátorfy Lajos: Antónia
- 2.) Halász Dezső: Tölgyek és virágok
- 3.) Jókai Mór: Beszélyek
- 4.) Kölcsey Ferenc: Válogatott munkái
- 5.) Jósika Miklós: Könnyelműek
- 6.) Jósika Miklós: Könnyelműek
- 7.) Jósika Miklós: Könnyelműek
- 8.) Jósika Miklós: Abafi
- 9.) Dumas: A kaméliás hölgy
- 10.) Ebers György: Egy szó
- 11.) Gerstäcker Frigyes: A Mississipi folyam kalózai
- 12.) Nagy László: Népdalok
- 13.) Bernandin de St.P: Pál és Virginia
- 14.) Gerstäcker Frigyes: A rabszolga leány
- 15.) Jókai Mór: Felfordult világ
- 16.) Jókai Mór: Erdély aranykora
- 17.) Jókai Mór: A fehér rózsa, Humorisztikus papírszeletek
- 18.) Jókai Mór: Csataképek

- 19.) Jókai Mór: Csataképek
- 20.) Jókai Mór: A kalóz király
- 21.) Jókai Mór: A kétszarvú ember, Az egyiptusi rózsza
- 22.) Jókai Mór: Koronát szerelmért
- 23.) Jókai Mór: Magyarhon szépségei
- 24.) Jókai Mór: Arany ember
- 25.) Jókai Mór: Arany ember

Kanizsai szerzővel (Bátorfy Lajos) indultak. Jókai Mór, Kölcsey Ferenc, Jósika Miklós, Dumas neve eléggé megfontolt, gondos szerzeményezésre enged következtetni, bár vásároltak könnyű szórakoztatást ígérő műveket is: pl. Gerstäcker Frigyes: A Mississipi folyam kalózái.

A továbbiakban az 1898-as évszámú könyvjegyzék adatai szerepelnek.

Témakörök szerint nincs csoportosítva az állomány. A könyveket szerzői betűrendben ismertették. Megállapítható, hogy az egyes szerzőktől hány kötet áll rendelkezésre.

Az állományban a legtöbb könyvvel szereplő írók (10 kötet felett):

1.)	Jókai Mór	112 kötet
2.)	Jósika Miklós	35 kötet
3.)	Beniczkyné Bajza Lenke	28 kötet
4.)	Ponson du Terrail	28 kötet
5.)	Dumas Sándor	25 kötet
6.)	Ohnet György	25 kötet
7.)	Verne Jules	20 kötet
8.)	Vas Gereben	14 kötet
9.)	Montepin Xavér	13 kötet
10.)	Mikszáth Kálmán	11 kötet

Ha az adatokat összevetjük a Polgári Egyleténél megállapítottakkal (a vásárhelyi Kaszinó adataira is utalva), az eredmény hasonló, bár itt is kisebb kötetszámú állományról van szó.

Valószínű, hogy szubjektív elemek is közrejátszottak a kötetszámok alakulásában, de hogy az első három helyezett mindhárom helyen ugyanaz a személy, az a közkedveltség és a keresettség egyértelmű mutatója.

A társaskör könyvtári állományában az 5–10 kötet között szereplő szerzők:
(Itt az összehasonlítás csak a Polgári Egylet könyvtárával lehetséges, mert a vásárhelyi adatok csak az állományban legtöbb könyvvel szereplő írókat emelték ki.)

A Társaskör állományában 5–10 kötet között szereplő szerzők:

10 kötet: Gaboriau Emil

9 kötet: Conway H., Tolnay Lajos

8 kötet: Féval Pál

7 kötet: Szalay László, Tolsztoj

6 kötet: Ábrai Károly, Claretie Gyula, Eötvös József, Feuillet Octáv

5 kötet: Arany János, Bátorfy Lajos, Cherbulier Viktor, Ebers György, Feuillet Gusztáv, Marlitt E., Petőfi Sándor, Széchenyi István, Turgenyev

Itt Halis István műveit nem szerzeményezték, szemben a Polgári Egylet könyvtárával.

Ellenben nagyobb hangsúlyt fektettek a kanizsai szerző, Bátorfy Lajos könyveinek megvásárlására, mint a Polgári Egylet könyvtárában. Helytörténeti munkája mellett szépirodalmi műveit is megvásárolták. Ezek cím szerint: Antónia, III költemény, Tíz év emléke.

Petőfi Sándor hasonló kötetszámban volt megtalálható, míg Arany János ott több, Csiky Gergely ott 9, itt viszont csak I kötettel volt jelen.

I–3 kötettel Cooper, Gyulai Pál, Herczeg Ferenc, Kisfaludy Károly, Kemény Zsigmond, Kölcsey Ferenc, Kossuth Lajos, Rousseau, Tompa Mihály, Tolsztoj, Vajda János, Victor Hugo, Vörösmarty Mihály műveit is kölcsönözhetette az, akit az ő könyveik érdekeltek.

Nem volt a gyűjteményben Csonkai Vitéz Mihály, Kazinczy Ferenc, Bessenyei György, Berzsenyi Dániel és Zrínyi Miklós egy kötete sem, szemben a Polgári Egylet könyvtárával. De megtalálható volt Kazinczy Gábor: Széphalom és Jósika Miklós: Zrínyi, a költő című könyve.

A világirodalom klasszikusai közül az állomány nem tartalmazta Shakespeare, Moliere, Dosztojevszkij és Gogol egy művét sem, míg ezek a Polgári Egyletnél előfordultak, de Goethe 4, Victor Hugo 4, Zola 3, Thackeray 2 és Byron I kötettel az olvasók rendelkezésére állt.

A megállapítások csupán az összehasonlítás végett fogalmazódtak meg. Amint arról már szó volt, egy kisebb állományú könyvtár a Társasköré.

Helytörténeti témájú könyveket is gyűjtöttek:
Bátorfy Lajos: Adatok Zalavármegye történetéhez
Halis István és Hoffmann Mór: Zalavármegyei évkönyv a Millenniumra 1896.

Az érdeklődők a következő szakkönyvek közül válogathattak:

Czövek István: Magyar törvény a személyekről
Czövek István: Magyar törvény a dolgokról
Czövek István: Magyar törvény a keresetekről
Erismann Frigyes: Népszerű egészségtan
Flammarion C.: Népszerű csillagászat
György Sándor: A felsőbb analysis elemei
Hertelendy Béla: A Zalavízlecsapoló társulat története
Ipolyi Arnold: A középkori emlékszerű építészet
Kerekgyártó Árpád: Tíz év Magyarország legújabb történetéből
Keresztessy József: Magyarország a XVIII-ik század végén
Nyári B.: Aggteleki barlang
Topinard Pál: Az anthropológia kézikönyve

Időszaki kiadványok:

A folyóiratokat, hírlapokat a könyvjegyzékben csak címek szerint tüntették fel. Legtöbb példányszámban a Budapesti Szemle és a Magyar Szalon volt megtalálható. Erre a leltári számok alapján lehet következtetni. Szemben a Polgári Egylet 24 féle időszaki kiadványával, itt csak 9 féle folyóiratból (Budapesti Szemle, Ludovica Academia Közlönye, Századok, Figyelő, Koszorú, Természettudományi Közlöny, Magyar Szalon, Jogtudományi Közlöny, Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények) válogathattak az albumok és évkönyvek, emlékkönyvek mellett.

Az említett folyóiratokat a Polgári Egylet is járatta, kivéve a Figyelő, a Ludovica Academia Közlönye, a Jogtudományi Közlöny és a Statisztikai és Nemzetgazdasági Közlemények c. kiadványokat.

Rendelkezett még a könyvtár 84 kötet német nyelvű könyvvel. Köztük magyar írók műveit is megtalálhatták az olvasók német fordításban, I–2 kötettel. Nagyobb példányszámban pl. Jókai Mór regényeit, 9 kötetet.³⁶

A Nagy-Kanizsai Társaskör könyvtára jóval kisebb állománnyal rendelkezett ugyan, mint a Kaszinó és a Polgári Egylet könyvtára, de a kör vezetősége és a könyvtáros a lehetőségekhez mérten minden szempontból igyekeztek kielégíteni a tagok igényeit.

A Nagy-Kanizsai Társaskör könyvtárára vonatkozólag adatokat a Magyar Minerva IV. és V. kötetében lehet találni.

A Magyar Minerva IV. kötete 1912-ben jelent meg, az 1909-es év adatait közli 1431-es szám alatt:

„1431. A Társaskör könyvtára. 1876-ban az egyesülettel egyidejűleg keletkezett. Állománya 1268 kötet, mely a társaskör helyiségében van elhelyezve. Olvasóterme és szakkatalógusa van. Kölcsönzés céljából a társaskör tagjai részére minden héten két napon át díjtalanul rendelkezésre áll. 1909-ben 110 olvasó 470 kötetet kölcsönzött ki. Könyvtáros: dr. Gózonny Aladár.”³⁷

A Magyar Minerva V. kötete 1905-ben jelent meg, az 1912-es év adatait tartalmazza, 826-os szám alatt:

„826. A Társaskör könyvtára. Keletkezett 1876-ban az egyesülettel egyidejűleg. Állománya 1300 kötet. Rendelkezésre áll a társaskör tagjai részére hetenként 2-szer. 1912-ben 70 olvasó 154 kötetet kölcsönzött. Könyvtáros: Emödy Géza.”³⁸

Meglepő, hogy három év alatt az olvasók és a kölcsönzött kötetek száma milyen nagy csökkenést mutatott. 40 olvasóval és 316 kölcsönzött kötetel kevesebb! Ez már jelzi a Társaskör működésének problémáit, amelynek következménye a megszűnés.

A könyvtár állományának alakulása az 1885-ös könyvjegyzék adataival kezdődően a következő:

Évszám	Kötetek száma	A könyvtáros neve
1885	778	Evell István
1898	1148	dr. Fábíán Zsigmond
1909	1268	dr. Gózonny Aladár
1912	1300	Emödy Géza

Az 1876-os évet jelölték meg az alapítás éveként. Ha az egyesület 1875-ben jött létre,³⁹ akkor vagy a tagok ajándékkönyvei, vagy már korábbi szerzeményezés képezhetette a könyvtár alapját, 9 év alatt 778 kötet szerzeményezése nagyon sok. Az is valószínű, hogy a Társaskör elődje, az 1867-ben alakult Társalgó Kör is már rendelkezhetett könyvtárral, ez szintén alapját képezhetette az állománynak.

Kerecsényi Edit tanulmánya szerint is eleinte ebben az egyesületben igen aktív kultúrellet folyt,⁴⁰ ám idő múltával „a Társaskör jelentősége csökkent, s a módosabb tagok közül a zsidók a Kaszinóba, a keresztények pedig a Polgári Egyletbe kérték felvételüket.”⁴¹

Végül a tagság száma oly mértékben csökkent, hogy a Társaskör 1917 ápr. 2-án tartott közgyűlésén elhatározta, hogy működését ideiglenesen megszünteti.

Ok: „a helyiség kibérelése, ennek felszerelése oly nagy kiadásokkal járt, hogy erre a hadikölcsön kötvények elértéktelenedése következtében semmi fedezete nem volt ... az összes tagok száma” 22-re csökkent.⁴²

Könyvtári felszerelésüket, 4 könyvszekrényt, 89I könyvet, a Budapesti Szemle évfolyamait, a Pallas Nagy Lexikon I–I6 kötetét, valamint katonai térképeket a Nagykanizsai Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör számára ajánlották fel.⁴³

A Társaskör, melynek még 1894-ben is több mint 400 tagja volt, 1917-ben működésképtelenné vált, megszűnt.

1870. Polgári Olvasókör (1926. Kiskanizsai Polgári Olvasókör)

Könyvtári élet a Polgári Olvasókörben

A Polgári Olvasókör könyveiről könyvjegyzék nem maradt fenn. A könyvtári élet az 1926. évi alapszabály adott pontjai és a jegyzőkönyvek feljegyzései alapján idézhető fel.⁴⁴

Az alapszabály a könyvtáros feladatkörét is meghatározta. „A kör könyvtárában levő könyvek és újságok, heti és napilapok az ő őrzése és számadása alatt állnak, melyeket térítvény ellenében tagoknak kiadhat. A könyvtár állásáról, a könyvek állapotáról az év végén a választmánynak beszámolni és jelentést tenni tartozik. A leltár szerint átvett könyvekért vagyonilag felelős.”⁴⁵

Már az előzőekben is volt szó arról, hogy a kör tagjai a megalakulást követően, már a második gyűlésük után megrendelték a Pesti Napló, a Hon, a Bolond Miska, a Kikeriki c. lapokat. A Néptanítók Lapját Hajgató Sándor, a Zala-Somogyi Közlöny Fleischaker Ádám tagok ajánlották fel a körnek.

A Polgári Olvasókör ünnepélyes felavatása után, a második negyedévben a tagság kérésére megrendelték a Vasárnapi Újság, a Politikai Újdonságok és a Szabad Magyarország című lapokat. A közgyűlés határozott, hogy a régebbi számok otthoni olvasásra kölcsönözhetőek. Vasárnap is nyitva tartották a könyvtárat, hogy az elfoglaltabbak is hozzáférjenek. Este 10 óráig állt a kör a tagok rendelkezésére.

Vásároltak egy könyvszekrényt is a könyvek, az újságok és a folyóiratok számára. A farsangi multságok bevételeit évről–évre a könyvállomány gyarapítására fordították.

A tehetősebb tagok könyveket adományoztak a kör számára. Perkó Péter tag az ajándékozás mellett a sérült könyvek köttetését is vállalta.

1890. október 19-től a jegyzői tisztet Herényi Pál tanító látta el, aki emellett gondozta a könyvtárat is, és egyre több tagot nyert meg az olvasás ügyének. Felolvasásokat tartott, kérte a tagok véleményét, beszélgetésekkel igyekezett hatni rájuk. Saját pénzén beköttette a sérült könyveket.

Gyakoribbá váltak a könyvismertetések és az ismeretterjesztő előadások is. Szmodics Ferenc tag a Megváltó c. könyvet ismertette és ajánlotta megvételét, elolvasását. A tagság megbízta a pénztárost, hogy vegye meg a könyvet a kör számára.

Tóth Lajos pénztáros „Az Új ércpénzről” szóló előadását a jegyzőkönyv cím szerint is megemlíti.

1894-ben tovább gazdagodott a könyvállomány. Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc, Gárdonyi Géza, Benedek Elek, Verne Gyula, Beniczky Bajza Lenke műveit és más kevésbé ismert szerzők alkotásait vásárolták meg a könyvtár számára. A „Zala megye története” c. helytörténeti témájú kiadvány is szerepel az új szerzeményezésben.

Mivel egyre gyakoribbá vált a tagok késése, a kölcsönzési időt három hétről egy hónapra emelték, s bevezették az 50 krajcár késedelmi díjat. Az elveszett könyvek árát ki kellett fizetni. Mindez, és még a felmerülő problémák is azt bizonyították, hogy nőtt az olvasóköri tagok olvasási kedve.

Az ünnepségek és a szórakoztató mulatságok mellett tovább folytatódtak a szakmai előadások és a felolvasások. Beck Miksa „Egy volt 48-as honvéd naplója” c. művét olvasta fel, amely a külfországból a haza védelmére siető honvédek áldozatvállalását, viszontagságait, megpróbáltatásait mutatta be. Ezt követően olvasásra és megvételre ajánlotta.

1902-ben megalakult az Ifjúsági Egyesület. Az olvasókör támogatta ifjabb társ-egyesületét.

1903-ban már 350 taggal működtek. Az új tagfelvételnélkor a tiszta múlt és a pontos tagdíjfizetés volt a követelmény. Kétszeresére emelték a termék bérbeadási díját is. Kénytelenek voltak, mert önerőből kellett fenntartani a házat.

Az év őszén nyugállományba vonult Herényi Pál tanító, aki oly lelkesen vezette és gondozta a kör könyvtárát. Búcsúbeszédében felhívta a figyelmet arra, hogy a „szórakozás mellett az olvasástól is csiszolódjának a kiskanizsai elmék.” Gondolkodni tanította az embereket, arra, hogy eligazodjanak az élet küzdelmeiben, hogy műveltebbekké váljanak, legyen egészséges öntudatuk. Hivatása volt a munkaszeretet, méltó folytatója Hajgató Sándor munkájának.

1905-től folytatódtak a Herényi Pál idejében rendszeressé vált előadások, felolvasások, könyvismertetések. A hallgatóságot elsősorban az útleírások, a történelmi témák, és a szabadságharcot felidéző események érdekelték leginkább. A felolvasások, ismertetések utáni beszélgetések során a kérdésekre hozzáértő szakemberek válaszoltak.

A kör adóssága csak lassan apadt, de mert nőtt a bevétel, ismét nagyobb összeget fordítottak könyvtárfejlesztésre. A régi szekrény már megtelt könyvekkel, újról kellett gondoskodni. Ezért felvették a kapcsolatot a Dunántúli Közművelődési Egyesülettel. 1909-ben szekrényt és 500 korona értékű könyvet kaptak ajándékba.⁴⁶ A nagykanizsai Segédegylet Szövetkezet 75 koronás adományát is könyvvásárlásra fordították. Dobos Márton tag 7 könyvet ajándékozott a könyvtárnak.

1912-ben megkezdődtek a műkedvelő előadások. A Katalin bálon előadták az „Ő jön” című színdarabot. Az olvasóköri tagokon kívül az Ifjúsági Egyesület fiataljai is szerepeltek.

1913-ban a Képes hetilap évente 12 ingyen könyvet ajándékozott az előfizetőknek, így ezzel is gyarapodott az állomány. Ebben az időszakban évente 20 koronát fordítottak könyvbeszerzésre. Jókai Mór, Gárdonyi Géza és Herczeg Ferenc könyveit nagyobb példányszámban is megvásárolták.

1914-ben több olvasóköri tagnak is be kellett vonulnia katonának. Amikor katonaság érkezett a városba, az épületet át kellett engedni. Kibérelték Plánder József házat. 1915-ben Anek József díjmentesen felajánlotta saját otthonát a körnek, sőt kifizette a kör 7500 korona adósságát is a Délzalai Takarékpénztárnak, amit az Olvasókör számára kamatmentes kölcsönként ajánlott fel. Közben romlott a pénz értéke, ezzel arányosan nőtt a tagsági díj: 1920-ban 10 korona (majd 40, 60, 100 és 1000), 1925-ben 32.000 korona, a beiratkozási díj pedig 5.000 korona. Az Ifjúsági Egyesület tagjai, mint leendő olvasóköri tagok, szintén tagdíjat fizettek.

Egy-egy rendezvény belépődíja ekkor 1000 koronába került. 150.000 korona volt éves szinten a bevétel. A tűzifa magas ára miatt a mindennapos nyitvatartást szüneteltették, a tagság csak vasárnap látogathatta a kör helyiségeit. A hírlapok közül csak a Zalai Közlönyt, a Budapesti Hírlapot és a Népújságot rendelték meg.

1925-ben az elhunyt Steszlin Ferenc helyett Plander Györgyöt választották meg elnöknek. A kulturális élet irányításában rajta kívül Papp Péter pénztárosnak, dr. Fülöp György ügyvédnek és Kovács Illés tanítónak volt jelentős szerepe. Imrei László lett a könyvtáros.

A könyvek vásárlása eddig a jegyző feladatai közé tartozott, de az egyre gazdagodó állomány gondozása külön könyvtárost igényelt, akinek szükség esetén az olvasókör mindenkori alkalmazottja segített.

A színjátszók csoportja Tóth Ede „A falu rossza” című művét éveken át többször is sikerrel adta elő, Plánder Boldizsár helybeli tanító rendezésében. Mivel nem volt színpad, iskolai dobogókat helyeztek egymásra, azokat leterítették, s úgy adtak elő. A jelmezeket és díszleteket akkor még más egyesületektől kérték kölcsön.

A tagok száma ekkor már meghaladta a 400 főt. A tagsági díj 2 pengő volt, a beiratkozás pedig 50 fillér.

A Budapesti Hírlap és a Zalai Közlöny mellett járatták a Nemzeti Újságot és az Új Időket. A régebbi számokat továbbra is kölcsönözhatték. A könyvek kölcsönzési idejét 2 hétre rövidítették.

1927-től rendszeresen tartottak ismeretterjesztő előadásokat is. Arra törekedtek, hogy a földművelő és az iparos embereket érdeklő kérdésekről szóljanak.

Nagy sikere volt a növénytermesztésről, az állattenyésztésről, az állategészségügyről és az erdőszetről tartott ismertetéseknél.

Az egyik előadó, Kellermann Ferenc a könyvtár számára a következő könyveket adományozta: Utazás a rejtelmes Tibetbe, A hallgatás völgye, Zárt ajtók mögött, A Föld Őstörténete, s a Tolnay Világlexikon I. kötetét. Kedvező áron megvásároltak egy 66 kötetes magánkönyvtári anyagot is. Barbarits Lajos, a Zalai Közlöny főszerkesztője különböző szaklapokat ajánlott fel a körnek, díjtanul.

1929-ben Anek József lett az elnök, aki már korábban is sokat tett az Olvasókörért.

Az 1929–33 közötti válság érezte hatását. Egyre többen tartoztak már a tagdíjjal, visszamenőleg is. Végül 79 polgárt töröltek a tartozások miatt a tagok sorából. Bevezették a pénzért történő könyvkölcsönzést, amit hamarosan vissza is vontak, mert a könyvolvasás csökkenéséhez vezetett.

1935-ben Anek József lemondott elnöki tisztségéről. A tagság Baj Picz Györgyöt választotta meg elnöknek. A tél során a Keszthelyi Gazdasági Akadémia egyik tanára tartott előadásokat a gazdáknak.

1936-ban ismét új elnököt választottak, Anek Györgyöt. A tagok létszáma ekkor 330, ami 1940-re 376-ra nőtt.

Megrendelték a Magyar Futár c. képes folyóiratot és a Borászati szaklapot is.

A könyvtár részére Papp Péter 20 könyvet adományozott, a pénztárnok pedig egy pénzszekrényt. A könyvtár féltve őrzött kincse lett Barbarits Lajos 1929-es kiadású Nagykanizsa c. monográfiája, amelyben több részben Kiskanizsa is szerepel. Önálló fejezetként is: Kiskanizsa az etnográfia tükrében. Ezt a részt N. Szabó Gyula néprajzkutató írta saját gyűjtése alapján. A Nagykanizsa egyesületei cím alatt pedig róluk is szólt a szerkesztő. Méltatta a Kiskanizsai Polgári Olvasókör jelentőségét, szólt a gyönyörű emeletes székházról, hangsúlyozta az intenzív kultúrélet fontosságát.

Csak elképzelni lehet, mit érezhettek ezek az egyszerű emberek, amikor a könyvtárunkban egy olyan könyvet tudhattak a magukénak, ami róluk is szólt!

Jegyzetek

¹ Magyar Minerva: A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. II. 1901-1902. Bp. Athenaeum, 1902. 315. p.

² Kerecsényi Edit : Nagykanizsa társadalma és egyleti élete 1900 táján. In : Zalai Gyűjtemény 21. sz. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 1985. 110. p.

³ A Nagykanizsai Polgári Egylet alapszabályai 1928. Nagykanizsa, Thúry György Múzeum (a továbbiakban TGYM) K. III2. sz. 15. p.

⁴ I. m. 12. p.

⁵ A Nagykanizsai Polgári Egylet könyvtárának jegyzéke. Nagykanizsa, 1913. TGYM K. Ltsz.sz.n.

⁶ I. m. 5. p.

⁷ Uo.

⁸ Uo.

⁹ Kerecsényi Edit i. m. 110. p.

¹⁰ Fülöp Géza: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban. Irodalomtörténeti Könyvtár 33. Bp. Akadémiai Kiadó, 1978. 115. p.

¹¹ A Hódmezővásárhelyi Kör tagjai az évi 5 Ft tagdíj mellett évente 20 Ft könyvtárgyarapítási díjat is fizettek. „A kör elsődrendű céljának (...) a művelődést tekintették”. Hajdú Géza: Vásárhelyi egyletek és könyvtárak. 1828–1944. Szeged, 1977. 45. p.

¹² A Nagykanizsai Polgári Egylet könyvtárának jegyzéke. i. m. 5. p.

¹³ Uo.

¹⁴ György Aladár: Magyarország Köz- és Magánkönyvtárai 1885-ben. Bp. Országos Statisztikai Hivatal, 1886. 352-353. p.

¹⁵ Bentzik Ferenc: A Nagy-Kanizsai Polgári Egylet története 1836–1886-ig Nagykanizsa, 1886. 9. p. TGYM K. 1208.

¹⁶ A Nagykanizsai Polgári Egylet könyvtárának jegyzéke. i. m. 5.p.

¹⁷ Hajdú Géza: Vásárhelyi... I. m. 160-163. p.

¹⁸ A Nagykanizsai Polgári Egylet könyvtárának jegyzéke. i. m. 38-41. p.

¹⁹ Kerecsényi Edit i. m. 110. p.

²⁰ A Nagykanizsai Polgári Egylet könyvtárának jegyzéke. i. m. 5. p.

²¹ Uo.

²² Barbarits Lajos: Nagykanizsa. Monográfia. Bp. Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, 1929. 366. p.

²³ A Nagy-Kanizsai Társaskör könyvtári szabályzata és könyvjegyzéke. Nagykanizsa, 1885. TGYM K. 1203. sz.

A Nagy-Kanizsai Társaskör könyvtári szabályzata és könyvjegyzéke Nagykanizsa, 1898. TGYM K. I202. sz. (a továbbiakban letéti jelzettel jelezve)

²⁴ A Nagy-Kanizsai Társaskör alapszabályai, é.n. TGYM A. 576-69. (a továbbiakban letéti jelzettel jelezve)

²⁵ I. m. 10. p.

²⁶ Magyar Minerva: A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. IV. 1904-1911. Bp. Athenaeum, 1912. 517. p.

²⁷ TGYM K. I202. 3. p.

²⁸ TGYM A. 576-69. 10. p.

²⁹ I. m. 9. p.

³⁰ I. m. 8. p.

³¹ TGYM K. I202. 3-4. p.

³² I. m. 3. p.

³³ I. m. 4. p.

³⁴ Uo.

³⁵ Uo.

³⁶ I. m. 23. p.

³⁷ Magyar Minerva IV... i. m. 517. p.

³⁸ Magyar Minerva: A magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. V. 1912-1913. Bp. Athenaeum, 1915. 422. p.

³⁹ Megj.: 1875-ben még nem volt engedélyük a minisztériumtól.

⁴⁰ Kerecsényi Edit i. m. III. p.

⁴¹ Uo.

⁴² A Társaskör feloszlata. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár, 3574.sz. letét. I-2. p.

⁴³ Uo.

⁴⁴ A Kiskanizsai Polgári Olvasókör [III.] jegyzőkönyve 1928[-1936.] TGYMTört. dok. tár 72.376.3.

A Kiskanizsai Polgári Olvasókör [IV.] jegyzőkönyve 1936[-1948.] TGYMTört. dok. tár 72.382.I.

⁴⁵ A Kiskanizsai Polgári Olvasókör alapszabályai 1927. TGYM K. III3.sz. 17. p.

⁴⁶ Juhász Imréné: A Kiskanizsai Polgári Olvasókör története 1949. Szakdolgozat. 1975. TGYM A. 951-75. 24. p.

A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárról

Az 1971-ben csaknem 20 éves könyvtár vezetője a helyben megjelenő Tanácsi Híradó 1972. évi I. számában a II-15. oldalakon nagyobb lélegzetű írást tett közzé az intézmény szervezeti átalakulása alkalmából az akkori helyzetről, folyamatokról.

A részletekből ambiciózus könyvtári gondolkodás rajzolódik ki.

Az írásban közölt összegek értékeléséhez két segítő adatot ismertettünk. 1971-ben az összevont intézményben 7650 könyvtári egységgel gyarapodtunk 273 e Ft értékben, ami azt jelenti, hogy a könyvek átlagára nem érte el a 40 Ft-ot. Az akkor harmadik éve felsőfokú könyvtáros végzettséggel dolgozó egyik munkatársunk a 12 hónapban összesen 21 e Ft fizetést kapott.

Kiss Tivadar

A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár 1971. évi munkája, a közművelődési könyvtári ellátás helyzete s fejlődése városunkban

Szöveg 1972-ből

A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár január 1-i hatállyal, a Megyei Tanács V. B. 149/1971. számú határozata értelmében a Járási Hivataltól átkerült a Városi Tanács fenntartásába. Ez alkalommal aktuálisnak látszik, hogy bemutassuk az intézmény tevékenységét, fejlődését, és ismertessük a fejlesztésével kapcsolatos terveket.

A könyvtár fő tevékenységi köre eddig is Nagykanizsa város könyvtári ellátása volt, ezért a Városi Tanács mindig figyelemmel kísérte munkáját, s fejlesztési alapjából egy évtized óta rendszeresen támogatásban részesítette.

A városi tanácstól az intézmény tíz év alatt összesen félmillió Ft támogatást kapott gyűjteményének fejlesztésére, továbbá százezer Ft-ot berendezésének kiegészítésére.

Ez a rendszeres támogatás tette lehetővé, hogy a könyvtár fokozatosan felzárkózzon a városi könyvtárak szintjéhez, s gyűjtőkori tevékenységét kiszélesítve, újabb fejlődési szakaszát is megalapozza.

A Városi-Járási Könyvtár 725 ezer Ft-os költségvetéssel került a Városi Tanács fenntartásába, s ez a költségvetési előirányzat fedezi hálózati munkáját is. Összesen 74 községi könyvtár szakmai irányítását végzi, s közülük 24 kisebb intézmény közvetlen ellátási körébe tartozik, amíg a kialakuló községi körzeti könyvtárak az utóbbi feladatkörét fokozatosan át nem veszik.

A fiókkönyvtárak fenntartója eddig is a Városi Tanács volt. A múlt évben a fiókhálózat 140 ezer Ft költségvetési előirányzathból gazdálkodott.

A fiókok a központi intézménnyel most szervezetenként is egységet alkotnak, így költségvetésük összevonása is megtörténhetett.

A fiókkönyvtárak a központi intézmény alapszolgáltatási körét bővítve, a tömeges, napi könyvtári igények kielégítésére hivatottak a városközponttól távol eső, nagyobb népességszámú városrészekben. Munkájukat ezért a központi intézménnyel együtt mutatjuk be.

A múlt évben a lakosság 15 %-a látogatta a könyvtárhálózatot.

Közoktatásügyünk korszerűsödésének egyik legfontosabb előfeltétele éppen a korszerű könyvtári szolgáltatások igénybevételének lehetősége. Néhány év múlva ezért gyakorlatilag minden középiskolás tanuló rákényszerül az ismeretek teljes körét átfogó központi könyvtárunk használatára. A felsőoktatási intézmények levelező hallgatói a Városi-Járási Könyvtár nélkül ma képtelenek lennének tanulmányaikat folytatni, de a gyakorlati szakemberek és az oktatásügy területén dolgozók életében is mind szorosabb kapcsolatba kerül a könyvtár a munkahellyel, a napi munkavégzéssel. A megváltozott igények elsősorban a fiatal korosztályoknál éreztetik hatásukat.

Az általános művelődési körben jelentkező igényeket tekintve az olvasási kultúra kiteljesedését legerősebben befolyásoló tényező a fiatalabb korosztályoknál a magasabb iskolai végzettségűek állandóan növekvő aránya. A magasabb iskolai végzettségűek és magasabb szakképzettségű fiatalok száma az évtized végéig az eddiginél sokkal nagyobb arányban növekszik, mivel középiskolai és felsőfokú oktatásunk folyamatos kiszélesedése sajátos demográfiai viszonyok között, az érintett korosztályokhoz tartozó népesség erőteljes csökkenésével párhuzamosan megy végbe.

A kulturális hagyományokban gazdag városokban is maradnak és képződnek olyan szociokulturális rétegek, melyeknek a kulturális áramkörbe való bekapcsolása még hosszú ideig külön feladatként képez. A faluról városba áttelepült, modern lakásba költöző munkás művelődési feltételei ugrásszerűen megjavulnak, ugyanakkor a kiszakadás az eredeti szociokulturális talajból elidegenedett situációt hoz létre, melyet nem mindig old fel a munkahelyi vagy lakóhelyi közösség, s ez megteremti az antikulturális hatások talaját is. Ha még azt is figyelembe vesszük, hogy a városok új lakótelepei sokkal inkább az „alvó város”, mint a nyugodt pihenést biztosító városövezet szerepét töltik be, mert – sajátos szigetet képezve – már félig kiszakadtak a város kulturális vonzasköréből is, anélkül, hogy belső kulturális mozgásuk lenne, – nincs jogunk kételkedni a felmérés adataiban, hiszen az itt lakók többsége vidékről betelepült munkás.

A közművelődési intézményeket az új lakótelepeken egyedül a városi fiókkönyvtár tudja képviselni, mert ez az intézménytípus alkalmas arra, hogy szolgáltatásait színvonalbeli törés nélkül, mégis a legkisebb anyagi ráfordítás árán vigye közelebb a

lakóhelyhez, hogy kedvező működési feltételei esetén valóban a lakosság kulturális otthonává váljon, s az emberek közötti kapcsolatok kialakulását is elősegítse.

Az ifjúság kulturális érdeklődésének formálásában az iskola mellett napjainkban is a legfontosabb kultúráközvetítő a család, a szűkebb társadalmi környezet.

A felnővekvő nemzedék egy igen számottevő része úgy teszi meg első lépéseit a szellemi kultúra elsajátításának a jövő szempontjából sorsdöntő folyamatában, hogy nem részeseül olyan családi-környezeti ösztönzésekben, melyek arányban lennének a gyorsan fokozódó, társadalmi méretű műveltségbeli követelményekkel. Az iskolai és általános művelődésszociológiai vizsgálatok egész sorozata bizonyítja, hogy az előnytelen kulturális miliőből származók a művelődés legkülönbözőbb területein messze lemaradnak az előnyösebb helyzetből induló fiatalokhoz képest.

Anélkül, hogy a könyvtárat a többi kultúráközvetítő rovására fontosságban közvetlenül a család és iskola mellé állítanánk (bár a permanens művelődés és az „információrobbanás” távlatai a jövőben különleges helyet jelölnek ki számára), külön hangsúlyoznunk kell azt a nagyon jelentős kiegyenlítő szerepét, melyet azáltal képes betölteni, hogy elvileg ugyanazt a művelődési színvonalat nyújthatja mindenki számára. A család-iskola-könyvtár viszonylatában éppen a könyvtárra hárul az a feladat, hogy az iskoláskorban és azt követően is a könyvkultúra szempontjából pótolja a családi környezet kulturális ösztönzését.

Hálózatfejlesztés

Az eredeti tervek szerint a Városi-Járási Könyvtár is a felépülő új művelődési házban nyert volna elhelyezést, 1400 m² alapterületen. Az 1966-ban elkészült tervet azért kifogásoltuk, mert a könyvtár olvasószolgálati terének erős tagoltsága miatt a hasznosítható alapterület mintegy 300 m²-rel csökkent volna, másrészt a különböző szolgálati helyiségek funkcionális csatlakozásának hiánya nagyon megnehezítette volna a könyvtár használatát. A Végrehajtó Bizottság ezért előnyösebbnek tartotta – a könyvtár hosszabb távú fejlődését is figyelembe véve – a művelődési ház jelenlegi épületében történő elhelyezését.

A könyvtár jól tudja hasznosítani a jelenlegi művelődési ház magas belső tereit, s bár a művelődési ház alapterülete csak 1100 m², a hasznos alapterület a nagyterem galériájának szélesítésével lényegesen megnövelhető.

A művelődési ház emeleti szintje szinte maximálisan megfelel az olvasószolgálat telepítési modelljének, csak a mindössze 280 m² alapterületű „nagyterem” befogadóképességét kell az említett módon növelni. Ide települne a szabadpolcos könyvkiválasztó övezet, s a hozzá csatlakozó helyiségekben szakosított olvasótermi

szolgáltatásokat tudnánk biztosítani, a korszerű könyvtártelepítés kívánalmainak megfelelően.

Az épület földszintjére a gyermekkönyvtár, a zenei részleg, a könyvtár előadóterme és a szolgálati helyiségek települnek.

Könyvtárhálózatunknak 1975-re több mint 8 ezer olvasó kiszolgálására kell felkészülnie. Az olvasótáborból 2000–2500 olvasót a fiókkönyvtáraknak kell ellátni. Ezért nagyon fontos, hogy néhány éven belül a kiskanizsai és a Bolgár Hadsereg úti fiókok végleges elhelyezése is megoldódjon.

Városunkat gazdag kulturális hagyományai és jelenlegi kulturális szerepköre egyaránt kötelezik közművelődési intézményhálózatának mielőbbi kiépítésére. A város részleges felsőfokú központi szerepkörének megfelelően, a Városi-Járasi Könyvtárnak a későbbiekben a megyei könyvtárakkal egyenrangú, felsőfokú közművelődési könyvtári ellátást kell biztosítania a város és vonzáskörzete, mintegy 120–150 000 főnyi népesség részére, a vonatkozó hálózatfejlesztési irányelvek szerint.

Az Összefogás a könyvtárakért mozgalom induló évében, 1995. október 20-án a Kanizsa c. hetilap kérésünkre több könyvtári témájú írást is közölt. A könyvtári tevékenységet sokoldalúan bemutató könyvtáros szerzőgárda mellett egy „civil” is megjelent. Ez a kedves olvasónk igazi olvasmányélményt nyújtó szellemes, kedvesen csipkelődő írásával ma is mosolyt varázsol az arcunkra. Címe nem elírás, hanem utalás a kanizsai könyvtár történetének fontos alakjára, az előző szemelvény írójára.

Andrasek Tibor
Bevezetés a témavázlat előszavához
Olvasói KISSlexikon
Szöveg 1995-ből

A könyvtár a térnek azon, polcokkal körülhatárolt része, amely könyvek tárolására szolgál. A művelt olvasónak e meghatározás nyilván nem mond semmi újat, hiszen tudjuk, hogy a magtárban magot tárolnak, a lomtárban lomot, a hombárban pedig hom van, bár erről sajnos még nem sikerült kideríteni, hogy micsoda. A könyvtár három fő alkotórészből áll, úgymint könyv, katalógus és könyvtáros.

A könyv, mint velünk évezredek óta együtt élő állatfajta, a folyamatos háziásítás során egyre inkább az emberhez hasonult, van neki feje, talpa, sőt gerince is, ami már igazán túlzás, mert az emberek jó részéről ugyanez nem mondható el. Van neki ezenkívül két füle is, az egyiket számárfülnek hívják, viszonzásul azért, mert a számár

fülét nem hívják könyvfülnek, a másik egy olyan papír izé, aminek részletezésére a későbbiekben visszatérünk.

A könyv alapján véve szelíd békés jószág, gazdáját sosem támadja meg, kivéve a desztillált v. tömény könyvet (77 híres, 100 híres stb.), melyet az különböztet meg a tömény szesztől, hogy ezt nem tilos reklámozni. Rendszeres fogyasztása agyszugort okoz. (lásd: desztilláció, jövedéki törvény, NAT).

A könyvnek a felsoroltakon kívül még kötése is van, ami nem azt jelenti, hogy pl. egy öreg Homérosz fóliáns unalmában pulóvert kötöget, hanem azt, hogy a fedelek közé dekorációs és térkitöltő céllal berakott papírokat enyvezik, varrják, kapcsolják abból a célból, hogy a helyükön sneidigül, strammul, netten megálljanak, majd az egészet bőrbre vagy vászonba becsomagolják. Vannak persze könyvek, akiknek erre a cécóra nem futja, ezért fogják magukat és egyszerű puha fedélben, fűzve jelennek meg, ami mégiscsak illetlenség. A puhafedelű könyv nyomdai melléktermék, lapjait csak az üzleti érdek és némi enyv tartja össze.

A könyvben található még fogpiszkáló, römikártya, stb., ezeket összefoglaló néven könyvjelzőknek nevezzük. Mesélnek egy példányról, amiben állítólag egy szelet parizert találtak, ami nem nagy kunszt, sőt egyáltalán nem kunszt, hisz az ókori tekercsekbe kényelmesen bele lehet csomagolni akár egy egész rúd szalámit is, ami azt bizonyítja, hogy a könyv jelenlegi formája még messze van a tökéletestől.

Mint említettük, a könyvtári könyvben van egy papír izé is, amit fülnek nevezünk. Vagy azért, mert nem rá nyomják a fülszöveget, vagy alakja miatt, ami hasonlít a barátfüléhez, amibe baracklekvárt tesznek, sőt a könyvbarátfüléhez, amibe viszont bogarat tesznek, hogy a könyvkiadás így, meg a könyvkiadás úgy, hogy haldoklik, meg ellenkezőleg. Persze svindli az egész, mert mindenki tudja, hogy áll a dolog. Könyvkiadás az, ha veszek egy könyvet. Ha keveset veszek, csökken a könyvkiadás.

A könyvnek hasznosítási szempontból két fajtája ismert, úgymint könyvtári könyv és házikönyv. A könyvtári könyv, mint rideg, gazdátlan jószág, nem sokra használható, az ember vagy elolvassa, vagy hivatkozik rá és kész. Ellenben a házikönyv mindenféle érdekes kunsztra betanítható, jó szabadísznek, lehet vele dicsekedni, a billegő asztal lábának alátámasztására pedig kiváltképpen alkalmas, mivel puha bőrkötése nem sérti fel a méregdrágán vásárolt neobarokk bútor érzékeny lakkrétegét. (A jóval nagyobb becsben tartott házimacska erre már csak azért sem alkalmas, mert prűszköl, fúj, harap és vernyákol, tehát, ha a kedves olvasó valahol macskát lát az asztal lába alatt, biztos lehet benne, vagy dőglött, vagy pénzért csinálja.)

A katalógus keletkezése a könyvben található cédulákra vezethető vissza. A fiatal cédula – piciny fecni korától – békésen lapul anyja (a könyv) tasakjában, majd felcseperedvén, elhagyja őt (lásd fiahordó erszényesek, pénztelenség). Ekkortól

szokták kartonnak is nevezni. Az elbitangolt kartont – melyen minden rajta van a könyvről, csak az nem, hogy miről szól, és érdemes-e elolvasni – külön erre a célra kiképzett (lásd kartonátor v. kartonász) személyzet becserkészi, elfogja, és minden bírói eljárás mellőzésével különböző címkéjű faládákba bezárja. Ezek együttesét nevezik katalógusnak.

A katalógus használatának elfogadott módszere a következő. Kezdőknél: a) kitorászunk a kartonok között, b) megkérdézzük a könyvtárost. Haladók és egészen profik az a) mozzanatot általában kihagyják.

Amiben minden szaktekintély egyetért: a KÖNYVTÁROS NEM SZÜLETIK, HANEM ELFAJUL. Zsenge, még fejletlen egyedeit meg sem lehet különböztetni pajtasaitól. Pszichológiai reakciói normálisak, devianciára nem hajlamos, ha megkérdézzük: „hé kölyök mi akarsz lenni?“, a szokásos egyszerű, naiv gyermeki lélekre valló feleletet adja: bankfiú, ukrán maffiózó, vagy milliárdos birkapasztor.

Növekedvén egyre jobban elhatalmasodik rajta beteges irtózása mindenféle könyvektől, ami felnőtt korára odáig fajul, hogy munkahelyén, a könyvtárban sem tűri meg maga körül a könyveket, ezért aztán meglesi a könyvtárban pihenési vagy egyéb ártalmatlan céllal hébe-hóba bevetődött, gyanútlan idegent, (lásd olvasó), majd egy óvatlan pillanatban galádul elcsalja valami sötét zugba, és a mindig hóna alatt hordozott könyvekből a rémült és ellenállásra képtelen olvasó kezébe nyom egy-egy példányt, mintegy kényszerítve őt, hogy vigye azt haza. Teszi mindezt abban a reményben, hogy előbb-utóbb az összes könyvtől megszabadul. A szerencsétlen, lelke mélyéig feldúlt olvasó ezek után nem tehet egyebet, minthogy furfangosan kifigyeli, mikor nincs a közalkalmazott a helyén, és orvul, lapítva az éj közepén visszacsempészi azokat (lásd: állománygyarapítás). Így a könyv is megmarad és a könyvtáros is jóllakik, mert nyugdíjazásáig van munkahelye.

Nyugdíjas állapotában a könyvtáros mint szőlőművelő fordul elő. Ilyenkor kísértetiesen hasonlít egy olyan öreg paraszthoz, aki éppen egy nyugdíjas könyvtárost próbál utánozni. Ez az utánzási mánia átterjed aztán a szőlőre is, de ne olyat tessék gondolni, hogy teszem azt a könyvtárosnak lesárgulnak a levelei, vagy a szőlőtöke pipára gyűjt, hanem ahogy az aszú szőlő érik és egyre ráncosabb, szürkébb és édesebb lesz, úgy lesz a könyvtáros is mind szürkébb, ráncosabb és keserűbb, amiben a jelenlegi helyzet ismeretében tökéletesen igaza van.

A könyvtár zenei gyűjteménye gazdagságával, sokoldalú feldolgozottságával már az 1980-as évektől kitűnt a részlegek közül, élénk érdeklődést kiváltva a szakma és a város kulturális élete részéről. Egyúttal ennek a részlegnek a fejlődésén volt követhető leginkább a könyvtári technika fejlődése a számítógépesítés előtti korszakokban, hiszen az 1960-as évektől kezdve egyre gyorsuló ütemben változott az audovizuális technika.

Kocsis Katalin, a Halis István Városi Könyvtár zenei könyvtárosa 1983-ban a Hálózatok, A Zala megyei művelődési otthonok és könyvtárak tájékoztatója 1983/2-es számában (3-12. oldal) írta meg dolgozatát az akkor járási székhely Nagykanizsa Városi-Járási Könyvtárának Sugár úti épületében működő zenei szolgáltatásairól.

A leírás érzékletes képet ad a „bakelit lemez” korszakának (az 1980-as évek eleje) könyvtári „csúcstechnikájáról”. A tárgyak többsége ma már az új könyvtárépület Wlassics Gyula helyismereti olvasótermének „könyvtármúzeumában” látható. Ma a zenei gyűjtemény helyben hallgatását az egész épületben szabadon hordozható CD-lejátszókkal kínáljuk. A régebbi hanghordozó, a bakelit lemez használata jelentősen visszaszorult.

Az írásban említett katalógusok ma is jó segédeszközök, azonban a feltárás, illetve a keresés ma integrált könyvtári rendszerünkben, a Textlibben történik. A zenei tájékoztató eszközök egy része ma már elérhető a könyvtár weblapján is.

Kocsis Katalin

Zenei szolgáltatások a nagykanizsai Városi-Járási Könyvtárban

Szöveg 1983-ból

1979 áprilisában nyílt meg a Városi Könyvtár zenei részlege, csatlakozva a hazai zenei könyvtárügy egyre intenzívebbé váló fejlődéséhez.

A zenei részleg a könyvtár földszintjén egy 190 m²-es teremben kapott helyet. A terem nagysága és a felnőtt olvasószolgálati terek már akkor meglévő túlsúlyossága tette indokolttá, hogy a zenei könyvtár egyúttal képzőművészeti olvasóteremként is működjék, sőt, itt helyezték el a prézensz szépirodalmi könyvvállományt is; ez év júliusától pedig a folyóiratok friss számai is a zenei részlegben olvashatók, így a terem többfunkciójú. Írásomban azonban csak a zenei könyvtári szolgáltatásokat vizsgálom.

A zenei könyvtár célja a zenei, irodalmi ízlés fejlesztése, a művészeti ismeretek gyarapítása.

A zenei könyvtár technikai berendezése: hat Akai lemezjátszó segítségével egyszerre tizenhat fő tud lemezt hallgatni fülhallgatóval. Ez azt jelenti, hogy ugyanazt a lemezt egyszerre többen is, maximum hatan hallgathatják. A technikai berendezéshez tartozik

még két Akai márkájú orsós magnetofon és egy ugyancsak Akai kazettás magnetofon. A magnetofonokat elsősorban átjátszások készítésére használjuk, de a kazettás magnetofont ki lehet vezérelni a lehallgatóhelyekre is. Egy Orister erősítő és két hangfal segítségével a terem hangosítható, így csoportos foglalkozásokon, rendezvényeken lemezzel és szalagról, illetve kazettáról is tudunk hangzó anyagot biztosítani.

A zenei könyvtár állománya helyben olvasható zenei könyvekből, zenei folyóiratokból és hangzó dokumentumokból áll. Ebben az évben megkezdjük a kották gyűjtését is.

Hanglemez-állományunknak kb. háromnegyed részét teszik ki a komolyzenei felvételek. Megvásárolunk valamennyi Magyarországon megjelenő művészlemez, s a hozzáférhető külföldi lemezekből is bő választást. Beszerezzük a zenetörténet fejlődésében bemutató klasszikus alkotásokat. Elsődleges célunk az alapművek beszerzése, de mivel klasszikus alkotásokból már megfelelőnek mondható a választék, kevésbé ismert műveket is gyűjtünk. Sőt, az ismert művekből sok esetben többféle felvételünk is van, több kiváló előadóművész vagy zenekar előadásában, így mód nyílik ezek összevetésére (különösen, ha kottán is hozzáférhető a mű).

A komolyzenei lemezek szerzeményezésénél többfajta szempontra is kell ügyelnünk. Elsősorban a helyes belső arányokra kell törekednünk: pl. az egyes műfajok (opera, balett, oratórium, szimfonikus zene, kamarazene, szólóhangszerre írt művek) a zenetörténeti súlyuknak megfelelően kapjanak helyet az állományban. Figyelni kell az egyes országok zeneművészetét, törekszünk arra, hogy ne csak az ún. „zenei nagyhatalmak” nemzeti zenéit vásároljuk, hanem legyenek pl. cseh, angol vagy spanyol zeneszerzők is képviselve az állományban, természetesen itt is ügyelve a helyes arányokra.

A magyar művészlemezeken általában a legkiemelkedőbb mai magyar előadóművészekkel találkozhatunk, a külföldi hanglemezeket főleg abból a szempontból figyeljük, hogy korunk legnagyobb külföldi előadóművészeit és együtteseit is lehessen a zenei könyvtárban hallgatni. Egy-egy kimagasló előadóművész felvételét beszerezzük még akkor is, ha az általa előadott mű esetleg már más felvételen megtalálható állományunkban. Különös gondot fordítunk a sorozatok és az összkiadások folyamatos beszerzésére.

A népzenei hangfelvételek (magyar és más népek zenéje) esetében a feldolgozások mellett elsősorban eredeti népzenei felvételeket tartalmazó lemezeket igyekszünk beszerezni.

Megvásároljuk a hozzáférhető mozgalmi zenei hanglemezeket is: egyes nemzetek himnuszait, indulókat, mozgalmi dalokat. Ennek az állománycsoportnak különösen

nemzeti és mozgalmi ünnepek, évfordulók előtt van jelentős forgalma, nagyon sok intézmény kér ebből az anyagból átjátszást.

Vitatott kérdés, hogy a zenei könyvtárban legyenek-e, illetve milyen arányban és milyen műfajokban könnyűzenei felvételek. E tekintetben elég változatos a hazai zenei könyvtárak gyűjteménye. Mi erős válogatással, korlátozott mértékben vásárolunk könnyűzenét. Nem szerezzük be az éppen divatos popénekesek és együttesek felvételeit. Megvásároljuk viszont a magyar és a hozzáférhető külföldi jazz-lemezeket, szonfonvételeket, kiemelkedő együttesek és előadóművészek lemezeit (pl. Louis Armstrong, Ella Fitzgerald, Sammy Davies, Maurice Chevalier, Benkó Dixieland stb.), musicalrészleteket (My fair Lady, Kabaré, Kőműves Kelemen, Jézus Krisztus Szuperasztár stb.), filmzenéket, „örökzöld” slágereket, megzenésített verseket, klasszikus operettfelvételeket. Fő törekvésünk tehát, hogy könnyűzenéből csak az igazán igényes művekkel, illetve előadókkal találkozhasanak az érdeklődők.

A zenei hangfelvételek mellett beszerezzük a megjelenő irodalmi hangfelvételeket (mesék, versek, drámák), nyelvleckéket és az egyéb felvételeket (madárhangok, mozdonyhangok stb.) is.

A hanglemezek legnagyobb részét a Könyvtárellátó Hanglemezboltjától vásároljuk, de ezt kiegészítjük a Rózsavölgyi Zeneműboltban, vagy alkalmanként a Zenei Antikváriumban történő vásárlással.

Hangzó gyűjteményünket a rádió adásairól házilag készített magnófelvételekkel is gyarapítjuk. Elsősorban helyi vonatkozású adásokat rögzítünk, mint például a város amatőr művészeti csoportjainak rádiófelvételeit, a városról szóló riportműsorokat.

További tervünk az, hogy olyan rádióadásokat is rögzítsünk, melyek nem férhetők hozzá hanglemezen. Pl. gyerekek számára az elég szűkös meselemez választékot lehetne kiegészíteni, felnőttek számára rádiójátékokat, színházi közvetítéseket vagy zenei ismeretterjesztő előadásokat. Ez a módszer a hangzó anyag gyarapításának szinte kimeríthetetlen forrása lenne.

Az állomány feltárása:

A hangfelvételekről szerzői betűrendes, címszó, előadói és szakkatalógus tájékoztat.

A szerzői betűrendes katalógusban a zeneszerző, szövegíró, költő, író, hangszerelő, átdolgozó, fordító, szerkesztő és egyéb szellemi közreműködő oldaláról lehet tájékozódni. A címszókatalógus a zenemű vagy irodalmi mű címe, eredeti címe, ragadványneve vagy szövegkezdetek alapján igazít el. Az előadói katalógus a karmesterek, hangszeres előadóművészek, énekesek, énekkarok, zenekarok, színművészek és egyéb előadók betűrendjében tartalmazza a dokumentumok leírásait.

Az ETO rendszerű szakkatalógus két fő szempontból igazít el a hangzó dokumentumok között: műfaj (színpadi zene, egyházi zene, vokális zene, hangszeres zene stb. és ezek alcsoportjai) és előadó-apparátus (pl. vegyes karra írt művek, hegedűművek zongorakísérettel stb.) alapján.

Építjük még a hangfelvételek sorozati katalógusát és borítócím katalógusát.

A gyors tájékozódáshoz és tájékoztatáshoz az 1980 végéig beszerzett hanglemezeinkből kötetkatalógust állítottunk össze, amely műfajonként (komolyzene, népzene, mozgalmi zene, könnyűzene, irodalmi lemezek, nyelvleckék), azon belül pedig betűrendben tartalmazza a lemezeken található művek szerzőit, címét és helyrajzi számát. Az 1980 után vásárolt hangfelvételekről ugyanilyen rendszerű rövidített leírású cédulakatalógus tájékoztat.

A zenei részleg szolgáltatásait minden olyan felnőtt és gyermek igénybe veheti, aki beiratkozott olvasója a Városi Könyvtárnak. A zenei könyvtárba külön nem kell beiratkozni.

A zenei könyveket és a folyóiratok legfrissebb számait szabadpolcon helyeztük el, a hanglemezekről viszont a katalógusokból lehet tájékozódni. Az olvasó vagy a katalógusból választja ki a meghallgatni kívánt lemezt, vagy az ajánló polcokról, illetve a könyvtáros ajánlására választ. A kiválasztott művet az olvasó fejhallgatón keresztül hallgathatja. Jelenleg a gyerekek a felnőtt olvasókkal egyidőben vehetik igénybe szolgáltatásainkat.

Olvasószolgálati tevékenység:

„Részlegeink olvasószolgálati munkáját két sajátosság jellemzi. Az első az, hogy viszonylag kis közönséget kell kiszolgálniuk. A másik pedig az, hogy ez a közönség homogénebb, mint a könyvtárakat általában használó közönség: a zene érzelemkeltő hatása tartja össze, s ez a tapasztalatok szerint hosszabb ideig marasztalja a könyvtárban az egyes tagjait” – írja Skalicki Judit.

Ez azt jelenti, hogy a zenei könyvtáros személyesebb kapcsolatot tud kialakítani olvasóival. A zenei részlegben így nagyobb a lehetősége az olvasókkal való egyéni foglalkozásnak. Törzsolvasóink többségéről tudjuk, hogy milyen mélységben foglalkozik zenével, játszik-e hangszeren. Igyekszünk számontartani, hogy milyen stíluskorszak zenéjét, milyen műfajt vagy előadóművészeket szeret hallgatni.

Mindennek megismerése szükséges ahhoz, hogy valóban „személyre szabottan” tudjunk ajánlani. Nagyon fontosnak érzem a könyvtáros ajánló tevékenységét.

Különös tapintatot igényel a fiatal olvasóknak az a csoportja, akik szinte kizárólag könnyűzenei lemezeket hallgatnak. Természetesen – mint már utaltam rá – magának

a könnyűzenei állománynak az alakításával is lehet ízlést formálni, hiszen olyan könnyűzenei lemezeket igyekszünk beszerezni, amelyek ebben a műfajban a legértékesebbek, mégis meg kell próbálni a komolyzene ajánlását is.

Ez azonban nagyfokú műismeretet igényel a könyvtárostól, hiszen nem ajánlhatjuk ugyanazt a művet annak az olvasónak, aki eddig csak operettet hallgatott és annak, akinek pl. Jimi Hendrix a kedvence.

A helyben hallgatás mellett másik fontos szolgáltatásunk intézmények számára a hozott magnószalagra vagy kazettára történő átjátszás.

Működésünk négy és fél éve alatt számos magnófelvételt készítettünk.

Ezek egy része konkrét művek, lemezek átjátszása volt; másik, és elég tekintélyes része pedig megadott téma alapján műsorok szerkesztése és felvétele.

Örülünk annak, hogy a város, sőt az utóbbi időben a járás amatőr művészeti csoportjai, iskolái egyre gyakrabban veszik igénybe ezt a szolgáltatásunkat. Az átjátszások közül említésre méltó az a 13 óra időtartamú hangfelvétel, amit a Landler Gimnázium számára készítettünk az új ének–zene tanterv zenehallgatási anyagához. Ezt az összeállítást, illetve ennek sokszorosítását a megyei ének–zene szakfelügyelő közvetítésével felajánlottuk a megyei gimnáziumainak.

Több zenei könyvtárban már bevezették a hangzó anyag kölcsönzését is. Mi is tervezzük, hiszen a napi munka során gyakran találkozunk ezzel az igénnyel. Ehhez először meg kell teremtenünk az indulási alapállományt. Terveink szerint nem hanglemezt, hanem kazettát fogunk kölcsönözni, elsősorban állományvédelmi okokból.

A zenei könyvtár közönségkapcsolatai:

Kezdetől fogva fő feladatunknak vallottuk a zenei könyvtár és a zenei szolgáltatások népszerűsítését, amit elsősorban különféle intézményekkel való kapcsolatokat kialakításával és rendezvények szervezésével kívánunk megvalósítani.

Sok és változatos csoportos foglalkozást, rendezvényt tartottunk a zenei könyvtárban. A folyóirat-olvasó beköltözésével azonban leszűkült ez a lehetőségünk.

Kárpótlásul azonban olyan új olvasók is betérnek a zenei könyvtárba, akik eredetileg csak a folyóiratok kedvéért jönnek, de miután megismerték, szívesen igénybe veszik a zenei szolgáltatásokat is.

Külön meg kell említeni a Landler Jenő Gimnáziummal kialakított jó kapcsolatunkat.

Igyekezünk és továbbra is igyekszünk nagy figyelmet fordítani a szakközépiskolásokra és a szakmunkásképzősökre, akiknek iskoláiban nincs énektanítás. Osztályfőnöki órákon hívjuk meg őket a zenei könyvtárba közös zenehallgatásra.

Jónak mondható kapcsolatunk az Állami Zeneiskolával is. A zeneiskolai tanárok egyre gyakoribb látogatói részlegünknek és propagálják növendékeiknek is. Emellett már hagyomány, hogy minden évben egy növendékhangversenyt a zenei könyvtárban valósítunk meg.

Zenei rendezvényeinket a részleg népszerűsítése mellett szeretnénk beilleszteni a város zenei életébe. A Hevesi Sándor Művelődési Otthon keretében működő Zenebarátok Klubja a részleg megnyitása óta hagyományosan nálunk tartja rendezvényeit. 1982 végéig a Magyar Hanglemezgyártó Vállalat Propaganda Osztálya szervezte és részben finanszírozta ezeket az alkalmakat.

Áttekintésemben megkíséreltem bemutatni részlegünket és számot adni működésének eddigi tapasztalatairól. Továbbra is állandó feladatunknak tartjuk, hogy úgy alakítsuk a zenei állományt és a szolgáltatásokat, hogy képes legyen a legkülönbébb olvasói és hallgatói igények kielégítésére, s szeretnénk még szervesebben beépülni Nagykanizsa kulturális életébe.

Ezzel a reményteli mondattal ért véget zenei könyvtárosunk beszámolója 1983-ban. Azóta még szorosabb lett a zeneiskola és a könyvtár kapcsolata, hiszen Kocsis Katalin zenetörténeti tudását oktatóként is kamatoztatja, illetve a zeneiskolai oktatók nagy része beiratkozott olvasója könyvtárunknak, részt vesznek rendezvényeinken. Amikor ez a könyvtártörténeti írás belekerült válogatásunkba, úgy éreztük, hogy ki kell egészíteni egy vadonatúj fejeménnyel, a könyvtár szétsugárzó szolgáltatásaként elindított zenei információs tartalomszolgáltatással. Ezért arra kértük a részleg vezetőjét, folytassa beszámolóját e tartalom (pontosabban tartalmak) és néhány 1982 óta bekövetkezett változás ismertetésével.

Kocsis Katalin

<http://www.halisnagykanizsa.bibl.hu/zenei>

**Zenei tartalmak a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár
honlapján**

Szöveg 2004-ből

A 2004-ben éppen negyedszázados működésre visszatekintő zenei részleg végre kilépett az internetre. A Halis István Városi Könyvtár honlapja, amely e pillanatban, amikor e sorokat írom, a StatSector értékelése szerint a 25. helyet foglalja el a kulturális profilú honlapok között, már eddig is sokoldalú informálódást biztosított az intézményről, illetve tett lehetővé a használó igényei szerinti további kitekintést.

A „Zenei gyűjtemény” link megjelenése előtt is voltak zenei tartalmak a honlapon. Korábban már felkerült a Kincsesláda rovatba a nagykanizsai születésű Farkas Ferenc zeneszerzőről szóló összeállítás, illetve az Online Katalógus használatával tájékozódhat bárki a könyvtár állományának zenei könyveiről, és a feldolgozás előrehaladásával folyamatosan egyre több hanghordozóról is.

Mégis indokolt volt egy külön menüpont nyitása a zenei gyűjteményről, hiszen ebbe olyan tartalmak helyezhetők el, amelyek teljesebb képet adhatnak a részleg állományáról – olyan speciális szempontok szerint is, amelyek a katalógusból nem, vagy nem ilyen összefüggésekben kereshetők elő, s amelyek nemcsak az olvasónak, hanem a tájékoztatás során a könyvtárosnak is segítenek.

Ha rákattintunk a honlap nyitóoldalán a „Kereső” rovatban szereplő „Zenei gyűjtemény” linkre, a megnyíló oldalon áttekinthetjük az eddig feltett tartalmak főcímeit. Ezek nagyrészt a részlegben található CD lemezek bizonyos – elsősorban használati – szempontokat figyelembe vevő csoportosításai. Az olvasókat érdekli, hogy melyek a részleg legújabb hanglemezei, illetve, mivel állományvédelmi okokból a hanglemezek nem szabadpolcon találhatóak, szeretik egy-egy műfaj kínálatát teljességgel áttekinteni. Ez az igény hívta életre a komoly- és könnyűzenén belül az egyes menüpontokat. A komolyzenéből még csak az „Opera” készült el, de tervezem további műfajok, illetve válogatások, ajánlások megjelenítését. A könnyűzenén belül már nagyobb teljességgel lehet tájékozódni külön a magyar és külföldi előadókról, a filmzenei lemezekről, musicalekről, megzenésített versekről. Ezek a „listák” az Internet lehetőségeiből fakadóan állandóan frissíthetők. A számítógépes használat mellett arra is kitűnően alkalmasak, hogy papírformátumban is kitegyük őket böngészésre. Az olvasók jó része – a hangzóanyagok tekintetében – még mindig meglehetősen idegenkedik akár a mára már lezárt cédula-, akár a számítógépes katalógus használatától. Ennek oka elsősorban az lehet, hogy legtöbbször nem egy konkrét művet, szerzőt, vagy előadót keresnek, hanem inkább böngésznek a kínálatban, s a katalógus inkább az első célra alkalmas.

A zenei gyűjtemény két kiemelt menüpontja a „Nagykanizsai vonatkozású hangfelvételeink” és a „Nagykanizsáról elszármazott muzsikások hangfelvételei”. Ez a két oldal nem csupán hanglemezjegyzék, hanem információkat is tartalmaz az előadók, szerzők nagykanizsai vonatkozásairól. Az első említett oldalon ott vannak például a Szivárvány Énekegyüttes, az Ifjúsági Fúvószenekar, az Igricek, vagy éppen a „Megy a gőzös Kanizsára” című dal könyvtárunkban megtalálható hangfelvételei, az együttesek történetéről szóló leírásokkal és a dal kottájával; a másodikon a kanizsai születésű Zádori Mária énekesnő vagy Kónya István lantművész hangfelvételei, a pályafutásukra vonatkozó információkkal, illetve továbbhaladási lehetőséggel az ő honlapjukra.

A Farkas Ferenc zeneszerzőről készült anyag a „Zenei gyűjtemény” linken keresztül is elérhető, ez teszi teljessé az oldal helyismereti jellegű tartalmait.

Olvasói igényeket figyelembe vevő további tematikus összeállítások közzétételét is tervezem. Ezek elsősorban a különböző „alkalmi” hangfelvételek leírásait fogják majd tartalmazni: nemzeti ünnepekre, anyák napjára, balladára, egyéb más eseményekre, szerkesztésük folyamatban van.

„A hét zeneműve” című utolsó előtti menüpont a Zeneműkiadó könyvsorozatának összesített tartalomjegyzékét tartalmazza. Remélem, más könyvtárak, könyvtárosok is felfedezik majd és használják, hiszen ennek segítségével megmenekülnek a kiadványok tartalomjegyzékének egyenkénti végignézegetésétől, ha a zeneirodalom egy-egy klasszikus művéről keresnek elemzéseket.

„S akinek ennyi jó kevés...” – mondhatjuk a Szöktetés a szerájból című Mozart-opera szereplőivel, ha az utolsó menüpontra kattintunk: ide ugyanis összegyűjtöttem azokat a zenei linkeket, amelyekre a legtöbbet látogatók el könyvtárosi munkámban az állománygyarapítástól az olvasószolgálatig.

Az oldalak külleme valószínűleg még változni fog, hiszen folyamatban van a teljes honlap látványának egységesítése, de a szerkezete már lényegesen nem, inkább csak gazdagodik, ahogyan a zenei könyvtáros ideje engedi. Remélem, hogy használatával nemcsak saját munkámat könnyítem meg, hanem egyre többen felfedezik azok is, akiknek ilyen információkra és tájékoztatásra van szükségük, s kíváncsian várom a visszhangokat.

http://www.halmagyi-arizsa.bibl.hu/kincseslada/helytolt/farkas_ferenc/index.htm

Kanzsai Életrajzi E.nciklopédia **Kanzsai'art-e** **Zalai Sajtó**

Farkas Ferenc

(Nagykanizsa, 1905. dec. 15. - Budapest, 2000. okt. 11.)
zeneszerző

FARKAS FERENC 1905. december 15-én született Nagykanizsán. Már gyermekkorában vonódott a muzsikához, és tehetsége korán meggyőződésű Nyolc-éves korától zongoristát - először már Budapesten őt a család - majd középiskolái elvégzése után a Zeneakadémia zeneszerzés szakának növendéke lett. *Weiner Leó* és *Szilágyi Albert* tanítványa volt. A Zeneakadémia befejezése után 1929-től két évig Rómában *Ottorino Respighi*-a, a világhírű zeneszerző művészképzőjén látogatta. Ez a két római esztendő nagy hatással volt zeneszerzői tevékenységére ugyanúgy, mint a budapesti Zeneakadémia magába szívt Bartók és Kodály hatása. Műveiben egyesíti a világos latin szerkesztést a magyar hangzattal, így lett igazán egyfajta hangú zeneszerző.

Az 1930-as évek elején Bécsben és Koppenhágában dolgozott, több filmhez írt kísérőzenét. Hazatérve 1935-től a Zeneakadémia tanára, majd néhány évig Kolozsváron tevékenykedett az ottani konzervatóriumban és operában. 1945 után Székesfehérváron töltött el két tanévet, majd 1949-től a budapesti Zeneakadémia zeneszerzés tanszékének tanára, később tanszékvezetője lett. A zeneszerző életútja ezzel egyenesen mederbe jutott, termékeny környezetet teremtve további művészi és pedagógiai munkásságához.

Farkas Ferenc alkotói tevékenysége nagyon széleskörű és sokoldalú, a zeneirodalom szinte valamennyi területét felölelő írt zenés színpadi műveket. A *bűvös székelyny* című vígoperája mellett a népszerű *Csizmák Palkó* daljátékot és a *Furfangos diákok* című baletet, oratóriumokat, kantátákat, komikát a szülővárosának ajánlott *Thury-kantátát*, számos kórusművet, kamarazenei darabokat, zenekari műveket. Alkotásait Európa-szerte játszzák, ismerik, becsülik és sokra tartják.

Farkas Ferenc
zeneszerző

(írta és szerkesztette
Kocsis Katalin)

- Életrajz
- Farkas Ferenc művei
 - műveinek világotutó jegyzéke
 - zeneműveiri hangtárolás
 - zeneműveiri szöveggyűjtemény
- Farkas Ferenc és Nagykanizsa
- Írások Farkas Ferencről

Virtuális kiállítás Farkas Ferencről honlapunk Kincsesládájában

A továbbiakban könyvtárunk korábbi korszakairól szóló híradásokat idézünk, hogy láthatóvá váljék szakmánk és könyvtárunk nagy lehetőségeket és újabb megoldandó feladatokat adó hatalmas átalakulása.

Farkasné Gál Erzsébet írása a „Hálózatok”-ban, a Zala megyei művelődési otthonok és könyvtárak tájékoztatójának 1987-es különszámában (41–48. oldal) jelent meg. A szerző 1985-től dolgozik a könyvtárban, korábban a csurgói könyvtár munkatársa volt. Írása a könyvtári szolgáltatások akkori helyzetét, állapotát tekinti át.

Első idézetünk az írás bevezetője, ahol a szerző olyan kérdéseket fogalmaz meg, melyeket később mások is feltettek, feltesznek azóta is.

Farkasné Gál Erzsébet:

Tartalmi feladatok és a költségvetés összhangja a nagykanizsai városi könyvtárban

Szöveg 1987-ből

A cím azt sugallná, vizsgáljuk meg az intézmény költségvetésének azon tételeit, amelyekre a tartalmi feladatokra fordítható előirányzatok tervezhetők, ámde a kérdés ennél sokkal bonyolultabb. Nincs a költségvetésnek olyan rovata vagy tétele, amelyik közvetve vagy közvetlenül összefüggésbe ne lenne hozható az intézmény tartalmi tevékenységével.

Mi határozza meg egy könyvtár tartalmi tevékenységét? Egyelőre mindenfajta sorrendiség betartása nélkül:

- Milyen a könyvtár külső és belső megjelenése (formája)?
- Kik dolgoznak benne? Milyen a szakismeretük, milyen fokú a készségük?
- Milyen a könyvtárosok közérzete? Hogy vannak megbecsülve és ennél fogva mi és mennyi követelhető tőlük?
- Milyen a könyvtár állománya? Az mennyiben felel meg, illetve felelhet meg az olvasói igényeknek?
- A beérkező olvasó ázik, fázik vagy kellemesen érzi magát?
- Milyen a könyvtár választéka?
- Egyáltalán mit gyűjt (dokumentumtípus) és mit nem tud gyűjteni?
- Hogyan tudja közvetíteni más könyvtárak szolgáltatásait?
- Hogyan tárja fel anyagát? A feltárás elég gyors-e, elég mélyreható-e?
- Milyen a begyűjtött dokumentumok minősége, állaga?
- Vannak-e az állomálynak tartalmi hézagai vagy keletkeztek-e? Van-e ezek pótlására lehetőség?
- Mennyiben juthat az olvasó a legfrissebb információkhoz?

Második választott részletünk Farkasné Gál Erzsébet írásából a könyvtár „készlet-beszerzésének” alakulását mutatja be, köztük a könyvtári dokumentumvásárlásra, a könyvtári technológia fejlesztésére vonatkozó adatokat. Ma a stencilgép, a céduลาสzoszorosító már könyvtárunk helyismereti gyűjteményében, a Wlassics-teremben látható a könyvtárunk korábbi eszközeiből és bútorzatából összeállított „könyvtármúzeum” megbecsült darabjaként. A szövegben is jelzett „állományi hézagok” pótlását könyvtárközi kölcsönzéssel és a digitalizálással oldjuk meg. A feltárás a TextLib integrált könyvtári rendszerben folyik, a reprográfia a fénymásolás mellett digitalizálással (digitális fotózás, szkennelés) valósul meg.

A Művelődési Minisztérium és a Megyei Tanács jóvoltából az elmúlt években sikerült beszerezni egy másológépet, egy céduลาสzoszorosítót valamint saját erőből egy stencilgépet.

A beszerzett gépek jelentős papírigényét, illetve célszerű használatukat azonban csak igen korlátozottan sikerült kielégíteni, megvalósítani. A használatuk igénynek megfelelő szélesítéséhez, az állományi hézagok pótlásához, a rendelkezésre álló dokumentumok tartalmának propagálásához, egyáltalán kiadványok készítéséhez még jelentős pénzeszközök szükségeltetnének. Ugyanakkor az intézmény nem rendelkezik az információ, a tartalom gyors feltárásának, valamint a reprográfiának a gépparkjával sem.

Folyóiratbeszerzés: A folyóiratokat a központi könyvtárba egy példányban járattuk. Jelen lehetőségeink már csak két fiókkönyvtárunknak tudnak minimális választékokat biztosítani. 1978-tól folyóirat-választékunk folyamatosan csökkent. Előbb külföldi megrendeléseinket kellett 15–20 címmel csökkenteni, majd 1982-ben a hazai műszaki információs kiadványokról kellett lemondanunk. Az előfizetett címek száma 500 alatt van, míg a hasonló rendeltetésű könyvtárak 600–650 címet fizetnek elő. Ráadásul 1985-ben hivatalos áremelkedések következtek be, amelyeknek központi kompenzálása szintén elmaradt.

Könyvbeszerzés: A könyvtárellátó által forgalmazott könyvek átlagára 1980-ban 42 Ft, 1982-ben 54 Ft volt, az 1983-as átlagár meghaladta a 60 Ft-ot, az 1985-ös pedig a 70 Ft közelében volt.

Ennél is nagyobb problémát okoz a kiadványok előállításában tapasztalható minőségromlás. Amíg pl. az 1970-es évek elejéig alig került fűzött könyv a könyvtárakba, ma már a kiadványoknak kb. az egynegyedét fűzött kiállításban vagyunk kénytelenek megvásárolni. De a kötött könyvek kb. egyharmadának a minősége is olyan gyatra, hogy könyvtári használatra alkalmatlan. Mivel a nyomdák varrás helyett

mindinkább ragasztást alkalmaznak, a keménytáblás kötésű könyvek is 4–5 kölcsönzés után széthullanak, bekötetésük pedig nem lehetséges.

A régebbi kiadású könyvek 50–60 kölcsönzés után szorultak kötésre és 80–100 kölcsönzés után használódtak el. A minőségromláshoz tartozik még a papír minőségének romlása is. Gyakran klasszikus műveket, kézikönyveket is félfamentes papírra nyomnak, s ezek 5–6 év után olvashatatlanok, illetve lapjai széttöredeznek. Tehát akkor is pótolni kell őket, ha egyébként kisebb példányszámú beszerzésük az igényeket hosszabb távon kielégíthetné.

Ha csupán 70 Ft-os átlagos beszerzési árral számolunk, a rendelkezésre álló 388000 Ft beszerzési forrásból 5500 kötetes állománygyarapodás érhető el 1987-ben. Tehát a beszerzési forrás még a Könyvtárellátó által forgalmazott kiadványok beszerzésére is elégtelen. A Könyvtárellátó révén be nem szerezhető (könyvtárosi forgalomba nem kerülő) kis példányszámban megjelenő hazai kiadványok beszerzési átlagára többszöröse az előbbinek, beszerzési árak ma 50–100 szorosa az 1970-es évek eleji áraknak.

A könyvkereskedelmi forgalomba nem kerülő kb. 2000–2500 féle kiadványból évenként 300–400 féle művet szükséges beszereznünk. Csupán egy példányos beszerzéssel számolva ez 80–100000 forintot igényel. Antikvár vásárlásból kellene pótolnunk a gyűjteményi hiányokat (mivel a könyvtár 1951-ben alakult és régebbi anyaga nem volt), másrészt az elhasználadott anyag jelentős hányadát.

Az 1970-es évek elejéig évi 50–60 ezer forintot tudtunk antikvár vásárlásra fordítani, az utóbbi években viszont – amikor az antikváriák ára az említett mértékben emelkedett – évi 15–20 ezer forint értékben vásárolunk.

A legfontosabb segéd- és kézikönyvek tekintélyes hányadát – hazai kiadványok hiányában – külföldről lenne szükséges beszerezni, a négy világnyelven megjelenő kiadványokból.

Rendszeresen gyarapítanunk kellene továbbá az idegen nyelvű kiadványokból a klasszikus szépirodalmi anyagunkat is. Meglevő idegen nyelvű anyagunkat az 1970-es évek elején szereztük be, illetve az utóbbi 6–7 évben a gyűjtés szinte kizárólagosan a szocialista országok kiadványaira korlátozódott. A jelenlegi helyzetben a devizakorlátozások feloldása esetén sem tudnánk külföldi kiadványokat vásárolni.

Ha tehát az egész könyvbeszerzési előirányzatunkat a Könyvtárellátónál vásárolnánk el, abban az esetben is 5400–5500 kötetes beszerzést tudnánk csupán elérni. Ez azt jelenti, hogy még a Könyvtárellátónál forgalmazott új műveket is átlagosan 2–3 példányban tudnánk beszerezni, holott a város területén működő ellátóhelyek száma is eleve nyolc.

Kívánatos lenne továbbá intézményünkben videotéka felállítása, illetve videofelvételek folyamatos beszerzése. Ehhez minimális évi 200 ezer forintos beszerzésre lenne szükségünk, de ebben a témában pillanatnyilag csak álmodozhatunk. Ennek, valamint a számítástechnikai lehetőségeknek az elmaradása olyan lépéshátrányba hozza intézményünket, melyet egy esetleges későbbi lehetőséggel sem fogunk tudni pótolni.

Kollégánóknak érzékletes leírásából látható, hogy a könyvtár a korszak jellemző tendenciáit érzékelve miben látja a veszélyeket. A világ azóta nagyot változott.

Már elmúlt egy évtizede, hogy működik a videotékánk, megvalósult a reprográfiai műhely, a textlib segítségével – ugyan kései indulással – mára a gyűjtemény teljes feltártsága is elérhető közelségbe került. A folyóiratok szerepe átalakult, akkor – az internet előtti világban – a szakmai tájékozódás szinte egyetlen eszközei voltak, ma már ez egyáltalán nem igaz. A könyvtár feladata és felelőssége jelentősen átalakult, hiszen pl. a bútorgyár szakemberei nem innen, könyvtárunk idegen nyelvű folyóirataiból lesik le az új bútorstílusokat, az építészek nem itt láthatnak csak nyugati stílusú terveket.

Ma már tudjuk, hogy nem a teljes magyar könyvtermés – mely azóta évente még jelentősen több új címet jelent – beszerzése a cél. Az azonban nagyon fontos, hogy a legfontosabb művek megvásárlása mellett minden szükséges dokumentumot, információt – függetlenül attól, hogy az gyűjteményünkben megtalálható-e – olvasóink rendelkezésére tudjunk bocsátani.

Bognár Csilla, a Halis István Városi Könyvtár munkatársa a Kaposvári Egyetem Csongvai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar Könyvtár szakán készítette szakdolgozatát 2002-ben, mely elsősorban a szolgáltatások oldaláról mutatja be a könyvtár rendszerváltozás előtti és azt követő évtizedét. A dolgozat II–22. oldalait közöljük csekély, a tartalmat nem befolyásoló kihagyásokkal.

Bognár Csilla

A nagykanizsai Városi Könyvtár gyűjteménye és szolgáltatásai az 1980–90-es években

Állományalakulás a 80-as években

A 80-as években a nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár nyilvános jellegű, teljes körű közművelődési könyvtári ellátás megvalósítására kijelölt „A” típusú intézmény, valamint a Nagykanizsai járás tanácsai könyvtári hálózatának központja.

A Városi-Járási Könyvtár ellátja mindazokat a feladatokat, amelyeket a MT. 1976. évi 15. sz. Tvr-e, valamint a MT 17/1976.(VI.7.) sz. rendelete előír, valamint azokat, amelyeket az egyéb vonatkozó jogszabályok és felettes szervek határozatai tartalmaznak. Ezek a következők:

– Nagykanizsa város és vonzáskörzete lakossága részére meghatározott könyvtári szolgáltatásokat nyújt.

– A Nagykanizsai járásban ellátja a hálózatközpont feladatát.

A táblázat a csoportos leltárkönyv alapján a 80-as évek állományalakulását mutatja:

Év	Állománygyarapításra fordított összeg	Az év folyamán leltárba vett kötetek száma	Átlagár
1980	474.371	10.393	45,6
1981	548.893	9.871	55,6
1982	623.162	12.175	51,1
1983	700.965	13.013	53,8
1984	579.068	10.563	54,8
1985	441.637	7.641	57,7
1986	593.624	8.461	70,1
1987	520.747	8.053	64,6
1988	460.288	6.032	76,3
1989	516.713	5.862	88,0

A táblázatból kitűnik, hogy 1980-tól 1984-ig még stabilan alakult az évi gyarapodási szám, majd 1985-től erős csökkenés látható, és a gyarapodásra fordított összeg is minden évben jelentősen változott.

1987-ben az állományból jelentős mennyiségű kötet került törlésre, ebből is nagyobb arányban szépirodalmi művek. Csak az 1988-as költözés előtt került sor a segédkönyvtári állomány revíziójára. A kölcsönző anyagból az elavult műveket selejtezték. 2248 db könyv, ebből fele-fele arányban szépirodalmi és ismeretterjesztő művek. A 60–70-es évek brosrúái is szerepeltek a törlendők között.

A leltárba vett kötetek száma 1988-ban a 80-as évek egyik legalacsonyabb beszerzése, majd a további években folytatódik a csökkenés, átnyúlva a 90-es évek elejére.

Növekedés a könyvtár összdokumentumainak számában csak 1982-ben és 1983-ban volt, majd 1986–87-ben ismét emelkedésnek indult, de a költözködéssel, sajnos, ismét csökkenés állt be.

Az 1984-es munkaterv már előre jelezte a problémákat: „Állománygyarapítási előirányzatunk 10 év óta lényegesen változatlan. Az 1964 óta KÖFA- támogatásként kapott 60 ezer Ft könyvbeszerzési támogatás 1977-ben beépült a költségvetésünkbe. A könyvtári dokumentumok beszerzési ára az utóbbi 5–6 évben kezdett erőteljesebben növekedni. Az olvasótábor folyamatos növekedése miatt a könyveket nagyobb példányszámban kell beszerezniünk,” – valójában a növekvő árak miatt a beszerzési példányszámokat kénytelenek csökkenteni.

Az utolsó években a nehézségeket a Kulturális Alap támogatásaiból és a különféle költségvetési „megtakarítások”-ból hidalták át. A működési kiadások terén a továbbiakban megtakarítást nem tudtak elérni. Részben az energiaárak emelkedése miatt, részben azért, mert olyan szakmai felszerelési tárgyak beszerzését is meg kellett oldaniuk, melyek beszerzését már tovább nem halogathatták.

A táblázat szerint 1984-ben még sikerült az állományba vett kötetek számát 838 db könyvvel megemelni, de a következő években a fent említett tények már jobban érezhetőek voltak.

Az állomány tartalmi megoszlásának vizsgálata a csoportos leltárkönyv alapján (a táblázat adatai a központi könyvtár adatait tükrözik):

Év	Ált.művek	Társ.tud	Nyelv., irod.	Term.tud.	Alkalm. tud.	Művészet, Sport	Szépirod.	Gyerm. és ifj. irod.	Összesen
1983	2,1	21,6	4,8	9	10,1	11,7	24,1	16,6	100
1986	2,5	23,4	6	8,5	14	9,5	24,5	11,6	100
1989	1,5	27,3	5,8	7,2	9,6	9,3	29,8	9,5	100

A táblázatból megállapítható, hogy a 80-as években a társadalomtudományi és a szépirodalmi anyag szerepel túlsúlyban. 1986-ban 4552-vel csökkent a könyvek száma, de a tartalom szerint az 1983-as évihez képest növekedés tapasztalható az alkalmazott tudományok területén. A társadalomtudomány és szépirodalmi művek még mindig túlsúlyban szerepelnek, viszont a gyermek- és ifjúsági irodalom terén ezres nagyságrendű csökkenés volt.

Az állomány alakulásában szerepet játszottak a Szervezeti Működési Szabályzatban rögzített feladatok:

A városban könyvtári és irodalmi propaganda tevékenységet folytat. Eleget tesz a különböző üzemek, intézmények részéről jelentkező bibliográfiai igényeknek, valamint rendszeres helyismereti feltáró tevékenységet folytat, ezzel elősegítve a tudományos kutatást. A város, valamint a vonzáskörzet társadalmi- gazdasági szerkezetének megfelelően alakítja gyűjtőkörét!

Az olvasószolgálat 1983. évi fő feladatát a tájékoztató munka színvonalának emelésében, a szakirodalmi tájékoztatási igények lehető legteljesebb kielégítésében jelölték meg. A tájékoztató munka és a gyűjteményfejlesztés szakszerűsége elsődlegesen az értelmiségi foglalkozásúak olvasói arányában jutott kifejezésre.

Az állomány gyarapítását illetően a könyvtárak súlyos gondokkal küzdenek. Ezek egy részét az egyes könyvtárak állománygyarapítási kereteinek szűkösségéből, másrészt a gyarapításban legnagyobb szerepet játszó (kül- és bel-) kereskedelmi vállalatok monopolhelyzetéből, rugalmatlanságából, eltérő érdekelttségéből, gazdasági gondjaiból fakadnak. Az utóbbi években a könyvtárak által az állományok gyarapítására fordított összeg látszólag gyorsan emelkedett (1980 óta közel 50%-kal), reálértékben azonban e keretek évek óta és mindenütt stagnálnak, esetenként csökkennek. A könyvtári dokumentumok ára itthon is, külföldön is gyors ütemben nőtt, jelentősen bővült a megjelent, s köztük a nagyon fontos, beszerzésre feltétlenül érdemes dokumentumok száma, modern, az átlagosnál sokkal drágább információhordozókkal is (számítógépes adatbázisok, videofelvételek stb.) bővült a dokumentumtípusok köre.

A könyvön kívül a könyvtár állományába tartozó dokumentumok a 80-as években (1989-ben dokumentumtípusok szerinti megoszlásának aránya):

Bekötött hírlap és folyóirat	3,5%
Hanghordozók (hanglemez, hangkazetta)	2,4%
Mikrofilm (Zalai Sajtó 1862-től)	0,1%
Diafilm (költözőkódexkor a gyermekrészlegbe került)	
Időszaki kiadványok (brosúrák, térképek)	2%

Olvasószolgálat a 80-as években

A könyvtár használatának legfontosabb jellemzője a 80-as évek elején, hogy az igénybevétel stabilan alakult.

A táblázat a 80-as évek olvasólétszámát, a látogatók számát és a kölcsönzési forgalmat tartalmazza:

Év	Beiratkozott olvasók száma	Látogatók száma	Kölcsönzési forgalom*
1980	4322	46.181	122.095
1981	4570	46.817	133.522
1982	4546	45.380	135.269
1983	4647	46.274	107.038
1984	7214	79.103	158.662
1985	7087	81.631	170.770
1986	6974	75.631	164.654
1987	6981	75.572	155.151
1988	6231	59.151	131.251
1989	5586	55.293	116.366

Olvasótábor nagysága és összetétele az 1984-es munkaterv szerint: aktív kereső foglalkozású olvasók száma 1982-ben 2149 fő, 1983-ban 2276 fő volt, vagyis az aktív keresők növekedése nagyobb a teljes olvasólétszám növekedésénél.

A fizikai foglalkozású olvasók száma stagnált. A szellemi foglalkozású olvasóknál, a vezető és szakalkalmazott kategóriában az előző évhez képest 133 főnyi volt a növekedés. Az aktív kereső foglalkozásúak után az olvasótábor második legnagyobb foglalkozási csoportját a tanulók (középiskola, szakmunkásképzős tanulók és a felsőfokú tanintézet hallgatói) képezték.

*A kölcsönzési forgalom adatai az adatgyűjtés sajátosságából fakadóan sajnos nem mutatják a valóságos használatot, hiszen egyetlen dokumentum visszahozatala esetén a további – akár 5 – kötet meghosszabbítását automatikusan – újabb kölcsönzéseként regisztrálva – elvégeztük. A táblázat adatainál – kollégáim becslése és két fiókkönyvtárunkban végzett megfigyelésünk alapján – a valóságos kölcsönzési szám 30–50%-kal alacsonyabb volt.

1980 és 1987 között az intézmény a Sugár úti épületben működött. 1988-ban egy régi kolostorba költözött a könyvtár, ahol 1066 négyzetméteren: folyosókon és kis szobákban szolgáltatott. A táblázatból látható, 1988-ban csökkent a beiratkozott olvasók száma. Ugrásszerűen csökkent a látogatók és a kölcsönzési forgalom is, hiszen egy könyvtári szolgáltatásokra kevésbé alkalmas, s kevésbé központi helyen lévő épületbe került az intézmény. 1990-ben már viszonylagos emelkedés jelentkezett a könyvtárat használók számában.

A 80-as évek végéről egy 1990-ben készült olvasószolgálati beszámoló ad tájékoztatást, melyet Varga Mária könyvtáros készített. E beszámoló szerint az időszak végére a 80-as évek elejéhez viszonyítva a tanulók száma ismét emelkedett, a foglalkozási ágakon belül a fizikai dolgozók és szellemi foglalkozású alkalmazottak száma csökkent, a többi egyenletesen emelkedett, de a növekedés egyértelműen a tanulók számában mutatkozott. A könyvtárosok mindent megtettek annak érdekében, hogy az új helyre költözött könyvtár látogatóinak és olvasóinak létszámát megtartsák, növeljék, ezt a 90-es évek végére sikerült elérni.

Állományalakulás a 90-es években

A rendszerváltással egyidőben – azzal nem szükségszerű összefüggésben, de a közöttük lévő kapcsolat nem tagadható – válságba jutott a közművelődési könyvtárak állománygyarapítása is, amelyet három fő tényező okozott: a fenntartók pénzügyi válsága, az infláció, a könyvrak robbanása.

Év	Állománygyarapításra ford. összeg	Az év folyamán leltárba vett kötetek száma	Átlagár
1990	696.855	5.720	121,8
1991	1.164.249	3.570	326,1
1992	1.498.456	6.222	240,8
1993	2.288.437	4.889	468
1994	2.651.308	5.889	450,2
1995	4.134.021	5.914	699
1996	4.990.610	5.148	969,4
1997	7.373.523	6.823	1.080,6
1998	8.074.063	6.535	1.235,5
1999	8.571.709	5.687	1.507,2
2000	7.207.179	5.413	1.331,4

A táblázat a 90-es évek állományalakulását tartalmazza

A táblázatból kitűnik, hiába sokszorozódott meg a könyvbeszerzési keret, a könyvtár éves gyarapodása stagnált.

A Városi Könyvtár gyűjteménye a 90-es évek elején a teljes magyar könyvtermést reprezentálta. Ma már azonban még azokból a legértékesebb, legkeresettebb könyvekből is egy, esetleg két példányt tudnak vásárolni, amelyeket jóval több példányban igényelnének, kölcsönöznének az olvasók.

Az új számítógépes szolgáltatás megjelenésével már többfelé oszlott a beszerzési keret, melyet nemcsak könyvekre kellett fordítani, hanem az új szolgáltatás fejlesztésére is. Ennek érdekében az 1990-ben létrejött Könyvtárpártoló Alapítvány pénzforsásainak egy részét a számítógépes szolgáltatás fejlesztésére és CD-ROM-ok vásárlására fordították.

Folyóiratok beszerzése továbbra is egy példányban történt. 1995-ben kb. 380 féle újságra és folyóiraatra fizetett elő a könyvtár. Az évek során egyes lapok megszűnése miatt csökkent a választék. 8–10 külföldi folyóirat járt a 90-es években a könyvtárba.

Év	Ált.művek	Társ.tud.	Nyelv. irodalom	Természettud	Alkalm.tud.	Művészet, Sport	Szépirod.	Gyermek és ifj. irodalom	Összesen
1993	2,1	23,1	7,6	7,2	12,5	10,6	25,8	11,1	100
1996	2,5	32,2	8,6	6,8	10,4	9,5	21,1	8,7	100
1999	2,1	31,4	8,7	7,4	11,2	8,6	22,1	8,5	100

Az állomány tartalmi megoszlása a csoportos leltárkönyv alapján

A fő gyűjtőkörnek megfelelően az 1990-es években a társadalomtudományok, az idegen nyelv, a művészetek, az alkalmazott tudományok terén megnőtt a beszerzett dokumentumok száma. A Városi Könyvtár különösen gazdag anyaggal rendelkezik a történelem, a jog, a statisztika, a képzőművészet, az irodalomtudomány területén. A 80-as és 90-es években is a könyvállomány 40%-át a szépirodalom alkotja, a többi ismeretterjesztő és szakirodalom, aminek aránya az állományon belül évről évre nő. A szakirodalmi gyűjteményben az egyes területek alapvető kézikönyvei, összefoglaló művei mellett szinte minden közérdekű kérdésre igényt tartó szakkönyv megvan a könyvtárban.

Magyarország könyvtáraiban a 80-as évek elején a becslések szerint mintegy 10 millió kötetes elavult, selejtezésre váró állomány volt, amely a rendszeres selejtezés, állománytisztítás elhanyagolása, adminisztratív akadályok és a könyvtárosok bátortalansága miatt halmozódott fel. A kilencvenes években végre megindult a propa-

gandasztikus szépirodalmi, politikai és társadalomtudományi könyvektől való megszabadulás.

A nagykanizsai Városi Könyvtárban 2000-ben 6958 db, 2001-ben – a költözést megelőzően – 20.358 db dokumentum került törlésre. 2000-ben nagy arányban a szakirodalom, 2001-ben a szakirodalom és szépirodalom azonos arányú selejtezése történt. A könyvtárban esedékes az állományellenőrzés, mivel teljes körű állományellenőrzés 1976 augusztusában volt.

Olvasószolgálat a 90-es években

A könyvtár használatának legfontosabb jellemzője, hogy az 1988-as költözés után a kilencvenes években az igénybevétel nőtt.

Ez látható a három legfontosabb mutatóból: a beiratkozott olvasók, a látogatók és a kölcsönzött dokumentumok számából:

Év	Beiratkozott olvasók száma	Látogatók száma	Kölcsönzési forgalom*
1990	5964	55.927	123.746
1991	6115	63.581	120.778
1992	6163	64.897	134.108
1993	6334	58.000	124.329
1994	6616	65.686	133.282
1995	6782	76.462	150.101
1996	7812	94.833	198.771
1997	7603	99.741	203.106
1998	7813	86.607	212.161
1999	8154	98.936	217.656
2000	7842	77.496	173.861

Kik, és milyen igényekkel keresték fel a Városi Könyvtárat? Az egyik legnagyobb könyvtárhasználó réteg a középiskolásoké: egyrészt tanulmányaikhoz, feladataikhoz vették igénybe a könyvtár szolgáltatásait, akár csak a felsőoktatási intézményekben, tanfolyamokon tanuló kanizsaiak, akik vizsgáikhoz, szakdolgozatuk elkészítéséhez szintén a könyvtárban találták meg a megfelelő irodalmat. Mások a munkájukhoz szükséges információkat, szakmai anyagokat keresték a könyvtárban.

*Lásd a 147. oldal lábjegyzetét.

Mivel a vállalkozások korát is éltük, nagy igény volt az állandóan változó jogszabályok megismerésére, az adózással, pénzügyvel, menedzseléssel foglalkozó könyvekre. De az élet más területe is érdekelte az embereket, a fiataloktól a nyugdíjasokig, tekintet nélkül foglalkozásukra. A kikapcsolódás, a pihenés, a szórakozás könyveit szintén megtalálták a könyvtárban.

Annak ellenére, hogy Nagykanizsán nem volt felsőoktatási intézmény, 1995-ben 822 fő nappali tagozatos hallgató iratkozott be a könyvtárba, ez az olvasótábor 17%-át tette ki.

Nőtt a pénzes szolgáltatások iránti igény, különösen a folyóiratok használatában. Jól szemlélteti ezt, hogy évenként 10–12 ezer oldal a folyóiratcikkekről kért másolatok száma.

A könyvtár igénybevételének emelkedését nagymértékben befolyásolta az új szolgáltatások nagyobb választéka is. Különböző új ismerethordozókkal gazdagodik és bővül szinte napról napra: a számítógépes adatbázisok használata, CD-ROM-ok igénylése immár mindennapos.

Az adatok jól tükrözik, hogy kölcsönzés iránti igény nagy és láthatóan folyamatosan növekszik. Ezért egyre gyakoribb problémát jelentenek az egy példányos beszerzések, illetve az, hogy a kért dokumentum egyáltalán nem található meg a könyvtárban. Nagyon sok az értékes keresett mű, melyek kölcsönzését korlátozott időre, vagy hétvégére, illetve 1–2 napra lehetővé tette a könyvtár.

Pintér Béla könyvtárunk vezetője volt másfél évtizeden át. Sokszor, sokféle módon fáradozott az első, valóban könyvtárnak tervezett épület létrehozásán.

1993-as összeállításának részletéből kiderül, hogy már a könyvtáráépítés tervezésének is több évtizedes története van városunkban. Az általa is felidézett első tervezési időszakot Illés Mária Halis Istvánról szóló dolgozatában jól nyomon követhetjük. Az írás Halis működése utáni időszakát érintő megállapításait és az általa idézett intézkedési terveket, határozatokat vesszük át a Könyv, könyvtár, könyvtáros című szakmai folyóirat 1993. áprilisi száma 34–37. oldalain megjelentekből.

Pintér Béla

Olvasókönyv egy meg nem épült könyvtárhoz

Szöveg 1993-ból

Az 1938. évi könyvtári statisztikában a városi gyűjtemény 5100 művet tartalmazott 6897 kötetben.

Sajnos nem ez az állomány képezte az 1951. május 1-jén megalakuló Nagykanizsai Városi Könyvtár gerincét. Mindössze 1435 kötetrel indult, de nagyarányú gyarapodással (1960 óta évi 5000 kötettel!) 1969-re már 59 889 kötetet tudhatott magáénak.

A Városi Könyvtár végleges elhelyezését illetően a város vezetése 1963-ban határozott. A döntés értelmében a könyvtár és a városi művelődési ház elhelyezését külön beruházással, egy épületben kellett volna megoldani. Tervezett átadási határidőként az 1968. év szerepelt, 1966-ban a kiviteli tervek is elkészültek, de – fedezet hiányában – a kivitelezés lekerült a napirendről. A huzavonának köszönhető, hogy a könyvtár nem került a színházterem nézőtere alá, igaz – nem is épült meg.

87/1972. VB sz. határozat: „a művelődési központ jelenlegi épületét (Sugár u. 3.) az új művelődési központ felépülése után „A” típusú könyvtár elhelyezésére kell átalakítani.” 1976-ban az új művelődési központ átadásra került.

42/1977. VB sz. határozat: „A végrehajtó bizottság utasítja a művelődési osztály vezetőjét, hogy a programterv alapján adjon megbízást a Középülettervező Vállalatnak a könyvtárfejlesztés kiviteli terveinek kidolgozására.”

Megyei Tanács VB 1978. februári határozat: „Szükséges a Nagykanizsai Városi Járási Könyvtár fokozatos fejlesztése és bővítése oly mértékben, hogy képessé váljon hosszú távon a besorolásának megfelelő feladatok ellátására.”

59/1978. VB sz. határozat: „A VB utasítja a művelődési osztály vezetőjét, hogy a KÖZTI által készített beruházási programterv alapján készíttessen a pénzügyi lehetőségek figyelembevételével egy mérsékeltbb előirányzati kiviteli tervet, amely

biztosítja az életveszélyes rész (még mindig alá van dúcolva!) födémcserejét és a nagyterem teljes rekonstrukcióját.”

A ZALATERV a szűkített program kiviteli tervét elkészítette, de a kivitelezési munkát már nem rendelték meg.

4199/1984., I. levél:

„Budapest Műszaki Egyetem Rektorának

Budapest, Műegyetem rakpart

Tisztelt Rektor Úr!

Nagykanizsa Város Tanácsának Végrehajtó Bizottsági határozata alapján egyik legnagyobb közművelődési intézményünk felújítására a következő tervidőszakban kerül sor.

A Városi Könyvtár felújítását ténylegesen 1986-ban kell elkezdenünk, ezt megelőzően azonban 1985-re kész programtervvel és felújítási tervvel kell rendelkezünk...”

52/1984. VB sz. határozat:

„Utasítja a művelődési osztály vezetőjét, hogy a terv- és munkaügyi és a pénzügyi osztályokkal egyeztetve készítsen ütemtervet a Városi Könyvtár teljes rekonstrukciójára. Ez a pénzügyi lehetőségek függvényében...”

OKT pályázat 2. sz. melléklete:

„Kötelezettségvállalói nyilatkozat

A nagykanizsai Városi Könyvtár felújításának megvalósítási költségeihez való hozzájárulásra.

A Városi Könyvtár felújítási költségeihez felújítási alapunkból 60 000 forinttal hozzájárulunk, melyet az alábbi ütemezés szerint bocsátunk rendelkezésre. NK. 1986. jan. 9. aláírás tanácselnök”

3/1986. VB sz. határozat:

„A VB az előterjesztés I. sz. melléklete szerinti tartalommal a Városi Könyvtár felújítási programját jóváhagyja. A felújítási tevékenység irányítására a művelődési osztályt jelölte ki azzal, hogy a lebonyolításra a Zala Megyei Beruházási Vállalatot bízta meg.

Utasítja a műv. osztályt a beruházás engedélyezésének összeállítására, megbízta a tanács elnökét annak kiadására és aláírására.”

Eredménye: újabb tervezési megbízás a ZALATERV-nek.

23/1988. VB sz. határozat:

„A VB megbízta a tanácselnök-helyetteseket, vizsgálják meg a Városi Könyvtár felújításának várható időpontját, ahhoz kell igazítani a kiköltözését a Zrínyi Miklós fiú kollégiumba.”

A Városi Könyvtár a felújítás-átalakítás megkezdésének reményében 1988 nyarán kiköltözött az épületből. A ZALATERV elkészült a kivitelezési munkák tervezésével.

A Városi Tanács – a tervezett kivitelezéshez szükséges anyagi eszközök hiányában – úgy határozott, hogy a VII. ötéves tervidőszakban mégsem vállalkozik a könyvtár felújítására, korszerűsítésére, bővítésére.

Döntött a tanács arról is, hogy meg kell vizsgálni a könyvtár épületének a lehetséges legkisebb műszaki tartalommal és pénzügyi ráfordítással történő felújítási állagmegóvási lehetőségét.

A vizsgálat és költségbecslés a ZALABER részéről megtörtént, az állagmegóvás – a kiköltözés megtörténtének tudatában – a mai napig sem.

Nagykanizsa Megyei jogú Város Képviselőtestülete *20/1992. sz. határozatával* létrehozott egy ad hoc bizottságot a „Városi Könyvtár funkciójának megfelelő épületben való elhelyezésére.”

Az ad hoc bizottság április 28-án kelt előterjesztésében megállapítást nyert, hogy a Városi Könyvtárt célszerűen és gazdaságosan egy új – e célra tervezett megépített – épületben kell elhelyezni és javaslatot tett az építési terület helyszíneire.

A jún. 8-ai közgyűlés az ad hoc bizottság javaslatait mérlegelve *82/1992. sz. határozatában:*

„a) a városi könyvtárat célszerűen és gazdaságosan egy új e célra tervezett és megépített épületben kell elhelyezni.

b) az új könyvtárat az ad hoc bizottság által javasolt területen, a Kálvin téren a mellékletben foglaltak alapján kell megépíteni.

c) a közgyűlés a megvalósításhoz szükséges ütemtervet a következők szerint fogadja el: tervpályázat kiírása, határidő: 1992. 09. 30., a beérkezett pályázatok elbírálása, határidő: 1993. 03. 31., engedélyezési és kivitelezési terv elkészítése, határidő: 1993. 08. 31., a beruházás indítása: 1993. évben az önkormányzat költségvetésének függvényében.”

A zsűri összeállt, jó programot adott, hasznos és szép elvárásokat fogalmazott meg – a pályázat kiírásra került.

A következőkben a könyvtárat kívülről szemlélő informatikus, Karakai Norbert dolgozatának részleteivel idézzük meg azt a technológiai és informatikai fejlődést, mely lehetővé tette a könyvtári szolgáltatások modernizálását, egyes esetekben eljuttatva e modernizálást a teljes paradigmaváltásig.

A 2004-ben készült dolgozat a technikai háttér fejlődésének bemutatása mellett az újabb szolgáltatások kialakulásának folyamatát pontosan rögzíti, sőt kitér a finanszírozás sajátosságaira is.

Karakai Norbert

**Az informatikai eszközpark szoftver és hardver alapú fejlődése
a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban**

Szöveg 2004-ből

Az első informatikai jellegű eszköz megjelenése

Az 1980-as évek végén kapott a könyvtár egy Robotron nevű adatfelviteli gépet, amely nem más, mint egy saját kis memóriával rendelkező elektronikus írógép. Ez a masina képes volt rövid szövegeket tárolni, majd később ezeket sokszorosítani. Csak egy üres kis katalóguskártyát kellett behelyezni, majd a gép ráírta a memóriájában lévő adatokat, aztán kiadta a kész cédulát. Akárhány példányban lehetett vele sokszorosítani egy szöveget. A memóriája kilobájtos nagyságrendű volt.

Hogy miért tartom ezt a gépet már informatikai eszköznek?

Mert elektronikusan tudott tárolni adatokat, és később bármikor visszaadni azokat, csak a kártyaadagolás volt mechanikus. Ezzel a Robotronnal egy folyamat gépesítése megtörtént a könyvtárban: a katalóguscédulák sokszorosítása.

A katalóguscédulák fontossága: ez volt a legnagyobb információs adatbázis a könyvekről. Tulajdonképpen a hatalmas könyvállomány leírása ezek segítségével történt. A művek azonosítására szolgáló összes lényeges információt tartalmazta, a könyvek manuális keresésében volt nagy szerepe. Ahány szempont szerint lehetett egy könyvre keresni, annyi katalóguscédulát készítettek róla.

A Robotron nagy terhet vett le a könyvtárosok válláról, hiszen addig külön kellett minden cédulát írógéppel elkészíteni; ezzel a masinával pedig ugyanazt a szöveget csak egyszer kellett begépelni, aztán számtalanszor sokszorosítani. Egyéb informatikai eszköz 1990-ig nem volt a könyvtár tulajdonában.

Mindenekelőtt előre kell vetítenem azt a tényt, hogy 2001-ig egy régi kolostor-épületben helyezkedett el a könyvtár, amely nem volt alkalmas egy igazán tökéletes informatikai hálózat kiépítésére. Például a 90-es évek közepén csak korlátozott nagyságú hálózatot voltak képesek létrehozni, nem tudtak minden gépet fizikailag összekötni kábelezési gondok miatt, illetve a villamos áram vezetékhalozata sem bírta el a terhelést.

Az 1990. szeptember 25-i állapot szerint a könyvtár tulajdonában egyetlen computer volt: IBM PC GOODFORCE AT 286 sz. gép, ezen kívül 1 db FX I050 nyomtató, 1 db modem telefonkészülékkel, illetve egy FUNAI FA-X20 telefax.

Így elindulhatott a számítógépes szolgáltatás az intézményben, melyet újságcikkek segítségével próbáltak meg népszerűsíteni. Bár a szolgáltatást egyelőre kevesen igényelték, de széles körűen került be a köztudatba, hogy a könyvtár információk központként működik.

1990-ben létrejött a Könyvtárpártoló Alapítvány, amely a városi könyvtár szolgáltatásainak és társadalmi kapcsolatainak fejlesztését tűzte ki célul. Az alapítvány kuratóriuma úgy döntött, hogy a támogatásokból képződött vagyont főként az intézmény számítógépes szolgáltatásának fejlesztésére fordítja. Így sikerült megvenni a fent említett computert, modemet, nyomtatót, faxot. Ezen eszközök beszerzése tehát új szolgáltatások elindítását tette lehetővé, pl. modemek segítségével országos adatbázisokból tudtak közvetlenül adatokat lekérni. Az IIF (Információs Infrastruktúra Fejlesztés) rendszerrel lehetővé vált az elektronikus levelezés, illetve elektronikus faliújság használata.

Eleinte az adatbázisok és azok frissítései floppy-n jöttek meg, természetesen ekkor még nem volt on-line kapcsolat. Pályázatokon sikerült nyerni további számítógépeket és egyéb eszközöket, így gyarapodott az informatikai készlet.

1993. Ekkor még lokális hálózat nem volt kiépítve, sőt úgy gondolták a könyvtárosok, hogy ebben a régi épületben nem is fognak létrehozni ilyet. A számítógépek közül egyet használt az igazgató; kettőt a gazdasági iroda: könyvelésre, illetve a titkárnő adminisztrációs célokra, levélírára stb.; egyen pedig a floppy-n kapott adatbázisok voltak elérhetőek, és ezen a gépen foglalt helyet a Textlib próbaverziója is.

1994-ben újabb felmérés következett a számítógép ellátottságról, melynek eredménye a következőképpen alakult: Az intézmény tulajdonában volt 4 db 286-os sz. gép, 3 db 386-os, 1 db 486-os computer, ezek közül multimédiára alkalmas 2 db, CD-ROM-mal felszerelt szintén 2 db. Lokális hálózatot ekkorra sem építettek ki. A

könyvtárosoknak rendelkezésére állt 5 db számítógépes munkahely (terminál), a felhasználóknak egy sem. 1994 végén vásárolták meg a leendő belső CD-ROM hálózat részére a szervergépet, egy Compaq Deskpro XL 466 Model 270/w MTRS computert, hozzá SVGA monitort és egy HP Laserjet 4M Plus lézernyomatót. A számítógépeken DOS 6.2, illetve Windows 3.1 operációs rendszerek futottak, 1994 decemberében vettek Word for Windows 6.0 szövegszerkesztőt is rájuk.

Az áttörés: a belső CD-ROM hálózat

A menedzsmet már 1994-ben elhatározta, hogy létrehoznak egy CD-ROM hálózatot az intézményben. A leendő szolgáltatás helyszínéül külön helyiséget jelölt ki, melyet 1994-ben felújítottak és erre a célra berendeztek. A szoba egy könyvtáros tájékoztató pultján kívül további 5 munkahely kialakítására volt alkalmas. A szükséges eszközök egy része már rendelkezésre állt: a szintén 1994-ben vett szervergép és a lézernyomató. Ezen kívül vásároltak egy CD-ROM tornyot 8 leolvasó beépítésének lehetőségével, de csak 4 leolvasót tudtak addigra beszerezni. Ekkor 15 db különféle adatbázist tartalmazó CD-ROM lemezük volt.

A Nemzeti Kulturális Alaphoz benyújtott pályázat eredményeként 1995. októberére a következő eszközöket sikerült beszerezni:

- még több adatbázis CD-ROM lemezen (16 féle lemez)
- 1 db új leolvasó (Compaq CD-ROM olvasó), amely zenei CD-k hallgatására is alkalmas, így ezzel nemcsak tájékoztatni lehet, hanem a zenei részleg szolgáltatásait is bővíti
- Novell Netware 4.1 hálózati szoftver, ami a hálózati munka alapját képezi és segítségével az olvasó is önállóan kereshet.

1995 végén megkezdődött az emeleti terem felkészítése a kis, szobányi hálózat befogadására. A kábeleztést a helyi PROCOMP Kft. kivitelezte, 6 db számítógépes asztalt is elhelyeztek a teremben. A kábelek a padló alatt futottak, és az asztalokban is teljesen el voltak rejtve. 1996 nyarán megvették a szükséges 5 db munkaállomást, ezek Compaq Deskpro 2000 és Deskpro XL 466 típusú számítógépek voltak, akkoriban csúcsteljesítményű gépeknek számítottak. Végül megépítették a hálózatot, amely tehát tartalmazta: a szervergépet, a Hitachi CD-ROM tornyot, az 5 db munkagépet, a lézernyomatót, az adatbázis CD-keket, a Novell Netware 4.1 hálózati szoftvert 5 felhasználóra, az MS-DOS 6.2 és MS-Windows 3.1 operációs rendszereket, a kábeleket, a szünetmentes tápot és egy hub-ot.

Ez egy sín topológiájú Ethernet hálózat volt. 1996 szeptemberétől megindult a számítógépes szolgáltatás nyújtása az olvasóknak a könyvtárban. A beruházás 4,5

millió Ft-ba került, és megteremtette a CD-ROM-os adatbázisok, valamint a multimédiás források lokális hálózatban történő használatának lehetőségét. Segítségével bibliográfiai adatok, szöveges jogi információk, szabványok és szabaldalmak, az országos telefonkönyv adatai voltak lehívhatók, illetve a multimédiás nyelvtanulás és szórakozás lehetősége nyílt meg azonos időben egyszerre akár 5 felhasználó számára. Az adatbázisokat rendszeres időközönként frissítették, és külön kérésre a multimédiás CD-k pedig kölcsönözhetőek voltak.

A 8 leolvasó-helyes CD toronyban 4 leolvasó működött, az adatbázisok száma ekkor már elérte a 19-et. A hálózat még csak egy teremre korlátozódott.

A leggyakrabban használt adatbázisok 1997-ben:

- PRESSDOK, sajtófolyóirat szolgáltatás, az Országgyűlési Könyvtár összeállítása,
- Magyar Nemzeti Bibliográfia,
- MSZHIR szabványok: a Magyar Szabványügyi Hivatal szolgáltatása,
- Munkavédelmi, munkaügyi, munkajogi adatbank: az Országos Munkavédelmi Tudományos Kutató Intézet szolgáltatása,
- CD céghírek: információk cégekről,
- Irodalmi kritikák és tanulmányok,
- Cd Jogtár.

A multimédia CD-ROM-ok többféle témában adtak tájékoztatást. A legkeresettebbek a biológia, földrajz témájú, illetve a nyelvtanuláshoz segítséget nyújtó CD-k voltak.

Amikor a könyvtár nyitva volt, a hálózat mindig működött. A szolgáltatást a beiratkozott tagok vehették igénybe. Az adatbázisok használata és más számítógépes szolgáltatás ingyen és az intézmény nyitva tartásával azonos időpontban állt rendelkezésre a használóknak. A CD toronyban leggyakrabban a PRESSDOK, a Jogtár és a Magyar Nemzeti Bibliográfia adatbázisok voltak megtalálhatóak. Az olvasók a hálózaton lévő bármely gépen láthatták és elérhették azoknak a CD lemezeknek a tartalmát, amelyek a toronyban helyet foglaltak. A Novell ugyanis minden toronyban lévő CD-t külön meghajtóként kezelte és ellátta a soron következő meghajtó betűjével. Ha valaki más adatbázist szeretett volna megnézni, akkor szüksége volt a könyvtáros hozzáértésére: ő cserélte ki a CD lemezt a toronyban, majd egy DOS-os program segítségével felindexelte az újat. Tehát valójában szakember nélkül nem lehetett használni a rendszert. A lézernyomatot is csak ő kezelhette, ha valaki nyomtatni akart valamit, hozzá kellett fordulnia. Továbbá, bármilyen kérdéssel, a szolgáltatással vagy az adatbázisokkal kapcsolatban, szintén őt lehetett megkeresni.

Kezdetben az 5 gépből csak négyet kaptak meg az olvasók, egyet pedig az a könyvtáros használt, aki a CD-ket cserélgette a toronyban. Aztán hamarosan bekerült

a terembe egy hatodik régebbi computer is, onnantól kezdve az volt a szakember munkahelye, így az ötödik is megkaphatták a felhasználók. Természetesen az adatbázisokban önállóan kereshettek. Ezt a szolgáltatást akkor vették igénybe, ha valamilyen adatot nem találtak meg a könyvekben, vagy ha plusz információkat szerettek volna kapni egy témával kapcsolatban.

Egy további gyakori felhasználási módszer: léteznek olyan adatbázisok, melyek országos szinten tartalmazzák például a könyvek teljes bibliográfiáját. Ha valaki egy témában irodalmat keresett, utánanézett ezen a CD-n, hogy milyen könyvek léteznek ebből a témakörből az országban. Majd megkérdezte a könyvtárosoktól, hogy megtalálható-e ebben az intézményben az adott mű. Ha megvolt itt is, akkor azt kikölcsönözhetette, vagy akár az egyes oldalak fénymásolatait is elvihette magával. A számítógépeken Word for Windows szövegszerkesztő is volt, bármit megírhattak segítségükkel az olvasók, aztán floppy-n hazavihették, akár helyben ki is nyomtathatták. Vagy otthonról hoztak floppy-t és kinyomtathatták ott helyben. A gépek rendelkeztek F-PROT vírusirtókkal.

1997 elején a könyvtárnak sikerült szereznie 2 db computert a DKG EAST Kft-től. Ugyanis ez a cég leselejtezte akkor több gépét is, s azokat szimbolikus áron eladta iskoláknak, könyvtáraknak. Ez a jelenség azóta többször is előfordult, hiszen az ilyen számítógépek még megfelelőek tanításra illetve kisebb részfeladatok elvégzésére. Az egyik a folyóirat-olvasóba került, a másik a szakirodalmi olvasói térbe.

Az utóbbin szövegszerkesztést lehetett végezni, az előbbin ezen kívül az aktuális folyóiratokat tartalmazó adatbázis is volt.

A könyvtárra egyébként a mai napig jellemző, hogy az eszközpark állományát csak szakaszosan cserélik, folyamatosan nincs pénz. Ha egy adott helyre került új számítógép, akkor ott már nem történt fejlesztés – mondván, ott már van gép – hanem mindig csak egy másik helyre vettek újat. Ebben a régi épületben nagyon ritkán vásároltak modern computert, azt is alapítványi pénz segítségével. Inkább csak bővítették a régebbieket. Az első gépcserékre majd csak 2001-ben, az új épületben került sor. Egy számítógépet ma is addig használnak, amíg működik, illetve amíg valamilyen részfeladatot el tud látni.

A Könyvtárpártoló Alapítvány segítségével 1997-ben 3 db új számítógépet vettek, illetve néhány szoftvert is. És ami eddig nem volt jellemző az alapítványra: ettől az időszaktól kezdve a tanfolyamokat és a képzéseket is támogatta a dolgozók részére! Ugyanebben az évben érkezett meg az első rendszergazda az intézménybe, aki egyébként a polgári szolgálati idejét töltötte itt. Ő még igazából nem volt szakértő, csak próbálta fizikailag felépíteni és karbantartani a gépparkot.

A számítógépes rendszer jellemzői 1997-ben: nem rendelkezett jó védelemmel – sebezhetőség, az egyes funkciókat nem gondolták rendesen végig, nem használták ki maximálisan – gyenge hatások, csak összekötötték a gépeket.

Az Internet bevezetése

A pécsi MATÁV-val kötött szerződés 1997. december 1-jétől biztosította a könyvtár számára az Internet elérést. Az elérés módja: ISDN.

A szolgáltatás típusa: teljes Internet hozzáférés e-mail-lel és korlátlan használattal. Ennek a megoldásnak nagy hátránya volt, hogy jelentős összeget kellett fizetni érte havonta a könyvtárnak, így az olvasók csak 10 Ft-os percdíjjal használhatták. Ugyanakkor elég gyors szörfözést tett lehetővé.

1998 első felében 160 felhasználó vette igénybe ezt a szolgáltatást, összesen 4376 percig, mely átlagban 27 percet jelentett olvasónként. Az Internetet csak a számítógépteremben (CD-ROM hálózatos szobában) lehetett használni az 5+1 db computeren.

Az ISDN vonal kiépítésének költségeit az 1997-es „A városi könyvtárak informatikai fejlesztése” elnevezésű pályázaton nyert összeg fedezte. A maradék pénzből egy digitális telefonkészüléket vettek. Erre az ISDN2-es vonalra három végberendezést lehetett csatlakoztatni. Ezen a vonalon működött az Internet, illetve az Európa 10 típusú digitális telefon. Harmadik végberendezés nem volt rákötve.

Az ISDN előnyei: bármely készülék csatlakoztatható rá az egyszerű analóg telefontól a videokonferencia berendezésig; beszéd, adat, szöveg, kép, azaz tetszés szerinti digitális információ átvitelére képes; a bemenő illetve a kijövő adatok forgalma ugyanazon az ISDN vonalon történik, kisebbek a költségek; a modemes kapcsolatnál 6–7-szer gyorsabb, igen jó adatátviteli minőség. Hátránya, hogy meglehetősen drága szolgáltatás.

Két helyi hálózat a könyvtárban

Az első pályázat (1998 eleje) kiírója a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Kollégiuma volt.

Témája: Belső hálózat kialakítása a könyvtári munkafolyamatok számítógépesítése érdekében.

A pályázatban így fogalmaztak a célokat illetően: „...intézményünk jelenleg rendelkezik egy öt munkaállomásból álló hálózattal, mely az olvasók tájékoztatását segíti. Annak érdekében, hogy a felhasználók a könyvtár saját állományában is tudjanak

keresni számítógépeken, szükség lenne egy újabb öt munkaállomásos hálózatra, melynek célja első lépcsőben a saját könyvtálmány, folyóirat állomány és zenei anyag feldolgozása. A következő lépés lenne a kölcsönzés gépesítése a későbbiekben. Ehhez mindenképp szeretnénk vásárolni egy szervergépet illetve 10 useres Novell Netware hálózati szoftvert.”

A második pályázat (1998 nyara) kiírója a Soros Alapítvány volt, témája: a városi könyvtárak informatikai támogatása. Ekkor a cél már az állomány elektronikus feltáráshoz szükséges hálózat kiépítése volt: „a második hálózatunk kiépítéséhez legalább 5 munkaállomás szükséges, mivel közelítőleg 260000 dokumentum adatait kell gépre vinni. Ez helyileg úgy kivitelezhető, hogy 2 számítógép kerülne a feldolgozó csoporthoz, egy a zenei részlegbe, egy a folyóirat-olvasóba és egy a helyismereti anyaghoz. A számítógépes adatfeldolgozáshoz szükséges eszközök közül rendelkezünk egy vonalkód-nyomtatóval, mivel első lépésként a vonalkódozást szeretnénk elkezdeni. Majd következne a dokumentumok adatainak computeres feldolgozása, illetve a szerzeményezés, rendelés. Végül a kölcsönzés is történhetne számítógéppel ... a cédulakatalógus nem alkalmas egy téma többoldalú megközelítésére, míg az elektronikus katalógus a dokumentumok mélyebb feltáráására használható és így lehetővé válik a keresés bármilyen szempontból.

Nagyon jó lenne, ha a könyvtár biztosítani tudná az ingyenes Internet hozzáférést. Azon kívül, hogy egyre több olvasó használná a Internetet, a világháló segítségével olyan dokumentumokról is tudnánk tájékoztatást adni, melyek helyileg nincsenek meg; illetve a legrövidebb úton lehetne biztosítani az olvasóknak a keresett anyagot, hiszen az Internetről kiderül, hogy mely dokumentum melyik könyvtárnak van meg. Intézményünk már kialakított egy Web felületet, melyet a helyi hálózatba kötött gépeinken jelenítünk meg. Ez a Web oldal tartalmazza a könyvtár és a részlegek történetét, illetve segítséget nyújt az Interneten való kereséshez. Ha intézményünk felkerülhetne a világhálóra, akkor vállaljuk olyan Web oldal kialakítását, mely megfelel a követelményeknek. Továbbá szeretnénk, ha állományunk a számítógépes feldolgozás után felkerülhetne az Internetre azért, hogy elérhetőek legyenek mindenki számára, és így tudjuk segíteni a többi könyvtárat olyan dokumentumainkkal, melyek más intézményben esetleg nem találhatóak meg. Ezek után a város helyismereti anyagának közzétételét is megvalósítanánk a világhálózaton. E hálózat kiépítéséhez szükségünk van az 5 munkaállomáson kívül adatmentő egységre, szünetmentes tápegységre, kábelekre, switch-re, hub-ra, valamint meg kell vennünk a Textlib nevű könyvtári integrált rendszer tökéletesített és teljes verzióját a feladatok végrehajtásához.”

A pályázati munka olyannyira sikeres volt, hogy annak segítségével minden tervet sikerült idővel megvalósítani.

A bérelt vonal egy állandó, teljesen díjmentes Internet elérést biztosított a felhasználóknak a Soros Alapítvány C3 Központján keresztül. Egy kis statisztika: a világhálót naponta átlag 25-en vették igénybe, 1998-ban összesen kb. 1000 olvasó. A nagy érdeklődésre való tekintettel szabályozni kellett az Internet használatot: egy olvasó naponta egy órát böngészhetett, a jelentkező igényeket előjegyzésbe vették.

Az eszközpark állapota 1999 elején

Ekkorra már teljesen kiépült a könyvtárban a két helyi hálózat. Ezek közül az egyik az olvasók számára volt fenntartva a számítógépes teremben. Ez öt gépet jelentett. Itt történt az információszolgáltatás a CD-ROM-okról, valamint az Internet használata. A Soros Alapítványtól kapott 5 db computer került ide. A másik hálózat az adatállomány feldolgozására szolgált. Ez szintén öt gépet jelentett, és rajtuk a Textlib integrált könyvtári rendszer futott, annak is az 1.56-os verziója. A szoftver segítségével lehetett végrehajtani az összes könyvtári munkafolyamatot. Ekkor még csak az állomány feldolgozását végezték vele, és kb. 1000 tételt vittek fel számítógépre. Ez a hálózat állt a régi, Compaq Deskpro computerekből, erre a feladatra az ilyen gépek is alkalmasak voltak, a világháló böngészésére már kevésbé. Ez helyileg úgy nézett ki, hogy 2 számítógép került a feldolgozó csoporthoz, egy a zenei részlegbe, egy a folyóirat-olvasóba és egy a helyismereti anyaghoz. Természetesen mindkét hálózat rendelkezett külön Novell szerverrel.

1999 márciusában már elkészült az első önálló honlap, mely ugyan még nem volt teljes, de a legfontosabb információk megtalálhatóak voltak rajta. Tartalma akkor ez volt: a könyvtár rövid története, szolgáltatásai, néhány szó a gyerekkönyvtárról, illetve számos olyan hasznos oldalra történő hivatkozás, melyek megkönnyítik a tájékoztatást.

Az akkori fiatal, rendszeres Internet-használók közül ma már négyen is informatikai cégnél dolgoznak! Ez nem véletlen, hiszen sokan itt tanulták ki a szakmát, mivel az otthoni PC és Internet lehetősége akkor még keveseknek volt megfizethető. A könyvtár gyakran szervezett ingyenes Internet tanfolyamokat pl. határőröknek, iskolásoknak abból a célból, hogy minél szélesebb réteg ismerje meg annak használatát. Ebben az időszakban jelentkezett náluk néhány, az informatikát jól értő fiatal, akik kisebb ellenszolgáltatás fejében segítettek a rendszergazdának, és hozzáértésükkel támogatták a számítástechnika fejlődését az intézményben.

A könyvtár egészére kiterjedő lokális hálózat

1999-ben a nagykanizsai Városi Könyvtár részt vett „Az országos könyvtári, múzeumi, levéltári és közművelődési információs hálózat fejlesztése az információs társadalomban” c. koncepció megvalósítására kiírt pályázaton.

Részletek a pályázatból: „Ma az integrált könyvtári rendszer legalapvetőbb előnyét, az egyetlen hálózatban való működést nem élvezhetjük, hiszen gyerekkönyvtári részlegünk, a kiskánizsai és a Hevesi úti fiókkönyvtárunk még a számítógépesítés előtt áll. Állományaik feldolgozása a Textlib rendszerben jelenleg lehetetlen, illetve a központ egyéb számítógépes szolgáltatásait se tudják igénybe venni. Ezenkívül a mindennapi kommunikáció is problémás. Ezért célunk az imént felsorolt 3 részleg bekapcsolása könyvtárunk lokális hálózatába. Ezen belül szeretnénk: közös feldolgozást a Textlibben; közös szerzeményezést; a verbális telefonos kapcsolat helyett hálózati kommunikációt.

A pályázati célok megvalósulása esetén a könyvtár 4 „telephelye” csillagpontos kábeltelevíziós kábellel lenne összekötve. Az ilyen rendszer igénybevételéhez viszont szükségünk van két szoftverre: a Novell 5.0 upgrade-re és a Textlib TCP/IP modulós változatára. Ennek az az oka, hogy a szolgáltató a csillagpontos hálózat használatát csak TCP/IP protokollal teszi lehetővé, a Novell operációs rendszernek pedig csak az 5-ös verziója kommunikál TCP/IP protokollon keresztül illetve ezért van szükség a Textlib TCP/IP moduljára is.

Előbbiek eredményeképpen olyan helyi hálózat valósulna meg, mely biztosítaná a Textlib integrált könyvtári rendszer egyidejű használatát a könyvtár minden egységében. Mivel mindez a Novell 5.0 verziójával történne, ezért az egyetlen lokális hálózatban való működés minden előnyét élvezni lehetne az összes részlegünkben. Az alkalmazások (főleg a CD-ROM-ok) mindegyike rendelkezésre állna ebben a körben. Egyben az Internet hozzáférés is biztosítottá válna a hálózat minden tagja számára.

Az intézmény főépületének belső hálózati kábelezése (falra erősített kábelelkekkel) már kiépítésre került, 100 Megabites sávszélességgel.

A Soros Alapítvány által biztosított bérelt vonali Internet hozzáférés ingyenessége 1999 decemberével megszűnik, így kénytelenek vagyunk olcsóbb megoldást keresni. Gondolkodunk abban, hogy kábeltelevíziós vonalon lépünk fel a világhálóra is. Ehhez a megoldáshoz szintén anyagi segítségre lenne szükségünk.

Egyéb tervek: a könyvtári alapidokumentumok, szabályzatok, belső utasítások belső nyilvánosságának biztosítása központi gépen való elhelyezéssel; a Textlib minden moduljának használata 2001-re; saját könyvtári web-szolgáltatások nyújtása többek között a WWW-felületen megjelenő katalógussal.

A fejlesztés szoftver és hardver szükséglete: a távolabbi telephelyek csatlakoztatása; UPC Internet; Textlib TCP/IP modul; Novell 5.0 upgrade; ArcServe mentés automatizáló szoftver a növekvő adatmennyiség biztos mentése érdekében (Textlibhez); a 3 telephelyre I–I számítógép telepítése szükséges, valamint 4 új gép beállítása a feldolgozás gyorsítása és a számítógépes katalógus használata érdekében = 7 db computer.

Az ArcServe szoftverre azért volt szükség, mert a Textlib rendszerben gyakran előfordultak lefagyások s ilyenkor adatvesztések is. Ezért minden nap a szoftver segítségével elmentették a teljes állományt, amit addig feldolgoztak, és ezt töltötték vissza a Textlib-be egy lefagyás után.

2000 májusára az alábbi tervek valósultak meg:

– A Városi Könyvtár főépülete, a Gyermekkönyvtár, a Hevesi úti és a Kiskanizsai fiókkönyvtár számítógépes kapcsolata létrejött a kábeltelevíziós rendszer segítségével.

– A Novell fejlesztése megtörtént az 5-ös verzió megvételével. (25 felhasználóra)

– Minden telephely képessé vált az Internet szolgáltatásainak használatára.

– A feldolgozás a Textlib-en folytatódott, illetve a közös feldolgozás is lehetővé vált a könyvtári rendszer TCP/IP moduljának megvásárlásával.

– Az Internet szolgáltatást a központi épületben is kábeltelevíziós vonalon keresztül biztosították. (UPC Internet)

– Megkezdődött a könyvtári alapidokumentumok hálózaton keresztül való használata.

– A hálózat adta lehetőségeket egyre több munkahelyen lehetett igénybe venni.

– Egyetlen lokális hálózat jött létre, melynek központja a szerver szobában volt.

– Csak egy számítógépet nem kötöttek hálózatba.

Hardver vásárlások:

– 3 db Intel Pentium Celeron 350 Mhz PC I999 végén

– 4 db Intel Pentium Celeron 433 Mhz PC 2000 elején

– 5 db leselejtezett computer, melyeket egy helyi vállalat adott ajándékba némi összegért cserébe

(Ezekből a számítógépekből a 3 telephelyre került I-I db, néhány a feldolgozóban, az igazgatónál és a szerverszobában kapott helyet, valamint azoknak a munkahelyeknek a száma is nőtt, mellyel az olvasók számára biztosították a számítógépes katalógus lekérdezését az olvasói térben!)

– 3 COM Super Steck II. 3300 XM 24 portos Switch

(Ennek vásárlását a Könyvtárpártoló Alapítvány Nagykanizsa vállalta. A switch az addigi I2 elérési helyet olyan számúra növelte, hogy segítségével minden végpontot

használni tudtak a könyvtárban (27 db). Ez egyben azt is jelentette, hogy a pályázatban megjelölt bővítés hálózatépítési szempontból is megoldottá vált.)

Szoftvervásárlások: Microsoft Windows 98; CorelDraw 9; Microsoft Office 97 Standard (magyar); Microsoft Office 97 Professional with Access (magyar).

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a több évre tervezett fejlesztés első ütemének megvalósulása megeremtette az alapjait egy integrált könyvtári rendszer működtetésének. A szoftverek és a PC-k mennyisége és minősége, a hálózatba kapcsolt gépek száma a könyvtárhasználók és a könyvtárosok számára is a számítógépes infrastruktúra olyan fokát hozták el a könyvtárba, mely lehetővé tette a belső hálózat és az Internet széleskörű és a mindennapokat átható használatát. 2000 januárjától megkezdődött a kábeltelevíziós Internet szolgáltatás is.

A könyvtári menedzsment és a könyvtárosok gondolkodásmódjának változása a 90-es évek elejétől 2001-ig

Már a kezdetektől láttak fantáziát a számítógépekben a könyvtárban, és minden informatikai eljárást próbáltak hasznosítani. Bár a menedzsment eleinte idegenkedett attól (látva a rossz példákat a könyvtári rendszerek kezdeti problémáiról), hogy könyvtári folyamatokat vigyenek fel a számítógépekre, ezért azokat a tájékoztatásban akarták használni. Így született meg a CD-ROM hálózat 1996-ban, majd az Internet hozzáférés I évvel később. Tehát akkor a hálózat és az Internet is csak tájékoztatási célból működött. A saját gyűjtemény feldolgozása és a saját szolgáltatások nyújtása számítógépen csak 1999-ben indult el. Eleinte a tájékoztatásnál is féltek a computer használatától és csak második volt a papír alapú felvilágosítás mögött. Úgy gondolkodtak, hogy csak akkor kell a számítógépet igénybe venni, ha a hagyományos út nem járható. 2000-re ez a hozzáállás gyökeresen megváltozott: ugyanolyan tájékoztató eszköz a computer, mint a papír alapú; sőt, még jobb is, hiszen gyorsabb, egyszerűbb, olcsóbb.

1999 elején indult meg a saját állomány elektronikus feldolgozása a tökéletesített Textlib rendszer segítségével, bár nagyon lassan folyt a munka. 1999 végére még csak 1000 tételt vittek fel az adatbázisba; 2001 közepére pedig a gyakran kikölcöszött, népszerű művek 80%-a fel volt dolgozva, ez a teljes gyűjtemény 25 %-át tette ki. Másképp fogalmazva radikális változás történt.

Eleinte egy ember egy nap alatt 3–4 elektronikus katalóguscédulát produkált, most egy hónap alatt 4–5 ember 7000 db-ot.

A papír alapú katalógus hatalmas, több százezres gyűjtemény, ekkora mennyiséget számítógépre vinni nagyon nehéz, sok dolgozónak több évig tartó feladat. A technikai

hátter, az infrastruktúra megvolt a munka elvégzéséhez 1999-re, még a Textlibet is sikerült végre működőképes rendszerre fejleszteni. Csak az emberi hozzáértés hiányzott, nem tudták, hogy kezdjenek hozzá.

Ráadásul, nemcsak a már meglévő állományt kellett feldolgozni, hanem az újonnan érkező anyagokat is folyamatosan számítógépre vinni. Majd a computeres gyűjteményt hozzáférhetővé kellett tenni az olvasók számára is néhány gépen a könyvtárban, illetve elkészíteni a katalógus nyilvános, Interneten elérhető változatát (OPAC).

A feldolgozás kezdeti nehézségeinek megoldása:

1. A munka gyorsítása érdekében sablonokkal dolgoztak, hogy ne kelljen minden adatot külön begépelni, csak a hiányzó részeket kitölteni. Ez a folyamat a honosítás.

2. Nem minden könyvet dolgoztak fel – ugyanis ez lehetetlen feladat lett volna – hanem kiemelték az állományból a fontosabb műveket. Szerintük a legnagyobb jelentőséggel az új, népszerű könyvek bírtak. Így 1997-ig visszamenőleg számítógépre vittek minden anyagot, de még mindig igen sok munka volt hátra.

3. 2000. január 1-jétől csökkentették a nyitvatartási időt, ennek következtében a könyvtárosok sokkal többet tudtak feldolgozással foglalkozni.

4. Az 1997 előtti állományból azokat a könyveket kezdték el felvinni a számítógépes katalógusba, amelyeket kikölcsönöztek az olvasók és visszahoztak. Úgy gondolkodtak, hogyha egy kötetet ma kivittek, nagy a valószínűsége, hogy legközelebb is kikölcsönzik.

5. 2001-ben új épületbe költözött a könyvtár, ekkor végeztek egy nagyobb volumenű selejtezést és 30000 dokumentumot kivontak a forgalomból. Ez nagy könnyítést jelentett.

6. A kölcsönzés szempontú feldolgozás:

2001 szeptemberétől az új könyvtárban a feldolgozás technikája teljesen más volt. Ekkor már a kölcsönzés a Textlib segítségével elektronikus úton történt. Amikor valaki ki akart vinni egy könyvet, és a számítógépen regisztrálták a kölcsönzést, akkor azzal párhuzamosan a Textlib rendszerben azonnal fel is dolgozták a kötetet, ha még nem volt feldolgozva, természetesen ezt a kölcsönzésekor végzett „forró” honosítást a könyvből kivett kölcsönző kártya segítségével később ellenőrizték. Mindez olyan gyorsan történt, hogy az olvasó észre sem vette, hogy mialatt ő kivett egy könyvet, az ugyanakkor be is került a computeres katalógusba! Így jutottak el 2004-re 100000 feldolgozott kötetig. Természetesen az újonnan érkező dokumentumokat mind felvitték számítógépre a megérkezés pillanatában.

Vadonatúj könyvtár születik

Az új épület 2001. október 1-jétől fogadta a látogatókat. Ezzel a beruházással a város jelenleg is legmodernebb épülete született meg. Az objektum a könyvtár minden részlegének, szolgáltatásának és raktárának, a munkahelyeknek színvonalas elhelyezését tette lehetővé. Az olvasók számára kialakított terek, az ott dolgozók munkahelyei, szociális helyiségei mind-mind igényes megjelenésűek. A technikai felszereltség jó, az épületen belüli technikai kommunikáció fejlett. Az intézmény 4 szintes, 4000 négyzetméteres és légkondicionált. Az alagsor a dolgozóké ill. a raktáraké, az I. szinten előadóterem és olvasói tér található, a 2. emelet szintén az olvasóké, a tetőtérben pedig konferenciaterem nyert kialakítást.

A belső és a külső hálózat kiépítése

A könyvtári beruházás keretében vásároltak egy szervert (IBM Netfinity, Pentium III, 733 Mhz, 128 MB RAM, 18,2 GB HDD, 17" monitor), ill. 25 db IBM Netvista munkaállomást (Celeron 633 Mhz, 64 MB RAM, 10 GB HDD, 15" monitor, Norton Antivirus, WIN 98, OpenOffice). Továbbá a régi gépek közül megtartották a jobbkat bizonyos egyszerűbb feladatok elvégzésére.

A fizikai hálózatot a KanizsaNet Informatikai Kht. építette ki. Ez a munka tartalmazta a teljes kábelevezést, majd a switch-eket is beszerelték a szerverszobába. Az UTP kábelek természetesen a padlóba süllyesztve hálózták be az épületet. Ekkor összesen 3 db switch volt, később még vettek egyet. Ezután az új gépeket beállították a megfelelő helyekre, a munkaállomások száma elérte az ötvenet.

Az új szervergépre szintén a KanizsaNet Kht. telepítette fel a Novell szerverprogramját, ill. ők segítettek beüzemelni is azt. A hálózati nyomtató ugyanaz maradt, mint a régi könyvtárban. A munkaállomások beüzemelését már a helyi rendszergazda és az informatikus végezte, akik feltelepítették a gépekre a Novell kliens szoftvert. A belső hálózat belső IP címek alapján különbözteti meg a számítógépeket a könyvtárban. A Novell szerverre felmásolták az összes dolgozó könyvtárát a régi szerverről, s a megfelelő jogosultságokat (kb. 25 felhasználónak van Novell hálózati belépési lehetősége) pedig mindenkinek külön-külön állították be. Ez 1–2 héti tartott. Természetesen utólag is gyakran kellett finomítani ezen a jogosultság-kiosztáson. A Novell hálózat struktúrája ugyanaz maradt, mint a régi könyvtárban.

2001 végén ugyanúgy, mint a régi könyvtárban, kábeltelevíziós Internet szolgáltatás (UPC Magyarország Kft.) volt az új épületben, az átjáró szerepét is ugyanaz a

486-os PC töltötte be. A sávszélesség 384 kbit/s maradt, amelyet az új hálózatban 50 gépre kellett szétosztani. Ez nagyon lassú böngészést tett lehetővé, ezért váltani kellett. A külső hálózatot a KanizsaNet Kht. biztosította 2002-től, az ő Internet hozzáféréseit mikrohullámon adták tovább a könyvtárnak egy antennán keresztül, amit ők szereltek fel az épület tetejére. (Ez a kapcsolat még ma is létezik a KanizsaNettel.) Az antennából kábel vezetett a switch-be, a router az informatikai cégnél volt elhelyezve. Ők készítették el a könyvtárnak az átjárót, ami egyben a tűzfal szerepét is betöltötte. Az Internet sávszélessége 512 kbit/s lett, nem sokkal több, mint azelőtt. Ráadásul később már az önkormányzat és néhány iskola is ezt a fajta mikrohullámú Internet hozzáférést használta, úgyhogy rengeteg computer osztozott rajta. Ennek következtében néha csak „csörgedezett” az Internet.

Ismét váltani kellett. 2002. végén kapott egy lehetőséget a könyvtár: a NIIF program akkoriban teljesedett ki az országban, és eljutottak a mi régiónkba is. Felajánlották a városnak, hogy a frissen megalakult Veszprémi Egyetem Főiskolai Karának nagykanizsai kihelyezett tagozatát és a Halis István Városi Könyvtárat bekötik a hálózatukba. A teljes beruházást a NIIF finanszírozta, és nagy sávszélességű Internet elérést biztosítottak. Az adatátvitelre optikai kábeleket (üvegszál) használnak, és ezeket fektették le a könyvtárban is. A főiskola viszont mikrohullámú kapcsolatban állt a könyvtárral, mint a NIIF végpontjával, s így kapcsolódott az akadémiai hálózathoz. Tehát ma az intézmény tetején két antenna található, hiszen a KanizsaNettel is megmaradt a mikrohullámú összeköttetés. Az optikai kábel 34 Mbit/s sebességű adatátvitelt tett lehetővé, ez oszlott el 50 gépre. Valójában a 34 Mbit/s sávszélesség 17 Mbit/s bejövő és 17 Mbit/s kimenő adatátviteli sebességből állt. 2003-tól ez az üvegszálazás Internet szolgáltatás működik a könyvtárban, amiért évente 2 millió Ft hozzájárulást kell fizetni a NIIF részére.

Az Internet

A kölcsönzésen kívül ez a legfontosabb szolgáltatás. Az új épületben kedd és csütörtök délelőtt is igénybe lehet venni az új nyitvatartási rend miatt. A használat továbbra is ingyenes és előjegyzés alapján kérhető beiratkozottak számára. Mindenkinek hetente 2 óra Internetezés van biztosítva, ezen felül még naponta 15 perc vehető igénybe. A vonatkozó etikett betartása kötelező. A világháló használatára I0 gép áll rendelkezésre: 6 db az I. szinten a I4 év feletti olvasóknak előjegyzéssel; 3 db az I. szinten a I4 év alattiak részére (gyerekeknek) előjegyzéssel; ill. 2 db a 2. szinten, melyek előjegyzés nélkül 15 percre vehetők igénybe I4 év felettiak részére.

A NIIIF biztosít a könyvtár számára egy levelező szervert is, mely helyileg Budapesten található. A szerveren az intézmény minden dolgozója részére rendelkezésre áll saját postafiók, a felhasználók továbbra is csak ingyenes webes levelezőrendszerek közül választhatnak.

Egy pályázaton nyert újabb beruházás

Még 2002 elején ismét nyert pályázaton a könyvtár egy nagyobb összeget, melyből a következő eszközöket sikerült megvenni: 10 db Intel Celeron; HP LaserJet I200N lézernyomtató; 1 db 24 portos switch.

A pályázat feltételül előírták, hogy a könyvtárnak Internetes tanfolyamokat kell szerveznie ezeken a számítógépeken.

Újabb nagyobb volumenű beruházás a könyvtárban azóta nem történt, csak egy-két géppel és néhány szoftverrel bővült az eszközpark. Meg kell említeni, hogy az informatikusok rendszeresen szerelnek össze computereket az elromlottak jó alkatrészeiből különböző feladatok elvégzésére, ill. a régi számítógépeket például fel tudják használni a Textlib munkaállomásaiként WIN 98 operációs rendszerben.

Összesen 200 db végpont van az intézményben, tehát 200 helyen lehet számítógépet csatlakoztatni a hálózatra. A gépek száma folyamatosan nő; ezen kívül különböző helyi rendezvények, kiállítások számára is gyakran kell biztosítani néhány végpontot; ill. bárki bejöhet az intézménybe otthonról hozott lappal, és rácsatlakozhat a hálózatra, használhatja az Internetet, ha nincs neki otthon.

2003 óta üzemel a honlapon a Textlib online katalógusa. Fél millió forintba került az a szoftver, amely ahhoz kellett, hogy a katalógust ki lehessen tenni az Internetre (Textlib WWW szerver).

Az utolsó számítógép beszerzés 2004 áprilisában történt, szintén egy pályázat segítségével. Ez volt az eMagyarország projekt.

A könyvtár vállalta, hogy a Kálvin téri és a Hevesi utcai eMagyarország Pont kiépítésére szolgáló 1,4 millió Ft támogatásból a teljes nyitvatartási időben ingyenesen minden érdeklődő számára biztosítja a két helyen az Internet szolgáltatást.

Digitalizálási munkák

1999-ben pályázatot írt ki az akkori kulturális miniszter a digitalizálás népszerűsítésére. A könyvtár élt a lehetőséggel. Arról volt szó, hogy azokat a régi újságokat, amelyeket csak mikrofilmen lehetett elolvasni, digitalizálni kellene, így sok ember számára elérhetővé lehetne tenni. Ez akkor nagyon sokba került, oldalanként 2000 Ft-ba.

A munka forgatókönyve a következő volt:

- A Városi Könyvtár kiválasztotta a digitalizálni kívánt dokumentumot, a Zalai Közlöny 1900. évi (238 napilapoldal) és 1901. évi (240 oldal) évfolyamát.

- Egy helyi cég elvégezte a mikrofilmen lévő dokumentum beszkennelését.

- Egy másik cég a már digitalizált anyagot CD-ROM-ra írta, a design kialakítása mellett megfelelő kezelőprogram felrakásával könnyen visszakereshetővé és nagyíthatóvá tette a dokumentum-együttest.

- A könyvtár vállalta saját honlapján ezen digitalizált folyóiratok adatainak közzétételét.

- A létrejött CD-ROM I-I példányát ingyenesen eljuttatta a Halis István Könyvtár azokba a megyei közgyűjteményekbe, ahol eredeti vagy mikrofilmes változatban létezett a Zalai Közlöny.

2001. márciusában a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kiírt pályázaton nyert a könyvtár a további digitalizálási munkák elvégzéséhez multimédiás számítógépet, papír és mikrofilm anyagok beolvasására egyaránt alkalmas mikrofilm-digitalizáló szkennert, szövegfelismerő szoftvert és írható CD-ROM-okat. A pályázat célja az volt, hogy ne csak bértmunka igénybevételével tudjanak digitalizálni, hanem saját maguk végezhesék el ezt a munkát.

Az elmúlt pár év során folytatódott a régi Zalai Közlöny című hetilap fekete-fehér mikrofilmen található változatának digitalizálása.

Két éve a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár is nyert egy pályázatot ilyen jellegű munka elvégzésére. Csakhogy ők nem rendelkeztek digitalizáláshoz szükséges eszközökkel, így a nagykanizsai könyvtárra bízták e szép feladat végrehajtását. A cél az volt, hogy a Zalai Közlöny mikrofilmen lévő anyagából minél több legyen elektronikusan feldolgozva. 2002 elején elvégezték az 1902-től 1904-ig terjedő időszakban megjelent példányok mikrofilmről való beszkennelését. Majd a munkát az 1920 és 1927 között kiadott újságokkal folytatták, végül ebben az évben 1932-ig bezárólag digitalizálták a maradék dokumentum-állományt is (1928–1932.). A mikrofilmen lévő anyag szkennelést követően annak utólagos feldolgozására volt szükség, melynek során a képeket kicsinyítették a tároláshoz. Továbbá élességet, kontrasztot, stb. állítottak rajtuk egy program segítségével, hogy ezzel olvashatóvá tegyék az újságcikkeket. Mindezek után a kész elektronikus folyóiratokat elhelyezték az Interneten, a honlapon azzal a szoftverrel együtt, amelynek segítségével lekérdezhető, kereshető és szükség esetén nagyítható a dokumentum-együttes. Jelenleg a Zalai Közlöny című hetilap következő évfolyamai találhatóak meg a könyvtár honlapján: 1900–1904. illetve 1920–1927. Az 1928–1932. évi folyóiratok még nem kerültek fel az Internetre.

A fiókkönyvtárak távirányítása

Nemrég valósult meg az is, hogy a fiókkönyvtárak közvetlenül be tudnak lépni a főkönyvtár helyi hálózatába. Két belső számítógépről van szó, melyeknek a képernyőjét képes távirányítással elvenni a kiskönyvtárban tartózkodó dolgozó, és így minden műveletet ezeken a belső gépeken el tudnak végezni a távollból. Ez gyakorlatilag olyan, mintha beutaznának a központba és ott végeznék el. Erre a megoldásra azért volt szükség, hogy a fiókkönyvtárból lehessen pl.

- kölcsönözni könyveket a Textlibben,
- feltölteni adatokat a Textlibbe,
- lekérdezni a belső (főépületben levő) hálózatban található eszközöket.

Egy jelszórendszeren keresztül lehetséges bejutni kívülről a tűzfal mögé, persze ez csak a dolgozók számára engedélyezett. A kapcsolathoz egyelőre követelmény a Windows XP computer és távirányítással működik.

A szakmai chat: a MIRC

A belső kommunikáció leginkább igénybe vett eszköze a könyvtárban. Nemcsak szabad, de kötelező is chatelni a munkahelyen. Ez egy belső chat, külső erőforrással (így elérhető Interneten keresztül bárholnan), melyet általában csak a dolgozók használhatnak egymás elérésére. A próbaüzem 2002 végén indult be, 2003 januárjától élesben működik. A kanadai chat-szerver helyileg Budapesten található, és rajta található a regisztrált #Halis nevű szoba. A jobb oldali oszlopban megjelenő nevek azokhoz tartoznak, akik szintén ebben a szobában vannak (jelen esetben a könyvtár dolgozói). A bal oldali rész az, ahol a beszélgetés folyik, és az alsó sorba gépelve tud a felhasználó üzenetet küldeni. Amit beír, azt mindenki látja. A kliens program minden könyvtáros gépén be van állítva, elindítása után már lehet is chatelni. Lehetőség van arra, hogy a begépelte szöveget csak egyvalaki lássa: ekkor duplán kell kattintani a jobb oldali oszlopban az illető nevére, és aztán beírni a mondanivalót. A címzettnél a tálcán ekkor „villogni” fog a MIRC ikonja, ami jelzi számára, hogy üzenete érkezett. A #Halis szobába felraktak egy passzív felhasználót (programot), ami mindig jelen van, és jegyzetel mindent, amit a dolgozók beírnak. A jegyzetek a könyvtár közös meghajtóján gyűlnek .log kiterjesztésű szöveges fájlokban, minden nap másikkban. Így visszanezézhető és visszakereshető az összes beszélgetés, amely a szobában zajlott – egészen 2003. január I-jéig.

Referenzkérdések statisztikája

Ez a szolgáltatás összefügg a chattal, és nem más, mint egy statisztikai adatgyűjtés (a referenzkérdések gyűjteménye). Referenzkérdés: olyan olvasói kérések, melyeket nem lehet azonnal kielégíteni, melyek teljesítéséhez szükség van a könyvtáros hozzáértésére, segítségére. A szó szoros értelmében kutatni kell utána. Ha a kollégák úgy ítélik meg, hogy a hozzájuk intézett olvasói kérés referenznek minősíthető, akkor azt be kell írniuk a MIRC-be csupa nagybetűvel! Tábory Imre írt egy makrót Wordben, mely műveleteket tud végezni a benne lévő szöveggel. Működése: kigyűjti a nagybetűs szavakat tartalmazó sorokat, és egy listát készít belőlük, amely aztán nyomtatható. Csak rá kell kattintani a referenzgombra, az elindítja a makrót, és kapunk egy listát abban a .log kiterjesztésű fájlban található referenzszekről, amelyben éppen keresünk.

Az előbbiekre azért van szükség, mert a könyvtáraknak évente statisztikát kell készíteniük arról, hogy az olvasók milyen referenz kérésekkel keresték fel az intézményt.

Halista, a könyvtár levelező listája

Ez a Nagykanizsa és környéki könyvtárosok és a könyvtárhasználók levelezési listája, tehát az olvasók és a könyvtárosok közti kapcsolatra szolgál.

A honlapon bárki feliratkozhat rá és le is lehet jelentkezni róla.

A honlap: www.halisanagykanizsa.bibl.hu

A weblap két különböző helyről is elérhető (ha esetleg az egyik nem működne, akkor használható a másik). A gyorsabb változat, a www.halisanagykanizsa.bibl.hu a könyvtár saját webservereiről szolgáltat. A másik az önkormányzat szerveréről szolgáltat, melyet a KanizsaNet Kht. tart fenn, címe: www.kanizsa.hu/konyvtar.

A honlap tartalmából el van tárolva egy változat a belső hálózaton is egy számítógépen, mivel ezt szerkesztik az informatikusok, majd a módosított weblapot felteszik az előbbieken említett két helyre. A honlap jelenlegi formája már az ötödik a sorban. 2000 előtt nem volt aktualizálása. Ugyanazt a tartalmat olvashatta rajta az olvasó hosszú időszakon át. 2003-tól valójában napi frissítésről lehet beszélni.

Összefoglalás

1990-ben jelent meg az első számítógép a régi épületben, ma pedig a vadonatúj intézményben 61 db computer található. Ezenkívül tökéletesen működő belső hálózat (Novell), a legkorszerűbb Internet hozzáférés (üvegszálás), rengeteg bővítési lehetőség és állandó számítógépes kapcsolat a fiókokkal jellemzik jelenleg a könyvtárat. A belső kommunikáció igen fejlett a mobiltelefonokkal és a chattel, de az olvasókkal való kapcsolattartás is egyre fontosabb az intézményben: saját honlap, Halista, a Textlib online katalógusa, a dolgozók elektronikus levélben történő elérése.

A könyvtár a NIIF hálózatának egyik végpontja, és eMagyarország Pont is egyben! Azt hiszem, hogy egy fiatal büszke lehet, ha egy olyan városban lakik, ahol ilyen modern bibliotéka működik, amelynek épülete a legkorszerűbb Nagykanizsán.

Összegzésképpen a tapasztalatom az, hogy a dolgozók önzetlen és ambiciózus hozzáállásának köszönhetően jutott el a kisebb nehézségek ellenére ilyen fejlett szintre az intézmény. Közülük kiemelném az igazgatót, Czupi Gyulát, aki rengeteget tett a bibliotékáért. Remélhetőleg ez így is marad, és az informatikai eszközpark korszerűsítése nem áll meg a Halis István Városi Könyvtárban, hiszen mint tudjuk, a számítástechnika rohamléptekkel fejlődik.

A könyvtárhasználat változó folyamat, s e változó folyamatnak a tanulmányozása, a tapasztalatok hasznosítása fontos egy olyan könyvtárban, mely minél nagyobb arányban kívánja befolyásolni, menedzselni e változást.

Vegyünk egy példát! A helyben használat furcsa szolgáltatása a könyvárnak: kevés olvasó gondolja szolgáltatásnak, kevesen gondolják költséggel járónak. Tapasztalataink szerint legtöbb olvasónk a kölcsönzést helyezi minden elé a könyvtár szolgáltatásai közül, s könnyen feledkezik meg a helyben használatról. Miután állományunk nagy hányada szabadpolcon hozzáférhető, nehezen tudjuk mérni e szolgáltatás hasznosságát. Ennek is, másnak is utána akartunk járni, amikor 2002 őszén felkértük Tóth Andrea szociológust egy olyan vizsgálatra, melyet az ország megyei könyvtáraiban már elvégeztek. A részlet az ő felméréséből való.

Tóth Andrea

A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban végzett használói felmérés (jelentés a vizsgálatról)

Szöveg 2003-ból

A Halis István Város Könyvtárban a könyvtárhasználati szokások megismerése céljából indult el a kutatás.

A felmérés kezdete előtt már ismertük az országos felmérést, amelyet a holland ELISA, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, az Informatikai és Könyvtári Szövetség szervezett.

Ez a vizsgálat kiterjedt a könyvtárhasználat mértékére, jellegére, intenzitására és minőségére. Ezért leelőször megvizsgáltuk, hogy az ezen kutatások során kapott eredmények relevánsak-e a mi kutatási céljainknak megfelelően. A kapott statisztikai adatok és mutatók tanulmányozásával bebizonyosodott, hogy megfelelő információt nyújtanak a Halis István Városi Könyvtár használóinak szokásairól, ugyanakkor az országos felméréssel összehasonlítható adatokat is kapunk. Így a helyi sajátosságok megismerésével képet nyerünk a könyvtár szolgáltatásainak jelenlegi helyzetéről, amely alapját képezi a könyvtári szolgáltatások színvonalának folyamatos, igényekhez igazodó emelésének.

Az országos kutatás eredményeinek tanulmányozása után tehát úgy döntöttünk, hogy az általuk kidolgozott kérdőívet fogjuk lekérdezni könyvtárunkban is.

A kérdőív lekérdézése 2002 novemberében és decemberében zajlott, ezen idő alatt 331 kérdőív került lekérdezésre.

A feldolgozása spss programmal történt 2003 januárjában, s utána készült el az elemzés és a szöveges kiértékelés.

A lekérdezett 33I kérdőív mind értékelhető volt, így ez tekinthető a végleges elemszámnak.

A felmérés során több nő vett részt a lekérdezésben, mint férfi. A nők aránya eléri a 70%-ot, míg a férfiaké 30%. Ez meglehetősen nagy eltérést mutat, de arányaiban alig haladja meg az országos felmérés átlagát (60:40).

A női válaszadók magasabb aránya valószínűleg azzal magyarázható, hogy általában a nők többet használják a könyvtárat, mint a férfiak.

A válaszadók életkor szerinti megoszlása az életkor növekedésével egyre csökkenő tendenciát mutat.

A 15–18 éves korosztály csaknem egyharmadát teszi ki a megkérdezetteknek.

A legmagasabb arányszámot a 19–25 évesek képviselik. Az idősebb korosztályok pedig már egyre csökkenő arányszámot képviselnek.

A 25 év alattiak magasabb aránya nem meglepő, hiszen a használók nagy része diák. A főiskolások és egyetemisták magas számának lehetséges oka, hogy a lekérdezés a szorgalmi időszak végére, s a vizsgaidőszak elejére esett, s ilyenkor ők gyakrabban látogatják a könyvtárat.

Az iskolás korúak magasabb részesedése mellett észrevehető, hogy a többi korosztály alulreprezentált a teljes népesség arányszámához viszonyítva.

A megkérdezetteknek közel 70%-a Nagykanizsán lakik, itt veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait, s több mint 30% -nak nem itt van a lakhelye.

Az országos és a zalaegerszegei adatoknál magasabb a könyvtárral nem azonos helyen lakó látogatók aránya.

A szükséges információ megszerzése

A válaszadókat megkértük, nevezzék meg, hogy általában hogyan szerzik meg az általuk igényelt vagy számukra szükséges információt. A kérdőívben több lehetőség közül választhattak, de a válaszok számát ötnél limitáltuk.

A leggyakrabban megnevezett információforrás a közkönyvtár volt (mivel ennek látogatóit kérdeztük meg). A válaszadók közel 80%-a jelezte, hogy innét szerzi be a számára szükséges információt.

Kevéssel maradt el emögött a televízió és a rádió, a megkérdezettek 64,4%-a jelölte be ezt. A televízió után következnek a saját könyvek 49,8%-kal, valamint a saját újságok, folyóiratok 41,1%-kal.

Viszonylag sokan – 40,5% – említették a kollégákat, ismerősöket, személyes kapcsolatokat információforrásként.

Az interneten keresztül való tájékozódás ugyancsak magas arányt képvisel. A megkérdezettek 26,6%-a az otthoni internet hozzáférhetést is megjelölte, a könyvtárban 24,2%, egyéb intézményben pedig 19,6% választja az interneten keresztül való információszerezést.

Ezek a számok önmagukban még nem igazán magasak, de ha egybevetjük ezeket, akkor már az interneten keresztül való tájékozódás 70%-kal figyelemreméltóan magas százalék. A könyvtári adatbázisokat viszont nagyon kevesen használják, mindössze 8,2%.

Szolgáltató cégtől, egyéb intézménytől, hivaltól kevesen jutnak információhoz (5–6%).

Tehát a könyvtárlátogatók között meghatározó, hogy a könyvtárat, mint információforrást az első helyre teszik; jellemző náluk, hogy az olvasást is előtérbe helyezik, valamint a világhálón keresztül is szép számmal tájékozódnak.

A nemek szerinti megoszlásban alig volt különbség a férfi és a női válaszadók között. A nők kissé gyakrabban szerzik be az információkat saját és könyvtári könyvekből, folyóiratokból, ugyanakkor a férfiak előnyben részesítik a könyvtári adatbázisokat és az internetet.

A legmagasabb iskolai végzettség szintje alapján már látványosabb eltérések figyelhetők meg.

A szakmunkásképzőt és szakiskolát végzettek esetében tapasztalható eltérés a többi kategóriához képest, náluk sokkal alacsonyabb a saját és a könyvtári könyvekből való információszerezés, ugyanakkor újságokat, folyóiratokat gyakrabban olvasnak, s a televízióból, rádióból is gyakrabban tájékozódnak. Náluk nagyobb szerepet játszanak a személyes kapcsolatok, viszont hivatalokhoz, intézményekhez kevésbé fordulnak információért.

Az általános iskolát végzettek esetében pedig magasán kiemelkedik az interneten keresztül való információszerezés. Ezt alapjában nem iskolai végzettség szerinti meghatározottságnak kell tekintenünk, hanem életkori sajátosságnak, mivel az általános iskolát végzett megkérdezettek nagy része a 14–18 éves korosztályból kerül ki.

A munkaviszony jellegét tekintve a diákok kisebb százalékban támaszkodnak az újságok nyújtotta információkra, s a televíziót, rádiót is kisebb számban használják, mint a dolgozók, vagy otthon tartózkodók. A világhálón keresztül azonban a diákok sokkal inkább szereznek információt, mint a többiek.

Az életkorok szerint megfigyelhető, hogy annak emelkedésével egyenes arányban nő az újságokból, folyóiratokból, valamint a televízióból, rádióból való információszerezés.

Az internetet szinte kizárólagosan a 45 év alatti korosztály veszi igénybe.

A nagykanizsai könyvtár és az országos eredmények között nem tapasztalható szignifikáns különbség, de megfigyelhető, hogy a nagykanizsai könyvtárban megkérdezettek nagyobb arányban jutnak információhoz internetről (mind könyvtárból, mind egyéb helyről), mint az országos és a zalaegerszegi átlag.

A könyvtárhasználat rendszeressége

A könyvtárhasználat rendszerességét vizsgálva elmondható, hogy azoknak az aránya magas, akik rendszeresen járnak könyvtárba.

A megkérdezetteknek 30%-a hetente legalább egyszer jön könyvtárba, 25,4% hetente többször is.

Havonta kétszer jár könyvtárba 17,2%-uk, s havonta jön a megkérdezettek közel egyötöde. Az ennél ritkábban járók száma elhanyagolható.

A megkérdezetteknek 40%-a látogat más könyvtárat is, tehát nagyrészt ebből a könyvtárból nyerik az információkat, csak ennek az anyagára támaszkodnak.

Akik más könyvtárakat is látogatnak, nagyrészt (54%-ban) azért teszik, mivel máshol van az iskolájuk, mint a lakhelyük. 47,7% mondja azt, hogy a különböző könyvtárak jól kiegészítik egymást, s 34%-uknak tanulmányaihoz, kutatómunkájához van szüksége arra, hogy több helyről szerezze be a számára szükséges információkat.

Az a bíráló, hogy egy könyvtárból egyszerre kevés dokumentumot lehet kölcsönözni, a más könyvtárakat látogatók 9%-ánál jelentkezett.

Azoknak az aránya, akik azt kifogásolták, hogy máshol nagyobb a választék, szélesebb a kínálat, csak 7% volt.

Nagykanizsán az országos adatokhoz képest 10%-kal kevesebben használnak más könyvtárat is, itt nagyobb részben e könyvtár anyagára támaszkodnak. Zalaegerszegen pedig még többen használnak egyszerre több könyvtárat.

A könyvtárhasználat jellege

A könyvtárak számára az egyik legizgalmasabb és legfontosabb kérdés, hogy mely szolgáltatásaikat s milyen rendszerességgel veszik igénybe.

A leggyakrabban használt szolgáltatás a könyvek kölcsönzése. A megkérdezettek 63,6% rendszeresen, 28,5%-uk alkalmanként veszi igénybe e szolgáltatást.

Ezt jóval lemaradva követi az újságok, folyóiratok olvasása. Rendszeresen 21,8%, alkalmanként 41,7% olvas helyben.

A harmadik helyen az internet használata szerepel. A látogatók 21,8%-a rendszeresen, 30%-uk pedig alkalmanként internetezik a könyvtárban.

Ezután következik a könyvek helyben olvasása. A megkérdezettek 19,6%-a rendszeresen, 39%-uk alkalmanként olvas a könyvtárban. Az emeleti olvasótermi részleget rendszeresen a megkérdezettek 14,2%-a, alkalmanként 36,6%-a veszi igénybe.

Viszonylag magas azoknak az aránya is, akik rendszeresen mennek könyvtárba kölcsönzési idejüket meghosszabbítani (15,4%), ugyanezt alkalmanként 43,8% teszi.

Felvilágosítást vagy segítséget rendszeresen 14,8%-uk, alkalmanként 48%-uk kér.

Közel 20%-uk rendszeresen, 44,4%-uk alkalmanként kihasználja az alkalmat, hogy ismerőseivel, barátaival kommunikáljon.

A katalógus használata is még viszonylag gyakori: rendszeresen 12,7% alkalmazza, alkalmanként pedig 25,1%.

A válaszadóknak kevesebb, mint tizede beszélget a könyvtárossal rendszeresen, kölcsönöz videokazettát, használ számítógépes adatbázisokat, kölcsönöz könyvtárak között, fénymásol.

A férfi és a női használókat a rendszeres látogatás esetében vizsgálva felfedezhető némi eltérés. A férfiak a nőknél szignifikánsan többször mennek könyvtárba azért, hogy könyveket helyben olvassanak, videokazettákat kölcsönözzenek, internetet, katalógust használjanak, újságot, folyóiratot olvassanak, olvasótermet használjanak.

A nők pedig többször és rendszeresen használják a könyvtárat könyvek kölcsönzésére, felvilágosítás vagy segítség kérésére.

A válaszadók legmagasabb iskolai végzettségét vizsgálva kimutatható, hogy a főiskolát, egyetemet végzettek sokkal nagyobb arányban kölcsönöznek könyveket, videokazettát, használják katalógust, hosszabbítják meg a kölcsönzési időt, olvasnak újságot, folyóiratot, s használják olvasótermet, mint az alacsonyabb iskolai végzettségűek. Az általános iskolai végzettségűek viszont magasabb arányban használják az internetet, beszélgetnek ismerősökkel. A szakmunkásképzőt végzettek esetében szembe tűnő, hogy egyáltalán nem használják a katalógust, s a könyvek kölcsönzése is szignifikánsan alatta marad az átlagnak, ám az internetezés viszonylag magas náluk.

A munkaviszony jellegét tekintve csak néhány eltérés tapasztalható. A még tanuló könyvtárhasználók gyakrabban olvasnak helyben könyveket, kérnek felvilágosítást, segítséget, hosszabbítják meg a kölcsönzött dokumentumokat.

Az újságok, folyóiratok olvasása terén ellenkező irányú eltérés mutatkozik, e szolgáltatást inkább azok veszik igénybe, akik dolgoznak, vagy otthon vannak.

Az egyes szolgáltatások igénybevételénél az életkor meghatározó tényezőnek bizonyult. A könyvek kölcsönzésének aránya az életkor emelkedésével nő, viszont a helyben olvasás a fiatalabb generációkra jellemzőbb.

A 45 év feletti korosztály gyakrabban igénybe veszi a könyvtáros segítségét, míg a katalógushasználat inkább az ennél fiatalabb korosztályra jellemző.

Az internet használatában a 18 év alatti korosztály mutat kiemelkedően magas arányt, s az életkor emelkedésével csökken a könyvtárban internetezők aránya.

Az országos felmérésnél a látogatók internetezési szokásai nem voltak kiemelkedőek, ugyanakkor az olvasótermet sokkal inkább használják. Nagykanizsán pedig fordított a helyzet, az internetezők aránya magas, ugyanakkor az olvasótermet kevesen veszik igénybe. Az országos arányokhoz viszonyítva háromszor, a zalaegerszegihez viszonyítva pedig négyszer akkora az internetezők aránya Nagykanizsán!

Az olvasott könyvek típusai

Az olvasott könyvek típusai közül a szakkönyvek magasan kiemelkednek. A megkérdezettek 60%-a olvas szakkönyveket, s ezután csak jóval lemaradva következnek 47%-kal a klasszikus és modern irodalom.

A tankönyvek (32,2%), kötelező szépirodalom (30,3%), a történelmi regények (26,7%), a tudományos-fantasztikus könyvek (20,9%), s az útleírások, útikalauzok (20%) képviselik a középmezőnyt. 20% alatti részesedése csupán a krimiknek és a szerelmi történeteknek van.

A nagykanizsai könyvtárban kevesebben olvasnak szép- és ismeretterjesztő irodalmat, krimit, szerelmi történetet, mint az országos átlag, s a zalaegerszegiek, viszont többen olvasnak tudományos-fantasztikus könyveket, tankönyveket, kötelező szépirodalmat, szakkönyveket.

A könyvtárhasználat indokai

A többi használó-vizsgálattal ellentétben a könyvtárhasználat indokára vonatkozó kérdés nem azt próbálta megragadni, hogy mit akarnak az emberek csinálni a könyvtárban, hanem hogy miért, milyen motivációval jönnek könyvtárba.

A könyvtár felkeresésének két leggyakrabban előforduló indoka a személyes érdeklődés (tájékozódás, hobbi), valamint a tanulás, továbbtanulás. Alig volt olyan látogató, amelyik nem jelölte meg a két indok valamelyikét (4,9%, illetve 14,9%).

Még nagyon fontos indoknak számít a szórakozás, kikapcsolódás, mivel csak 17,7% mondta azt, hogy ilyen indokkal nem keresi fel egyáltalán a könyvtárat, a válaszadóknak közel fele gyakran jár ezen okból könyvtárba.

A megkérdezettek körében nem volt fontos a munkával kapcsolatos indok, a válaszadóknak több, mint fele egyáltalán nem jár emiatt, s csak 24,3% jön ez okból legalább gyakran. Valaki megbízásából is csak nagyon ritkán jönnek látogatók.

Az országos adatokkal összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a nagykanizsai megkérdezettek magasabb arányban jönnek tanulás céljából, kisebb arányban a többi ok miatt könyvtárba.

A könyvtárhasználat jellege

A könyvtárhasználat jellege tükrözi azt a helyzetet, hogy használói között nagyon sok a fiatal, akiknek a többsége diák. Tehát a tanulókkal kapcsolatos motívumok emelkednek ki a többiek közül. Legtöbben még mindig kölcsönözni járnak a könyvtárba, s elsősorban szakkönyveket, ismeretközlő könyveket. De magas az internetezők, újságot, folyóiratot olvasók aránya is.

Mindent összevetve elmondható, hogy a Halis István Városi Könyvtárban az oktatási, információs funkciók nagy hangsúlyt kapnak.

A könyvtár nagyon fontos információforrásnak tekinthető, legalábbis azoknak, akik használják. A megkérdezettek közel 80%-a könyvtári könyvekből, folyóiratokból szerzi be a számára szükséges információt, 24,2%-uk a könyvtárban használt internet révén.

Általánosságban meglehetősen elégedettek a használók a könyvtárral, ezen belül magával a könyvtárral és a nyújtott szolgáltatásokkal.

Ritkán fordul elő, hogy a használók ennyire nagyra értékeljék egy szolgáltatás biztosításának körülményeit.

Könyvtárunk – hogyan az egész magyar könyvtárügy is – két nagy technikai-technológiai paradigmaváltást élt meg az utóbbi másfél évtizedben. Az egyik a számítógép megjelenése és beépülése volt a könyvtári tevékenységbe, a másik az internet hódítása a könyvtárban. Az első időszak leginkább a dokumentumok regisztrációját és feltárását, az ehhez kapcsolódó elektronikus könyvtári adatbázisok létrehozását eredményezte.

Az internet hadrendbe állításával az olvasóközönség könyvtárhasználati szokásait is átalakító technológiai változások indultak el. Ezek közül a könyvtári szolgáltatások jó részének távolból, könyvtári épületeken és nyitvatartási időn kívüli használatának lehetősége a legjelentősebb változás. A lehetőségek hirtelen bekövetkezett és nagy mértékű bővülése olyan számítógép- és internet-használati alapismereteket követel meg a könyvtárhasználóktól, melyek nélkül nem tudnák hatékonyan használni a könyvtárat. Az itt idézett összefoglaló azt mutatja be, hogy milyen módon próbáltunk meg ilyen ismereteket átadni olvasóközönségünk egy-egy rétegének, s hogy milyen nagy is az igény erre az internet alapú könyvtárhasználó-képzésre olvasóink táborában.

Kardos Ferenc

Az internet mindenkié! Internetes, számítógépes és könyvtári ismeretek oktatása a Halis István Városi Könyvtárban

Szöveg 2005-ből

A számítógép, az internet már az 1990-es évek második felében megjelent könyvtárunk életében, de a könyvtárhasználók számára tömegesen csak a 2001-ben átadott új könyvtárépületben tehattük hozzáférhetővé számítógépes szolgáltatásainkat. Ma, 2005-ben már 65 internet kapcsolattal is rendelkező munkaállomás áll látogatóink és a könyvtárosok rendelkezésére a központi épületben és fiókkönyvtárainkban.

A könyvtárhasználóktól érkezett igények mellett más könyvtárszakmai indokok is arra sarkalltak bennünket, hogy kezdjük meg könyvtárunk látogatóinak, leendő látogatóinak számítógép- és internethasználati képzését. Csak néhány fontosabb indokot hadd említsünk:

- egyre növekszik digitális gyűjteményünk,
- a tájékoztatás és a dokumentumkínálat bővítésének alapeszközévé váltak az interneten elérhető (könyvtári) szolgáltatások,
- összes dokumentumunk nagy hányada szabadpolcon elérhető, s ezért fontos, hogy olvasóink elektronikus katalógusunkból önállóan legyenek képesek az általuk igényelt, a dokumentum pontos helyét is megmutató információk megkeresésére,
- a város környékén, falvakban, falusias jellegű városrészekben élők a számukra is

fejlesztett www.nagykar.hu elnevezésű internetes információ- és dokumentum-forgalmazó rendszer segítségével nagyságrendekkel több szolgáltatáshoz juthatnak utazás nélkül – ha tudják használni ezt a rendszert, magát az internetet –, mint korábban bármikor!

A könyvtárhasználók képzése terén előzményként leginkább a csökkentlátók 500 órás, a határőrségi irodai dolgozók 60 órás számítógépes oktatását említhetjük, de az eddigi legnagyobb akciónk *Az internet mindenkié!* címmel folyt.

Az internet mindenkié! programban 2002 és 2003 májusa között 10 db, a pályázat során nyert számítógépen 20 tanfolyam keretében 214-en tanultak. Közülük tizenegyen két tanfolyamon is, így 203 fő 20 évesnél idősebb – többnyire nyugdíjas korú – könyvtárlátogatót tanítottunk meg a számítógép, az internet és a könyvtár használatának fortélyaira.

A program alapelve az volt, hogy olyan ismereteket adunk át, melyeket a könyvtárban az ismeretek elsajátítását követően folyamatosan hasznosít a könyvtárhasználó, s képes arra is, hogy folyamatosan gyakorolva tartson lépést a technológiai változásokkal.

A program zárásakor készült beszámolóból idézünk:

A nagy érdeklődésre való tekintettel és a pályázat prioritásainak megfelelően csak 20 éven felüliek oktatását vállaltuk a pályázati időszakban (kivéve a roma közéleti szakemberek képzését). A nyitvatartási időszakon kívüli időpontokra hirdettük meg tanfolyamainkat, de sok esetben alkalmazkodtunk a hallgatók időbeosztásához.

A 10 gépet az olvasótérben helyeztük el, a 2. szinten, a szakkönyvtári szabadpolicos övezetben.

Sok helyütt láttuk a zárt térben végzett internetezést, de mi úgy gondoltuk, hogy ha nem az olvasói térben vannak a gépek, akkor nehezebbé válik a nyitvatartási idő alatti szolgáltatás, illetve így könnyebb volt összehangolni a könyvtárhasználati ismeretek átadását az internetes ismeretek oktatásával.

Nyitvatartási időben ezeken a gépeken bárki dolgozhatott. Tanfolyamaink közönsége, valamint a regisztrált kutatók és szakdolgozatos írók számára 2002–2003-ban a nyitvatartási időn belül korlátlan idejű volt a használat.

A tanfolyamok idején nincs olvasóforgalom. Ekkor a tanfolyam résztvevőie az egész könyvtár, de csak a helyben használat tekintetében.

A tanfolyam módszerei alkalmazkodtak az oktatottak haladási sebességéhez.

Alkalmazott oktatási módszerek:

Előadás – a bevezető 15 perces, kivetített vázlattal támogatott előadás felsorolja mindazt, ami a 20 órában előkerül. Ezt követően csak a könyvtárat bemutató „könyvtári séták”-on alkalmazzuk a frontális előadás módszerét.

Bemutató – egy adott internettechnika bemutatása kivetített internetes felületen (vagy élő Internet kapcsolattal, vagy internetoktató programot felhasználva). A bemutató oktató szóban ismerteti a technika lényegét, majd elvégzi a hozzá tartozó feladatsort.

Ismétlő gyakorlat – a résztvevők elismélik a bemutatott gyakorlatot, egészen addig, amíg az eredményesen végrehajtott nem lesz.

Differenciált gyakorlat – a résztvevők a már megismert internettechnikát olyan módon gyakorolják, hogy abban az egyéni adottságokat, az előzetes ismeretek közti eltéréseket és a hallgatók saját tartalmi igényeit is érvényesítjük.

Könyvtárismereti „séta” – a résztvevők egy-egy gyakorlati etapot követően megismerkednek a könyvtári tér egy-egy pontjával, az adott ponton igénybe vehető szolgáltatásokkal, fellelhető információforrásokkal, azok használatával.

Egyedi segítségnyújtás – az oktatás során egyedi segítségnyújtásra is volt mód.

A tapasztalatokat zalai könyvtáros találkozók, a ZALATÁR, illetve a tanfolyamra járók számára létrehozott HALISTA levelező listák, illetve a tanfolyamra járók számára létrehozott HALISTA levelező listák, illetve a tanfolyamra járók számára létrehozott HALISTA levelező listákon beszéltük meg, segédanyagokat – nem csak oktató társainknak – küldtünk e-mailben.

Tematikáinkra jellemző, hogy:

– Minden tanfolyamon a keresett és használt információk, témák a résztvevők kérései szerint alakulnak, a gyakorolt példák az életszerű keresési szituációkat modellezik.

– Minden tanfolyamunkban alkalmazkodunk a hallgatók előismereteihez, a haladási sebességet az oktatók eszerint határozzák meg.

Sajátos igényű célcsoportnak külön tematikákat is kidolgoztunk.

A program hatását is mértük, e mérés tanulságait is a beszámolóban foglaltuk össze: *„A tanfolyamot végzetek 37%-a (79 fő) nem járt könyvtárba a tanfolyam megkezdése előtt. A tanfolyamok végére minden egyes hallgató beiratkozott.*

65 tanfolyamos jár be rendszeresen gyakorolni. Rajtuk kívül eddig 27-en voltak olyanok, akik havonta legalább egyszer gyakorolni is bejöttek és segítséget kértek tőlünk.

A program nemcsak az oktatottak létszámát tekintve volt sikeres, hanem a program közvetett hatásait tekintve is.

Kialakult egy oktatásra alkalmas, képzett csoport könyvtáros kollégáinkból. 2003-ban és 2004-ben könyvtárunk dolgozóinak túlnyomó többsége ECDL vizsgát tett s szakterületén napi használója az internetnek.

Beépült a könyvtárról alkotott képbe az oktatás, már nemcsak elfogadják olvasóink, hanem várják is. Egyúttal ez az oktatási tevékenység szociális tartalmakkal is gazdagodott, hiszen az oktatottak túlnyomó többsége nem tudna megfizetni egy drága tanfolyamot, illetve a tanfolyam kapcsán már szerveződtek kis együtt tanuló

közösségek. Voltak, akik szervezeten is jelentkeztek, mint például egy nyugdíjas pedagógusokat tömörítő hölgyklub.

Sokak számára az oktatási lehetőség vált a könyvtár vonzerejévé, ezért jöttek be először az épületbe. A tömeges számítógép- és internethasználat alkalmat adott informatikai rendszerünk folyamatos fejlesztésére, alakítására is.”

2004 őszétől elkezdődött saját internetes könyvtári információ- és dokumentumforgalmazó rendszerünk, a NAGYkanizsai Kistérségi Adatkezelő Rendszer fejlesztése (mozaikszóként www.nagykar.hu). Ez a sokrétű rendszer alkalmas arra, hogy a könyvtárunktól távolabb élők, vagy könyvtárunkat csak az internet segítségével használók nagy tömege is hozzájusson a szükséges információhoz, dokumentumhoz. Ezért e rendszer használatának megtanítása elsőrendű feladatunkká vált.

2005-ben újra pályáztunk internet oktatás támogatására. A korábbi tapasztalatok alapján úgy éreztük, hogy a csoportos oktatás helyett alkalmasabb forma az egyéni, differenciált oktatás. A tapasztalatok felhasználásával megfogalmazódott pályázatunk félmillió forint támogatást nyert a Nemzeti Kulturális Alapprogramtól.

Új elgondolásunk alappillérei:

Az oktatás legyen:

- egyedi,
- differenciált, mely
- gyakorlati ismereteket tartalmaz.

Kis lépésekben, az oktatott által igényelt ütemben folyó oktatás elsősorban a NagyKar.hu lehetőségeinek megismertetésére törekszik, azért, hogy minél előbb önálló, a könyvtárral intenzív kapcsolatot ápoló könyvtárhasználóvá váljanak az oktatást igénylők.

E program „Nyílt internet – nyílt könyvtár. 500 órás internet és könyvtárhasználati program az elektronikus írástudás terjesztése jegyében” címet viseli, ami jelzi, hogy sem korhatár, sem célcsoport korlátozás nincs a programban.

Részlet a pályázatból:

„A Nyílt Internet – Nyílt könyvtár című programunk célja az internet és az interneten használható technika megismertetése Nagykanizsa és térsége lakosaival. Célunk a könnyen megtanulható eljárások, az információkeresésben hatékonyan használható számítógépes technikák átadásával az önállóan is tájékozódni képes, az elektronikus írástudás fokán előbbre lépni tudó könyvtárlátogatóvá képzés.

Cél továbbá, hogy kialakuljon a program haladtával az egymást segíteni, tanítani képes és akaró könyvtárhasználói kör.

Miután a korábbi tanfolyamokon kiderült, hogy az egyéni gyors haladást, a használói elégedettséget csak kis létszámú oktatás mellett érhetjük el, elsősorban azért, mert az

előzetes ismeretek és képességek tekintetében az oktatottak közt nagy a különbség, a kis létszámú (maximum 3 fős) és intenzívebb oktatási formákat kerestük. Így dolgoztuk ki a pályázott programban megvalósítandó kísérleti modellt.

A programban 30 perces speciális egységeket kínálunk a jelentkezőknek. A hat főtéma egy-egy eljárását, részegységét lehet ezen alkalmakkor megtanulni.

Ez a szolgáltatás a könyvtári szolgáltatások egyike lesz. Aki ilyen ismereteket igényel, annak nem kell mást tennie, mint igényelnie egy órakeretet, melynek felét az oktatóval, felét önálló gyakorlással töltheti el. A minimálisan igényelhető órakeret 20 óra, ebből 10 óra képzés és 10 óra gyakorlás. A 10 óra képzést a fent említett 30 perces részegységekben használhatja fel.

A szolgáltatásért csak regisztrációs díjat kérünk s az ebből származó bevételt további tanfolyamokra fordítjuk.

Ha valaki a már oktatottak közül vállalkozik az oktatás segítésére, kedvezményt kap. Szeretnénk elérni, hogy tanfolyamaink eredményeként népes segítő gárda alakulna ki.”

Hetente 40 óra oktatási időt kínálunk, s naponta 3 oktató áll rendelkezésre, az igényeknek megfelelő kompetenciákkal.

E program lényegéhez tartozik, hogy újra megkeressük a helyi társadalom azon rétegeit, akik számára – szerintünk – kiemelten fontos lehet az internet és benne saját internetes szolgáltatásunk, a www.nagykar.hu biztosította információ- és dokumentumcserélési lehetőség. Így a nagykanizsai kistérséghez tartozó települések polgármesterei, jegyzői, orvosai, védőnői, falugazdászai, lelkészei, pedagógusai, szociális munkásai és természetesen könyvtárosai figyelmét külön is felhívjuk e lehetőségre, személyre szabott oktatást is kínálva.

Könyvtárunk szolgáltatási palettája a legtöbb esetben olyan elemekkel bővül, melyekre tartós igény mutatkozik, s melyeknek megteremtődtek – önerőből, külső segítségből vagy pályázati forrásból – a technológiai feltételei. Évkönyvünkben több ilyen folyamat is kirajzolódik, például az internettel kapcsolatos szolgáltatások fejlődése. Most két új, már a 21. században létrejött szolgáltatás kapcsán rajzolunk meg egy ilyen folyamatot. A Halis-év-könyv számára készült leírásban segítségünkre voltak Illés Gabriellának és Kamenár Ágnesnek, a Pályaválasztási Tanácsadó Szolgálat munkatársainak beszámolóit, a szolgáltatásokról írt tájékoztatójuk és a két szolgáltatással kapcsolatos pályázati dokumentáció.

Két példa a szolgáltatásfejlesztésre: a PTSZ és az IPIT

Szöveg 2005-ből

Mindkét szolgáltatás, a 2002-től működő Pályaválasztási Tanácsadó Szolgálat (PTSZ) és a 2004-től a Városi Diákönkormányzattal közösen működtetett Ifjúsági és Pályaválasztási Információs és Tanácsadó Iroda (IPIT) pályázati lehetőség kapcsán alakult ki, nem előzmények nélkül.

Az előzmények között elsőként azt a tájékoztató-segítő munkát kell kiemelnünk, melyet már évtizedek óta végeztünk a pályaválasztási, továbbtanulási kérdéseikkel hozzánk fordulóik örömére. Sokáig csak könyvtárunkban voltak hozzáférhetőek nagy számban az ehhez kapcsolódó dokumentumok: jogszabályokat, szakmaismertetőket kínáló dokumentumok, önismereti tesztek, továbbtanuláshoz szükséges tájékoztatók stb., s ma is nekünk áll rendelkezésünkre e tekintetben a legteljesebb gyűjtemény Dél-Zalában, mégpedig feldolgozott, katalógusainkban visszakereshető formákban. Az erre a feladatra is figyelő tervszerű állománygyarapítás a biztos dokumentumháteret adta. A terület tájékoztató munkáját végző kollégák tapasztalata pedig a szolgáltatás iránti igény fontosságát jelezte.

A két szolgáltatás iránti igény már egy évtized óta megmutatkozott.

Egyre többen és többször kerestek bennünket egyre speciálisabb kérésekkel. A szolgáltatás beindításától ezért azt is reméltük, hogy olyan szakembereket tudunk foglalkoztatni, akik képzettségük és szakmai gyakorlatuk révén képesek ezeket a tájékoztatási feladatokat is elvégezni.

Érzékeljük azt is, hogy az információhoz és tudáshoz való ingyenes és gyors hozzáférés biztosításával könyvtárunk képes használóit segíteni esetlegesen elszendvedt kulturális esélyegyenlőtlenségük leküzdésében.

A könyvtár hatékony használata ma már feltételez könyvtár-, számítógép- és internethasználati ismereteket is, melyeket nálunk könnyen megszerezhet bárki.

Mindezek következtében arra a felismerésre jutottunk, hogy minél többeket be kell hozni a könyvtárba és minél fiatalabb korban.

Megnéztük, hogy függ-e a lakókönyvet könyvtárhoz mért távolságától a könyvtárhasználat. A mérés eredménye beszédes: míg a könyvtárhoz közeli (egy-két száz méteren belül elhelyezkedő) iskolák tanulójának harmada, addig a külső városrészekbe eső iskolák diáksága sokkal kisebb arányban iratkozott be könyvtárunkba.

Évek során ez a könyvtárhasználati eltérés jelentős hátrányt jelenthet, ezért a könyvtárunktól távolabb élő tanulók esetében felértékelődik a csoportos, szervezett könyvtárlátogatás és a távolról – internet segítségével – elérhető szolgáltatásaink bővülése. A csoportos könyvtárlátogatás természetesen már évtizedek óta hagyományos tevékenysége a könyvtárnak, de szükségesnek láttuk e szervező, lebonyolító kapacitás bővülését, s ezt a Pályaválasztási Tanácsadó Szolgáltatás beindításától reméltük.

A szolgáltatás létrejöttének harmadik és meghatározó oka az volt, hogy a Zala Megyei Munkaügyi Központ nagykanizsai egysége felismerte: a könyvtár alkalmas pályaválasztási, pályaorientációs tevékenység végzésére.

A két intézmény jó és aktív partneri viszonya is segített abban, hogy – menedzmentjeik sikereként – 2002-ben létrejöhessen ez a szolgáltatás.

A Zala Megyei Munkaügyi Központ Nagykanizsai Kirendeltségének belső szakmai pályázata lehetőségét felhasználva alakult ki a szolgáltatás két szakember foglalkoztatásával és könyvtárunk állományának bővítésével. A kirendeltségtől kapott szakmaismertetőkkal és munkaügyi szakmai dokumentumokkal is jelentősen gyarapodott állományunk. A Pályaválasztási Tanácsadó Szolgálat tehát könyvtári tájékoztató tevékenységünk szerves részeként alakulhatott ki.

A PTSZ szolgáltatásai nyilvánosak, bárki számára ingyenesen hozzáférhetők.

2003. július 31-ig (egy év működés során) 2217 fő vette igénybe egyéni vagy csoportos formában a PTSZ szolgáltatásait. 1113 fő csoportosan, többnyire osztályközösségével, 1104 fő egyénileg kereste fel a szolgálatot. A csoportosan érkezők természetesen általános- vagy középiskolások. A PTSZ szolgáltatásait egyénileg igénybe vevők kor szerinti megoszlása egyensúlyt mutat: 366 általános iskolás korú, 397 középiskolás és 341 felnőtt (18 év feletti) kereste fel könyvtárunkat pályaválasztási kapcsolatokban.

A PTSZ első három évének tapasztalatait így összegzi Illés Gabriella 2004. évi beszámolójában:

A kezdeti időszakban megtörtént a szolgáltatás arculatának kialakítása, a helyiség berendezése, a szükséges eszközök (szakmaismertető információs mappák, önismereti szoftverek, önismereti CD-ROM-ok, szóróanyagok, stb.) beszerzése.

Miután megtörtént az általános iskolák megkeresése, megkezdődött a nyolcadik osztályok szervezett formában történő fogadása. Hamarosan – a nagyszámú érdeklődés alapján – kiderült, hogy ez a szolgáltatás a városban és környékén hiánypótló szerepet tölt be. Ez a tény indokolta az eredetileg egy főre tervezett alkalmazotti létszám két főre bővítését. Az általános iskolák után a középiskolák is bekapcsolódtak a programba, majd a propaganda hatására egyre több felnőtt kereste fel a Tanácsadót.

A szolgáltatások:

Pályaválasztási és pályamódosítási tanácsadás: Az igénybe vevő személy pályaválasztásának, pályamódosításának elősegítése, és a számára érdeklődésének, képességének, személyiségének és munkaerő-piaci igényének megfelelő pályaterv kialakítása. Pályatanácsadás keretén belül az alábbi szolgáltatásokat nyújtjuk: egyéni pályaválasztási, pályamódosítási, pályaváltási tanácsadás és pályaeorientációs csoportfoglalkozás.

A cél az ügyfél érdeklődési körének feltárása, képességeinek megismerése, annak felderítése, hogy mely szempontok fontosak számára a pályaválasztási vagy pályamódosítási döntés meghozatalában. A pályaválasztási tanácsadás során olyan rendelkezésre álló eszközöket is alkalmazunk, mint pl.: önértékelő tesztek, videofilmek, szakmaismerető mappák stb.

Módszerünk az egyéni és csoportos célirányos beszélgetés, foglalkozás, előre meghatározott időpontban.

A munkaügyi szervezet (ZMMK) pszichológusához, illetve orvosához irányítjuk a tanácskérőt, ha a pályaválasztási döntést pszichológiai, egészségügyi tanulási nehézségek is befolyásolják.

A szolgálat részt vesz a könyvtári ismeretek átadásában is. A szolgálatot felkereső iskolai osztályoknak bemutatjuk a könyvtárat, elmondjuk a könyvtárhasználat alapvető szabályait s minden egyes szolgáltatást igénylőnek felajánljuk a beiratkozás lehetőségét is. A PTSZ munkatársai pedig részt vesznek a könyvtár gyermekeket, fiatalokat érintő programjaiban, így például a NagyKönyv Olvasótábor egyik programsorozatát az általuk szervezett önismereti játékok jelentették.

A Pályaválasztási Tanácsadó Szolgálat városszerte is sikeresnek tartott működése felkeltette a diákság csúciszervezeteinek, a Városi Diák Önkormányzatnak és a Veszprémi Egyetem Nagykanizsai Kihelyezett Képzési Helye Hallgatói Önkormányzatának az érdeklődését, így egy pályázat kapcsán újabb szolgáltatás indulhatott el 2004-ben, az Ifjúsági és Pályaválasztási Tanácsadó Iroda (IPIT), melynek alapja egy internetes adatbázis és segítő szoftver, az EURODESK Ifjúsági Információs Pont.

Az IPIT fő profilja az információnyújtás, mely részben a városi diákirodában, az EURODESK Ifjúsági Információs ponton valósul meg, valamint a tanácsadás, mely

a Halis István Városi Könyvtárban működő Pályaválasztási Tanácsadó Szolgálat kebelében magában foglalja az életvezetési-mentálhigiénés, valamint továbbtanulási, jogi, bűnmegelőzési tanácsadást is. Az EURODESK segítségével már sikerült segíteni külföldi tanulmányút, diák munka-vállalás, szakmai kapcsolatépítés tekintetében. A szolgáltatás keretében a Városi Diákönkormányzat irodájában 283 fő (ebből 95 főiskolás korú fiatal felnőtt), a könyvtár IPIT irodájában 942 fő (ebből 73 főiskolás korú fiatal felnőtt) kért és kapott segítséget.

A két szolgáltatás eddigi működése igazolta várakozásainkat: sok olyan diákot és felnőttet sikerült könyvtárunkba vonzani, akik talán más módon nem kerestek volna fel bennünket. Szép számban iratkoztak be közülük könyvtárunkba, ma már azt is tudjuk, hogy sokuk tartósan is olvasótáborunk tagja maradt. A város és régiója fontos szolgáltatással, a könyvtárról kialakult kép pedig egy fontos színnel gazdagodott.

Az 1951-ben létrejött könyvtár történetét átfogóan bemutató írással fejezzük be a Halis István Városi Könyvtár tevékenységével foglalkozó írások sorozatát.

Az összefoglalóban könyvtárunk szakmai kvalitásait, az új épületben rejlő lehetőségeket, a könyvtárban folyó munka újszerűségét, a friss szolgáltatásokat helyeztük előtérbe. Azokat a folyamatokat, eredményeket, tendenciákat említjük, amelyek miatt a szakmai közvélemény érdeklődése könyvtárunk felé fordult. E tevékenység bemutatásával pályáztunk 2003-ban az ÉV KÖNYVTÁRA címre is.

Czupi Gyula – Kardos Ferenc **Hogyan lettünk a 2003. év könyvtára?**

Szöveg 2004-ből

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Könyvtári Osztálya hirdet évről-évre pályázatot az „ÉV KÖNYVTÁRA” cím elnyerésére. A címre a korszerű működési formákat alkalmazó és magas szintű könyvtári szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak pályázhatnak. A cím odaítéléséről a szakmai szervezetek képviselőiből összeállított bizottság javaslata alapján a miniszter dönt. 2003-ban a Halis István Városi Könyvtár nyerte el ezt a díjat, mert a szakma úgy ítélte meg, hogy magas szintű könyvtári szolgáltatásokat biztosítunk Nagykanizsa és környéke lakóinak. A magyar könyvtárügy egyik innovációs központjává váltunk és az általunk szervezett Magyar Könyvtárosok Egyesülete 35. vándorgyűlése, mely Nagykanizsára hozta a magyar könyvtáros szakma elitjét, nagy szakmai visszhangot váltott ki. Ezek az eredmények nemcsak az „ÉV KÖNYVTÁRA” díjban nyertek elismerést, hanem a sok szakmai megkeresésben, konferenciára való meghívásban és a Kreatív Klub által adományozott „Az Év Kreatív Közössége” díjban is.

Hogyan is vált intézményünk a 2003. év könyvtárává?

Erre nem egyszerű a válasz, hiszen sok szakmai szándék, korábban elkezdődött folyamat, szerencsés körülmény vezetett oda, hogy kollégáink évtizedes tapasztalatai és az új technikai lehetőségek olyan könyvtár kialakítását tegyék lehetővé, melyet ma a kanizsaiak büszkén emlegetnek és támogatnak.

Először néhány fontosabb lépést említünk most e félszázados történetből.

A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár Dél-Zala legnagyobb nyilvános közkönyvtára, 1951. május 1-jén alapították.

Ez a könyvtár sajnos nem részesült a korábbi kanizsai könyvtárak gyűjteményeiből, csak az 1919-től – hosszabb ideig Halis István felügyelete alatt – működő városi könyvtár és múzeum anyagából örökölt néhány dokumentumot.

A könyvtár elhelyezése sokszor változott az első fél évszázadban, míg 2001.

augusztus 20-án, az államalapítás millenniumán és a könyvtár alapításának 50. évében átadták az új könyvtárépületet a Kálvin téren. A 4000 négyzetméter alapterületű létesítmény egymilliárdos beruházás volt és a város egyik ékessége lett. A könyvtár épületével és szolgáltatásaival korszakunk színvonalának átlaga fölött tudja kiszolgálni a Nagykanizsáról és a város környékéről érkező használóit.

A gyűjtemény az 1956-os költözéskor 6159 egységet számlált. A gyermekkönyvtári részleg állományát ekkor kezdték el gyűjteni, 1963-tól pedig a hanglemezek beszerzése is megkezdődött. 1979-ben már komoly, 1200 hanglemez számláló gyűjteménnyel rendelkezett a könyvtár, ekkor megindult a zenei részleg szolgáltatása is.

A város környékének letéti, később könyvtári ellátó rendszere már a kezdetektől működik, a régió félszáz településén a könyvtárak módszertani gondozását is ellátjuk.

Mára a gyűjtemény negyedmillióra duzzadt, folyóiratok százai járnak évtizedek óta (2004-ben 432 féle!) a könyvtárba, ahol ezek többségét, a zalai vonatkozásúak mindegyikét meg is őrizzük. A kanizsai hírlapirodalom ma már el nem érhető évfolyamai mikrofilmen (némely részei az utóbbi időszak erőfeszítései nyomán digitalizálva is) megtalálhatók.

A szolgáltatások a gyűjtemény növekedésével párhuzamosan gyarapodtak. A nyolcvanas évektől fénymásolás, a kilencvenes évek elejétől videokölcsönzés, második felétől számítógépes szolgáltatások vehetők igénybe. Az 1990-es évek végétől a könyvtári feldolgozó és tájékoztató munkát, az olvasók tájékoztatói lehetőségeit a számítógépesítés alapjaiban alakította át.

A Kossuth-díjas Zalaváry Lajos építész által tervezett új otthonunk 2001. október 1-jétől fogadja látogatóit. A szolgáltatásokat változatlan könyvtáros létszám mellett sikerült szaporítani, a megnövekedett látogatói létszám eléri a napi 500 főt.

A Halis István nevét felvett intézmény új könyvtári ideál megvalósítását tűzte ki célul. Ennek a legfontosabb eleme a rendelkezésre bocsátás. Minden, ami a könyvtár gyűjteményében megtalálható és mindent, amit el tudunk érni más szolgáltatóktól – a könyvtárhasználó igényének megfelelően –, rendelkezésre bocsátjuk. Először a gyűjtemény teljességét – a könyveket, a folyóiratokat és a videokazettákat – tettük az olvasó számára közvetlenül elérhetővé az olvasói terekben. Könyvtári kapcsolataink, a magyar könyvtári rendszer együttműködése és az Internet segítségével a használat el tudjuk tenni a kívánt adatot, dokumentumot, bárhol is legyen fellelhető.

Gyűjteményünk katalógusát Internet segítségével bárki elérheti honlapunkon (www.halisnagykanizsa.bibl.hu), ahol megtalálható minden fontos információ a könyvtárról, sőt egyre több általunk digitalizált tartalom is elérhető itt.

A kanizsai könyvtár különleges helye ízekre szabdaltnak: a munka, a tanulás, a kikapcsolódás és a társadalmi érintkezés helye. Az itt élő ember tevékenységének

sokféleségében lehet jelen a könyvtárban, mely szélesre nyitott kapu a világra. Ma egy nyüzsgő, lüktető, étellel teli térre, intézményre gondol, amikor könyvtárra gondol az, aki már használta Nagykanizsa könyvtárát.

Az épület jó adottságai és működésünk nyitottsága miatt a kanizsai szervezetek rendezvényeinek közkedvelt terévé váltunk. Sok társadalmi kezdeményezést sikerült támogatnunk, közben pedig szolgáltatásaink népszerűsítését célzó programrészeket (pl. a programhoz kapcsolódó dokumentumismertetések, szolgáltatásaink prezentálása) is szerveztünk e közös rendezvényeken.

Ismereteinket nem csak az olvasók tájékoztatásakor „bocsátjuk rendelkezésre”, hanem szervezett módon is képezzük könyvtárunk látogatóit, hogy az intézmény eszközeinek használatával a lehető legszélesebben tudjanak önmaguk is tájékozódni.

Ha a könyvtárlátogató szemével nézzük fejlődését, kiteljesedését, néhány nagyon fontos és gyökeres változást vehetünk észre az új épületbe költözés előtti könyvtárhoz képest:

Az állomány újszerű, jól átgondolt telepítése volt talán a legfontosabb lépésünk az önálló könyvtárhasználat feltételeinek megteremtésében. Az átköltözés idején átvizsgált állomány kölcsönözhető, és csak helyben használható részét összesoroltuk, s ma együtt kínáljuk az olvasói tér polcain. Ez azt jelenti, hogy a könyvtárlátogató egy-egy szakterület nálunk elérhető irodalmának csaknem teljességével találkozhat közvetlenül, kézbe vehet minden dokumentumot, szabadon válogathat. Néhány szakterületen ez azt jelenti, hogy néhány példány helyett több sornyi könyvből válogathat az olvasó, s döntheti el, mi kell számára. A szakirodalmi állomány csaknem teljessége, a szépirodalmi állomány kétharmada szabadpolcra került.

Az olvasótermek levegősek, világosak. Az igényes terek, az eszközök megóvása, a tisztaság jellemzi kívül és belül az épületet. Az épületbe jutás akadálymentes s ezért mindennapi vendégünké válhattak a mozgáskorlátozottak is.

Két, egész héten nyitva tartó fiókkönyvtárunk – a kiskanizsai és a Hevesi úti – elhelyezése kulturált. Jól hasznosuló gyűjteményükön túl rendelkeznek számítógéppel, internetes hozzáféréssel és fénymásolóval.

Internetes hozzáférésünk gyorsan fejlődött: 2000-ben még csak 5 számítógép állt látogatóink, további 6 pedig a munkatársak rendelkezésére, ma 65 munkaállomásunk van, melyből 44-et használhatnak valamilyen formában az internetezők.

Számítógépet ma már naponta használó munkatársaink egyre nagyobb gyakorlattal rendelkeznek. A számítógépes hálózat stabil, hasznos anyagok garmadája érhető el a belső szerverről, az integrált könyvtári rendszer működése megbízható.

Halis István, a város első könyvtárosa és múzeumőre szellemi hagyatékának ápolása önként vállalt szép feladatunkká vált. 2002 óta halálának évfordulóján emléknapot

tartunk. Sokrétű tevékenysége emlékeinek megszólaltatása igen kedves az itt dolgozóknak, és egyben a legszebb szakmai feladat is. Névadónk emlékének ápolásakor a város történetével is behatóan foglalkozunk, hiszen Halis István a város krónikása volt. Ma még kimeríthetetlennek tűnnek a hagyaték feldolgozásnak lehetőségei.

A könyvtár alapításának 50. évfordulóját az új épület birtokbavételével ünnepelte a város. Szerettünk volna benne egy helyet, ahol az elmúlt félszáz év könyvtári hangulata megjelenik. A Wlassics Gyuláról elnevezett helyismereti olvasótermünk egyszerre beszél el történetünket a könyvtári bútorok és könyvtártechnikai eszközök nyelvén.

Helyismereti forrásaink hiányossága miatt (nincs Kanizsán levéltár és sok korábbi levéltári anyaga is megsemmisült a háború alatt) a mikrofilmen található folyóiratok felértékelődnek az 1860-as évektől az 1950-es évekig terjedő időszak helyismereti kutatása szempontjából. Először a még hiányzó zalai sajtót – 1945-től az ötvenes évekig – sikerült mikrofilmeztetnünk az Országos Széchényi Könyvtárral. Ezzel végre kijelenthettük, hogy nincs olyan időszaka a helyi és megyei napilapkiadásnak, mely nem volna tanulmányozható könyvtárunkban. A hozzáférés megkönnyítése érdekében a vidékünkön leghosszabb ideig létezett és elsőként megjelent lap, a Zalai Közöny digitalizálásába fogtunk 1999-ben az országban is példaadó formában. E munkában megfelelő gyakorlatra tettünk szert, a visszakereséshez, a tárgyszavazáshoz és az elektronikus cédulázáshoz hasznos szoftvert sikerült fejleszteni. Mára megfelelő eszközpark is társult a gyakorlathoz. A Deák Ferenc Megyei Könyvtárral való együttműködésben végzett munka végeredményeként a digitalizált folyóiratoldalak száma 13 ezer, mely ma már közvetlenül is elérhető honlapunkról. (A kötet szerkesztése idejére ez a szám is megduplázódott, legfontosabb helyismereti dokumentumaink archiválásával pedig megháromszorozódott.)

Honlapunk fejlesztése nemcsak tartalmilag, hanem technikailag is helyben történik. Rendszeres karbantartása sok energiát igényel, de a város talán legfrissebb és leginformatívabb honlapjává vált. Helyismereti jellegű részein (Kanizsai Kincsesláda; Séták, látnivalók Nagykanizsán stb.) kívül – többek közt – megtalálhatók a friss városi és könyvtári programok.

A jó színvonalú működéshez innovatív, néhol kísérletező magatartás volt szükséges és ma már bátran állíthatjuk, hogy a könyvtárműködtetés terén is számon tartanak bennünket módszertani központként. Néhány példa a működtetés során megvalósult „újításokból”:

A költségvetés mindvégig biztosította működésünkhöz a feltételeket, létszámunk azonban alacsonyabb a szükségesnél. Így fontossá vált alternatív foglalkoztatási lehetőségek felkutatása is. Több, létszámot növelő kezdeményezésünk közül a legfontosabb a munkaügyi központtal való kétoldalúan előnyös kapcsolattartás, melyet

azért ápolunk és fejlesztünk, mert új szolgáltatások bevezetéséhez a személyi feltételek megteremtését tőlük remélhetjük. Ennek legfőbb eredménye közösen létrehozott Pályaválasztási Tanácsadó Szolgálatunk.

A kiadások szerkezetének fontos változását hozta az is, hogy a takarítást és az ehhez kötődő minden eszköz beszerzését egy takarító cég végzi. Ez a megoldás eredetileg azt célozta, hogy azonos költséggel jobb eredményt érjünk el. Nem volt tervezhető az a pozitív hatás, hogy a mindig igényesen tisztán tartott és ápolt környezet a használókat is igényességre szoktatja. A takarítás példája azt bizonyítja, hogy keresni kell azokat a formákat, mely azonos (esetleg csökkenő) kiadások mellett minél színvonalasabb minőséget eredményeznek.

Fontos adottságunk a belső telefonhálózat harmincat meghaladó végponttal, benne 10 mobil készülékkel. A nyitvatartási időben szolgálatot teljesítők teljes körűen elérhetők a telefonok segítségével. Ez olyan munkaszervezést tesz lehetővé, mely az elérhetőség érdekében nem köti helyhez a tájékoztató könyvtárost.

Az átköltözést megelőzően az épület legpraktikusabb és leginkább költségkímélő fenntartásának felkutatását végeztük el. Így nyílt lehetőség – hosszas utánjárás és a kéréseinket maximálisan figyelembe vevő átalakítás és fejlesztés alapján – kényelmes és praktikus, tartós, jól karbantartható, a működés közben előálló módosításokat lehetővé tevő bútorok beszerzésére. A könyvtárosok vándorgyűlése 600 résztvevője plenáris és szekcióüléseinek lebonyolítására is így válhatott alkalmassá az épületünk.

Könyvtárunkat nemcsak technikai, hanem könyvtár-technológiai és munkaszervezési újítások is jellemezték az elmúlt 5 évben. A könyvtári működésben a minőségbiztosítás irányába mutató, szabályozott munkafolyamatok, eljárások jelentek meg. Jelentős részükből magunk kezdeményezte szoftver született, ezek révén megtanultuk a munkafolyamatokat pontosan leírni, hiszen a programírásnak ez feltétele.

Gyakorlattá vált a munkafolyamatok ilyesfajta végiggondolása. Hasonló fontos jellemző az, amikor egy szoftver eredeti lehetőségeit meghaladó, de a szolgáltatás, vagy a munkafolyamatok segítése érdekében fontos módosítását kezdeményezzük, vagy akként is használjuk.

Az önálló programfejlesztésre példa a munkaidő-beosztás regisztrálása saját szoftverrel, mely pontos, a változatos munkarendet leíró rögzítést, a számítógépes hálózaton elérhető és minden munkatárs által látható jelenléti ívet eredményez. Ezzel a szolgálatban lévő műszakok naprakész, „teljes fegyverzetű” biztosítása könnyebben valósul meg, nagy segítségünkre van a szabadságolás szervezésében is.

Hasonló példa a gyarapító, feldolgozó munka szervezését változó összetételű csoportban segítő saját fejlesztésű szoftver. Segítségével a szervezési javaslatok

technikai összesítése a könyvek majdani státusára tett javaslattal, a korábbi kiadás státusának a módosítására tett javaslattal valósítható meg. Az érkeztetés, a feldolgozás és a vagyonyilvántartás segítése, a dezideráta készítés ugyanezzel a programmal igen hatékonyra, a szerzeményezés végső döntéseinek meghozatala is könnyebbé vált.

Hasonlóan szabályozott rendben folyik javaslattétel az állományapasztásra, a kötetzeti munkára is. Ez is biztosítja a rendszerességet, folyamatosságot és a kontrollt egyaránt.

Ugyanez a meghatározott, szabályozott rendben végzett tevékenység jellemző a kölcsönzésben késők felszólításának kezelésekor.

A könyvtárban bekövetkezett főbb változásokat az „ÉV KÖNYVTÁRA” pályázat benyújtásakor az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

*Nem könyvtári célokra épített
kolostorépület (Ady u. 14.)*

*Könyvtárnak épült jelenlegi
épületünk (Kálvin tér 5.)*

Elhelyezkedés

A kolostor a város központjához közel, csendes, a középiskoláktól viszonylag messzebb fekvő helyen áll.

A könyvtár épülete a városközpontban, de csendes helyen, több nagylétszámú iskola közelében áll.

Megközelíthetőség és akadálymentesség

A könyvtár olvasótermeibe lépcsőorokon vezetett az út, akadálymentességről a kolostorépület vonatkozásában nem beszélhetünk.

Rámpa, lift, akadálymentesített belső közlekedő terek és szociális helyiségek állnak rendelkezésre.

Az épület állaga

Folyamatosan vizesedő falak, hulló vakolat, állandó csőtörésveszély és fűtésrendszeri problémák. Az állagmegőrzés célja a romlás ütemének lassítása volt.

Az új épület állaga természetesen kiváló. Az állagmegőrzési feladat itt is folyamatos, célja az újszerűség megtartása.

Biztonság

Egy mozgásérzékelővel ellátott biztonsági rendszer védte az épületet.

Több rendszer véd egyszerre (mozgásérzékelő, törésérzékelő, tűzvédelmi rendszer).

A dokumentumok vagyónvédelme

Nem volt rá megfelelő eszközünk, csak a jó szemünkben bízhattunk.

Vagyonvédelmi kaput és dokumentumként védelmet biztosító rendszert alkalmazunk.

Terek

Összesen 1200 m²-es volt az általunk használt épületrész, annyi, amennyi egy szint az új épületben. Az olvasók számára ebből alig 400 m² jutott.

A sok olvasó által hangulata miatt kedvelt emeleti körfolyosó („kerengő”) és négy szoba szolgált szabad olvasói térként. A segédkönyvtári állomány a többnyire fűtetlen kis cellákban (kis méretű szobákban) raktározódott.

Két, egyenként 1200 m²-es egybefüggő olvasói tér, 400 m²-es 3. szinti konferenciaterem, 60 m²-es I. szinti előadóterem, tágas raktár és szolgálati övezet áll rendelkezésre, világos terekkel, megfelelően irányított fényekkel.

Hűtés-fűtés

Manuálisan kezelt, részben cirko-gejzíres, részben konvektoros fűtési rendszer szolgált, hűtést csak a vastag falak biztosítottak.

Számítógépes programmal kezelt, két hűtőgéppel és két nagy teljesítményű kazánnal üzemelő fűtő- és klíma-rendszer biztosítja az épületben a megfelelő hőmérsékletet és a friss levegőt.

Számítástechnikai rendszerek

2000 végén belső számítógépes hálózatunk 10 géppel, modemes Internet kapcsolattal működött. Ezen felül még voltak egyedi munkagépeink. Ekkor már rendelkezünk 2 db lézeryomtatóval is.

Jelenleg 65 számítógép üzemel belső hálózatunkban. Webszerver, nagy teljesítményű üvegszál optika, mikrofilm-szkennelésre is alkalmas sken-ner, digitális fényképezőgép, CD-író is rendelkezésre áll.

Az épületben 200 számítógépes-telefonos végpont található.

Világítás

Hagyományos neon világítás.

Takarékos, irányított fényű, egyenletes fényt biztosító, süllyesztett rendszerrel világítunk, így a világítótestek nem tükröződnek a számítógépek monitorán.

Hangtechnikai és audiovizuális eszközök

Már 2001 előtt is voltak szép számmal egyedi audiovizuális eszközeink s ezek megfeleltek a kor színvonalának.

Jelenleg képesek vagyunk audiovizuális technológiával készült bármely dokumentum szolgáltatására az épület bármely pontján. Az épületben audio-rendszer működik (központi és helyi hangosítási egységekkel).

Mozi-minőségű filmvetítésre alkalmas előadóteremmel rendelkezünk.

Könyvtártechnikai berendezések

Csak egyszerűbb és manuális berendezések álltak rendelkezésre (pl. 2 rendező kocsink volt).

Ma könyvliftek, saját fejlesztésű könyvvállvány-emelő szerkezet és pl. 15 rendező kocsi, 8 gördíthető könyvvállvány áll rendelkezésre.

Az „ÉV KÖNYVTÁRA” cím átadását követő időszakban is folytatjuk a könyvtár folyamatos megújulására, megújítására irányuló tevékenységünket. A legnagyobb horderejű vállalkozásnak ma Nagykanizsa kistérsége 40 településének könyvtári ellátását biztosító szolgáltató rendszer kialakítása tűnik. Ez egy olyan rendszer kiépítését jelenti, mellyel a kistelepüléseken élők helyben is hozzájuthatnak minden szolgáltatásunkhoz.

Szolgáltatásaink minősége, dokumentumállományunk feltártsága és frissessége egész Dél-Zala ellátásának minőségét határozza meg. Ennek tudatában dolgozunk minden nap az itt élőkért, velük együtt, hiszen az itt élők számára minden évben az „év könyvtára” kívánunk lenni.

Tartalomjegyzék

Szerkesztői köszöntő	5
A névadástól a Halis-évig	7
A névadás (1999-2001)	7
2005 - Halis-év	13
Halis Istvánról	16
Illés Mária Zsuzsanna: Halis István 1855-1927 Helytörténész és várospolitikus Nagykanizsán	16
Bedó István: Halis István, a példás kanizsai	48
Laczó Éva: Halis István: Karbunkulus	51
Halis Istvántól	55
Színes Mozaik – Leányvár	56
Zalai Krónika – Deák Ferenc	60
Zalavármegyei évkönyv a millenniumra – Nagy-Kanizsa város története	64
Hajnal van! – Amíg tündérek járnak közöttünk	70
Zalai Krónika – A Békástói erdő	79
Zalai Közlöny – Huszonöt év után	97
A nagykanizsai könyvtárakról	105
Halis István a ferencesek könyvtáráról	105
Horváth Jánosné: Kanizsai egyletek és könyvtárak	107
A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárról	126
Kiss Tivadar: A Nagykanizsai Városi-Járási Könyvtár 1971. évi munkája, a közművelődési könyvtári ellátás helyzete és fejlődése városunkban	126
Andrasek Tibor: Bevezetés a témavázlat előszavához – Olvasói KISSlexikon	129
Kocsis Katalin: Zenei szolgáltatások a nagykanizsai Városi-Járási Könyvtárban	132

Kocsis Katalin: http://www.halisnagykanizsa.bibl.hu/zenei – Zenei tartalmak a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár honlapján	I37
Farkasné Gál Erzsébet: Tartalmi feladatok és a költségvetés összhangja a nagykanizsai városi könyvtárban	I40
Bognár Csilla: A nagykanizsai Városi Könyvtár gyűjteménye és szolgáltatásai az 1980–90-es években	I44
Pintér Béla: Olvasókönyv egy meg nem épült könyvtárhoz	I52
Karakai Norbert: Az informatikai eszközpark szoftver és hardver alapú fejlődése a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban	I55
Tóth Andrea: A nagykanizsai Halis István Városi Könyvtárban végzett használói felmérés (jelentés a vizsgálatról)	I74
Kardos Ferenc: Az internet mindenkié! Internetes, számítógépes és könyvtári ismeretek oktatása a Halis István Városi Könyvtárban	I81
Két példa a szolgáltatásfejlesztésre: a PTSZ és az IPIT	I86
Czupi Gyula – Kardos Ferenc: Hogyan lettünk a 2003. év könyvtára?	I90

Melléklet

A kötetünk végére „hajtogatott” színes oldalak eredeti, kiállítási változatai esztendőök óta – mindig gyarapodó tartalmakkal – a Magyar Kultúra Napja tiszteletére szervezett programjaink részévé váltak.

Módszertani fontossága van közlésüknek, mert szemléletességük miatt az ilyen kiállítási forma a munkánk során kialakult gondolkodásmód egyik, a szélesebb közönség számára is áttekinthető megfogalmazása. Átvaluk arra teszünk kísérletet, hogy az átalakuló szolgáltatási szerkezetet, ezzel az átalakuló könyvtári és könyvtárosi szerepet, szakmánk új lehetőségeit megjelenítsük. A módszer folytatásának lehetőségét is mindjárt be tudjuk mutatni, hiszen a József Attila-évben az eredeti elgondolást „tovább hasznosító” sorozattal kedveskedtünk olvasóinknak. Ezeket a táblákat is közöljük. A táblák kiállítási mérete 70x100 cm.